This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk http://books.google.com/

WIDENER
HN TEDZ 2

Scan 9014.2

Harvard College Library
FROM THE GIFT OF
MRS. E. C. HAMMER OF BOSTON
For the purchase of Scandinavian Books
and Books relating to Scandinavia

IN MEMORY OF
·EMIL CHRISTIAN·HAMMER·
DANISH CONSUL AT THE PORT OF BOSTON
FROM 1859 TO 1894.

Harald Jensen
København, Danmark, 1902.

SAMLADE SKRIFTER

I OBUNDEN STIL

AF

P. D. A. ATTERBOM.

FÖRSTA DELEN.

I.

ÖREBRO,
N. M. LINDH, 1859.

MINNEN

FRÅN

TYSKLAND OCH ITALIEN

AF

P. D. A. ATTERBOM.

FÖRRA BANDET.

ÖREBRO,
N. M. LINDH, 1859.

Scan 9014.2

LIBRARY

Hammer fund.
(7 vol. in 16.)

"Lass den Anfang mit dem Ende
Sich in Eins zusammenziehn!
Schneller, als die Gegenstände
Selber dich vorüberfliehn.
Danke, dass die Gunst der Musen
Unvergängliches verheisst:
Den Gehalt in deinem Busen
Und die Form in deinem Geist."

Goethe.

Företal.

Bland Atterboms dagboksanteckningar finnes en i Wien den 30 Dec. 1818 uppgjord plan för utgifvandet af Författarens samlade skrifter. Enligt denna plan skulle samlingens *) andra del innehålla skildringen af Romarresans «minnen och intryck, i en fortskridande cyclus af inre «utbildning och lifligare verldsuppfattning, utgående från «Svensk rot och återvändande vid slutet med hjertlig kär«lek, men mognare förstånd, i Nordens moderliga sköte.» Formen skulle vara fritt omvexlande: dels vers, dels prosa, dels bref, dels dagboksanteckningar. I spetsen för det hela borde ställas en svensk ombildning af Författarens tyska dikt Der Schwede an Fanny, emedan deri finnes uttryckt författarens sinnesstämning vid afskedet från fäderneslandets jord. Likaledes skulle resan slutas med ett poem, motsvarande det förra och skildrande nordbons inre, då han återvänder till sitt fosterland, «begripande Södern, och således äfven Norden.»

Till den 1 Okt. 1819 ansåg Författaren, enligt hvad ofvannämnda anteckning visar, att denna del borde vara färdig att läggas under pressen **). Men detta är åter

*) De Samlade Skrifterna voro ämnade att utgöra 4 delar; den första innehållande Författarens Lyriska Dikter, den andra Resan, den tredje Fågel Blå och den sista Philosophiska Skrifter. Alla fyra delarne borde vara tryckfärdiga till d. 1 Okt. 1821.

**) I ett bref till Hammarsköld af d. 17 Nov. 1820 skrifves åter: «Min resas tryckning begynner straxt efter nyårsdagen. Jag skall

ett bland de många rika löften, öfver hvilkas uteblifna fullbordan vår vitterhet har att beklaga sig. Hade Författaren kommit i tillfälle att, efter den plan som föresväfvade honom, ordna sin resas minnen och intryck, så hade utan tvifvel Svenska Litteraturen haft att berömma sig af en resebeskrifning, hvartill ett motstycke, inom hvilken Litteratur som helst, hade varit svårt att finna. Denna resebeskrifning hade icke blott blifvit en med omsorg uppdragen kulturbild, icke blott en konsthistoria, grundad på troget studium och kärleksrik uppfattning af de stora mästarenas verk, icke blott en lefvande teckning af personligheter, dem alla tider skola anse för heroer inom konstens ellèr litteraturens område och med hvilka författaren stått i nära personlig beröring; — utan öfver det hela hade derjemte blifvit utbredt en anda af poesi, som, oafsedt de diktens blommor Författaren på sina ställen hade för afsigt att infläta, skulle gjort denna resa till ett modernt epos, till sagan om huru en det Skönas trogne riddare drog ut att söka idealerna.

Men hvad Atterbom i lifstiden om sin resa meddelade allmänheten var högst litet, och hvad han efterlemnade utarbetadt var beklagligen föga mer. På materialier var deremot ingen brist. Dessa utgjordes förnämligast af de mer och mindre utförliga bref, Atterbom under resans lopp skrifvit till sina hemmavarande vänner, och som af desse återlemnats för att tjena honom såsom underlag för den åt offentligheten ämnade reseskildringen. Atterbom hade derjemte under större delen af sin resa gjort dagboks-anteckningar, ehuru väl mycket fragmentariska och till följe deraf föga användbara för en främmande ordnare; slutligen fanns äfven — för att begagna författarens egna ord *) — «en mängd förunder-

göra allt för att få henne färdig till midsommaren.» I bref till förläggaren, skrifne 1853, talar Förf. ånyo om sina reseminnens utgifvande.

*) Sid. 85.

liga lappar med långa och korta rader, kråkfötter, tankstreck och hieroglyfer.» — Utgifvaren anser sig skyldig att i korthet redogöra för, huru han begagnat sig af hvad sålunda i såväl tryckt som otryckt form stått honom till buds. Ett säger honom hans medvetande: att han under sitt tillgörande med dessa «Minnens» ordnande i det skick, hvari de nu befinna sig, alltid varit genomträngd af den känsla af pietet, som man är skyldig en utmärkt författares litterära qvarlåtenskap, isynnerhet om han i lifstiden sjelf vid sina skrifters lemnande åt offentligheten varit noggrann äfven i det minsta.

Atterbom hade, troligen under de senare åren af sin lefnad, börjat en utarbetning af sina reseminnen. Den afbröts dock snart nog, för att icke mera fortsättas. Den omfattar de sex första arken af 1:sta bandet, eller till och med sid. 96. De originalbref, af hvilka han dervid begagnat sig, äro: ett från Berlin till Öfverstinnan Silfverstolpe; ett till Geijer, likaledes från Berlin; ett till Palmblad, från Dresden, och början af ett till Hammarsköld, äfven från Dresden. I sitt utarbetade skick äro dock alla dessa bref rigtade till en och samma person, nämligen Geijer. Det synes, som hade Författaren ämnat att, öfverallt då han uttrycker sig i obunden form, ställa sina ord till Geijer, liksom äfven flertalet af Författarens bref i verkligheten voro till honom. Men i det följande, d. v. s. sedan Atterboms eget tillgörande med resans ordnande slutat, är namnet på den person, till hvilken brefvet är rigtadt, alltid utsatt. Hvarje särskildt bref bildar sedermera alljemt sitt särskilda kapitel. Kapitel-öfverskriften angifver den eller de orter, som i kapitlet skildras, och de derunder ställda data den tidsrymd, som kapitlet innefattar. I de kapitel, som utgöra på en gång en dagbok och en återblick (t. ex. kap. IX, hvilket ehuru det omfattar tiden från den 24 Nov. 1817 till den 28 Jan. 1818 dock ej är på-

börjadt förr än den 13 Dec.), äro derjemte originalbrefvens alla dateringar bibehållna.

Endast tvenne undantag gifvas från hvad nyss yttrades, att hvarje kapitels öfverskrift angåfve de i kapitlet skildrade resestadierna. Dessa undantag äro kap. XXIV och XXVI, i hvilka båda bref resans ekonomiska sida och författarens utsigter till framtida bergning i fosterlandet äro hufvudsak. Utgifvaren har imellertid icke trott sig på grund af denna deras mera enskilda beskaffenhet böra utesluta dessa bref. Det första är ett icke oväsendtligt bidrag till kännedomen om hvad Atterbom i inre afseende vunnit på sin resa, och båda tjena de att sprida ljus öfver det förhållande af den renaste hängifvenhet, som förenade Geijer och Atterbom, dessa tvenne ädla, men i så många afseenden olika naturer. Ett ytterligare stöd för denna sin åsigt har utgifvaren dessutom funnit deri, att de bref, som Geijer i samma ämne skrifvit till Atterbom, i den Geijerska brefvexlingen finnas upptagne *).

Skildringen af Kyrkofesten vid Albano har varit införd i Nordstjernan för 1843; derjemte finnes i tredje häftet af Svea ett Bref från Rom till Geijer, på hvilket i sjunde häftet en fortsättning följde. Detta är allt hvad hittills i obunden form rörande Atterboms resa varit allmängjordt. För båda de i Svea intagna brefven, här utgörande kapitlen XII och XV, ligger till grund ett bref till Geijer, börjadt i Rom den 14 Mars 1818 och slutadt derstädes den 25 April. Detta bref är på en gång en dagbok öfver vistelsen i Rom och en skildring af afskedet från München samt resan derifrån och till Italien. Det första af dessa i Svea införde bref (XII kap.), hufvudsakligen afhandlande de Skandinaviska och Tyska i Rom vistande konstnärernas verk

*) Geijers Samlade Skrifter, I Afd. 8 Bandet.

och åsigter, sammanfaller endast i början med original-brefvet, hvaraf deremot det andra är ett i det närmaste troget aftryck. På detta andra bref utlofvades jemväl fortsättning, som då hade kommit att omfatta vistelsen i Verona samt resan öfver Mantua, Modena, Bologna och Florenz till Rom; men denna fortsättning kom aldrig. Dock fanns bland författarens efterlemnade manuscripter hvad som rörde Verona i det närmaste utarbetadt. Härmed börjar XVI kap., men resten deraf, omfattande resan från Verona till Rom, är i sitt ursprungliga skick hemtadt från original-brefvet.

Deremot hafva alla här upptagna dikter, med undantag af de Tyska, förut varit tryckta. Flertalet äro hemtade från Poet. Kalendern för 1818, der de förekomma under den gemensamma titeln «Vandringsminnen.» I den af Atterbom 1837—1838 utgifna diktsamling äro dessa uteslutna, emedan Atterbom enligt sin ofvan nämnda plan ville begagna dem i den alltjemt påtänkta reseskildringen. Endast tvenne poemer äro (kap. XI: 238 och XXVII: 583), på sätt som troligen varit meningen med de flesta, af författaren inflätade i texten. Utgifvaren, som icke ansett sig ega frihet att göra detta på eget bevåg, har ansett lämpligare att låta hvarje poem bilda sitt särskilda kapitel, hvarvid han derjemte, så vidt görligt varit, sökt att iakttaga tidsföljden. Endast der flera kunna anses tillhöra en och samma cykel, har han sammanslagit dem under en gemensam kapitel-öfverskrift.

Atterboms plan för ordnandet af sina Reseminnen upptager namnen på flera aldrig utförda skaldstycken. Så hade han ämnat att besjunga sitt besök vid Romeos och Julias graf, Tyrolersångarinnorna (se kap. XV: 325) och i en «stor canzone» Raphaels Cäcilia i Bologna, m. fl. — Af de i 1818 års Poetiska Kalender bland «Vandringsminnena» upptagna dikter äro några här uteslutna,

då de icke stå med sjelfva resan i synnerligt närmare sammanhang, än att de tillkommit på utländsk botten. En bland dessa, den Sicilianska visan: «Säg mig vackra bi, du lilla» etc., har dessutom af Atterbom sedermera blifvit i sin helhet använd i Lycksalighetens Ö. — Sonett-cykeln «Die Mutter Gottes» (hvarom se kap. IX: 145, XV: 314 m. fl. ställen) är äfven på nyss anförda grund sparad till en blifvande fullständig samling af Författarens lyriska dikter.

Jemte den redan nämnde skildringen af Verona, utgörande förra hälften af XVI kapitlet, fanns bland Författarens efterlemnade papper i mer och mindre fullständigt skick samt till större delen på spridda blad, som det ej kostat ringa möda att bringa i sammanhang, följande utarbetadt: Tio dagar i Nürnberg (kap. XI), Resan till Tivoli (kap. XVIII), de strödda dagboksanteckningarne öfver Rom (kap. XXI) samt Supplementbladen till anmärkningarne öfver Wien (kap. XXVIII).

I den «Geschäfts- und Erinnerungs-Buch,» som Atterbom nyårsaftonen 1817 erhöll af Fru Schelling (se kap. IX: 148), gjorde han under loppet af följande år visserligen anteckningar för hvarje dag; men dessa äro till större delen begagnade i de bref han tillskrifvit sina Upsaliensiska vänner och dessutom, såsom redan är antydt, städse så kortfattade, att endast den, som läser dem med minnets blick, är i stånd att få någon föreställning om de scener eller intryck, som föresväfvat författaren vid deras nedskrifvande.

Omedelbart aftryckta från motsvarande originalbref äro slutligen kapitlen VII (sednare hälften), IX, XVI (sednare hälften), XVII, XXII, XXIV, XXVI, XXVII, XXX, XXXII, XXXIII och XXXIV. Utgifvaren har icke tillåtit sig några ändringar men deremot stundom en uteslutning, mest der innehållet varit af alltför enskild be-

skaffenhet *), utan att likväl utgöra något bidrag till uppfattningen af författarens bild. Dessa bref äro alla skrifna till förtroliga och bepröfvade vänner, inför hvilka författaren utan tvekan, utan fruktan att missförstås, framlägger både sitt inre lifs och sin resas skiften: Atterboms älskvärda personlighet blickar läsaren här ohöljd till mötes. Men på samma gång dessa bref ega den förtroliga brefstilens fördelar, sakna de dess olater: Atterbom satte för högt värde på formens motsvarighet till innehållet, att icke vårda densamma, då han om konstens och naturens skönheter skref till dem, med hvilka han icke minst genom gemensam kärlek till det Sköna var förbunden. «Jag kan icke nog tacka dig» — skrifver Geijer (Saml. Skr. Förra Afd. VIII B.) — «för ditt «utförliga, innehållsrika bref från München, som jag för «halfannan vecka sedan emottog. Jag påminner mig ej «att någonsin ha emottagit något bref med större fäg«nad eller läst något med större nöje. Outsägligt glä«der mig din framgång och det friska, lifliga sinne, hvar«med du emottager och återspeglar den rika, skiftande «verld som dig omger. Dervid har ovilkorligen fallit mig «i minnet hvad Fouqué på något ställe låter Jak. Böhme «säga: Euch Poeten hat der Erdgeist besonders lieb. «Betraktar jag spänstigheten och den inre rike«domen af din framställnings-gåfva som jag väl «ock förut känner, men som i dina bref särdeles «fröjdat mig, så kan jag väl förstå, att det egentligen «är öfvermåttet på denna Guds gåfva, som under ditt «bleka eremit-lif hittills ätit opp. dig, i brist på annan «sysselsättning än gruf-arbete inom dig sjelf.»

Ett uppehåll i den dittills flitiga brefvexlingen inträffar under sommarmånaderna 1818. Den 28 April

*) Af denna anledning har utg. ock lemnat obegagnade tvenne tillgängliga bref, ett till Författarens svåger, dateradt Rom den 18 April, och ett till Geijer, dat. Venedig d. 16 November.

skref författaren till Grubbe (kap. XVII), hvarefter han ej förr än den 16 November gifver vännerna i Sverige del af sina öden *). Utom de reseintryck som gestaltat sig till poemer, hafva vi derföre från denna tid endast skildringen af Kyrkofesten i Albano och Resan till Tivoli, då — såsom redan är nämndt — anteckningarne i den af Fru Schelling skänkta «Erinnerungs-Buch,» som dock under dessa månader troget följde författaren på alla vandringar och färder, äro af den fragmentariska beskaffenhet, att de icke en gång kunna uppställas till ett sådant «Skelett», som utgör slutet af Nicanders Minnen från Södern. — I nyssnämnde bref af d. 16 November (kap. XXII) lemnar Författaren visserligen en, såsom han sjelf uttrycker sig, «summarisk berättelse» om sin resas gång under den förflutna sommaren; med några data, hemtade ur nyssnämnda anteckningar, är utg. imellertid i stånd att till någon del fullständiga densamma.

Innan Atterbom den 1 Juli utbytte Roms vid denna tid tryckande luft mot Albanos friskare vindar, hade han, utom den i April företagna Tivoli-resan (kap. XVIII), under loppet af Maj gjort tvenne utflygter åt Albanernejden. Vid sin utflyttning åtföljdes han nu af sina danska reskamrater och den tyske skalden Wilh. Müller. I Albano qvardröjde han till den 8 Augusti. Samtidigt uppehöllo sig i det närbelägna Ariccia skalden Rückert och några tyske konstnärer, samt i Genzano, äfvenledes en grann-ort, den af Atterbom ofta omnämnda, ryktbara Fru v. Herz, Friedrich v. Schlegels hustru och en tysk fröken Klein. Ömsesidiga besök och gemensamma promenader hörde till ordningen för dagen. Atterbom läste Virgilius och arbetade flitigt på

*) Anteckningar i dagboken utvisa, att Författaren under sommarens lopp brefvexlat med Schelling, v. d. Malsburg m. fl. och åtskilliga gånger med Amalia v. Hellvig.

utkastet till Fågel Blå. I sällskap med Rückert och en tysk målare Barth, en af de konstnärer som öfver sommaren uppehöllo sig i Ariccia, gjorde Atterbom från d. 15 till d. 18 Juli en liten utflygt till de Volsciska bergen. Den 8 Augusti flyttade han från Albano till Ariccia. Följande dag reste Müller till Florenz; Atterboms danska reskamrater hade redan i slutet af Juli lemnat Albano. Den 23 Aug. anträdde Atterbom, i sällskap med Rückert och den utmärkte, då sextonårige historiemålaren Karl Heinr. Hermann, en resa inåt Sabinerbergen. Vägen gick öfver Palästrina och Olebano till Subiaco, hvarest fjerde nattqvarteret togs. Följande dagen, den 27, skedde resan till fots fram till Tivoli, 18 migliers väg, genom skogar och bergsbygder. Denna gång bebodde Atterbom det Sibyllinska värdshuset; vid sitt första besök i Tivoli hade han af sina dåvarande reskamrater afskräckts från att taga in derstädes (se kap. XVIII sid. 440). Den 28 var rastedag; endast kring cascatellerna gjordes en vandring. Följande dag anträddes återresan på åsnor till Frascati, hvarest middag intogs, hvarefter på eftermiddagen den återstående vägen hem till Ariccia tillryggalades till fots. — Om resan till Neapel talar Atterbom i sitt ofvannämnde bref från Venedig med något mera fullständighet.

Titel och Motto äro hemtade från författarens egna anteckningar. —

Dessa reseminnen äro visserligen gamla i afseende på tiden då de tillkommo. Öfver fyrtio år hafva sedan dess förflutit; döden eller ålderdomen har hunnit dem, om och till hvilka här talas i verksamhetens och kraftens dagar; förhållanden och åsigter hafva jemväl sedan dess i många fall gestaltat sig annorlunda. Men till den litterära allmänhet, som ej blott har sinne för dagens företeelser, öfverlemnas dock dessa minnen i den vissa öfvertygelsen, att läsaren i dem skall finna icke blott

mycket nytt utan ock mycket af det evigt Unga. Han skall finna en tid, rik på kraftiga sträfvanden inom konst och vitterhet, återspeglad af en äkta skaldenatur; han skall finna de gamle mästares verk så väl som Italiens vår uppfattade af en öfversteprest i det Skönas tempel. Har denne läsare derjemte sjelf ett varmt fosterlandssinne, skall han alltjemt finna en källa till glädje i betraktande af huru en skald, så sydländsk som Atterbom i sin känsloglöd och sina målningars färgprakt, på samma gång är så äkta nordisk i sin hängifvenhet till vänner och sin kärlek till fosterjorden. Fosterlandskänslan är en grundton, som alltjemt genomljudar Atterboms diktning; söderns lockelser kommo honom aldrig att glömma sin barndomskärlek. Ingen skall sluta läsningen af hans Romarfärd utan att med rörelse känna hvad svaret är på de ord, skalden i afskedets stund tillropade fosterjorden:

»Säg, om du i din minnesbok mig skrifvit,
O Svea! att en trogen Son jag var!»

Innehåll.

Förra Bandet.

Förord.

Sid.

I. **Från Upsala till Ystad** . . . . 1—13.

Afsked, i Sigtuna, från Upsaliensiska vänner. — Besök i födelsebygden. — Resa genom Småland. — Skåne. — Midsommarsfest i Brösarp. — En landtlig filosof. — Vistelsen på Gyllebo. — Ystad.

II. **Afsked till Fäderneslandet** . . . . . . 14—16.

III. **Från Ystad till Berlin** . . . . 17—38.

Äfventyrlig landstigning. — Vandring till Stralsund. — Resa från Stralsund till Greifswald. — Pommerska landets och folkets skaplynne. — Den i Pommern rådande sinnesstämningen mot Sverige. — Professor Florello. — Die altdeutsche Tracht. — Bibliotheket. — Kosegarten. — Professorerna Schildener och Tillberg. — Färd med den ordinära posten från Greifswald till Berlin. — Det tyska myntväsendet. — Bekantskaper i postvagnen.

IV. **Berlin** . . . . 39—55.

Gensd'arm-torget. — Intrycket af Berlin. — Amalia von Hellvig. — Sammanträffande med General Gneisenau. — Umgängeslifvet i Hellvigska huset. — Leopolds af Dessau och Ziethens bildstoder. — Unter den Linden. — Universitetet. — Operabesök. — Läsesällskapet Das Casino.— Tyskt omdöme om Svenska författare. — Klingemanns dramatiska behandling af Goethes Faust. — Devrient. — Berlins esthetiska kultur. — Der Schicksalspudel.

V. **Berlin** (Forts.). **Ankomst till Dresden**. 55—75.

Ytterligare om Berlins esthetiska kultur. — Schleiermacher. — Schleiermacher som predikant. — Rühs. — En af honom tillämnad Bellmans-öfversättning. —

Sid.

Det «Philomatiska» och det «Tyska» sällskapet. Schmalz, Jahn, Zeune. — Fouqués och Hoffmanns författarskap. — Brentanos besök hos Hoffmann. — Berlinska Theaterns brand. — Operan Undine. — Franz Horn. — Snillets sjelfbeundran. — Charlottenburg och mausoléen till Drottning Louises minne. — Bekantskap med Oehlenschläger. — Resa från Berlin till Dresden.

VI. Pilgrimshelsning (Dresden d. 10 Okt.) 75—80.

VII. Dresden . . . . 81—108.

Beslut att resa till Rom. — Ressällskap. — Italienska språklektioner. — Resefrukter. — Litterära planer och förslager. — Metaphysiska och Theologiska studiers samband med poesi och poetisk verksamhet. — Återblick på författarens litterära bana. — Kännedomen i Tyskland om Sveriges tungomål och litteratur. — Förhoppningar om utbildningen af den Skandinaviska urstamspoesien. Tysklands litteraturtidningar och tidskrifter. — Steffens. — Målningsgalleriet. Taflor af Friedrich och Hartmann. Raphaels Madonna Sistina. — Målaren Roos. — Catholska kyrkomusiken. — Studentuppträdet på Wartburg. — Grefve von Löben (Isidorus Orientalis). —

VIII. Der Schwede. An Fanny von Unruh. 108—112.

IX. Afsked från Dresden. Bayreuth. Nürnberg. München. Bref till E. G. Geijer . . . . 113—175.

Afskedsfest hos Baron von der Malsburg. — Fröken v. Winkel, en Dresdener Corinna. — Namnet Atterboms klang i Tyska öron. — Vermländskt landskap i Voigtland. — Hof. — Baierska postiljoner. — Bernecks ruiner. — De Vendiska vägarne. — Bayreuth. Besök hos Jean Paul. — Afskedet från denne. — Nürnberg. —

Besök i München Akademie der Wissenschaften. — Sveriges framtid och Skandinavismen. — Tysklands ställning till sina regeringar. — Jemförelse mellan Norra och Södra Tyskland. — Preussiska Censuren. — Sympathier i Södra Tyskland för Sverige

Sid.

och Bernadotteska dynastien. — Ytterligare om Svensk Litteratur i Tyskland. — Thiersch om Nygrekerna och deras nationalpoesi. — Baggesens process mot Hjort. — Förslag att på Svenska öfversätta Schellings Weltalter och till Tyskan öfverflytta några af Författarens egna samt en del andra Svenska poeters verk, framför allt profstycken af de Svenska folksångerna. — Författarens ställning inom sällskapslifvet i München. — Schellings individualitet. Hans hustru. En nyårsafton inom Schellingska familjen. — Första besöket hos Franz v. Baader. — Baaders conversation. — Baaders experimenter med Animala magnetismen. — Magnetismens dämoniska sida. — Baaders och Schellings åsigter om Swedenborg. — Jacobi och hans systrar. — Ekenstam, »den Svenske Baader.» — Schellings omdöme om Höijer. — Schubert. — Münchenska målare: von Langer, fader och son; Hauber. — Münchenska galleriet: spanska måleriets karakter. —

Augsburg. — Anekdot om Gustaf II Adolf. — Första intrycket af ett catholskt land. — Eugène Beauharnais. — Deltagandet inom Tyskland för Prins Gustaf af Wasa. — Theaternotiser — Das Morgenblatt. — Fest hos Jacobi. — Firandet af Schellings 42 födelsedag.

X. Tyska Dikter. Minnen från Dresden och München . . . . 175—184.

Der Neck. Nach dem Schwedischen.
An den Freiherrn von der Malsburg.
An Helmina von Chezy.
An Schelling. An seinem 42sten Geburtstage, d. 27 Jänner 1818.

XI. Tio dagar i Nürnberg . . . . 184—266.

Tyska national-lynnet. — Intrycket af den i Nürnberg omgifvande konstverlden. — Den äldre Tyska konstens förhållande till den Italienska. —

Värdshuset zum rothen Ross. — Das Poeten-Wäldchen och der Irrhain. — Broarne öfver Pegnitz. — Nürnbergs springbrunnar. — Nürnbergska folklust-

barheter. — Betecknande namn på gator och stadsdelar. — Mariekyrkan. Dess urverk: «Männleinlaufen.» — Förhållandet mellan de olika religionsförvandterna i Nürnberg. — Den Nürnbergska vinhandelns fordna flor. — Riksborgen, stadsportarne och stadens närmaste omgifning. —

Besök i Borgen. — Kejserliga kapellet. — Målerisamlingen: Dürers porträtter af Carl den Store och Sigismund samt hans Altardörrar. Altardörrar af Michael Wohlgemuth. — Sandrarts tafla, föreställande den fredsmåltid, som Carl Gustaf gaf på Rådhuset i Nürnberg efter afslutandet af preliminarierna till Westphaliska freden. — Minnen från Gustaf II Adolfs vistelse i Nürnberg. — Nakna qvinnofigurer af Holbein. — Christus som kröner sin moder, föregifven byzantinsk tafla. — Borgbrunnen. — Sägen om rofriddaren Eppela Gailing. —

Sebaldskyrkan. — Christi grafläggning af Adam Krafft. — Löffelholz'iska kapellet. — Kejsar Wenzeslai dopfunt. — Christi nedtagande från korset af Albrecht Dürer. — Förträfflig tafla af Hans von Kulmbach. — Stort, upphöjdt arbete i sten af Adam Krafft. — Petri Vischers minnesvård öfver S:t Sebaldus. — S:t Sebaldskyrkans prosthus. —

Förnyadt besök i Borgen. — Derstädes befintlig samling af glasmålningar. — Slottsuppsyningsmannens enskilda konstsamling. —

Lorenzkyrkan. — Det s. k. Volkameriska fönstret. — Ett tabernakel eller så kalladt sacrament-hus af Adam Krafft.

Besök hos konstkännaren och samlaren, Baron Haller von Hallerstein. — Den nioåriga skaldinnan. — Albrecht Dürers fordna hus. — Utvandring till S:t Johannis kyrkogård. — De s. k. sju stationerna under Christi gång till Golgatha, väggpelare af Adam Krafft. — Nürnbergs besungna lik. — Johanniskyrkan och kapellet zum Heiligen Grabe. — Grifvårdar öfver Dürer, Hans Sachs och Wilibald Pirkhaimer. —

Nya kyrkogården. — Christi födelse, af Dürer, i S:t Rochi fordna kyrka. — Besök i Friedrich Campes konsthandel. — Frauenholz'iska konstsamlingarne.

Sid.

— Herrligt porträtt af Dürer. — S:t Egidien (eller Neue) Kirche. — Hans Sachs' fordna boning. — Nürnbergska rådhuset. — Den derstädes förvarade delen af Frauenholz'iska samlingarne: Porträtt af Georg Pencz; Carl V af Amberger och Titian; Maria med barnet af Leonardo da Vinci; Samma ämne af Annibal Caracci och Lucas van Leyden samt Holbein; Törnekrönt Christus af Dürer m. m.

XII. Rom. Bref till Professor E. G. Geijer 267—303.

Ankomsten till och första intrycket af Rom. — Tyska konstnärer och skalder i Rom. — Friedrich Rückert. — Byström. — Orientalisten Åkerblad. — Hjalmar Mörner. — Thorvaldsen och hans verk. — Morgonvandring på Monte Pincio. — Frescomålningar af unga tyska konstnärer, i Preus. Consuln Bartoldis hus. — Den nya tyska målarskolans (Cornelius, Overbeck) åsigter, syften och verk. — Cornelius. — Overbeck. — Landskapsmålaren Koch. — Teufels-Müller. — Katholska gudstjensten och ifrandet mot den Romerska vidskepelsen. — Resande Engelsmän. — Den Romerska hvardaglighetens poësi.

XIII. Italia. (Monte Mario vid Rom, Mars 1818.) Sonett . . . . 304.

Senare Bandet.

XIV. Byströms Juno. (Rom, April 1818.) . . . 305—306.

XV. Rom. (Forts.) Resan från München till Verona. (Bref till E. G. Geijer.) . . 306—348.

Den Italienska dramatiken. — Röfvaren Masocco. — Från München till Verona. Afskedet från Schelling, Jacobi, Franz von Baader och öfrige vänner i München. — Inträdet i Tyrolen. — Minnesrikt värdshus i Innsbruck. — Kejsar Maximilian den Förstes grafvård af bildhuggaren Colin. — Minnen af Andreas Hofer. — Innsbrucks läge och karakter. — Sång af Tyrolska flickor. — Deras lefnadshistoria. — Byggnadssättet i Tyrolen. — Klädedrägter och prydnader. — Tyrolsk narraktighet. — Sedernas tillstånd. — Måltid på spetsen af alpen Brenner. — Brigantinnorna från Sterzing. — Den plötsliga

Sid.

klimatförändringen efter nedkomsten från Brenner. — Anblicken af dalen omkring Botzen. — Italienarns barnsliga nyfikenhet. — Nattqvarter i Salurn, den yttersta tyska poststationen. —
Italienska Tyrolen. Trident. — Roveredo. — Lustfart till Garda-Sjön. — Passet la Chiusa. — Ankomst till Verona.

XVI. Rom. (Forts.) Verona. Mantua. Modena. Bologna. Florenz. Siena. (Fortsättning af föregående bref.) . . . . . . 348—411.

Verona. — Den Venetianska och särdeles den Veronesiska adelns förfall. — Veronas Amphitheater. — Stenbroarne öfver Adige. — Scaligerernas grift-vårdar. — Veronas palatser. — Conte Giustis trägård. — Kyrkan S:t Pietro in Castello. — Julia Capelletti's fäderneboning. — Minnesvårdarne på Piazza de Signori. — Operan Clotilda, ett profstycke af Italiensk dramatik. — Italienska theaterpubliken. — Veronas sköna fruntimmer. — Albarellis samling af gamla mästares målningar. — Grundfrändskapen mellan det äldre Italienska måleriet och det äldre Tyska. — Raphaëls förhållande till de äldre Italienska mästarena. — S. Zenos Basilica. — Domkyrkan. — Omdömen i Verona om Carl Johan. — Monasterio di S. Francesco (på hvars kyrkogård Romeo och Julia ligga begrafna). —
Nejden kring Mantua. — Piazza Virgiliana. — Mantuas kyrkor. Grafvårdar och reliker. — Giulio Romanos hus. — Palazzo di T, med deri befintliga alfrescomålningar af Giulio Romano. — Fart öfver Po. — Modena. — La Secchia rapita. — Tiggeriet inom kyrkostaten. — Ankomst till Bologna. — Lättheten att förstå Italienarne, äfven det ringaste folket. — Bolognas arkader. — Galleria Mariscalchi. — Besök hos Mezzofanti. — Qvinliga Doctorer och Professorer vid Universitetet i Bologna. — De Physiska och Anatomiska apparaterna. — Universitetets konstsamlingar. — Sällsynta böcker på Universitets-bibliotheket. — Det staden och universitetet gemensamt tillhöriga stora galleri af målningar. — Raphaels Cäcilia. —

Sid.

Färd öfver Apenninerna. — Dalen omkring Arnofloden. — Intrycket af Florenz. — Theaterbesök. Den Italienska publiken. — En pilgrim. Herdar och Herdinnor. — Domkyrkan i Siena. — Den Romerska plogen. — Idealet af en postiljon. — Naturen på höjden af Apenninerna. — Viterbo. Ronciglione. — Färd öfver Campagnan. — Den gamla Romerska stenläggningen. — Det fordna Veji. — Första anblicken af Rom. — Tibern. — Villa Borghese. —

Författarens »Stjernhjelmska ring.» — Utflygten till Tivoli. — Själens rening i heliga och stora minnens föryngrings-källa.

XVII. Rom. (Forts.) Bref till Professor Grubbe 412—423.

Anbud af Grubbe att emottaga en philosophisk docentur. — Fest af de Tyska konstnärerna för Kronprinsen af Bayern. — Litteratur- och Konstnotiser.

XVIII. Resa till Tivoli . . . . 423—450.

Uttåg genom Porta Tiburtina. — Via Consularis, vägen från Rom till Tibur. — Anio-floden. — Lago della Solfatara, sjön med de simmande öarne. — Qvarlefvor af Zenobias badhus. — Ruinerna af Hadriani Villa. — Äfventyrlig belägenhet. — Lemningar efter landthus tillhörige Cassius och Marcus Brutus. — Tibur Superbum. — Besök i Sibyllas tempel. — Köpeanbud derpå af en Engelsk Lord. — Tivolis vattenfall: stora Cascaden; fallet vid Neptunigrottan. — Sirenernas grotta. — Cascatellerna. — Lemningarne efter Horatii Tiburtinska Casino. — Intrycket af Horatii Sånger i de nejder, der de diktades. — Qvintilii Vari Villa. —

XIX. Kyrkofesten vid Albano, Heliga Annas dag, den 26 Juli. En bild ur Italiens folklif . . . . 450—460.

Firandet af sabbats-aftonen. — Vandring till kyrkan Madonna della Stella, söndagseftermiddagen. — Landtfolkets högtidsdrägter. — Nordiska konstnärer och Engelska tourister. — Procession från Albano för att afhemta den Heliga Annas bild. —

Sid.

Dess besök i Albano. — Lustbarheter om aftonen. —

XX. Italienska Sånger . . . . 461—486.

Ave Maria.
Den sköna Nunnan.
På bergshöjden vid Olebano.
Besöket i Sorrento.
Guitarrspelerskan på Marknad.
Vid Blandusias källa.
Afsked från Villa Borghese.

XXI. Roma. Strödda Dagboksanteckningar 486—514.

Natur. Beskaffenheten af den italienska luften. — Ljusinsekterna. — Växtlighet. — Rom och Neapel med deras omgifningar såsom ämne för bildande konst. —

Folk. Lynne. Seder. Romrarne, de bästa representanterna af den Italienska folkskarakteren. — De Romerska förnämas prakt. — Romerska familjemödrar. — Om Romarfolkets lättja. — Italienarens brist på lefvande nationalanda. — Romerska flickorna och fruarna. — Romerska fruntimren på promenader. — Fruntimmersdrägten inom kyrkostaten. — De Romerska slöjorna. — Ståndens jemlikhet i naturliga förhållanden. — Romerska pöbeln. — De vanvårdade och förfallna husen. — Boningsrummen. — Gatubelysningen. — Romerska polisen. — Folks-Improvisationer och Sång. — Olika slag af improvisatörer. — Improvisatrisen Corillas kröning på Capitolium. —

Religion och dertill hörande ämnen. Romerskt fritänkeri. — Gudstjenstens prakt. — Jemlikheten i Guds hus. — Privilegium att läsa Bibeln. — Undseendet för Forestieri. — Katholicismen och Papismen. — Utdelningen af Påfliga välsignelsen från S:t Peterskyrkan. — Påfvens (Pius VII) utseende och tolerans. — Katholska presternas förklaring öfver Protestanternas större moralitet. — Kyrkostatens inre förvaltning. —

Litteratur. Öfversättning af Schlegels Dramatische Vorlesungen. — Resebeskrifvaren Acerbi, hufvud-

Sid.

redaktör af Bibliotheca Italiana. — Förut otryckt bref från Tasso. — Aqua Tofana. — Italienska Bokhandeln och Censuren. — Den historiska kritikens tillstånd i Italien. — En resande Philosophinna.

Konst. De nyare målarnes nebulism i motsats mot Raphael och vissa äldre. — Verldens tre största kyrkor. — Borghesiska konstsamlingarnes försäljning. — Sapphos, Corinnas och Messalinas utseende. — Förbrukningen af jern på Romerska byggnader. — Statuer vid fackelsken. — Pietro Perugino. — Napoleons statue af Canova. — Akademi för Måleri, Sculptur och Byggnadskonst. — Grafskrift öfver Salvator Rosa. —

Stadsmärkvärdigheter; Villor, Palatser, m. m. Romerska parkanläggningar. — Villa Nelli, Raphaels förmodade egendom. — Villa Pamfili. — Aldobrandinska Bröllopet. — Vatican-palatset. — Utsigten från S:t Peters-coupolen. — Obelisken på S:t Petri-platsen. — Det nya Capitolium. — Trappan till kyrkan S. Maria d'Ara-Celi.

XXII. Besök i Neapel. — Afresa från Rom. — Ankomst till Venedig. Bref till Författarens syster . . . . 514—521.

Sommarvistelse i Albano och Ariccia. — Ströftåg i de Volskiska och Sabinska bergen. — Resa till Neapel. — Nattlig vandring uppför Vesuvius. — Hafsresa till öarne. — Från Rom till Venedig.

XXIII. I Kärnther-Alperna . . . . 522—525.

XXIV. Bref från Wien. Till E. G. Geijer . 525—543.

Återblick på den förflutna sommaren. — Redan inbergade resefrukter. — Resans finansiella sida. — Ankomst till Wien. — Plan för utgifvande af en Samling af författarens skrifter. — Framtidsutsigter. — Bostad i Wien. — Litterära underrättelser.

XXV. Till en Syster . . . . 543—545.

XXVI. Bref till E. G. Geijer . . . . 545—548.

Penningeangelägenheter. — Beslut att emottaga en Docentur i Historien. —

Sid.

XVII. **Anteckningar om Wien. — Resa från Wien till Breslau.** Bref till E. G. Geijer . . . . 548—590.

Wiens belägenhet. — Folkstheatern i Leopoldstadt. Utsigterna att få en Svenskt nationell Dramatik. — Raphael, skådespel på Alexandriner af Castelli. — Sällskapet Ludlams Höhle. — v. Hammer. — Hormayr. — Fr. Schlegel. — Werner. — Grillparzer. — Madame Schröders återgifvande af titelrollen i Grillparzers Sappho. — Sapphos väsende och hvarje skaldenaturs slägtskap dermed. — Wiens hufvudmärkvärdigheter: Stephanskyrkan och Caroline Pichler. — De Wienska Barnbaletterna. — Napoleons son. — Kejsar Franz och Erkehertig Carl. — Motviljan vid Österrikiska hofvet för allt Tyskt. — Beethoven. — Snöskottning vid facklor. — Wienska dialekten. — Wienskornas utseende och sedliga tillstånd. — Oehlenschlägers Tyska författarskap. — v. Hammers Persiska bokförråd. — Arsenalen. — Esthetiska Grossörer. —

Afresa från Wien. — Krigiska minnen. — Hannibal och Napoleon. — Besök på Theatern i Brünn. — Monument, vid Rauswitz, öfver Kejsar Josef II:s försök i plöjningskonsten. — Historien om blomsterbruden. — Österrikisk folksqvickhet. — Österrikiska almanachor. — Sägner från Troppau. — Klimatskillnaden mellan Olmütz och Brünn. — Olmütz fästning. — Historien om urverket på Rådhuset i Olmütz. — Poetiska nattankar. — C. von der Gröben och hans familj. — Steffens och hans hustru. — Vistelse på Gröbens landthus vid Oderströmmen. — Strödda litterära underrättelser.

XXVIII. **Supplement-blad till Anmärkningarne öfver Wien** . . . . 590—603.

Stadens omgifningar och allmänna utseende. — Leopoldstadt-Theatern. Adolf Bäuerle. Ignaz Schuster. — Gästfrihet. Ätning. — Universitetet. — Ytterligare om Grillparzer's Sappho. — Theatrarne i Wien. Theatercensurens stränghet. Wienerboarnes brist på kritik. — Stephanskyrkan. — Musik. — Pratern. — Konstsamlingar.

Sid.

XXIX. Barnballetten . . . . 603—608.

XXX. Berlin. Bref till E. G. Geijer. . . . . . 608—621.
Planer att qvarstanna i Tyskland. — Berlinska sällskapslifvet. — Besök hos Tieck i Ziebingen. — Tiecks äldsta dotter. — Flyttning till General Gneisenaus hus. —

XXXI. Utsigt. Vandrarns Aftonvisa. . 622—627.

XXXII. Berlin. (Forts.) Bref till Gumælius och Schröder . . . . 627—631.
Litterära förslager. — Hegel och Fries. — Beslut att inom Juni månads slut återkomma till fäderneslandet. — Afskedet i Breslau från Gröbens och Steffens' familjer. —

XXXIII. Berlin (Forts.). Bref till W. F. Palmblad . . . . 631—639.
Tillrättakomst af Upsalavännernas förkomne bref. — Framtidsutsigter i Fädernealandet. — Lifvèt i Gneisenaus hus. — Tieck såsom föreläsare. — Tiecks bostad. — De italienska damernas fria conversation. — Böckh. —

XXXIV. Bref från Hemmet. Till E. G. Geijer . . . . 640—645.
Upprepade förslag att qvarstanna i Tyskland. — Frågans hänskjutande till Hartmansdorff och hans svar. — Återkomst till Fädernesländet.

XXXV. Fridsrop . . . . 645—649.

Tillägg.

Åsigter . . . . sid. 650.

Bref till Hammarsköld. Berlin d. 5 Juli 1819 . . . . . . „ 663.

Bref till Hammarsköld. Upsala d. 5 Nov. 1819 . . . . . „ 665.

Bref till Grefvinnan **. Åbo d. 2 Sept. 1819 . . . . . . „ 667.

Anmärkningar . . . . „ 670.

I.

Från Upsala till Ystad.

1817. 3 Juni—1 Juli.

Att taga afsked är en svår sak; att beskrifva afsked en både svår och öfverflödig. En rätt artig tafla i den vägen kunde annars visst göras öfver skilsmessan i Sigtuna, dit ett uttåg från Upsala, sextio eller sjuttio personer starkt, i vagn, till häst, till fots, åtföljde mig den 3 Juni, på en af den unga sommarens vackraste dagar. Sällskapet, idel vänner, unga som sommaren — studenter, recensenter, magistrar, poeter, musikanter, med den dråplige gubben Hæffner till anförare som oldtfader — hade för dagen hyrt det förnämsta huset i Odens gamla stad; och timmarne försvunno dels under poculerande vid sång och strängaklang, dels under lustvandringar genom och kring den mera med ut- än insigter begåfvade staden. Egentligen är den att betrakta som en täck by: torget ser ut som en ängsbit, och de landtliga stigarne förvandla sig blott här och der — såsom det tyckes högst ogerna — till gator. Det enda storartade, som visar sig (utom den herrliga Lögaren), är kyrkorna. Så väl den stående, som de i ruiner fallna, förtjena all aktning; de sednare göra berömligt sitt bästa att hålla sina ärevördiga tornkroppar upprätt. Var mellertid, under allt detta, grundstämningen i våra sinnen elegisk, så infunno sig dock äfven komiska elementer: bland hvilka främst må nämnas ortens egen borgmästare, ett slags Silenus, högeli-

gen belåten att vara sällskapets gäst och till gengäld beviljande oss, af sin maktfullkomlighet, den eljest förbjudna rättigheten att vandra rökande genom gatorna. Sjelf gick han i spetsen, med en blossande, ofantlig sjöskumspipa; men då härvid ett par bönder, som sutto mot ett plank vid sina betande hästar, lockades af det aristokratiska föredömet att knacka eld på sina pipnubbar, slog han dessa ifrån dem med en Thorsuppsyn och den underrättelse, att slik frihet vore «ex speciali gratia» ensamt förunnad Herrarne och honom. Ändtligen tömdes på qvällen afskedsskålen. De till mig afsungne verserne, af vår Carl, har du sett. Sällskapet bröt upp, mestadels återvändande till Upsala: och jag, under sinnesrörelser dem du sjelf kan utmåla, tågade med den broderlige Sondén till Stockholm, dit jag anlände först vid slutet af en natt, som, på vanligt svenskt vis denna årstid, föga var annat än dag.

Nyssnämnde broder följde mig ock ända ned till födelsebygden, efter förloppet af den vecka, som jag tillbragte i Sveriges hufvudstad. Hvad jag der hade att bestyra, utom den för en utländsk resa nödvändiga förpassningen? Att fortsätta afskeden, — bland hvilka ett skriftligt, under förségladt omslag, i både bokstaflig och sinnbildlig mening gafs mig «på grått papper»; att stå fadder åt «Neckens» förstfödde son (liksom nyss förut i Upsala, dagen före min afresa, åt «Vikingens»); att öka de gamla bekantskaperna med en ny och oförgätlig, skaldinnan Euphrosyne, i hvars personlighet man snart igenkänner alla dragen af hennes poesi; att sitta några timmar för Fogelberg, som ville modellera mitt hufvud till en gips-medaillon; ändtligen att på Mosebacke ännu en gång rätt lifligt i min hågkomst inpregla en tafla, med hvilken väl icke mången på jorden uthärdar jemförelse.

I hemorten väntade mig omsider den sista, men också den svåraste skilsmessan; hufvudet fortfor att vilja framåt, men hjertat ville med all makt stanna qvar. Nej, du kan icke föreställa dig, hvilken ljuf idyll hela denna nejd är, och hvilken egen dager af frid skimrar på hennes kullar och lundar! Kom-

mer du någongång att färdas mellan Dala och Hesters gästgifvaregårdar, och inträffar du på en backe vid Barbäck just som solen ämnar sjunka, så blicka framåt den långa, gröna dalen, som nedanföre till venster öppnar sig! Det är en utsigt, som strax derefter vid Dala vidgas. När du ser i den dalen åar slingra sig och sammanlöpa, mellan frodiga ängar med blommor och löfverk, smärre sädesfält och björkbeklädda höjder, — allt inom en allvarsam infattning af fjermare granskogar; när du ser, huru längst bort en liten hvit kyrka uppreser sin tornspira: minns då, att hon heter Åsbo — rasta ett par ögonblick och tänk på din vän! Samma dal fortsätter sig sedan, men i sammandrag, en half mil uppåt den för stora kungsvägen osynliga bygd, som dervid, ständigt mera vild, påminner, att man nu alltredan befinner sig inom den fordom så beryktade Holaveden. Vid slutet af nämnda halfmil, och med detsamma i slutet af nämnda löfrika ådäld, skulle du, om du ville fördjupa dig så långt in i ensligheten, träffa den fläck,

«der de ljusa björkar stå»,

mellan hvilka jag första gången uppslog mitt öga för dagsljuset. Dock må du i sådant fall låta dig underrättas, att dess vackraste anblick erhålles från den ditväg, som går venster om ån, och som icke är den vanliga, samt att boningen på björkkullen, för det närvarande ett litet rödfärgadt tvåvåningshus med tegeltak, var i min barndom en fullkomlig hydda, en grå envåningskoja med torfbetäckning. Vid hvarje besök i min födelsetrakt gör jag åtminstone en pilgrimsvandring till detta ställe, hvars åsyn troligen skulle erinra dig om den «skogsensamhet», som den underbara fågeln i Tiecks novell «der blonde Eckbert» beprisar.

Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet.

Skall jag återse den? och i sammanhang med de dyrbara väsenden, hvilka jag qvarlemnar i dess grannskap? Du vet, från hvilka menniskor jag der måste slita mig. Likväl klagade jag

ej; äfven smärtans grundlighet har sin nytta. Hvad vore kärleken utan saknad?

Den sydliga delen af Östergötland och den tillgränsande nordliga af Småland stämplas af enahanda prägel: bergig och kullig skogsbygd, ofta vänlig, men i det hela vild nog, för att alltid stämma sinnet i sago-ton. I denna ton inpassade sig förträffligt en af skjutsbonden från Säthälla berättad högromantisk kärlekshistoria, som just nyss hade i trakten tilldragit sig, med det dråpligaste innehåll af mesalliance, motspänstiga slägtingar, enlevement och giftermål på utländsk botten. Hvad dervid egentligen behagade mig, var den originella styl, som hjelten — hvilken jag personligen känner — förstått gifva åt detta innehåll. Längre fram på aftonen fogade sig härtill åsynen af en afrättsplats och en tre dagar förut steglad missdådare: det var en dräng, som (jag minnes icke hvarföre) mördat en käring. Ett skådespel, som jag aldrig förr haft; rätt kusligt! Med dessa tvåfaldiga materialier till en novell i Tiecks anda och en annan i Hoffmanns, inträffade jag i mitt första nattqvarter.

Äfven på denna väg visa sig här och der punkter af mycken fägring. Så t. ex. omkring Säby kyrka och Gripenberg. Denna herregård är ett Wrangelskt minne, med ett slott af — trä, men af ekvirke; som, väl vårdadt, kan trotsa tiden i århundraden. En annan vacker landskapstafla är belägenheten af det täcka Wexiö. Elgströms och Ingelgrens barndomshem! Dem var beskärdt att gå bort i halfutsprucken och löftesrik vårknoppning; en afundsvärd lott mot den, att under en lång följd af frostiga jern-nätter småningom genomkylas, tills man ändtligen slutar banan med Bürgers suck:

«Meiner Palmen Keime starben,
Eines mildern Lenzes werth.»

Anblicken af Helgasjön är förtjusande, och biskopsbostället,

thronande på en höjd ofvan staden, borde hellre vara ett boställe för skalder *). Men eljest får man icke i det egentliga Småland söka den mera storartade och nästan oafbrutna skönhet, som utmärker Calmar-sidan eller Östersjökusten. Åtminstone företer den öfversigt, som allmänna farvägen erbjuder, ett visst armod: ofta småtäckt, oftare dystert, men öfverhufvud enformigt och på längd beklämmande genom ett ödsligt intryck. Folket är likväl öfverallt gladt, höfligt, verksamt och trefligt; på samma gång menlöst och slugt. Skjutsbönder och skjutsgossar tjenstaktiga, språksamma, förtroliga. Smålänningarne äro tvifvelsutan en af götiska stammens ädlaste grenar.

Att man begifver sig söderut börjar man af flerahanda tecken mer och mer varsna. Redan synas bokar; de för Uppsvearne bekantare rang-löfträden möta den resande talrikare, högväxtare, lummigare; särdeles gäller detta om deras konung eken, på hvilken det skönjes, att han i Götarike känner sig hemmastadd. Gränsmarkerna mellan Småland och Skåne uttrycka ett djerft och våghalsigt skaplynne, som påminner, att de fordom beboddes af Dacke-kämpar och Snapphanar. Gerna återsåg jag de lifliga Göinge-boerne, som i fjol somras, icke utan stolthet, sjelfve förtäljde mig, att de voro de käcka Snapphanarnes afkomlingar. Nu äro likväl dessa bygders innevånare, liksom i allmänhet den skånska allmogen, förvandlade till trogna Svenskar och deltaga i de öfriga Svenska böndernas mindre förmånliga begrepp om våra Danska grannar. I alla andra hänsigter märker man, att man lemnat det äkta Sverige bakom sig, såsnart man kommer ner på de skånska slätterna. Det lägre folkspråket är, än i dag, mera danskt än svenskt; lynnet, lefnadssättet, förhållandet mellan herrar och bönder, de i byar sammanträngda gårdarna och socknarna, korsvirks-husen, bränntorfven, stenhägnaderna, jordvallarna, sädes-rymderna, slutligen bandpilarne, gifva Nordsvensken tillkänna, att han nu re-

*) Denna önskan var profetisk: bostället innehades sedermera af en biskop som var skald. Sednare anm. af Förf.

dan inträdt i ett sydligare klimat. Vanligen påstår han sig här möta phlegma i natur och menniskor: allt förekommer honom fruktbart och — ledsamt. Till slik synpunkt bidrager väl ock, att han på vägen från Christianstad till Ystad mera sällan än han väntat ser de vidtfrejdade bokskogarne, om hvilka man i norra Sverige gör sig så poetiska föreställningar. Oftare träffar han sandhedar: likväl i denna riktning mindre plågsamma, än i den från Ystad till Lund; en väg, der jag i fjol åkte nästan tre mil uppföre i sand, och slutligen mellan Efverlöf och Dahlby råkade på en ordentlig sahara-öcken, — som jag till på köpet måste genomtåga vid middagstiden i den mest brännande solhetta. Med allt detta har jag dock äfven denna gång i Skåne sett åtskilligt, som rätt mycket behagat mig. Till en början måste jag berömma gästgifvaregården Marklanda, vid denna väg den första skånska; lika treflig som i fjol och försedd med samma vackra uppasserska. Hon bar liksom då den högst enkla, men obeskrifligt smakfulla skånska qvinfolksdrägten; smakfull åtminstone hos alla dem, som ej skämma bort den genom att påbylta sig en mängd kjortlar, för att dermed beteckna ägarinnans — rikedom. Öfvermättad på slätt blef jag visst sedermera, innan jag hunnit genomtråka den flacka Christianstads-bygden. Der hände mig äfven den motgång, att nödgas framåt midnatt åka förbi den till mitt tredje natthärberge utsedda staden, och dymedelst förlänga min tolf mils dagsresa med ett skjutshåll af nio fjerdingsväg rakt fram till gästgifvaregården Nöbbelöf. Man hade nemligen genom en orimlig tidsutdrägt vid Qviinge ådragit mig det missöde, att fästningens portar, som stängas hvarje afton kl. 11 och ej senare öppnas utan mycket krångel, redan voro tillbommade; och för att göra denna nattfärd än mer behaglig hade man tillika berättat mig, att om nätterna plägade förrymda fästningsfångar ofreda vägarne deromkring med mord och plundringar. Till tröst hade man dock bifogat, att i Nöbbelöf skulle jag — om jag komme dit med lifvet — anträffa ett ypperligt förfriskningsställe med många och goda rum, samt

blickligt anfall af svindel; — ett varnande omen, hvarefter jag drog mig ur den leken och satte mig i en vrå att tala vishet med hennes far.

Denne var en gammal hedersman till landthushållare, om hvilken man redan, sub rosa, berättat mig underliga ting; och bland annat att han, lika besynnerlig som rik, hade af grundsats uppfödt sina barn som vildar. Hans magra, spensliga och gråklädda skepnad, med en hög panna och ett par sammandragna, mörka ögonbryn, hade alltifrån första anblicken sett mig temmeligen speculativ ut. Jag bedrog mig ej heller: ty han betygade mig genast sin fägnad att råka en person, med hvilken han kunde hålla något allvarligt samtal; och sedan han förklarat mig lycklig, som finge företaga en utländsk resa, — hvilken han ock ålade mig att beskrifva, emedan resebeskrifningar vore de enda böcker i verlden, som dugde — beklagade han, att man ej i allmänhet kunde skicka sina barn på resor. Det vore, sade han, ett uppfostringssätt, som han ville låta gälla; ty eljest är all barnuppfostran en chimer, ett narrspel. Då jag härvid yttrade mig tro, att man enklast och rättast uppfostrar barn på det sätt, som närmast liknar Guds eget sätt att uppfostra föräldrarna, gaf han mig en skarpt pröfvande blick, och förtäljde derpå utan omsvep, att han omöjligt kunde finna Guds tillvarelse bevislig. Helt oförmodadt hade jag således hittat på ett stycke fritänkare att omvända; märkvärdig nog derigenom, att han syntes mig i sin naturalism, eller sitt Encyclopädisteri, vara en ren avtodidakt. Mannen var verkligen spetsfundig. Att begagna de bevis, som lättast kunna klädas i populär form, var att skjuta med löst krut; hans skeptiska dämon gaf sig hvarken vid det kosmologiska beviset eller vid det physico-theologiska eller vid det Kantiskt-moraliska. Endast vid det ontologiska, hvarmed jag slutligen framryckte, visserligen i andra ordasätt än Anselmi, studsade han; grundtanken af denna bevisning öfverraskade honom, så att han beslöt taga saken i närmare skärskådning och tills vidare hålla Guds existens för åtminstone sannolik. Detta samtal, hvari jag

till en början hade inlåtit mig halft på skämt, fortfor tills långt öfver midnatt, under dansmusik, mellan flitigt fyllda och tömda punschglas. Vid afskedet förgat han ej att än en gång lägga mig på hjertat nödvändigheten att göra en bok öfver min resa; hvaremot jag anbefallde honom att dittills öfvertyga sig om Guds tillvarelse och alla resbeskrifvares opålitlighet, — min egen deribland inberäknad. Under det grannarne samtligen uppbröto till hemfärd, såg jag mig om efter hans vackra dotter, hvars ögon, under den i Skåne halfdunkla midsommarnattshimmeln som ett par stjernbloss helsade mig farväl och försvunno.

«Hvad uttryck skola dessa ögon visa tjugu år härefter»? frågade inom mig en röst andra morgonen, då jag från vägen till den landtlige philosophens boning, dit han och hans döttrar bjudit mig på kaffe, nödgades — icke utan försakelse — vika af in på vägen till Cimbritshamn. Den frågan kan jag icke besvara. Tilläfventyrs hafva de dessförinnan slocknat.

Bland utmärkt vackra Skånska trakter förtjenar med särdeles loford att nämnas belägenheten af Gyllebo, en Öfverstinnan Schönström tillhörig egendom, nära intill Cimbritshamn. Det var, som du känner, detta ställe, der jag skulle sammanträffa med Baron D'Albedyhll, min reskamrat till Stralsund och Berlin. Dagen efter midsommarsdagen anlände jag och fann min faderliga vän i god ro spatserande på stränderna af en idyllisk sjö under herrliga bokar, tillfredsställd med det löfte han erhållit från Postmästaren i Ystad, att ett ilande sändebud skulle infinna sig genast efter nästa postjakts ditkomst. I denna väntan försvann mellertid den ena sköna Junidagen på den andra, och min oro att snart komma öfver till Tyskland kunde slutligen ej längre härda ut, ehuru ädelmodig gästfrihet förenade sig med ortens fägring att bringa i förgätenhet, hvilket pays de Moab jag i största delen af Skåne tyckt mig finna. Förgäfves sade man mig att träden här beboddes af näktergalar, dem jag likväl ej hörde med egna öron, förgäfves målade man obehaget att i det vederstyggliga Ystad bida på fartyg

och vind: jag lemnade min vän ingen hvila med mina föreställningar om det ovissa i postmästarns ordhållighet och det vissa i postjakt-kapteners skyndsamhet att begagna hvarje gynnande vindkast, förrän jag omsider, ett par dagar före månadens slut, ryckte honom med mig ut på landsvägen. Nu gick det i fullt sträck nedåt hamnstaden, med det dunkelblå hafvet beständigt i sigte och allahanda mångfärgade aningar om framtida öden. Så befunno vi oss ändtligen den 30 Juni om aftonen i Ystad, och just vid den riktiga tidpunkten, ty alla våra medpassagerare voro der församlade och hade redan i många dagar väntat på lägenhet till affärd. Det var i sådana omständigheter troligt, att det efterlängtade skeppet, när det en gång hunnit anlända, skulle gå till segels kanske efter några timmar, hvarföre ock Postmästaren flera dagar förut skrifvit oss det råd till, att inställa oss ju förr desto hellre. Också sluppo vi att dröja länge; redan följande dagen låg det preussiska fartyget på redden. De landstigna passagerarenas ansigten och underrättelser voro för oss föga hugnesamma; de hade blifvit, jag tror i mer än en veckas tid, kringkastade mellan Rügens, Mecklenburgs och Skånes kuster, samt uthärdat allahanda förtretliga öden. Äfven ett italienskt fruntimmer hade nödgats deltaga i deras motgång, och detta slags företal till Sverige var just icke lämpligt att bibringa henne något lockande intryck. Vi uppgåfvo dock ingalunda hoppet om en bättre lycka, och gladde oss, när påföljande dagen, eller den 1 Juli, bestämdes af vår välmående skeppskapten Burmeister till segling.

Vårt vistande i Ystad tillbragtes med att skrifva några bref och spatsera omkring på gatorna, likväl mest på skeppsbryggan, som verkligen är den trefligaste platsen i hela staden. Denna fann jag för öfrigt vara sig fullkomligt lik: flack, kärf, ful och genomandad af vidriga hafstångsdunster. Korteligen, den har i sitt utseende pregeln af en ort, som tycks vara gjord att taga afsked uti och sedan lemna med största möjliga hastighet. Denna åsigt stod sedan fjolårets sommar med smärt-

liga drag skrifven i mitt minne. — Ett enda vackert hus, vid en liten grön öppen plats ej långt ifrån hafvet, väckte och fängslade min uppmärksamhet: det var nybygdt, af sten, i en täck söderländsk smak, med en sirlig fönsteraltan, som bar ett litet orangeri af yppigt svällande blomster-arter. Man sade oss, att dess ägare och upphofsman är en handlande, som under sista kriget blifvit rik genom leveranser till Engelsmännen. Han bebor sitt palats, hvilket äfven inuti skall vara skönt och praktfullt, alldeles ensam, emedan ingen, som kan ha penningar nog att hyra en våning i ett sådant hus, har lust att bosätta sig i sjelfva staden. Så mycket mer oegennyttigt har ägarn, endast till sin och andras ögonfägnad, användt en tvifvelsutan betydlig del af sin förmögenhet. Mellertid ligger denna byggnad här på sätt och vis alldeles gagnlöst, och ägde jag en trollstaf, så skulle jag i blinken förflytta den till Upsala. Dock, det Vackra behagar kanske allramest, der det är fjermast aflägsnadt från alla synbara ändamål. Den skapande Allkraften utströr ju sjelf så ofta de underbaraste skönhetsformer liksom handlöst i ödemarker, der de sällan, ja aldrig upptäckas af något menskligt öga; men solen går upp och ned öfver dem i sin eviga glans, och fåglarna äro vittnen till deras herrlighet. Notabene, såsom ordspråket lyder att all liknelse haltar, så vill jag ej eller neka att äfven denna är temmeligen lemmalytt: ty först och främst äro den omnämnde handlanden och hans stenhus ännu båda två lätt möjliga att beses för menskliga blickar, och sedermera lyssnar väl Ystad mindre ofta till fåglars toner, än till knoddars, skeppares och hamnvakters. — Men man gapar sig snart mätt på en byggnad, till och med när hon är architektoniskt märkvärdigare än denna; och sedan alla brefven voro förseglade och aflemnade hade jag kommit att finna den sista förmiddagen förtvifladt lång, då hela mitt lilla bokförråd med öfriga tillbehör var öfverfördt på vårt fartyg, om ej till min tröst med posten från Stockholm ankommit några tidningsnumror, fullproppade med ovett öfver Utgifvaren af Hörbergs Lefverne. Ändtligen sade oss vår platt-tyske skepps-

kapten vid middagsbordet, att han vore klar och vi kunde göra oss resfärdiga. Likväl blef ännu några timmars uppskof, Gud vet hvarigenom, så att vi först kl. ½7 om aftonen stego på skeppet.

Det var den 1 Juli; qvällen mild, himlen blå, vädret herrligt, vinden frisk. Snart hissade manskapet seglen under fröjdeskri, och lätt hän öfver böljorna flög den köl, som gungade mig det sydliga Europas kuster till mötes. Den ljusgröna Svenska stranden, med Ystad, som åt sjösidan visar sig i en mycket trefligare skepnad, drog sig småningom allt mer och mer tillbaka, tilldess att slutligen blott en obestämd, dunkel contour, i den yttersta randen af vår synkrets, var det enda som återstod oss af hela detta stolta Skandinavien. Mina ögon fylldes af tårar, och jag kände djupt i mitt innersta, huru oupplösligt jag vore, både som menniska och författare, fästad vid mitt dyrbara fädernesland. Det i skymning och fjerran försvinnande Sverige förekom mig som en dyrbar konungadotter från sagornas dagar, en qvinnogestalt ungefär sådan, som man tänker sig en Gudruna eller en Signild. Var det en dröm, eller gjorde dropparna i pilgrimens blick, genom hvilka den aflägsna stranden blef rörlig och darrande, att han tyckte sig se den höga, guldlockiga, grönmantlade Asynian vinka efter honom från klippeborgen med en azurblå slöja? Åtminstone kände han, då aftonrodnan sönk i djupet och natten bredde sitt dok öfver den sista skymten af Svithiod, i sitt hjertas öken en stjerna tindra fram, hvilken deruti liknar sin moder, polstjernan, att hon aldrig vet af någon nedgång.

II.

Afsked till Fäderneslandet.

(Natten mellan den 1 och 2 Juli 1817.)

Farväl, du jord, så dyrbar för mitt hjerta,
Du vittne till min barndoms frid, farväl!
Du flyr — och moln din gröna slöja svärta;
Dock, evigt nära står du för min själ!
Än sänder du en blick igenom natten,
Ur grånadt afstånd vinkar mig din hand —
Välan! — Omkring mig himmel blott, och vatten! —
Ett långt farväl, du moderliga land!

Framför mig, skum, som framtiden, som döden,
I töcken hvilar nu en okänd kust.
Mig vänta nya syner, nya öden,
Och nya band af smärta och af lust.
Dock, nesligt må min varelse försvinna,
Som aska hvirflas bort i vind och flod,
Om detta bröst förglömma kan att brinna
För hvad det älska lärt i Svithiod!

Låt, hviskad fram af dina skogars toppar,
Till alla vänner vandrarns helsning nå!

Skrif, Nord, med aftonrodnans purpurdroppar
Min trohets längtan på din himmel blå!
Men framförallt, o, kransa rik och fager
Min Moders graf, du Minnets rosengård,
Och låt ett paradis, vid månans dager,
I dagg och vällukt smycka hennes vård!

Hvad afsked nämns, är ej ett qval allena;
Långt mer en blixt, som luttrar ifrån skuld.
Välkommen, Saknad, med din skärseld! Rena
Från hvarje främmadt slagg min kärleks guld!
Jag rättvist blef af vredens koger sviken,
Det Heliga med helgd befrämjas vill;
Förgäta skall jag, inom Sångens riken,
Att något annat är i verlden till!

Mitt ljufva hem, du Sagas skönsta boning,
Förtörnas du? Har Du förskjutit mig?
Jag många fel begått — men till försoning
Du vet, de flesta dock af nit för Dig!
Att bli Dig värd, jag aldrig hoppas vågat;
Blott, att engång Ditt värde fullt förstå.
Att lära det, till andra land jag tågat —
Ett barn, i skola skickadt hemifrå!

Bevara mellertid, som huldrik Moder,
Mitt hjertas håfvor i en tryggad famn!
Bland dina klippor visst, bland dina floder
Från mången vänlig tunga hörs mitt namn.
O hemlighet af själarnas förening!

Samlif, som ej af kroppsligt fjerran störs!
Ej alltid läppar tolka få din mening;
Men oafbrutet dock dess samtal förs.

Nord, Känslans pol, magnet för Diktens lekar!
När får mitt öga väl dig åter se?
Skall du engång, bland dina milda ekar,
En runesignad hvilobädd mig ge?
Ack ja! och när jag sjelf en sägen blifvit,
Ett sångar-äfventyr från flydda dar; —
Säg, om du i din minnesbok mig skrifvit,
O Svea, att en trogen son jag var.

III.

Från Ystad till Berlin.

1 Juli—9 Juli.

Sådana betraktelser äro vida mer ljufva än bittra; och så länge jag kunde, vandrande på däcket af och an, öfverlemna mig åt dem och andra beslägtade ämnen, fann jag detta vingade och vaggande sätt att färdas vara ytterst angenämt. Men omsider störde mig i alla mina åminnelser och utsigter den nedrigaste af krämpor, sjösjukan, som jag fåfängt smickrat mig med hopp att undslippa, emedan hon dröjde att infinna sig ungefär till den tidpunkt, då jag upphörde att se omkring mig någonting annat än himmel och vatten. Hon plågade mig några timmar af natten rätt grundligt. Mot nästa middag var jag dock redan temligen återställd, och sedan jag inhemtat ett ymnigt mått af både solid och spirituös förstärkning, gick jag fullkomligt rask ånyo upp på däcket. Vinden, berättade kaptenen, hade under natten försämrat sig; vi borde annars redan befinna oss på redden af Stralsund. Mellertid syntes på vår venstra sida Rügens kust; ändtligen, på höger och framför oss, den efterlängtade Pommerska vallen. Mot aftonen kom en lots med sina medhjelpare, som skulle ledsaga oss till Stralsund, hvilket redan syntes, i starkt solsken, med sina forntyska tornspetsar. Men det gick ej så lätt, som jag trodde, att komma dit; talrika sandbankar göra inloppet krångligt och vådligt. Väl arbetade lotsarna flinkt i sina viga, omkring halsen rundskurna och nedantill kjortelformiga rockar, under hvarjehanda omelodiska rop, som illa påminte mig om Goethes tungomål: men de gjorde likväl sin sak ej bättre, än att vi omsider helt oväntadt kände en dugtig puff, hvilken på tillfrågan uppgafs betyda, att

man stött på grund och fastnat. Något flata, men dock temligen kallsinniga erkände de ganska öppenhjertigt, under samtliga passagerarnes eder, till hvilka Herr Burmeister satte basaccompagnement, att vi befunno oss just på den allrasista sandbanken, och hade vi blott kommit väl förbi den, så skulle alla svårigheter varit öfvervunna. Godt! man äflades länge och ifrigt, man röt på alla sidor och grimacerade, men — man satt fast och man förblef fast. Ändtligen kastades ankar och beslöts att afbida morgonen; man förmante oss till tålamod och sade, att vid slika tillfällen ingenting bättre vore att företaga, emedan ebb herrskade nu och endast den återvändande floden, nemligen om den blefve nog stark, vore mäktig att afgöra skeppets förlossning: dock tillades, att ett fartyg kan ofta på det sättet, när icke tillräcklig flod kommer till bistånd, få i flera dygn ligga stilla. Bland passagerarne uppstod nu en liflig öfverläggning, om man borde stanna på fartyget öfver natten — vi hade ännu, tror jag, ett par sjömil igen till Stralsund — eller ock låta sätta sig i skeppsbåten och aftåga dit i förväg. Tvenne officerare, som förde med sig en förryckt blifven tredje, om hvilken beständigt måste hållas vård, valde det förra; Baron D'Albedyhll och jag det sednare. Skeppskaptenen följde oss. När vi rott en stund blefvo vi varse en vedskuta, som ämnade sig till Stralsund; detta lilla fartyg var något rymligare än båten och beqvämare, isynnerhet för våra roddare, hvilka här kunde få hvila sig, emedan deras tjenst förrättades af ett segel. Alltså ropade vi an och begärde att upptagas; besättningen, som utgjordes blott af två man, besvarade vänligt vår åstundan. Vi kommo då öfver till dem, och sträckte oss på vedstaplar och träklabbar så makligt vi kunde; jag var mycket trött och svor i mitt sinne på den otäcka platt-tyskan, som allt lägre folk i Pommern talar, och hvaraf jag knappt förstod ett och annat ord med all möjlig ansträngning. Det var oss likväl ej af ödet bestämdt att på detta vis inträffa i Stralsund. När vi hade lagt något mer än en mil tillrygga, blef vinden oss så ogunstig, att vi ej kunde styra

rätt fram åt staden, utan måste försöka en ansenlig sidoböjning för att ernå kusten. Vi rigtade kosan åt en by, som låg på en höjd till höger, och hoppades att der sedan kunna skaffa oss hästar till staden. Slutligen hade vi blott ännu en half fjerdingsväg igen till stranden; då blef vattnet till och med för vedskutan för grundt, och vi måste nu stiga ner i en båt, som tillhörde denna skuta, en båt som var sämre än den sämsta af våra ekstockar, hvilka dock oftast äro tillräckligt dåliga. Han var murken, söndrig och så smal, att man stående knappast fick rum, och sittande måste oupphörligt balancera för att hålla honom i jemnvigt. Hvad tycks? Äfven med detta verktyg, oaktadt all dess ytlighet, förmådde vi ej komma landet närmare än på 50 till 60 steg: vi stannade åter på sand; lyckligtvis kunde man nu vada sig fram, hvilket ock en del af sällskapet gjorde. Baron D'Albedyhll och jag låto bära oss i land, prydligt ridande på ett par breda Pommerska båtsmansryggar. I detta något sällsamma skick ankom jag på Tysklands jord och tänkte vid mig sjelf: Tantæ molis erat — !

Skeppskaptenen med ett par af sällskapet voro redan försvunna bortom den branta strandbrädden, uppför hvilken det ej gick så lätt för Baron D'Albedyhll att klättra. Blott en handlande från Carlskrona ville ej öfvergifva oss, utan rökte tobak och pustade troget vid vår sida. När vi ändtligen hunnit opp, sågo vi framför oss öppnad en omätlig slätt, bevuxen med klöfver och väpling; våra följeslagare funnos ej inom synkretsen och ingen by var märkbar. Vi gingo i skymningen en stig framåt, hvars krokar vi trodde leda dit: omsider mötte vi en flicka, som bar en blomsterkorg; detta såg visst poetiskt nog ut, men vår belägenhet tillät oss ej långvarig befattning med idyll-verlden; på våra frågor svarade hon, att vi ännu hade ett godt stycke väg till byn, som, i fall jag minns rätt, hette Parow. Ändtligen kommo vi fram, trötta och flämtande: vår amiral hade lofvat oss att der beställa hästar, men vid efterfrågan förnummo vi, att han kort förut med sina begge följeslagare helt enkelt och tigande spasserat förbi, liksom i akt

och mening att Gud skulle omedelbart förse våra behofver. Inga hästar och ingen vagn stodo att erhålla; blott, efter många böner och för betydlig sold, en karl som åtog sig att bära Baronens schatull och några andra småsaker. I hopp att möjligtvis finna godt nattqvarter, eller åtminstone god skjuts, föreslog Baron D'Albedyhll att gå upp till det såkallade slottet och språka med adelsmannen, som rådde om byn, en person som var honom till namnet bekant och som någon tid hade vistats i Sverige. Men jag och den ofvannämnde handelsmannen voro mera hågade att gå rakt på Stralsund utan uppehåll; vi kände ej huru tillförlitlig de Pommerska adelsmännens gästfrihet kunde vara, särdeles för främlingar som ankommo till fots, och dessutom försäkrade oss vår nya vägvisare, som förmodligen ogerna ville förlora det betingade höga priset, att det i sjelfva verket vore blott en liten aftonpromenad, som numera skilde oss från målet för våra mödor. Vi fortsatte då gången, och jag tillspärrade öronen för åtskilliga lockande föreställningar, med hvilka vår vän ville besticka mig, t. ex. att vistandet på detta slott skulle genast kunna föranleda något intressant äfventyr, att der kunde finnas en romantisk fröken och kanske många, med mera sådant. Nästan blef jag dock färdig att ångra mig, när vår medföljande karl, först sedan vi hunnit en temlig bit på andra sidan om byn, underrättade oss att vi väl ännu hade ungefär — tre fjerdingsväg att marschera. Jag tillstår att jag nu blef allvarsamt förskräckt, icke för mitt, utan för Baron D'Albedyhlls öde; en så lång och häftig nattvandring kunde ju för honom, såsom en gammal man och redan utmattad af sjöresans besvär, medföra ganska vådliga följder. Också var han mycket orolig, och jag förebrådde mig storligen i mitt sinne, att jag ej unnat honom qvarstanna på slottet i ro. Nu är att märka, det Stralsunds portar, som tills vidare behållit hedern och värdigheten af fästningsportar, alltid stängas kl. 11 hvarje qväll, och att den som kommer sednare får tillbringa natten under fri himmel, eller, som man säger på Svenska, ta sin komma hur han kan. Herr Burmeister hade ej hittills

gifvit oss synnerliga prof af sorgfällig omvårdnad, och vi kunde lätt vänta oss såsom det sista tecknet af hans vänskap, att han gått in genom porten utan tillsägelse att vi skulle komma efter. Hvad mig angår, så kunde jag bekymmerslöst, under den temligen varma sommarnatten, insvepa mig i min kapprock och lägga mig under ett träd: men min reskamrat! — I denna belägenhet skyndade vi allt hvad vi förmådde, och jag har aldrig i min lifstid så svettats, ty jag måste bära på mig både surtout och kapprock, emedan vår cicerone hade sina armar fullpackade ändå. Landet, som vi gingo öfver, var mycket flackt och mycket bördigt; intet enda hus var till finnandes vid hela vägen. Ändtligen hunno vi till staden, just, som man brukar säga, i Grefvens tid: klockan var nemligen långt öfver 11 och besättningen som bäst sysselsatt med att draga opp vindbryggan. Dock hade kaptenen mot vår förmodan varit nog vettig att i förväg anmäla oss. En Preussisk under-officer tillsporde oss, om vi voro die Herren Schweden? vi svarade ja, hvarpå man höfligt anmärkte, att vi låtit nog länge bida vår ankomst. Vi urskuldade oss med en hederlig drickspenning, samt tågade så med släpande fötter och högst jemmerliga physionomier in i det så länge förgäfves efterfikta Stralsund.

Högst välkommet blef oss här värdshuset zum goldenen Löwen, icke blott derföre, att dess namn erinrade om den ståtliga värden i Goethes Hermann und Dorothea, utan emedan det verkligen ej illa svarade mot det vid denna åminnelse fästade begrepp: huset var hyggligt, folket vänligt och bordet erbjöd i fullt mått behöfliga förfriskningar. Du gissar då lätt, att vi hastigt förglömde våra öfverståndna lidanden, och sjelfve vår ålderstigne vän, i trots af all sin trötthet, satt uppe i samtal halfva natten, med ett alldeles ungdomligt lynne. Nästa morgonen, den 3 Juli — månadsdagen af vår Sigtunahögtid! — gick jag tidigt ut för att se mig omkring och för att uppsöka en man, till hvilken jag var adresserad å pungens vägnar — den skulle nemligen hos honom, för första gången

i min lefnad, fyllas med guld. Detta skedde ock efter önskan, fastän en piga, till min ej ringa bestörtning, vid mitt första besök gaf mig det besked, att Herrn vore bortrest och att jag på eftermiddagen kl. 5 skulle få tala «mit der gnädigen Frau», af hvilken jag ej väntade mig mycken tröst i min angelägenhet. Desto glädtigare öfverraskad blef jag vid min återkomst, då jag i denna nådiga fru träffade ett ungt, vackert och angenämt fruntimmer, som genast med sin fina, veka röst i vänlig liflighet utropade mitt namn och icke länge dröjde, förrän hon inkom med en rulle Louisd'orer i den ena handen och en guld-ecritoir i den andra, hvarefter hon uppräknade för mig louisd'orerna och jag med en guldpenna sirligt skref ett qvitto, som beströddes med azursand. Men nu begärde hon att jag skulle sjelf se till om hon räknat rätt, och jag kom härvid i ett löjligt bryderi, ty dels hade jag under hennes räknande mest betraktat färgbrytningen af myntets guldglans mot de hvita händerna, dels hade jag i mitt lif aldrig förr sett någon louisd'or och visste lika litet huru dessa skimrande myntstycken, hvilka nu på en gång lågo framför mig med olika stämplar och formater, kunde förhålla sig till hvarandra, som till de i dagligt bruk mera öfliga penningeslag. Jag räknade och räknade i stor förlägenhet, under det den vackra frun, som emellertid satt bredvid mig på soffan, alltsomoftast såg på mig och en smula ironiskt smålog. Ändtligen måste jag bekänna min oskicklighet att komma till rätta utan hennes undervisning; tålmodigt begynte hon en populärt financiell föreläsning; lärde mig först att skilja en dubbel louisd'or från en enkel, gick sedan in i djupare undersökningar, och innan kort ägde jag en summarisk öfversigt af hela preussiska myntinrättningen. Skada, att ingen tredje person var vittne till denna scen! Jag utbrast sjelf efteråt i skratt, när jag föreställde mig en ung svensk «Doctor der Weltweisheit», som med en högst djupsinnig uppsyn sitter i en elegant soffa bredvid en täck Hennes Nåd, för att af hennes läppar hämta — en föreläsning öfver myntsorter. Men hvad sker icke här i verlden? — Ef-

ter detta besök började jag med mera obekymradt sinne beskåda de föremål, som omgåfvo mig. I Stralsund märker man redan, att man är i en sydligare stad än våra. Husens byggnadssätt, som till större delen ännu bibehållit mycket af den forntyska stilen, förekommer oss Svenskar ovanligare än det borde, emedan vi äga så få architektoniska minnen från äldre tidehvarf, och man till och med i sjelfva Stockholm sällan ser ett och annat hus, som påminner att staden är öfver hundra år gammal. För öfrigt kan jag ej säga, att jag i Stralsund fann någon egentligt skön byggnad i denna äkta nordiska smak, utom det vid ett rymligt torg midt emot vår boning liggande Rådhuset, hvars gestalt är i sanning beundransvärdt ärevördig. Men det liksom faderligt ålderdomliga i de gamla husen, hvilkas gaflar gerna vända sig åt gatan, omvexlar med det brokigt glädtiga i de nya, som i Tysklands städer icke enformigt hvitstrykas, utan skifta för ögat med flerahanda ljusa färger, på ett sätt, som ger det hela en mer individuell prägel af lif, mångfald och folklynne. Invånarne sitta ock redan icke så oupphörligt inspärrade i sina nästen, som hos oss: när vädret är godt, ser man dem ofta sittande utanför husen i arbete och fryntliga samtal, eller åtminstone på «die Hausflur», ett trefligt mellanting af portgång, salon och förstuga. Qvinnor af alla stånd och åldrar bära här, liksom öfverallt i Tyskland, när de visa sig i sin husliga drägt, ett slags natthufva af spetsar med ljusröda band, hvilken ger, NB. åt täcka eller åtminstone vänliga ansigten, ett särdeles utseende af naif godsinthet och välmening. Staden tycktes mig mera folkrik än stor; belägenheten är åt sjösidan rätt angenäm, dock i allmänhet mindre tjenlig för en fästning; också äro fästningsverken längese'n försatta i obrukbart tillstånd.

Följande dagen upplöstes mitt resesällskap med Baron D'Albedyhll, ehuru vi båda ämnade oss till Berlin; men han var nödsakad att genom åtskilliga omvägar, besök och dröjsmål göra sin ditresa långsammare, än af min längtan att komma till Preussens hufvudstad kunde uthärdas. Han afreste vid

middagstiden, och jag erfor nu för första gången den af vemod, resignation och äfventyrs-lust förunderligt blandade sinnesstämning, som uppkommer af känslan att vara fullkomligt ensam i ett främmande land. Jag beslöt att rigta min kosa åt Greifswald, för att der afbida nästa söndagsafton, då jag ville med den såkallade ordinära åkande posten, som färdas blott två gånger i veckan, afgå derifrån till Berlin. Det var nu Fredag, jag var mätt på Stralsund, der jag ingen menniska kände, och då jag föresatt mig att spara det vackra Rügen till en episod i min Odyssé vid min åkerkomst, hade jag alla skäl att tillbringa min lördag och min söndag i Greifswald, der ett universitet var att se och sannolikt mången minnesvärd bekantskap att förvärfva. Derföre, ett par timmar efter min väns aftåg, sedan jag med ofantliga drickspenningar öfvertygat en gnom-lik stöfvelputsare, att jag nyss begynt resa och räkna silfver, kastade jag mig i en öppen extrapost-vagn och framrullades till lärosätet helt makligt, men också temligen sakta, ehuru en ung körsven, försedd med uniform och posthorn, oupphörligt framom mig beskref stora bågar i luften med sin väldigt smällande piska. Sand och dam felades ej; vägarne börja redan här bli nordtyska, d. v. s. dåliga, likväl i det hela ej sämre än de skånska, förrän man kommer inemot Greifswald. Landet har alldeles samma utseende som Skåne: flackt, enformigt, här och der smyckadt med några bokar, folkrikt och i allmänhet bördigt. Detta slägtskapstycke utmärker ock invånarnes physionomier. Enstaka hemman ser man ej: i norra Tyskland färdas man blott genom byar och städer. Byarna likna de skånska: ömsom temligen välbyggda och renliga, hvilket förmodligen är egendomsherrns förtjenst, ömsom nästen, som knappt äga något drag af menskliga boningar. Men i det fallet äro ock menniskorna derefter. Aftonen var skön, liksom anblicken af hafvet på venstra sidan, det ännu synliga yttre sambandet mellan Sverige och mig. Greifswald är en liten täck stad, hvars omgifvande natur har någonting oskyldigt och inbjudande; likväl måste jag tillstå, att det sista, nästan bot

tenlöst sandiga vägstycket ansenligt pröfvade mitt tålamod. Icke dessmindre anlände jag tidigt på qvällen och tyckte mig finna, att staden verkligen inuti höll hvad den utvärtes lofvade. Invånarne äro vänliga, gästfria och mycket svenskt sinnade. Denna sinnesstämning, som herrskar i hela det fordna Svenska Pommern, bevisar då äfven sunnan om Östersjön huru mild och välgörande den svenska spiran är. Det gafs likväl ej längesedan en tid, då herrar Pomrare ej ville erkänna detta, och då man ofta hörde dem önska, att Fransoserna ju förr desto hellre måtte förändra deras politiska läge. De äro nu tillräckligt straffade. Jag har ännu ej sett mycket af Preussen och Tyskland, men dock nog för att tacka Gud, att vi ännu äro Svenskar. Hvem vet, om ej detta blir hufvud-resultatet af allt, hvad jag under min resa kommer att lära mig?

Icke långt utanför Greifswald ser man vid vägen en liten kyrka, vid hvars murar den förgängliga deleu af Thorild hvilar från lifvets ättika och galla. Jag besökte likväl ej hans graf, emedan jag först efter min ankomst till staden fick veta, att denna kyrkogård gömde ett för Svenskar så vördnadsvärdt stoft. Den som derom underrättade mig var en fryntlig och rättskaffens landsman, som i de sista åren af Thorilds lefnad varit med detta älskvärda Snille förbunden genom dagligt umgänge och den närmaste vänskap. Hans namn är dig visst icke obekant: det var Professorn och Bibliothekarien Florello. Du förmodar med skäl, att Thorild var våra samtals förnämsta ämne, om hvilket jag hade mycket att fråga och han mycket att besvara. Dock förglömde jag ej att låta honom föra mig till Universitet och Bibliothek, hvilket du annars på grund af min särdeles olärda natur lätt skulle kunna gissa. Universitetet är anständigt bygdt och begåfvadt. Det stiftades redan år 1456 och är således äldre än Upsala. Studenternas antal syntes ej vara stort: åtskilliga buro den såkallade altdeutsche Tracht, som jag här såg för första gången. Den älskas mycket af Tysklands ungdom, särdeles vid Universiteterna, men anses af regeringarne, påstås det, med ovilja, såsom

ett slags ordenstecken af öfverdrifven Tyskhet. Man har länge, som du vet, och häftigt stridt i tyska tidningar och tidskrifter om värdet eller ovärdet af en egen folkdrägt, samt om möjligheten och fördelarna af att införa den just i denna skepnad. Den ser verkligen, om man så vill, något spöklik ut; den är, några små tillbehörs-förändringar oberäknade, flyttad ifrån det femtonde och sextonde århundradets charakteristiska portraiter in i det evigt samma, som gjort uniformen åt vårt närvarande sällskapslif. Det kan ock vara troligt, att sjelfva tanken af en nationaldrägt icke passar till vår samtids universaliserande lynne, som tycks ha för ändamål att sammansmälta hela Europa till en enda nation i begrepp och seder, och att således de unga forntyskarne icke lyckas i sin åsyftning. Men det är visst, att denna drägt är pittoreskt vida vackrare än vår, och att den vederqvicker ögat med anblicken af något individuellt, isynnerhet som den, mycket mer än vår vanliga, är skicklig att utmärka det enskilda lynnet hos dem som bära den. Endast förutsätter den, för att riktigt behaga, en ännu sorgfälligare snygghet och sirlighet än vår, och anstår egentligen blott sådana unga män, hvilka i blick, växt, ställning och gång synas vara beslägtade med den ridderliga tid, hvarom deras klädsel påminner. Råkar man — hvilket redan en och annan gång händt mig — hos en skön yngling icke blott den för växten så förmånliga outskurna och osynligt med häktor sammanfogade mörka lifrocken, halfstöflorna, den blottade halsen, den nedfällda prydliga spetskragen, de kring skullrorna fladdrande lockarna och på hjessan den trotsiga sammetsbaretten, utan ock tänkesätt, böjelser, handlingar, som icke ovärdigt tillkännagifva ättlingar af Franz von Sickingen och Wolfram von Eschenbach: så öfverlemnar man sig i sanning med glädje åt intrycket af denna förkroppsligade romantiska dröm, och glömmer för en stund den herrskande hvardaglighetens bullersamma oreda, som ingenting annat går ut på, än att röra tillsamman alla det andliga menniskolifvets beståndsdelar i en enda osaltad och onjutbar grynvälling. —

Bibliotheket är icke stort, men snyggt uppstäldt, beqvämt och rymligt. Af allt, som der visades mig, har min hågkomst endast qvarhållit den af the Highland Society utgifna Os sian. på Gaeliska urspråket med ordlig latinsk öfversättning, ett stort, präktigt och kostbart verk, samt en hög, ålderdomligt arbetad guldkalk, hvilken akademiska ungdomen i Wittenberg, enligt inskriftens lydelse, skänkt åt Doctor Luther och Catharina v. Bora på deras bröllopsdag. I anledning af Ossian frågar du kanhända efter hans nyaste tolk, Professor Ahlwardt? Jag sökte honom förgäfves; han var utrest på landsbygden. Besynnerligt nog, att äfven i Tyskland hans öfversättning långt mindre värderas än den förtjenar. Hon är dock hittills den enda, som försökt att framställa den skottske Barden i den ursprungliga formalpregeln af hans poesi; och detta bemödande, som åtminstone ofta lyckats (huru ypperlig är icke t. ex. svanesången Berrathon i Ahlwardts behandling?) må tillräckligt ursäkta den honom förebrådda otyskheten, en beskyllning som förekommer mig nästan löjlig af tyska recensenter, hvilka äro vana vid och sjelfva merändels gilla att i öfversättningar från dylika urskrifter se Tyska språkets utomordentliga bildsamhet och smidighet begagnas ända till dess yttersta gräns. Deremot råkade jag Rügens namnkunnige skald, den gamle Kosegarten, som för några år sedan lemnat sin idylliska ö och bosatt sig i Greifswald såsom Öfver-Consistorial-Råd och lärare i Theologien. Jag fann en något åldrad men reslig och presterligt högtidlig gestalt; det långa dunkla håret var benadt öfver hjessan omkring ett välbildadt, djupsinnigt, melankoliskt och nästan färglöst ansigte. I hans väsende och sätt att vara förråder sig en viss studerad mystisk värdighet, som dock ej kläder honom illa. Det portrait, som står framför hans Poesieen, liknar honom verkligen mycket, fastän hans utseende nu är mera gammalt och theologiskt. Men lönar han mödan att se, så lönar han ännu mer mödan att höra; hans röst och hans uttal har någonting alldeles eget i sitt slag. Föreställ dig en stämma, som är mycket djup,

ihålig och hemsk, och som, när han kommer i affekt — hvilket sker lätt och ofta — får ett förvånande tycke af vågornas klagan, när en uppväxande storm vältrar dem emot branta klippstränder! Engång, när han talade om ett fruntimmer, hvars åminnelse bragte honom till det högsta mått af förtjusning, höll jag ordentligt på att bli förskräckt, och när jag dervid såg i det bleka, dystra, sällsamma anletet, hade jag så när inbillat mig att Östersjöns dimmiga hafsman stod framför mig. Någon berättade sedan, att de pommerska landpresterna icke blott samtligen förälskat sig i denna underbara tonart, utan ock företagit sig att efterhärma den: tänk då, hvilket förfärande böljesvall och klagodön söndagligen uppbygger den christna församlingen i Pommerns kyrkor! Ett qvickhufvud, hvars bekantskap jag gjorde om qvällen efter detta besök, yttrade på den förvåning jag betygade öfver Kosegartens stormhvinande röst, att jag, som rest ut för att beskåda den tyska skaldekretsens Elysium, borde finna helt naturligt att först möta Cerberus vid sjelfva porten. Min mystagog var för öfrigt på sitt vis mycket vänlig och språksam, tryckte flera gånger hjertligt min hand, sade sig känna åtskilliga af mina skaldestycken och önskade mig att lyckligt genomgå den helsosamma revolution, som i Sveriges litteratur ändtligen begynt. Desto mindre nöjd var han med litteraturens närvarande tillstånd i Tyskland och förklarade, att han sjelf, med hvad han kunde hädanefter bli föranlåten att skrifva, ämnade framträda blott såsom anonym. Han förebrådde sina landsmän en stor lättsinnighet i smak och omdöme samt påstod, att de rent af glömt bort alla sina äkta Classiker, till och med de få ännu lefvande, Goethe sjelf ej undantagen; att man numera hörde talas om ingen annan än Fouqué, som vore dagens afgud o. s. v. Likväl yttrade han sig med aktning om Fouqués poetiska naturgåfvor, och berömde särdeles Undine; men ansåg hans nyare skrifter för blotta ur armen skakade efterapningar i ett hårdnadt manér af äldre, friskare alster. Slutligen tröstade han sig dock, att detta mode i poesien snart skulle få dela de föregående modernas

öde. «Ich habe schon mehrere solche Influenzen durchgelebt», sade han; det ohöfliga tillägget «und auch mitgemacht!» kom mig så hastigt på tungan, att jag med möda hann åter nedsvälja det. Ty alltsedan den tidpunkt, då Kosegarten började sin författarbana, har i Tysklands poesi och ästhetik ej ett enda slags influens eller manér varit herrskande, i hvilket han ej deltagit med fullaste allvar. Han har gjort Klopstockska oder, Stolbergska hymner, Bürgerska ballader, Leisewitziska tragedier, Vossiska idyller, Schlegelska legender, romaner af fransysk, engelsk och tillsist en religiöst uppbygglig beskaffenhet; blott den Fouquéiska ridderligheten återstår honom ännu oförsökt, och hvem vet om han ej, oaktadt alla sina protester, innan kort ändock låter trycka en Islands-novell eller en romans i rythm och styl af Lied der Nibelungen? Också hafva recensenterna i långliga tider anfäktat den stackars gubben för denna Proteus-natur, som oaktadt alla hans glänsande disjecti membra poetæ mindre förråder en rik och mångstämmig fantasi, än en bristande inre sjelfständighet, en återljudande, men på egen näring tom och derföre oupphörligt föränderlig individualitet, hvars sammanhang med sig sjelf består nästan blott i denna ombytlighet af färg och form, genomandad af en viss ödslig och söndersliten trånad, samt förenad med prålet af en sällan dold, ofta våldsamt frambrytande fåfänga. I den sistförledna tiden har han ock haft det missödet att förälska sig i Napoleon, ett nytt skäl för Tysklands läsare och granskare till ovilja och fördömelse. Mellertid har Kosegarten onekligen skrifvit många vackra saker; såsom ett helt äro isynnerhet hans Legender (till större delen) förträffliga. Efter Scriptores Rerum Suecicarum sporde han med liflig nyfikenhet; med ideen att gifva ut ett Bibliothek der deutschen Classiker var han belåten och frågade, huru långt man dermed hade framskridit. Jag var hos honom en hel eftermiddag, och hans samtal, ehuru äfven der en stark personlig fåfänga ofta nog stack fram, sårad på köpet af den nuvarande generationens omdömen och fordringar, visade i det

hela en man af anda och utmärkt beläsenhet. Ändtligen, när jag skulle vandra, gaf han mig afskedshelsningen på ett i sanning hierophantiskt sätt, neml. med sina händers läggande på mitt hufvud och dessa i all oceanens majestät deklamerade ord: «Nun, Gott segne Sie, und der Stern begleite Sie, der Ihre Jugend so schön erleuchtet!» Ehuru denna invigning förekom mig något sällsam, var likväl intrycket af hans personlighet, hvilken jag kanske aldrig mer skulle återse, i detta ögonblick mäktigt och imponerande. — En annan mindre besynnerlig, men rätt angenäm bekant vann jag i Professor Schildener, en lika spirituell som kunskapsrik jurist med en klar och skarp blick, ett manligt omdöme, qvickhet och driftig själsspänstighet. Han har vistats länge i Stockholm och Sverige, emedan han var en af de lagkunnige, som under Gustaf Adolfs regering skulle för Pommern öfversätta svenska lagen på Tyska. Han var nu sysselsatt med att utgifva Gottlands-Lagen och visade mig de första tryckta arken; men en nerfsjuklighet, som särdeles angripit ögonen, hade tvungit honom till afbrott i sitt arbete. Min knappa tid unnade mig blott ett par gånger njuta hans umgänge, men jag erinrar mig gerna dessa flyktiga stunder, som tillbragtes med att samtalsvis spatsera af och an i hans skuggrika trägård. Greifswald har liksom Lund åtskilliga små täcka trägårdar. Äfven allmänna spatsergångar saknas ej; en sådan är bildad af de gamla stadsvallarna, glad och treflig. Här såg jag på Söndagseftermiddagen hvimla om hvarandra en hop folk af stadens menighet och honoratiores af båda könen; i allmänhet glädtiga ansigten, stundom vackra.

Söndagsaftonen, den 6 Juli, klättrade jag kl. ½ 11 med Florellos tillhjelp upp i den ordinära Postens höga vagnskepp — ty vagn bör detta obäkliga åkdon egentligen icke heta — och började min afresa från Greifswald. Jag slöt min vistelse der med att lära känna, helt oförväntadt, ännu en dervarande hederlig Svensk, en Professor i Naturkunnigheten vid namn Tillberg, en man i hvars hus den svenska och den

tyska godsintheten täfla om det vänligaste uppförandet emot nordiska landsmän.

Snart gaf mig det nyförsökta besynnerliga sättet att färdas mången anledning att i mitt inre anställa en elegisk jemförelse mellan ett resande lifs vedermödor och Professor Tillbergs lycksalighet. Han är gift med en älskvärd och rik tysk enka, håller ett ypperligt bord och har en vacker styfdotter. Ett slikt läge har sina behag! suckade jag för mig sjelf, i detsamma som en väldig knuff af en stor bullersten under ena hjulet kastade mig högt upp ifrån mitt hårda säte. Vill du göra dig ett klart begrepp om Post-åkningen, så betrakta följande lilla tafla. Man blir inpackad i ett ofantligt, flersitsigt vagnsskrof, öfvertäckt, men för öfrigt i hvarje hänsigt obeqvämt, med en mängd personer af allahanda lynnen, stånd, vilkor, kön och åldrar; menniskor, dem man här första gången i sin lefnad ser och till större delen säkert aldrig sedan får se: så förs man helt piano framåt af fyra phlegmatiska hästar, af hvilka en skördar den äran, att på sin rygg bära en livrébeprydd lymmel, som har titel af Svåger, och som knallar oupphörligt i luften med en himmelstormande formanspiska, utan att resan derföre går det minsta fortare. Också äro vägarna ej inrättade för skyndsam körning, särdeles i Mark Brandenburg och ju kortare afståndet blir från Berlin; hästarne vada steg för steg i svällande sand, under det att de åkandes munterhet esomoftast upplifvas af ett och annat midt å landsvägen befintligt stenrös, eller åtminstone någon dugtig rotfast kullersten, som ingen åtager sig besväret att skaffa undan. När man på detta vis en god stund vaggat af och an i sanden, kommer man till någon by, och der begynnes det allravärsta lidandet: Postiljonen vill då nemligen dels vinna in tid, dels visa sig som en glänsande hippodromist för flickor och bekanta; nu kör han alldeles obarmhertigt genom de långa, illa stenlagda gatorna, så att lefver och lunga äro färdiga att hoppa ur de arma passagerarne på deras träbänkar, och ej sällan män, qvinnor och barn ramla i en hög om hvarandra ned på vagns-

bottnen; derom bryr Schwager sig ej, han gör ryttarkonster på sin häst, der han inga stötar kan erfara, klatschar lustigt med piskan och tutar i sitt posthorn den ena marschen efter den andra. De så kallade chausséerna äro ej stort beqvämligare än by-gatorna, blott en smula bättre stenlagda. Äger man en stark och mot hvarjehanda omak härdad kroppsbyggnad, så kan man visserligen med en sådan post-fora, i afseende på allt yttre resebestyr färdas helt bekymmerslös, ty man har för allsingenting dylikt att draga försorg, man låter släpa sig mekaniskt genom natt och dag. Den betalning man vid hvarje station, alltifrån det posthus der man först låtit inskrifva sig såsom exportartikel, i förväg erlägger såväl för sin person som för koffert eller kappsäck (i fall de väga öfver ett visst mått) och de drickspenningar, man vid stationens fullbordan skänker åt den så kallade Svågern, äro i Tyskt mynt högst obetydliga, ja, äfven i förhållande till vårt dåliga svenska mycket måttliga; ehuruväl ej kan glömmas, att vår skjutsinrättning för ett ännu ringare pris ger den resande, isynnerhet om han medför eget åkdon, alla förmåner af den här i landet ofantligt dyra extraposten, som också gör att man i värdshusen får grundligare lossa på pungremmen, utan att just derföre alltid erhålla i behörigt motsvarande mått den förnämare apparitionens njutningar. Mellertid unnar jag gerna åt hvem som vill att spara penningar och slita ondt; jag undanber mig hädanefter denna hushållningsmethod, och det är endast lättheten att i en allmän postvagn finna äfventyr, som jag icke så godvilligt uppoffrar. — Detta ställe i mitt bref är kanske mest passande att beklaga mig öfver en lika prosaisk som brydsam svårighet för nykomna främlingar, helst när de så föga befattat sig med mynt och räkenskaper som jag. Du gissar visst redan att jag menar den nyckfulla oreda och mångfald, som råder i Tysklands penningeväsende. Icke blott myntfoten i allmänhet hvilar i olika stater på olika grunder och förutsättningar, icke blott de särskilda myntslagens inbördes vexelförhållanden besvära uppmärksamheten — t. ex. det af Sydtysklands Gul-

den och Kreuzer till Norra Tysklands Thaler och Groschen; utan äfven hvart och ett myntslag för sig sjelft antager oupphörligt, under bibehållande af samma namn, förändrade värden, ja förekommer inom ett och samma rike under olika stämplar och inskrifter, ehuru gällande för en och samma betydelse. Den preussiska mynträkningen skulle dock ej vara krånglig om den kunde slippa en genom fransyska operationer inrotad villervalla, nemligen den under Napoleons herravälde uppkomna skillnaden mellan gute Groschen och Groschen Münze, ett smutsfärgadt oäkta mynt, som ännu ej hunnit bringas ur omlopp. Denna skillnad är så vigtig, att då 24 gute Groschen utgöra en Thaler (Riksdaler), fordras deremot 42 Gr. Münze: således kan den resande i början lätt få dubbelt vedergälla sina beqvämligheter, om värdshusfolk och säljare i allmänhet ej ärligt angifva det mynt, hvarmed man skall betala dem, och i alla fall beror det på deras goda vilja att draga eller icke draga någon fördel af en utlännings ovana vid deras Dreier, Sechspfennige och Gud vet allt hvad denna strunt af underafdelningar heter. Så är ock det fordna Svenska Pommerns myntade silfver, hvilket ännu är det reella svenska riksmynt, som hos oss sjelfva förvandlats till ideal, i så hög grad bättre än det öfriga Preussens, att då jag i Pommern för Louisd'orn (eller Friedrichsd'orn, som han här benämnes) fick blott 4 Thaler och 20 Groschen, gäller han deremot i Berlin (för det närvarande) 5 Thaler och 12. I Sachsen återigen mindre; och så byter sjelfva det fasta, konungsliga guldet om värde från rike till rike, ända in i det ringaste af dessa förstendömen, i hvilka det stora Tyskland måst söndersplittra sig. Orsaken är dels Coursens humoristiska regemente, dels de preglande förstarnes tel est notre bon plaisir; deras ansigten på de olika **d'orerna ligga inbegripna i ett beständigt bellum omnium contra omnes. Kostnaden af en resa omkring Tyskland är således i alla hänseenden omöjlig att bestämdt föruträkna. Det förhåller sig hvart man kommer med Tysklands penningevärden som med de Pommerska landsvägarnes nyligen skedda mät-

ning, hvilken utfallit på det viset, att det vägstycke, som förut varit fyra mil långt, nu blifvit fem o. s. v. Annars gläder det öga och fingrar att aldrig i handel och vandel behöfva qvälja sig med lumpna smutsiga papperslappar; man bär på sig idel guld och silfver i fina, gröna nät, och vederqvicker sig magiskt vid hvarje anblick af det ädla metallskimret. — Tidigt om morgonen den 7 kom jag till det temligen välbyggda Anklam, som nu icke mera är gränsestad. Jag såg med ett eget slags rörelse den lilla floden Peene och den röda bron, som för icke länge sedan var Svea-väldes sydligaste gräns. Här upphöra pilträden, hvilka hittills liksom i slättbygderna af mitt fädernesland omgifvit landsvägen. I denna stad ombyttes hästar. Der är en frimurarloge, som har följande sentimentala namn: Julius zum gefühlvollen Herzen. Landet fortfar att troget behålla sin pommerska beskaffenhet. Till Pasewalk hade jag sällskap af en ung, något sorgbunden och likväl ännu mera öppenhjertig borgarfru, en fattig och beskedlig enka, som i sista kriget under murarne af Paris förlorat sin man, en rask frivillig, med hvilken hon varit gift blott i sex månader. Hon hade dock hunnit förvärfva sig en liten dotter, som vistades hos en bror i Pasewalk och der skulle afhemtas. Det roade mig att låta henne beskrifva den trånga kretsen af sin huslighet och sina bekantskaper, att höra huru små fordringar hon gjorde sig af lifvet och huru de ändock i hennes läge svävfade som oupphinneliga glansbilder för hennes längtan, samt huru lång och äfventyrlig hon fann sin dock så moget, så heroiskt öfvertänkta Pasewalks-resa. Hon gaf sig ingen ro, förrän hon förmått mig att spisa något af hennes matsäck, och bad Gud att han skulle gifva henne en så vänlig reskamrat på sin återfärd. Ändtligen tryckte hon vid afskedet min hand med en naif häftighet, och jag erfor dervid det spökaktiga intryck, som så ofta på en lång resa i allmänhet och allra oftast på en postvagn erinrar om menniskolifvets skuggnatur; nemligen den vissa öfvertygelsen att aldrig mera sammanträffa med en varelse, som väl icke betydligt intresserat, men med hvilken man

likväl i flera timmar skiftat fryntliga ord och konstlösa yttringar af ett godhjertadt sinnelag. — Jag fick dock ingen tid att bli vemodig: i stället för detta ena fruntimmer skänkte mig Fortuna i Pasewalk tre, och tvenne små flickor dertill. Detta sällskap skulle följa mig till Prenzlau, och i postvagnen uppstod nu på en gång en så sladdrande liflighet, att hörselsinnet en lång stund var försatt i fullkomlig bedöfning. Ett angenämare rus öfverraskade småningom åtskilliga andra sinnen: bland de nykomna fruntimren, som för öfrigt syntes mig tillhöra den lägsta handtverkarklassen och voro lika litet fagra som själfulla, befann sig en sjuttonårig flicka, välklädd, fåordig och tankspridd, som vid närmare påseende var af en förtrollande kroppsbildning, ja den vackraste qvinna jag ännu härute sett, med ett par stora, dunkelblåa, varma ögon under långa, skuggande ögonlock, ett mörkt, lockigt, majestätiskt hår, vårdadt af enkelhet och smak, en mer italiensk än nordisk anletsfärg och en liten mun som sällan öppnades, men äfven tillsluten förrådde ägarinnans smältande röst och den unga barmens hemliga suckningar. En stund satt hon midt emot mig, sedan uthärdade hon ej att åka baklänges och förändrade sin plats, hvarpå jag i ett lämpligt tal öfvertygade det öfriga sällskapet att min helsa icke längre tillät mig sitta stilla under det qvalmiga läder-öfverdrag, som betäckte två tredjedelar af vagnen, och att jag måste ut på det främsta sätet, liksom nyss vår af svindel anfallna sköna, för att hemta fri luft. Sagdt och gjordt! Jag bröt mitt läderfängsel och lät öppningen falla igen bakom mig, sedan jag med ogemen värdighet uppdragit min andel i den allmänna conversationen åt en gammal mager och gällt skrikande skollärare, som hette Freier och beständigt åkte i nattmössa, under mångahanda spekulationer öfver den reform han ämnade företaga med cateches-undervisningen i Stargard. Nu var jag då ensam med min Armida, hvars blick tindrade opp i ett par spetsfundiga strålar, när hon såg min ankomst och hörde mig afmåla några stänkande regndroppar såsom ett skyfall för de bakom förhänget sittande, på det de i sin sam-

mankrupna ställning desto mindre skulle bekymra sig om någon annan. Det var första gången som de täta stötarne på den skändliga landsvägen föreföllo mig behagliga, och ju värre postiljonen körde och trumpetade genom byarne, ju mer var jag dermed belåten, ty den vackra flickan sjönk i alla ögonblick än öfver min axel, än till mitt bröst, och våra armar, våra händer, våra knän rörde, slag för slag, elektriskt hvarandra. Men — hon måste qvarlemnas i Prenzlau: det var nu sena qvällen och den andra natten förestod att genomvaka; till och med min gamle skolmästare, med hvilken jag knutit ett slags förtroligare nödfallsbekantskap, öfvergaf mig här, och jag befann mig, under en temligen lång väntan på vidare förfordran i en så elegisk stämning, att jag kanske ännu samma natt på värdshuset skulle gjort elegien färdig, om ej den ändtligen ankommande Stettiner-Posten hade alldeles ohjelpligt förflyttat mig utom all beröring med kärlekens och sångens riken. Den medförde nemligen från Stettin en mängd officerare, som tagit hela postvagnen i besittning så att jag, efter den vid hvarje station öfliga inventering, registrering och ompackning af saker och personer, blef sittande högt i vädret på ett med allahanda skräp till öfvermått lastadt åktyg, som hade utseende af en colossal svensk bondvagn och kallas Beiwagen der Postkutsche samt användes, när så många resande på en gång sammanskockats, att den egentliga postvagnen ej kan rymma dem som sist anmält sig. I denna ställning, hvars behaglighet förhöjdes af ett dugtigt nattregn, fortsatte jag mitt ensliga tågande, trött, långnäst och mulen, utan att ha njutit någonting hvarken af den hyggliga staden, som i Sverige skulle med heder kunna vara ett landshöfdingsäte, eller af den fiskrika Uckersjön i dess grannskap. Nästa morgon förbättrade sig dock vädret och med detsamma mitt öde; jag gladdes att äga fri utsigt och luft och var för slug att vidare krypa in i den tillspärrade, qvalmiga kistan, när dess garnisonerande hjeltar, efter att om natten ha begagnat hennes skydd mot kyla och regn, nu ville under sken af billig artighet öfvertala mig

att byta platser. Hettan blef dem verkligen fram på dagen så plågsam, att den ena efter den andra måste stiga ut och klättra upp på vagnstaket, der de i omvexlande komiska lägen flämtade och beklagade sig. Bredvid mig hade jag ett lustigt sällskap nog i ett slags förnämare ambulatorisk hållkarl, eller åkintendent och res-conductör, hvars titel är Herr Schirrmeister — en man, som emellan vissa städer följer med de resande, ansvarar för deras fortkomst på de orter, der hästar och bivagnar ombytas, och för en måttlig drickspenning, den han vid afskedet erhåller, är beredd att esomoftast anmana Svågrarne till större skyndsamhet och gå de resande tillhanda med åtskilliga tjenster. Min spannmästare (låter ej detta epithet en smula Homeriskt?) var en gammal språksam f. d. Underofficer, som underhöll mig med allahanda snack om alten Fritz und dem grossen Churfürst, spöksyner och uråldriga bonnes fortunes, lög, skröt, bjöd mig snus och trugade mig att förtära rökt ål på alla krogar, der han och svågern funno för godt att vänta. Till tacksamhetsprof lät jag honom tömma en i Greifswald af ädelmodig hand rågad och skänkt bischofs-butelj, af hvilken jag dock förut, som ju skäligt var, hade öfvertalat den vänliga enkan och den retande flickan att utdricka största delen. Så skred man vägen framåt, genom Templin, Marienwalde, Zehdenick, småstäder, fläckar och byar, tills vi om aftonen inträffade i Oranienburg, en stad som för Svenskar är mera märkvärdig genom vår Carl Johans der utfärdade ridderliga manifest, än genom sitt kongliga slott och sin läsesällskaps-anstalt, som berättas vara en af de ymnigast försedda i Tyskland. Hittills fick man åtminstone här och der se någon liten skuggrik skogsdunge, någon angenäm park, någon täck adlig egendom (t. ex. det nyssnämnda Liebenberg); ju närmare man kommer till Berlin, desto kalare och ödsligare blir den Markiska sandöcknen. Allmogens physionomier, alltifrån Prenzlau till hufvudstaden, syntes mig ej äga Pomrarnes skånska tycke; Brandenburgarne äro tvifvelsutan mer oblandade afkomlingar af de i dessa län-

der fordom så mäktigt herrskande Wenderne, som aldrig varit någon vacker folkstam. Det skaplynne, som Naturen här inandar sina menskliga individuationer, är kärft, vresigt, uppnäsigt, plumpt, osnyggt och pockande. Den tredje nattresan, mellan Oranienburg och Berlin, var mig utomordentligt besvärande. Att genomvaka tre dygn å rad, under alla en dylik postfärds vedermödor, nätterna i höstköld och dagarne i julisolsken, var för mycket för en svag kropp; jag började känna ett slags feber-tillstånd, i hvars ängsliga halfdrömmar min afmattade själ med ringa uppbyggelse förnam postiljonernas smällar och underliga rop till sina hästar, de enda ljud, som afbröto de stumma och skumma sandtrakternas ohyggliga enformighet. Ändtligen spratt jag på morgonstunden opp ur mina febersyner vid ett förfärligt skojande, skrikande och skrattande, som på alla sidor omgaf mig, hvarvid jag såg icke långt framför mig stora massor af stenhus och af min Schirrmeister hörde, att vi nu ofördröjligen skulle intåga genom das Oranienburger-Thor i den stolta preussiska hufvudstaden: skriket och skrattet härrörde från en hop derifrån kommande Brandenburgska mjölkflickor, klumpiga, bredkjortlade, i svarta hattar med stora slokiga skyggen; de hade blifvit helsade af herrar svågrar med ett dussin artigheter, icke just af det läckraste slag, men som de med innerlig förnöjelse i samma vackra dialekt och anständiga tonart besvarade.

Så kom jag då omsider i Onsdags, den 9 dennes, in i Berlin, ungefär kl. 7 på morgonen, och sedan jag på tullhuset med några goda ord och fyra än bättre Groschen öfvertygat en om sitt samvete mycket rädd undersökare, att min koffert ingenting syndigt innehöll, fann jag öfver allt annat angeläget att uppspana värdshuset Hotel de Brandenbourg, till hvilket jag var adresserad, och der sänka mig i en långvarig hvila.

IV.

Berlin.

9 Juli—26 Augusti.

Midt i min bästa sömn, utsträckt på en maklig soffa, blef jag väckt af ett försvarligen välklädt, medelåldrigt och särdeles kruserligt qvinfolk, som höll i handen en liten kruka med smultron, och ville att jag skulle köpa dem. Jag svarade, halfvaken, att jag inga smultron behöfde, att jag vore öfver all beskrifning trött och önskade blott få sofva i ro. Men hon var så envis, att jag ändtligen, för att slippa henne, beslöt köpa hennes bär; spärrade alltså upp ögonlocken så högt jag förmådde, räknade fram penningar, men gaf i sömnyrslan — hvilket jag först efteråt märkte — åtta groschen i stället för de fyra hon begärt; hon trodde mig förmodligen vara en kund af någon vigt och förmån, stannade, trädde fram till soffan och höll ungefärligen följande oration:

«Mein lieber, süsser, junger Herr! Die Erdbeeren haben Sie freilich bezahlt, aber nicht den Krug; Sie dürfen ihn jedoch über diesen Tag behalten, denn wo wollten Sie sonst die Erdbeeren hinthun? Meine *junge* Schwester, die leichte Füsse hat, kann ihn heut Abend bei Ihnen hohlen, wenn Sie zu Hause sind; sie kann auch Morgen früh, oder wann und so oft Sie befehlen, mit neuen Erdbeeren wiederkommen. Das gute Mädchen ist allerdings in der ersten Knospe ihrer Blüthe, ja sogar ein wahres Wunder von Schönheit; aber was würde sie zu befürchten haben bei honetten Herren? Und ich will drauf schwören, dass Sie ein eben so edler Mensch sind als fei-

ner Kenner. Glücklich übrigens, wem einmal mein Rosenmädchen in die Arme sinkt! wem sie es vergönnt, ihre schamhaften Reize zu enthüllen! Ach, welche Stunden seeligster Wonne! Bei'm lebendigen Gott, sie hat einen Wuchs, einen Körperbau, eine Anmuth — — nein, man kann sich nichts köstlicheres wünschen!»

Dermed gick hon sin väg, under det jag ännu sökte efter de lämpligaste uttryck att anbefalla henne åt Satan, och tillade på tröskeln, vänligt nickande: «Nun, Sie werden's schon sehen!» Löjligt nog var jag ännu så begifven på sömn, att jag genast efter denna underhandling somnade in igen, och först efter ett par timmar, då jag blef rigtigt vaken, såg detta uppträde till fullo klart för min föreställning. Jag kunde ej annat än skratta öfver en så vacker begynnelse af min Berliner-lefnad, i sanning mera passande för en Fänrik, en brukspatron eller en tanddoktor, än för en platonisk philosoph och poet. Naturligtvis var mitt beslut i afseende på den så kallade rosenflickan lätt fattadt, men då jag samma dag var borta om aftonen och följande morgon ömsade boning, behöfde jag ej sätta det i verkställighet och slapp för alltid hennes besök.

Jag hade från mina fönster en rymlig utsigt öfver större delen af Gensd'arm-torget, ett af de största och vackraste i hela Berlin. Midt emot mig på den vidsträckta platsen låg en kyrka, som förmodligen är ett mästerstycke af Friedrich den Andres architektoniska smak, men icke dess mindre ser ut, som vore hon byggd af en sockerbagare. Jag gick ner för att betrakta henne närmare, och märkte nu att hon på motsatta sidan af torget ägde en likadan, frittstående make, och att ett stort hus, som sades vara det nya Skådespelshuset och låg på den rectangelformiga platsens långsida, i symmetriskt afstånd från begge, utgjorde liksom den verldsliga hufvudbyggnaden till dessa andliga flyglar. Det är bygdt i en vacker styl; jag har sedan hört sägas, att det oaktadt alla derpå an-

vända skatter ändock ofullkomligt uppfyller sitt ändamål, i följd af illa beräknade akustiska förhållanden. Kyrkornas torn ensamt lära kosta 350,000 preussiska riksdaler. Jag lemnar derhän, om ej på dem kan lämpas Ehrensvärds bekanta utrop öfver Berlin och Potsdam: «Colonner, hvad gören J här?» — och om verkligen en kyrka, ett christeligt tempel dermed uppföres, att man höjer små coupolerande pelaromgångar i flera hvarf ofvanpå hvarandra samt utsmyckar hvarje sida af den baserande fyrkanten med en bit Pantheons-façad.

I allmänhet kan man här ej undvika, att just det nyssanförda Ehrensvärdska yttrandet alltsomoftast ovilkorligen påtränger sig. Onekligen är denna stora, folkrika hufvudstad, särdeles i de nya afdelningarna Friedrichsstadt och Neustadt, byggd med en prakt, ja med en smak, hvaremot Stockholm, utom några få undantag och det konungsliga intrycket af dess belägenhet, förhållningsvis liknar en småstad, som börjat snygga sig. Å andra sidan har Berlin icke blott det flacka och tråkiga läget oöfvervinnerligt emot sig, så att man beständigt, i trots af invånarnes flitiga, ja undransvärda bemödanden att paradisera det med omgifvande lustgårdar, trädbeskuggade gator och mera sådant, ändå beständigt känner på sig att detta paradis ligger «in der sand'gen Mark», åtminstone genom de finsigtade och aldrig hvilande sandhvirflar, som öfverallt än i blåst, än i solhetta dansa vandraren till mötes: utan det har ock i byggnadsarten, i gatornas anordning, i sin hela yttre skepnad en viss prålande och torr monotoni, som tvifvelsutan antingen allegoriskt skildrar Berlinarnes lynne eller ock måste betydligt inverka derpå; åskådarn blir snart mätt på idel snörmått, linier och geometriska figurer, ehuru prydligt de äro utstofferade, och tycker sig oupphörligt vandra bland räckor af caserner. Detta intryck bör ock så mycket mindre kallas illusion, som det är nästan omöjligt att åt något håll rigta fötter eller ögon, utan att träffa på soldater, parader, marscher och manövrer. Du mins Alfieri's korta charakteristik af den preussiska staten; och man ser, fastän i mindre mått, dess all-

männa, här centraliserade pregel upprepas öfver hela Preussen, i hvarje stad, hvarje fläck, ja nästan på hvartenda ställe, der det är görligt att uppställa några karlar i uniform och en subaltern-imperator som ryter: Eins — Zwei — Halt — Rechts umkehrt euch!

Mot qvällen af ankomstdagen uppspanade jag vår älskade Skaldinnas boning och fann den, poetiskt nog, belägen vid en med lindar planterad gata, midt emot en liten vänlig öppen plats och en på denna plats fritt stående kyrka, hvars namn Jerusalemer-Kirche icke illa passar till den stillhet och tystnad, som herrskar i den från stadens lifligare trakter aflägsna och till en del af träd- och blomsterrika kyrkogårdar upptagna Louisenstadt. I grannskapet, på andra sidan om Jerusalemskyrkan, men likväl i den så kallade Friedrichsstadt, har jag bekommit ett par hyggliga chambres garnis; jag bor väl nu ej långt ifrån den ena ändan af det vidsträckta Berlin, men jag köper gerna det nöjet att kunna dagligen vara tillsamman med sångarinnan af Lesbos och Corcyra, för den lilla mödan att få spatsera något längre till andra menniskor. Hon är sig lik i hjerta, i snille, i själens ungdomliga spänstighet, i kärlek för Sveriges jord, folk och språk, i evigt liflig outtömlighet af tankar och talämnen. Hennes man, som i en originell, genialisk bildning förenar en riddares egenskaper med kunskaperna af en lärd, har mottagit mig med utmärkt godhet och är i sina tänkesätt en så redlig Svensk, att önskligt vore, det man inom Sverige ägde många hans likar. I deras hus och just vid mitt första besök såg jag den ryktbare hjelten Gneisenau, som dagen derpå afreste till sitt gods Erdmannsdorf i Schlesien. Döm huru lycklig jag var, att i Preussens Bayard sans peur et sans reproche finna en skön, högväxt, något öfver medelåldrig man, i sitt väsende mild, hjertlig, anspråkslös och enkelt värdig, med ett ansigte, som i omisskännliga drag afspeglar en djup och lugn tanka, ett rent sinne, en fast charakter och en klar, men vänlig åsigt af lifvets förhållanden. Hans bortovaro förorsakade en oersättlig

lucka i den intressanta sällskapskrets, hvilken alla lördagsaftnar hos General Helvig församlar sig, och hvars närmare beskaffenhet jag ej behöfver utförligt skildra, då den älskvärda Genien af denna krets är dig känd, nemligen sjelfva värdinnan. Det var mig ännu ett nytt skådespel att vistas i en talrik menniskosamling, der det hör till god ton att vara annat än tråkig; der båda könen, utan att jollra öfver ingenting och utan att elakt mönstra hvarandra, med lika mycken förtrolighet som liflighet bidraga till eget och allmänt nöje; der man söker andra tidsfördrif än att spela kort, äta och dansa som på dagsverke; der glädtigt lärorika samtal, angenäma berättelser, skarpsinniga reflexioner, skaldedikter, målningar, kopparstick bevinga timmarne; der hvarje medlem vågar och kan meddela sig såsom ett individuum, som icke i uppförande och phraser oupphörligt repar upp en och samma för alla gemensamt gällande utantills-lexa. Din patriotism förlåter mig denna lilla farut, isynnerhet om jag tillägger, att jag af patriotisk blygsel gömde sorgfälligt inom mig sjelf alla dylika betraktelser. För öfrigt är det visserligen troligt, att de Berlinska societeterna icke på alla ställen, ja kanske på få, visa sig i lika förmånlig dager, och man har sagt mig, att utlänningen först i Dresden skall rigtigt lära känna det tyska sällskapslifvets treflighet. Desto bättre! jag kommer snart också dit: mellertid har jag dock redan sett bekräftelse på min förmodan, att det i Tyskland bland menniskor som anses för uppfostrade är lika oanständigt att lemna sitt mått själsodling hemma, när man går i sällskaper, som det är obrukligt att alls icke äga något.

Det kärfva i Berlins läge, det torra i dess natur uppfriskas ej betydligt af den lilla elfven Spree, som flyter tvärsigenom staden; hon bör snarare kallas en å och ser ut som vore hon beredd att försvinna i sanden under de små skutor, hvilka mödosamt skrida förbi hvarandra mellan smala och låga flodbräddar. Enligt Schillers bekanta epigramm, är det den äldre Berlinska poesien och upplysningsprosan (Ramler, Engel, Nicolai; Neologerne) som förorsakat denna vattenbrist;

sannolikt bidrager dock äfven dertill den till större delen med konst åstadkomna utgreningen i några smärre armar och kanaler, genom hvilka i stadens medelpunkt på sätt och vis åtskilliga öar blifvit bildade. En sådan ö är, på hufvudarmens nordöstliga sida, det gamla ursprungliga Berlin, som ännu företrädesvis bär namnet och i sitt yttre bibehållit ett slags faderlig skepnad. En sådan är, gent emot, det så kallade Alt-Cöln, der preussiska konungaborgen är belägen. Detta väldiga slott, på en sida sköljdt af Spree och på de andra omgifvet af rymliga, sinsemellan sammanhängande öppna platser, underlåter ej att imponera genom sin massa och ett visst konungsligt allvar, fastän det egentligen är ett sammanflickadt alster af flera åldrar, förstar och byggmästare, hvarvid ändtligen i sednare tider en snillrik architekt och bildhuggare Schlüter lagt sista handen och lyckats att ur det förriga chaos frambringa ett slags symmetri. Men ehuru det nu således erbjuder åt ögat ett icke blott i styl någorlunda med sig sjelf öfverensstämmande helt, utan ock ett majestätiskt, kan det likväl i skönhet och enkel storhet allsicke jemföras med våra konungars boning; lika litet som die grosse Brücke, åt hvilken Fredrik den Store hade utsigt från sitt hvardagsrum, i storlek och belägenhet kan täfla med Norrbro. På ett fält framför slottets ena långsida, planteradt med en nästan räthörnig omgång af castanier och derföre kalladt Lustgarten, hvarvid du likväl ingenting vidare bör tänka dig än en naken och dammig exercisplats, har skaparn af preussiska infanteriet, Leopold af Dessau, erhållit en marmorstod; den skicklige bildhuggaren Schadow har ärligt gjort allt hvad han kunnat, men detta hindrar ej, att den gamle korporalförsten, med sin tids hela noggrannt iakttagna klädedrägt huggen i marmor, ser mera komisk ut, än passande är för en hjeltes minne. Bättre har det lyckats för samme konstnär med Ziethens bild, som bland några andra fornpreussiska fältherrar står i Friedrichsstadt på den också af höga träd omgifna, men för öfrigt bottenlöst sandiga Wilhelms-Platsen: husar-uniformen har der hjelpt honom, och

den är väl i våra dagar den enda militäriska drägt, i hvilken någon skymt är qvar af antik smak och ledighet. En vacker utsigt har man från slottets balconer åt den breda, praktfulla, af lindar i flerfaldiga rader beskuggade gatan, som i Neustadt leder ut genom den sköna Brandenburger-porten till den vidtberömda lustparken Thiergarten: men hennes eget namn är icke mindre berömdt, ty hon är denna beryktade Unter den Linden, hvilken vi redan såsom barn i Lafontaines romaner och andra dylika böcker så ofta funno nämnas och beskrifvas. Egentligen utgör hon blott två tredjedelar af en gata, som i allmänhet är den märkvärdigaste i Berlin, och väl förtjenar genomvandras från dess begynnelse vid en bro, som ur Lustgarten öfver en arm af Spree försätter vandraren i stadens sydvestliga trakter, d. v. s. i dem, som förnämligast utmärka sig genom nyhet, regelbundenhet och ståt. Till höger ser man då genast Tyghuset, en stor och skön byggnad, på hvars borggård de inre väggarna, sällsamt nog, af den ofvannämnde Schlüter blifvit smyckade med 21 Larver, i förfärlig styrka, sanning och omvexling föreställande lika många arter af döende personers ansigten. Till venster går man förbi Commendantens täcka residens, framför hvilket en färgrik blomsterparterr, prunkande och doftande af de yppigaste rosenbuskar, oemotståndligt, så ofta jag återser den, flyttar min inbillning ur Mark Brandenburg bort till söderländska nejder och äfventyr. Derpå följer det temligen lilla och ganska trivialt byggda Kronprins-palatset, endast märkligt ur det skäl, att den närvarande konungen ännu fortfar att bebo det, och deremot har låtit sin son uppslå sin bostad i sjelfva slottet. Derefter kommer man till Operahuset, hvars sal berättas inrymma 5000 personer; det är en ansenlig byggnad, fritt stående på en vidsträckt plats, på hvars högra sida man har det vackra Universitetet, ett för detta varande förstligt slott med flyglar och en rymlig, gräsbevuxen borggård, fordom tillhörigt Prins Henrik, och sedan år 1808 invigdt åt sin nya bestämmelse. Det har bakom sig en spatser-park, der det är

angenämt att enligt studenternas föredöme hvila och läsa i skuggan, och innehåller utom hörsalarne åtskilliga för ett universitet oumbärliga museer och samlingar. Bland sådana, ehuru de gudnå's i Upsala måste umbäras, räknar jag naturligtvis dem af antiker, gipsaftryck och målningar. De synas mig dock ej utmärkt betydliga; jemväl Berlin ligger för långt från de bildande konsternas fädernesland. Den här befintliga samlingen af skilderier har hvarken i antal eller värde mycket öfverträffat den Stockholmska, förrän en af konungen nyligen köpt italiensk samling, kallad den Giustinianska, hunnit ankomma; den är likväl ännu till större delen outpackad och ouppställd. Davids Napoleon, som rider uppför Gotthard, vistas nu också här; ett effekt-stycke, som tappat effekten. Jag vill ej trötta dig med beskrifningar öfver copior af taflor, dem jag kanske snart nog får se i original. — Ja, min aning syftar verkligen ej blott på Dresden, utan till och med på Rom!!! Slår hon in, så banna mig om jag ej skrifver interessantare bref än detta. — Nu följa tvenne midt emot hvarann belägna hörnbyggnader, mellan hvilka de sexradiga lindgångarne begynna; det högra är Vetenskaps-Akademien, det venstra är Bibliotheket: men hvarföre det ena tillika är ett ridhus, och det andra bekommit formen af en nattstol, må Fredrik den Stores vålnad benäget förklara. Den sista omständigheten hindrar dock ej Bibliotheket att inom en mängd ljusa och glada rum äga en dyrbar boksamling. Ett rum är ifrån golf till tak uppfyldt nästan blott af berättelser om italienska resor. Jag gläder mig att slippa läsa dem. Das Brandenburger-Thor, Berlins architektoniska hufvudsmycke, är en härmning i förstorad scala efter Pericles' propyläer till citadellet i Athen. Det är i sanning en herrlig port, och väldigt sväfvar den i Paris återhämtade Victoria med sitt ryktbara koppar-fyrspann öfver denna stolta ingång till de tappra Preussarnes hufvudstad.

Jag har sett Operan Richard Lejonhjerta. Skådebanan är rymlig; dekorationerna vackra. Stycket utfördes i allmänhet

väl, utom af de begge hufvudpersonerna Richard och Blondel. Isynnerhet förargade mig Blondel; en så fadd och örfilstäck troubadour skulle ej öppnat många torn med sina sånger. Den tråkige karlen, hvars namn i den prosaiska verkligheten är Eunike, har likväl en romantiskt förtjusande dotter, som spelade förträffligt Richards älskarinna. Det är denna unga, sköna och för sitt fläckfria rykte allmänt högaktade sångerska, som vanligtvis föreställer Undine, i den opera som Fouqué gjort af sin bekanta saga och Hoffmann componerat. Också har hon i sin gestalt, sina ögon, sin sång, i sitt hela väsende mycken Undin-likhet; skada blott, att det veka, ljufva, féiskt enthusiastiska, hvarmed Naturen så rikt begåfvat henne, redan synes mig på vägen att från sin första osminkade naturlighet urarta till en smula coquetteri. — Spektaklet öppnades föröfrigt denna gång med en täck Prolog i åttaradiga stanser af Helmina von Chezy, som för det närvarande uppehåller sig här i staden; verserna voro författade till ärebetygelse för prinsessan Charlotte, hvilken på samma qväll i Petersburg skulle vigas med Storförsten Nikolaus, och deklamerades af en ung och vacker Madame Stich med välljudande röst och utmärkt prosodisk finkänslighet. Derpå uppfördes det namnkunniga sångstycket Pygmalion af en främmande virtuosinna, Madame Sessi, som i min smak söng vederstyggligt, ehuru hon af de flesta åhörarne tycktes anses för ett non plus ultra bland sångerskor. Det är sannt, hon äger en förundransvärdt kraftig stämma, med hvilken hon ganska konstigt, i trots af dess temligen sträfva och hårda beskaffenhet, frambragte den ena förvånande löpningen och brytningen efter den andra. Men jag förstår mig ej på någon annan sångkonst, än «il cantar che nell' anima si sente» — och denna innehade hon ej. Dock — hon var föregången af ett stort rykte; och ju värre hon gastade och skrek, ju pligtskyldigare trodde sig väl derföre mängden vara att klappa och ropa bifall. Tout comme chez nous! tänkte jag vid detta tillfälle, som betydligt nedsatte Berlins theater-publicum i min föreställning. Mesta nöjet

skänkte mig en bedagad konstdomare med hårpiska, som satt bakom mig: han blef, just som han skriat ut ett dundrande bravo, hastigt rörd till medlidande, och sade till sin granne: ach, aber es greift sie doch wahrhaftig sehr an! ty i samma ögonblick slog Madame Sessi en lång fågelqvitterdrill, som tvifvelsutan gjorde henne ett fanders besvär, emedan hon dervid såg ut som en Furie. Ändtligen kom Richard Lejonhjerta och befriade mig från obehagèt att vexelvis qväfva gäspningar och gapskratt.

Med undantag af långfredagen, spelas på theatrarne alla dagar, och de lära dock alltid kunna räkna på talrika åskådare. Berlinarne äro ifriga älskare af Melpomenes och Thalias yrken; hvaremot Stockholms-boarnes eviga hvirfvel af dans-assembléer och soupéer här skulle förefalla odrägligt tröttsam. Konungen sjelf intresserar sig mest för Balletterna, på hvilka han offrar stora penningesummor. Jag kan dock ingalunda säga, att det system af dans, som charakteriserar dem, särdeles behagar mig. Det yttrar sig mest i bemödandet att oupphörligt variera vissa i sig sjelfva ganska enformiga tours de force och våldsamma kroppsvridningar, oftast mer oanständiga, än ästhetiska. Men ideen af skön dans har sannolikt öfverallt gått förlorad.

Jag ämnar snart söka en och annan bekantskap bland Berlins litteratörer och snillen, t. ex. Schleiermacher och Hoffmann. Fouqué vistas några mil härifrån på ett landtgods i trakten af Rathenow. Andra tider, andra seder! i en kyrka här ligger den gamle hederlige rimmarn Kanitz begrafven, med hvilken Berlin för hundra år sedan fann Poesien vara i godt behåll; hvilka ytterligt motsatta ändpunkter: Kanitz och Fouqué! Nu skulle väl den redbare gubben slå händerna tillsamman öfver sitt hufvud, om han finge se de öfverallt återtända Lohensteinska lågorna, dem hans välmenande vattusigtighet så mödosamt utsläckte. Arndt har lemnat Berlin; han är utnämnd till professor vid det nya universitetet i Bonn, och skall gifta sig med Schleiermachers syster. Äfven Steffens och vår vän Gröben, numera Chef för General-

Staben i Breslau, har jag förfelat; de afreste för blott få dagar sedan till Schlesien. Dock, några veckor försvinna snart — och sedan reser jag väl öfver Dresden dit efter. Dessförinnan hoppas jag få känna Charlottenburg och Potsdam: hvartill det enda vilkor fordras, att en länge regnaktig himmel behagar klarna.

Tusen tacksägelser för Ditt bref och för alla de underrättelser det medförde! Äfven de vittra voro mig välkomna, ehuru fiendtligt deras innehåll är; sedan dylika oväder ej mer kunna skada, gör man bäst i att stillatigande låta dem rasa ut, och vederbörandes ilska tröttnar omsider af brist på luft i lungorna. I Berlin har man inget enda svenskt tidningsblad, och vi få Svenskar, som vistas här, veta således ej synnerligen om de stormar, som brusa derhemma:

— «wir horchen allein dem Gerüchte.»

Väl har jag blifvit ledamot af det förnämsta härvarande läsesällskap, das Casino, som i ett palats ej långt från Gensd'armtorget äger en stor, ja präktig local: men der måste man åt nöja sig med tyska, engelska, fransyska, korteligen idel osvenska tidskrifter. Likväl har jag på detta ställe, temligen oväntadt, i ett dagblad kalladt der Freimüthige och utgifvet af en August Kuhn, råkat på ett långt och berömmande omdöme öfver Poetiska Kalendern för 1816, samt i följd deraf öfver mig och åtskilliga vänner, bland hvilka Du naturligtvis icke saknas. Det står att läsa i en för några månader sedan tryckt uppsats öfver Sveriges och Danmarks nyare litteratur, Schilderungen aus dem Norden; en artikel, som utan tvifvel har någon Dansk till författare, då största delen handlar om dansk vitterhet och om striden mellan Oehlenschläger och Baggesen. Du torde gissa på Molbech, eller på någon af hans bekanta: men denna uppsats antager sig häftigt Baggesens sak, och yttrar bland annat om Oehlenschläger, att han varit aktör, att han ingenting har lärt sig, att han känner de

Gamles mästarverk blott ur tyska öfversättningar, att han har genialisk natur, men ingen bildning o. s. v. Underligt nog är, att en anhängare af Baggesen kan finna mig berömvärd; ännu mera har dock förvånat mig, att här, i afseende på ett par ur företalet till ofvannämnda kalender och elegien Carolina öfversatta stycken, träffa en meddelad anekdot som angår mina barnaår, och som mig vetterligt, åtminstone till sitt rätta förhållande, knappt af två eller tre personer kan vara känd. Tillräckligt ätherisk är för öfrigt visserligen denna novell, om en kärlek mellan en åttaårig gosse och en sjuårig flicka, som ett år derefter dör och lemnar en outplånlig bild qvar i den öfverlefvande gossens minne. De så kallade Eldgnistorna, som sprakade från Molbechs Athene, ha också blifvit begagnade af herr Kuhn till sina landsmäns upplysning. Det är dem alltså icke längre förborgadt, att min hufvudegenskap består i en «tristesse interessante», och hvilken hedersman det må vara, som utgör «indifferens-punkten» mellan Ling och mig. Likväl, på det vi samtligen ej måtte en smula uppblåsas af så mycken ära, vill jag tillägga det lilla offret på Sanningens altare, att detta tidningsblad ej blott anses för att vara, utan ock verkligen är, ett af de sämsta som nu för tiden i Tyskland lemna pressen. Godt vore alltså, om en i samma tidning lofvad utförligare uppsats, öfver mig ensam, alldeles uteblefve; isynnerhet då det än vigtigare skälet tillkommer, att jag ingenting uträttat som förtjenar utlänningars uppmärksamhet. — Jag kallade Casino-sällskapet det förnämsta i sitt slag bland härvarande klubbar; men det är ock bokstafligen så förnämt, att jag under fyra besök der ännu ej sett någon medlem, som ej är en värdig man i staten, t. ex. Minister, Statsråd eller General. Hvilket tillfälle att bli dilettant i Diplomatiken! —

I nya Skådespelshuset såg jag häromdagen Klingemanns dramatiska behandling af Faust. Någon tysk recensent har ganska riktigt anmärkt, att Klingemann är en skicklig tillverkare af dramatiska arbeten, och så är äfven detta, som du

känner, ett slags theatralisk husbehofs-tragedi. Den gjorde likväl på skådebanan en verkan, som var mera tråkigt, än poetiskt pinsam; förmodligen just derföre, att författarn hopat effekt på effekt och velat lemna ingen af de i sagan förekommande gräsligheter obegagnad. Deruti har han mellertid rätt, att man vid egentligt dramatiska bearbetningar af denna rysliga folksaga bör sluta sig närmare till hennes urkunder, än Goethe gjort, som för sitt ändamål ej behöfde visa Faust och hans öden i hela deras ursprungliga helvetesglans. Detta sista ville Klingemann; och derföre har han ej blott i allmänhet med hårdare, vildare drag tecknat den snillrike, trotsige, öfverdådige, af omättligt begär efter kunskap och njutning lågande, slutligen förtviflande trollmannen, utan ock framställt honom såsom af sina inskränkta samtida, dem han i början ville gagna, missförstådd, förolämpad och till den grad förskjuten, att han ej vet hvar han skall taga bröd åt sin familj, som hotas med hungersnöd; derföre har han framställt honom såsom man åt en hustru, hvars fromma, veka, tåliga, lättförnöjda själ endast fruktar, icke begriper honom, än mindre förmår lägga tyglar på hans vådliga flygt, och såsom son af en far, hvars stränga gudsfruktan, qväljande honom med oförsigtigt afpassade förebråelser, har i sin dystra samvetsgrannhet någonting hemskt och tyranniskt; derföre låter han Satan vara en mindre lustig djefvul, än Goethes, och locka honom icke med någon oskyldig Gretchen, utan med en i gestalt af den yppigaste och stoltaste qvinnoskönhet förklädd afgrundsande, i snaran af de fyra dödssynderna, efter hvilkas fullbordan — ett drag, som Goethe likaledes uraktlåtit — han skulle tillhöra menniskoslägtets fiende för evärdlig tid. Men ett sådant problem fordrar, för att tillfredsställande lösas, andra krafter än Klingemanns. Anmärkas bör dock tillika, att aktörernes denna gång högst medelmåttiga spel visserligen ägde mycken del i tragediens ringa framgång. Endast den, som agerade Fan sjelf, utförde sin rol med oöfverträfflig anda och styrka; men denne var också en af Tysklands utmärktaste skådespelare, likväl mest i

den komiska dramatiken, Devrient. Jag beundrade bland annat den karlens utomordentliga förmåga att göra sig helvetesfärgad; icke blott var han klädd i en riddardrägt af idel brännande högrödt, utan sjelfva ansigtet glänste beständigt liksom öfvergjutet af ett norrsken, den inre vådeldens afspegling. Ett rysligt intryck gör i sanning det sista uppträdet, der Faust förgäfves bjuder till att döfva sin ångest på en midnattlig bal, der han är, utan att veta det, den enda menniskan ibland en mängd larver, som dansa omkring honom under en vildt jublande musik, tills ändtligen den sköna Helena fäller masquen, just då han, öfvergifven af Gud och verlden, vill i hennes armar hämta priset för ett sådant offer. Styckets slut förekommer likväl som en härmning af slutet på Mozarts herrliga djefvuls-opera.

Bättre lyckades die Jungfrau von Orleans, hvilken jag ett par dagar derefter sett uppföras; men en så mäktig ström af poesi skulle äfven genom de oskickligaste canaler kunna frambrusa till sitt mål. Jungfrun spelades af Mad. Stich, med mycken värma, värdighet och behag. Det är lätt troligt, hvad Berlinarne påstå, att den aflidna Mad. Unzelmanns plats i denna rol, liksom i allmänhet, hittills ej blifvit uppfylld och svårligen kan uppfyllas. Det är ock möjligt, att jag får se samma rol fullkomligare gifvas, emedan det är möjligt att tänka den såsom fullkomligare gifven. Men äfven då skall jag säga, att Mad. Stich utöfvar sin konst med lika fin poetisk känsla, som ihärdigt artistiskt studium, och att Stockholms theater kan lyckönska sig, när den hinner så långt att äga en sådan skådespelarinna. Devrient var här Talbot och gick hurtigt tillväga, men kanske med nog mycket larm och stoj: man påstod, att han denna gången inhämtat ett för starkt mått af spirituösa incitativer, hvilka denne talentfulle aktör icke alltid lär använda med fördel; de synas alltså mer passa för Satan, än för engelska generaler. Med Agnes Sorel gjorde en ung flicka sitt första framträde på skådebanan; man måste då ursäkta, att Konungens älskarinna var något rädd, stel och kylig.

Dessutom tycktes mig ock Mad. Stich's man, som föreställde Konung, föga skicklig att ingjuta någon låga; han skall i komiska roler ej sakna duglighet, men är till denna fullkomligt opassande. Såsom kändt är, har Carl VII hos Schiller, liksom i Historien, ingen annan förtjenst, än att vara älskvärd; Herr Stich åter kan möjligtvis äga alla andra förtjenster, utom just denna enda. Han talte i näsan och haranguerade med hela salvelsen af en kär skolmästare.

Dubbelkronan i Berlinska skådespelar-kretsen, Wolf och hans fru, bildade i Weimar under Goethe's uppsigt, äro nu för en tid frånvarande. Förträffliga subjekter felas här ej: men ensemblen? Dock, denna fins kanske på ingen theater i verlden så, som Skalderne önska den. Ifrån Stockholm till hit har i alla fall theaterkonsten tagit ett väldigt steg i fullkomlighet. Jag vågar dermed ej påstå, att Publicum, nemligen den massa som vanligtvis under detta namn betecknas, i sjelfva bottnen är särdeles mycket klokare, oaktadt den här allmänna böjelsen för analys och kritik. Men den segrande andan af några stora skalders mäktiga skapelser magnetiserar här både skådeplats och åskådare till åtminstone ett sken af clairvoyans.

Ingen kan för öfrigt neka, att ju den ästhetiska culturen här blifvit populär; den har stigit ända ner till skoputsare och pigor. Marqueurerne på värdshusen pröfva med kännar-uppsyn plastiska konstverk, barberarne tala om Schönheitssinn och Kunstgefühl, hårklipparne om Gemüth och geläuterter Geschmack. Min städerska besvor mig att ej glömma se Schillers Jungfrau; «es ist», sade hon, «ein dramatisches Gedicht, das der Deutschen Nation Ehre macht!» På tröskeln till huset der jag bor, satt i går qväll en betjent, såg på aftonrodnan och söng med försmältande röst ur operan Undine: Rauscht ihr grünen Bäume, durch die goldne Nacht m. m. Alla barnflickor läsa Fouqué och Hoffmann. Har du ännu gjort bekantskap med den senares Nachtstücke? De ha vida mindre behagat mig, än hans

Fantasier i Callots manér. Han berättar med lika mycken lätthet som uppfinning, men går nog enformigt ut på att skaka nerverna med de utsöktaste grufligheter. Han bör akta sig, att ej slutligen hans läsare finna sjelfva helvetet hvardagligt.

Tieck, som annars bor några mil härifrån på ett slott Ziebingen i grannskapet af Frankfurt an der Oder, har rest med slottets ägare åt England. Han vill der samla de sista materialierna till ett utförligt verk öfver Shakspeare, hvilket han sedan med första ämnar utgifva. Goethe har flyttat till Jena, sedan han förlorat sin hustru och sin theater-direktion; den förra genom döden, den andra genom en hund, som bragte honom i gräl med sin gamle ungdomsvän Storhertigen. Saken var, att le beau monde i Weimar ville se en pudel uppträda på theatern såsom hufvudperson i en rörande dram, hvilken Goethe fann osmaklig; man utverkade sig Storhertigens befallning att den skulle uppföras, hvarpå den förtörnade Skalden begärde afsked och lemnade staden. Denna händelse har en tid lifligt sysselsatt dagbladsskrifvarne, som gifvit hunden det tragiska namnet «der Schicksal'spudel.» Werner håller capuciner-predikningar i Österrike. Fredr. Schlegel vistas i Frankfurt, har blifvit öfantligt tjock och äter hvarje mål i dubbla portioner, men betalar blott för enkla, emedan värden anser sig mångfaldigt vedergälld i den mängd af gäster, som en sådan mans ryktbarhet skaffar till spisningsstället. Aug. Wilh. Schlegel är åter hos Madame Stael-Holstein. Oehlenschläger kuskar omkring i Södra Tyskland. — Hvad tycker du om Napoleons Manuscrit? Det äger väl knappast honom sjelf till författare, men har i sitt naiva förgudande af Styrkan, sin mathematiska frånvaro af all historia, religion och moral, sin genialiska orimlighet och sin spartanska styl, ett dystert och dock bländande majestät, som icke är denne vårt tidehvarfs förfelade Prometheus ovärdigt.

Hur mår man i Upsala? Dyrbara vänner! när får jag åter språka med Er? —

«Warum treibt sich das Volk so, und schreit? Es will sich ernähren,
Kinder zeugen, und die nähren, so gut es vermag.
Merke dir, Reisender, das, und thue zu Hause desgleichen!
Weiter bringt es kein Mensch, stell' er sich wie er auch will!»

Har ej Goethe rätt? och kan man i sjelfva verket göra någonting klokare, än eröfra en älskvärd flicka, gifta sig och sätta sig i ro? — Lef väl! och tag frågan i betänkning.

V.

Berlin. (Forts.) Ankomst till Dresden.

[Augusti.]

Ja, min älskade Broder! det gamla ordspråket: allt är ej guld som glimmar, bekräftar sig äfven med en mängd tyska herrligheter, så snart man ser dem på närmare håll. Framför allt gäller det om Preussen och Berlin: ehuruväl jag visst vore orättvis, om jag nekade, att jag också lärt känna mycket, som uthärdat profvet. Gudskelof mellertid, att jag för denna gång är derifrån! Din vän sitter nu i Tysklands Florenz, det olympiska Dresden, såsom Herder i billig förtjusning kallade denna glada stad; jag befinner mig sedan ungefär en månad i hjertat af det vackra, trefliga Sachsen, och känner mig med detsamma närmare intill Germaniens hjerta. Vår dyrkansvärda Skaldinna inträffade, som du vet, i detta Canaan redan ett par veckor före mig, och fröjdas, liksom jag, åt njutningen af den eldigare, friskare och vänligare lifsflägt,

hvars vederqvickelse här omotståndligt meddelar sig från natur, konstverk och menniskor. Jag vädjar till Ditt omdöme, om det är möjligt att vantrifvas under en sydligt mild, evigt blå Septemberhimmel, mellan de angenämaste bekantskaper af båda könen, philosopher, skalder, italienska målningar, katholska choraler, vinkullar, flodböjningar, berg, dalar, lustgårdar och spatsergångar, hvilkas fägring endast öfverglänses af de personliga skönheters, med hvilka man vandrar? Hvad erfor jag deremot i Berlin? Dam, rötmånadshetta, tröga intryck och magkrämpor.

Till de tröga intrycken bidrog väl mest den enslighet, i hvilken jag der halft frivilligt, halft ofrivilligt framlefde min tid. En och annan sällskapskrets, i hvilken jag blef införd, lockade mig ej särdeles att oftare återkomma; den berömda superfina Culturen föreföll mig, när jag kände henne närmare på pulsen, icke sällan lika ytlig och torr, som sanden ur hvilken hon uppgrott. Det bästa är, att hon i detta fall merändels blottar sitt abstrakta och konstlade väsende med en sjelfförnöjsamhet, som gränsar till ett slags oskuld. Jag har upplefvat märkvärdiga utbrott af Berlinsk fosterlandskänsla: så t. ex. frågade mig, i en temligen högspänd thé-församling, en hårdt åtsnörd officer, som tillika var poet: «Nun, wie gefällt's Ihnen, mein lieber Schwede, in diesem südlicheren Clima? Gelt, *hier* ist Leben und geistige Beweglichkeit!» och en annan prisade, på fullt allvar, de mjölfina sandhvirflarnas egenskap att göra ögonen skarpa och glänsande. Dessutom får man sig vid alla tillfällen inskärpt, att man har äran af idel utsökt tappra mäns och riddares umgänge. Jag råkade icke lätt någon ung karl, som ej antingen är soldat, eller åtminstone nyss varit det; alla berätta att de äro Tysklands befriare, alla bära moustacher, stjernor, snöra sig och skrifva vers. En preussisk militär i full klädsel är, hvad den öfra delen af kroppen beträffar, trogen arfving af fruntimrens gestalt i den beryktade fransyska snörlifsdrägten: magen och underlifvet sammanpressas till en förvånande grad, höfterna

skjuta ut vidt och bredt derunder, och bröstet är betäckt med en så carrikaturlik uppstoppning, att man tror sig vid första anblicken mindre se hjeltar än förklädda qvinnor. Man skulle tro, att denna drägt vore antagen för att parodiera Moscoviterne: men parodien är så allvarsam, att karlar stundom under parad-manövrer digna öfveranda och dö, besegrade af sina kläder. Bland Elysiums invånare kan en skugga i sådan drägt knappast undgå att väcka spefåglars uppseende. I blandade sällskaper af begge könen föll dess löjlighet starkast i ögonen, emedan det i Berlin ofta nog händer, att de samfunds-medlemmar, som de facto och oförnekligen äro fruntimmer, framträda så långa, käcka och på barmens vägnar af Naturen så njuggt begåfvade, att om dessa flickor ville anlägga uniform och måla sig moustacher, skulle de försmäktande hjeltarne och skalderne omkring dem ej i manhaftighet behålla det ringaste företräde. Föga uppbyggde mig för öfrigt det oupphörliga snacket om ideer, bildning, konst och litteratur, så snart jag insåg att den herrskande tonen, hos de flesta, liksom hos oss, bestämdes af mode och jargon, och att mängden, liksom hos oss, bestod af platta och prosaiska naturer. Dessa äro således dresserade; men ligger väl egentligen med sådana någon vigt på arten af deras dressur? I Sverige äro dylika personer tråkiga, i Tyskland äro de genom det öfvergjutna glitterguldet af beläsenhet, kritik och poesi tillika äckliga: och billigt må betviflas, om det sista är bättre. Hvartill hjelper det, att i stället för annat sqvaller prata om Shakspeare, Goethe, Beethoven och Raphael, att måla, att musicera, att göra vers, från morgon till qväll, om hjertat är tomt och hjernan utan snille? att göra vetenskap och konst till ett slags crême, som hvar och en kan komma åt och lägga en liten klick af på sin tallrik, om det, liksom allt annat slisk, på längden förderfvar slappa magar? att för månader göra någon utmärkt författare till sitt ἓν καὶ πᾶν, om man efter denna tid glömmer honom och under denna tid frågar efter ingen annan? — Fouqué var den siste, som på detta vis en tid bortåt satte

alla thé-societets-tungor i beskattning till sitt lof, liksom han i Tysklands flesta poetiska kalendrar och fickböcker var de oräkneliga småskaldernes gemensamma mönster. Nu börjar han redan vara betydligt mindre en vogue, och man tycks ämna Hoffmann till hans efterträdare; en ära, som föga måste smickra denne, så länge hennes utdelare fortfara att likna den qvicka teckning han uppdragit i sin berättelse om hunden Berganza. Och förståndigare Berlinare sjelfva hafva sagt mig, att detta ästhetiska cultur-oväsende, som visserligen för öfrigt är en i hela Tyskland vida utbredd falsk öfverflödsvara, men af allmänna rösten dock anses äga i Berlin sin egentliga hufvudort, ännu der på långt när ej lemnat plats åt herraväldet af en både grundligare och hjertligare bildning. Väl räknar också denna sina prester och prestinnor, på hvilkas altaren, ostörd af allt omgifvande larm, den heliga lågan lika starkt som stilla brinner: men sådana individer äro vanligtvis ej de första, som efter ankomsten till en stor, främmande stad framställa sig för en utlännings blick. Att jag fick njuta ett af de herrligaste bland dylika undantag, derföre hade jag allenast lyckan af ett äldre personligt förhållande att tacka. Jag menar en det Sannas och Skönas prestinna, om hvilken Du känner, liksom jag, att poesien, konsten och den här öfverallt predikade högre åsigten af tingen ej lefver blott på hennes tunga, ej blott i hennes penna, utan i hvarje pulsslag som sprider sig från hennes ädla hjerta. Sedan hon icke mera fanns inom Berlins murar, hvad förmådde väl i Mark Brandenburg qvarhålla mig?

Men Professorerne, de Lärde, de stora männen i Snillets och Vetenskapens verld, af hvilka preussiska regeringen med klok och hedrande frikostighet dragit så många från Tysklands alla sidor till sin hufvudstad? — Jag tillstår, att jag af en besynnerlig lättja var länge försumlig i förvärfvandet af litterära bekantskaper, så att Universitetets sommarferier började och nästan alla de, hvilka jag borde uppsöka, reste sin kos, just vid den tidpunkt, då jag hunnit någorlunda vänja mitt

lynne vid känslan af att vistas utomlands, och begynt med allvar tänka på att deraf skörda nytta. Hos philologen Boekh, hvars yttre ovilkorligt påminner om Rask, och den philosopherande Physikern Weiss bevistade jag ett par innehållsrika föreläsningar. Men endast Schleiermacher och Rühs lyckades det mig att ordentligen råka, fastän liksom på resande fot, emedan begge lemnade staden ett par dagar derefter, den ene för att begifva sig till Thüringen, den andre till Pommern och Rügen. Platons öfversättare är till sin gestalt liten, spenslig och puckelryggig, med ett välbildadt, lifligt och determineradt ansigte, glasögon på näsan och denna högt i vädret; qvickhet, slughet och dialektik lysa ur hans vänligt skarpa blickar och leka på hans oupphörligt rörliga anletsdrag. Hans umgänge liknar hans physionomi: det är den sokratiska ironiens ande i slöjan af en smula modernare personlighet. Sverige kallade han das Paradies der protestantischen Geistlichkeit, emedan Kyrkan der ännu icke blifvit oinskränkt beroende af Staten, och skrattade mycket åt det i Hamburgs-Correspondenten utbasunade gräl, som i början af detta år uppstod mellan Schellings Philosophi och Ärkebiskopen i Upsala. Söndagen förut hörde jag honom predika; det var likväl ej för första gången. Hans predikosätt svarar väl ej mot mitt ideal af predikning, men är tvifvelsutan fullkomligt passande för det slags menighet han har. Denna består nemligen af en destillerad qvintessens ur allt hvad man i Berlin kallar bildadt och upplyst, idel sinnrika herrar och damer, psychologer och mimiska konstnärinnor, som hvarje söndag församla sig i logerna och parterren af en så kallad Dreifaltigkeits-Kirche, för att låta Schleiermacher arbeta på sina själars räddning. Nu är känslan icke Berlinarnes starka sida, hvaremot de inbilla sig att öfverträffa hela menniskoslägtet i intelligens och ideer (de nyaste mode-namnen på förstånd och väsendtliga föreställningar); af hvilken orsak en och annan begabbare döpt deras flacka sandöcknar till das Land der Intelligenz, den bästa parodi på det abstrakta begreppet af en intelligens

utan natur och utan rötter. Till sådana åhörare, hvilka mer och mindre hänga fast vid den ensidiga verldsåsigt, hvars högsta philosophiska representant Fichte var, fastän de nu sökt öfverkläda den med en smula mystik, liksom han sjelf i de sista åren af sin lefnad, måste predikanten alltså först och främst taga i beslag reflexionen, för att genom denna omväg småningom bana sig fram till det förskansade hjertat. Detta förhållande gör, att Schleiermachers predikningar mera äro ett slags converserande, populärt dialektiska föreläsningar öfver christendomens utanverk, än omedelbara utgjutelser af christendomen sjelf och dess höga mysterier, dem han sannolikt anser såsom endast en esoterisk församlings egendom. Mellertid äro hans tal genomandade af en jemn och liksom förborgad, men lindrigt kännbar värma, och gerna hör man ej mindre det vackra i hans skära, böjliga röst, än det klara, lugna och sakta bevekande i sättet af hans föredrag, hvars okonstladt systematiska sorgfällighet och rundning är så mycket mer förundransvärd, som det påstås att han nästan alltid extemporerar. Hans vänner hafva sagt mig, att han stundom oförmodadt öfverrumplas af en häftig rörelse, och att han då talar med en ljungande kraft, som erinrar om Gamla Testamentets propheter. Jag har ännu ej hört honom i denna styl, men tviflar ej att utsagan kan vara sann. De predikningar Schleiermacher låtit trycka, äro på vänners enträgna begäran uppskrifna ur ett ungefärligt minne af hvad han improviserat på predikstolen, och förekomma oss förmodligen derföre något stela och kalla. I fall detta ämne skulle påminna dig om ännu en högaktad predikant, den älskvärde theologen Marheinecke, så förmår jag, tyvärr, om honom ingenting vidare säga dig, än att jag en gång mött honom på gatan, och att hans utseende är mildt, värdigt och intagande. Jag för min del skulle näppligen vara i stånd att predika varmt i kyrkor, hvilka, liksom de nyaste Berlinska, i sin inredning nästan likna opera-salar; ehuruväl denna verldslighet inskränker sig endast till bänkrummen och deras i flera hvarf öfver hvarandra kringgående gallerier, ty för

öfrigt har den protestantiska gudstjenstens kärlek för tomhet och hvitkalk aflyst allt möjligt så i väggprydnader som ceremonier. Nattvardens annammande t. ex. såg jag engång, och det bestod i en frukosterande spatser-tour omkring ett rundt dukadt bord, på hvilket brann en ljusdank; mellan bordet och väggen stod en svartklädd värd, som gaf hvarje ankomling en drick och ett stycke kaka, hvarpå gästen tackade med en bugning och gick sin kos bakom hans rygg. Det djupaste religiösa intryck jag i Berlin erfor, skänktes mig af en ypperlig choralmusik, som jag engång hörde uppföras i en af sockerkyrkorna på Gensd'arm-torget. En hänryckande Sångerska, Madame Milder-Hauptmann, hvars like åtminstone i detta slags sång visst ej Norra Tyskland kan framvisa, fyllde hvalfvet med allsmäktiga himlaljud och hjertat med förädlande berusning. Vid detta tillfälle satt bredvid mig i bänken den berömde läkaren Hufeland, en gammal gravitetisk hedersman, som ännu lefver, i praktiskt förakt af sin egen theori om tobaksrökning. — Rühs är en hygglig karl, och min blida stjerna lät mig träffa honom i ett särdeles vänligt lynne: man skyller honom annars för att ofta nog vara vresig, liksom han i allmänhet gerna polemiserar. Också har han nyligen, sedan han länge förföljt Judarne och Konungen af Danmark, spännt bågen mot vår vän Hammarsköld, och i en tidskrift, hvars namn jag ej minns, infört en smädlig commentar öfver något Tal om Folkskolor, som Hammarsköld lär hafva hållit på sista riksdag. Vid första åsynen skulle man snarare taga Rühs för en elegant Stockholms-Kanslist, än för en lärd häfdeforskare och Professor: hans umgänge är dock verkligen både angenämt och undervisande. Det är en stor skada för vetenskapen och våra nordiska häfder, att en man af så mycken annalistisk beläsenhet och flit skall så rentaf sakna sinne för hvad som är Historiens märg och själ, det mythiska i dess forntid och det dramatiskt individuella i dess utveckling. Jag dolde ej, huru missnöjda Du och jag och alla med oss likatänkande Svenskar äro med begynnelsen af hans verk öfver Sverige, och huru vi

ej kunna undgå, hvad hans åsigter af Eddorna och isländska vitterheten beträffar, att äga samma mening som Rask, Müller och bröderna Grimm så väldigt mot honom förfäktat. Till min förundran svarade han, att han i afseende på dessa föremål betydligt ändrat sina tänkesätt, och att man snart skulle få se det; likväl utlät han sig ej närmare, hvarutinnan väl den omnämnda ändringen kunde bestå. Än mera förvåntes jag dock, när han började läsa opp ett par profstycken af en tillämnad öfversättning af Bellman, och begge i hög grad lyckade! Det ena var visan om Ahasverus och Esther, det andra den bekanta vaggvisan «Lilla Carl sof sött i frid», hvars ömma toner äfven helsade mig vid mitt inträde i lifvet. Jag hade sannerligen ej trott Rühs om en så utmärkt poetisk skicklighet. Han berättade, att han meddelat dem jemväl åt Tieck, som genast fattat ett lifligt intresse för skalden och uppmanat honom till fullbordan af detta företag. Enligt nödvändighetens kraf vill han beledsaga öfversättningen med upplysande noter, till hvilka han utan tvifvel genom sin långvariga vistelse i Stockholm, mer än hvarje annan möjlig tysk öfversättare är iståndsatt. Håller han ord, så riktar han sitt fäderneslands litteratur med en af de underbaraste skepnader, i hvilka någonsin Poesiens idétjusning uppenbarat sig. — En i Berlin öfver sommarn qvardröjande lemning af vetenskapsmän såg jag en afton i ett sällskap, som kallar sig det philomatiska: der uppläste den för sina politiskt-litterära operationer billigt vanryktade Schmalz en afhandling öfver Luxen, bevisande att ingen luxe finns till; en sats, hvilken sedan bragte honom i häftigt klammeri med den privatiserande Smakläraren Bendavid, en gammal cynisk och rödbrusig Jude, tills ändtligen det dukade bordet återställde vänskap och likstämmighet. Nu, mellan skål och vägg, som ordspråket lyder, var Schmalz på sitt rätta ställe: han berättar förträffligt anekdoter, sväljer vin med drift, och är för öfrigt ett litet fett Geheimeråd, som skrifvit emot Dygdförbundet. Ur detta tros ett annat Sällskap, som heter det Tyska, vara en telning af betänklig natur,

nemligen i de Makthafvandes ögon, emedan den såsom demokrat och demagog ansedde Jahn der förer ordet, alla lånade ord utmönstras ur språket och ledamöterna gå klädda i forntyska drägten. En af dessa ledamöter, den bekante geographen och puristen Zeune, lärde jag känna i ett af Generalskan Helvigs aftonsamqväm; en hederlig, okonstlad man, som tillika är föreståndare i en uppfostrings-anstalt för döfstumma. Han har utgifvit en fick-upplaga af Lied der Nibelungen, hvars företal vittnar om redligt nit, men ej i samma mått om insigter och snille. — Den forntyska drägten börjar genom Regeringarnes motvilja bekomma en vigt, som åter befordrar dess bruk och omlopp; den var för icke längesedan af mängden aflagd, till och med ibland Studenterne. I Österrike och Bayern har öfverheten förklarat sig deremot med formliga förbud: preussiska Styrelsen besinnar sig ännu. Det är obegripligt, hvarför man ej kan unna folk att låta sy sina kläder efter eget godtfinnande, isynnerhet när det nya bruket icke blott är pittoreskt — vackrare än vårt vanliga, utan ock mera helsosamt och beqvämt. Här i Dresden ser man det allsicke: men dertill har ej något kongligt förbud varit af nöden; en tillräcklig förmur ligger i Sachsarnes egen mot Preussen högst fiendtliga sinnesstämning, som tycker sig ha föga skäl att jubilera öfver Tysklands befrielse. Också existerar ej här den Berlinska motsatsen af ett militäriskt snörlifs-system å ena sidan och en otillsnörbar universitets-anda å den andra. Man har gjort sig lifvet mera beqvämt.

Till Fouqué kom jag ej att resa; nästa vår torde dock bereda mig detta nöje. Hvarje vinter tillbringar han några veckor i Berlin, åtföljd af sin romandiktande junoniska fru; den öfriga delen af året förlefver han i skötet af en älskvärd familj och en vacker park, under oafbrutna poetiska värf och ridderliga betraktelser. Jag håller oändligt af denna fromma, i saliga troubadours-drömmar ostördt lekande skaldenatur, fastän ej glömsk af de brister, som vidlåda den inför Konstlärans obevekliga domstol. Det kunde dock hända, att just den

strängaste synpunkten öfverallt är den enda, som är billig och mild. Mängden af läsare handlar annorlunda: den kan ej annat än utsväfva, i tadel och beröm. Ingenting är vådligare för en skald, en utmärkt författare, än att komma i mode, i fall han är nog svag att gerna lyssna till modens bifall och låta bruka sig till den läsande massans hjelte för dagen. Tvifvelsutan har en sådan svaghet gjort Fouqués olycka; han är liksom tillfångatagen af sitt eget manér, han lefver blott i skrifvande och är på vägen att bli en ridderlighetens Lafontaine. Hvem ser icke, att en sådan utgång visst ej är värdig sångaren af Sigurd och Undine? Men också lagar man redan sin uppsyn i ordning att förgäta hvad han varit, och sannolikt skall man innan kort frånkänna honom hvarje gnista af poetisk förmåga, sedan man för icke längesedan upphöjt honom till fader och Messias för ett nytt poetiskt tidehvarf. Det är en skärseld, på hvilken hvar och en måste bereda sig, som engång haft det missödet att vara ett slags afgudabild. Fanns likväl i belätet något odödligt guld bland den myckna menskliga slaggen, så mörda dessa flammor ej: de blott rena och försona. — Liksom Lafontaine med sin huslighet och Fouqué med sitt riddarlif, så börjar nu Hoffmann att bli enformig med sina djeflerier. Detta genialiska original har fallit på den vurmen att förälska sig i helvetets skönhet, och dukar opp för sina läsare så många Beelzebubs-rätter, att slutligen all matlust förgår dem, eller åtminstone all smältningsförmåga. Ett märkvärdigt phenomen af personlig disharmoni och ästhetisk öfverretning, af oupphörlig kamp mellan hvardagsverldens platta prosa och de eviga idealen, ett slitande chaos af välljud och missljud, som han sällan på annat sätt upplöser, än med ett vildt förtrampande af alla de sparsamma blomster, med hvilka vårt arma Närvarande är beströdt, ett ironiskt hån, som gränsar till menniskohat, ja till vansinnighet; ej under då, att detta sista själstillstånd öfver allt i hans skrifter förgudas! Jag var högst nyfiken att se en så besynnerlig individualitet ansigte mot ansigte, men det är nästan omöjligt att få råka honom:

han tycks ej älska besök och låter merändels svara främlingar, antingen att han är sjuk, eller att han är borta. Detta kan jag dock ej särdeles förtänka honom; ingenting är mera ledsamt, än gapares påhelsningar. Sista gången, ett par dagar före min afresa, sökte jag honom i sällskap med General Helvig och Oehlenschläger, som begge personligen känna honom; men lika förgäfves. Det hjelper ej stort att bjuda honom i något hus, der han ej sjelfmant har lust att infinna sig: han kommer, men talar ej ett ord, dricker sitt thé och gör förunderliga miner. Man säger, att han ser ut ungefär så, som han i sin Sylvester-Nacht skildrat «mannen utan spegelbild», och har i sitt lynne någonting lika dämoniskt och spökaktigt, som i sin gestalt. Du märker således, att man ej lätt kommer detta underbaraste af alla Criminal-Råd inpå lifvet, i fall man ej så griper an saken som Brentano, hvilken ej längesedan vistades i Berlin och sjelf är ett stycke helvetesbo. Det berättas nemligen, att Brentano en dag gick till Hoffmann, för att göra hans bekantskap: men erhöll af betjenten det svar, att hans herre vore högst illa sjuk och alls icke orkade tala med någon menniska. «Das ist mir eben recht», sade Brentano; «nun, es ist an der höchsten Zeit: geh' Er gleich zu seinem Herrn hinein, mein Lieber, und meld' ihm, dass der Doctor D'Apertutto draussen steht, der allenfalls auch durch Fenster und Thüren passiren kann!» Du minns, att Doctor D'Apertutto i Sylvester-Natten föreställer Hoffmanns poetiska principal, Satan: betjenten, i sin oskuld temligen bestört öfver dessa hemska utlåtelser, skyndade in, kom darrande tillbaka och öppnade dörren, hvarefter «den förryckte Kapellmästaren par excellence» mottog sin gäst med ett fullkomligt solskenslynne. En enda gång visades han mig på afstånd, vid ett tillfälle, då midt i sommaren det nya Skådespelshuset afbrann, blott tvenne dagar sedan jag der sett gifvas den af honom lika romantiskt componerade, som af hans vän Fouqué romantiskt diktade operan Undine. Han lutade sig ur ett fönster af sin boning

vid Gensd'arm-torget; det var afton, och den ofantliga, nu i flammor på alla kanter blossande byggnaden, som alltsedan middagstiden varit lågornas rof, liknade i qvälldunklet en lång stund, med sin oskadade stomme och alla dess lysande fönstergluggar, ett konungsligt salamander-palats; eldskenet bestrålade det lilla magra anletet, under hvars larv i detta ögonblick förmodligen spökade några dussin vidunder och äfventyr. Denna brand, som i begynnelsen försatte Berlin i den yttersta förskräckelse, men snart genom Försynens och vindarnes gunst förvandlades från fara till dekoration, församlade på Gensd'arm-torget hela Berlins vackra verld och qvarhöll den inpå sena natten: man såg rätt förnöjd ut och tycktes trösta sig öfver den kostsamma förlusten med en viss tillfredsställelse, att skådespelshuset i sin undergång dock sjelft föranstaltade ett skådespel. Mest beklagades för öfrigt mistningen af garderoben och dekorationerna, hvilka ock i sanning voro så dyrbara, så präktiga, så inrättade af fantasi och smak, att knappt någon europeisk theater troddes i dessa beståndsdelar kunna med den Berlinska mäta sig. Tvenne dekorationer i ofvannämnda opera kan jag aldrig förgäta: de brusande skogsvattnen och den af dem bildade holmen, på hvilken Undine och Huldbrand första gången kommo tillsamman, om natten under den gamla fiskarens klagoskri; samt det färgrikt skimrande, genomskinliga palats på Medelhafvets botten, der den trogna hafsprinsessan slutligen visades åter med sin älskare och make förenad. Öfverhufvud gjorde denna opera på mig ett förtrollande intryck; och likväl skulle hon ännu vida högre behagat mig, om jag aldrig hade läst den ypperliga sagan, hvars ande är egentligen för ljuf, för öm, för luftig och späd att kroppsligt frambefallas på ett brädgolf midt ibland den plumpa verkligheten. Det oaktadt har hon bestyrkt mig i min öfvertygelse, att detta slags dramatik bör alltid välja sagan till sin källa och magien till sitt rike. Denna åsigt var Mozarts; och endast ett sådant musikaliskt snille, som Glucks, kan lyckas att göra den så kallade heroiska, på tragediens område ingripande operan uthärd-

lig. — Franz Horn bodde unter den Linden, och jag gick ofta förbi hans boning, men utan att sätta foten öfver hans tröskel; jag skrämdes af ryktet om hans fåfänga, som tillika skall vara parad med en halft sjuklig, halft tillgjord religiositet. Skada om denne man, så högt aktningsvärd för grundliga forskningar i vitterhetens häfder och för många omdömen, yttrade med lika mycken qvickhet, som mognad och sanning. Ganska lätt kan dock ryktet göra honom orätt, och om jag engång återkommer till Berlin, vill jag ej bära på mitt samvete att häri hafva varit delaktig. — Man skyller en mängd af Tysklands högre och lägre snillen för den svaghet, att öfver all höfva blåsa opp sig af egenkärlek och sjelfbeundran. Tyvärr saknar man ej dylika exempel hos oss, men det är mig lika litet begripligt, om man ock har inom sin barm blott en enda anande skymt af sanning, skönhet och poesi, huru man bär sig åt att falla i denna osaligt sälla förrycktheten. Mig tycks, att en uppsänd blick till höjden af en Plato, en Shakspeare, en Goethe borde vara tillräcklig att visa det egna Jaget i hela dess ömkliga litenhet. Hvarje sannfärdigt stor man, hvarje mästare i vetenskap och konst har i kärnan af sitt väsende varit ödmjuk och anspråkslös. Hvilken föraktlig sak är icke hvarje person, hvarje talent, i jemförelse med Guds herrlighet, Naturens rikedom och Evighetens fordringar! Hvad har jemväl det största snille framför sina medmenniskor, utom en smula eldigare spänstighet i lifvets uppfattning och i flygten till ett mål, som af ingen dödlig kan uppnås?

De enda vackra landställen i närheten af Berlin äro Charlottenburg och Stralau; det sistnämnda en treflig by vid Spree bland täcka ängar och lundar, med en enslig kyrka och några grafvårdar i sigte gent öfver floden, det förra ett prydligt slott med en rymlig engelsk lustpark och den berömda mausoleen till Drottning Louise's minne. Få drottningar hafva väl så af sina undersåtare blifvit älskade, saknade och förgudade; skön, mild, själfull, glädtig, trofast, moderlig, modig och ståndaktig, var hon, lik de ädlaste qvinliga gestalter i den

fordna Riddaråldren, på engång sin gemåls hela sällhet och för hvarje Preussare den personliga bilden af qvinlighetens högsta tjusning och behag. Så beskrifs hon af alla, som sett och känt henne, med en mun, och jag begriper ej annat än att denna vox populi, som ännu sex år efter hennes död är densamma, här tolkar en sannfärdig vox Dei tillika. De nedriga rykten, som Napoleon och hans satelliter ganska oridderligt läto utsprida för att hämna sig på hennes hat och förakt, bjödo förgäfves till att fläcka den glänsande snön af hennes ära. I sällskap med Generalskan Helvig och Baron D'Albedyhll, som blott en kort tid i Berlin uppehöll sig, besökte jag på en vacker Juli-eftermiddag den enkla grekiska grafbyggnad, som förvarar hennes jordiska qvarlefvor och formen af deras lefvande fullkomlighet. I skuggan af Nordens cypresser, mellan blomstermattor af troget vårdade förgät-mig-ej, höjer sig det lilla dödstemplet, i hvilket ännu den sörjande Konungen hvarje år ensam innesluter sig för att fira årsdagen af hennes förlust. Ett slags allrahelgaste öppnar sig och visar det mästareverk, hvarmed den unge bildhuggaren Rauch, af ringa härkomst, uppvuxen i hennes tjenst och först af henne med uppmuntran bemärkt i sin omotståndliga böjelse för konsten, förevigat i marmor den sista tacksägelsen till sin välgörarinna och kanske till sin konstkärleks första ideal. Den sköna drottningen, i mer än kroppsstorlek, sofver på en hvilobädd, i den ledigaste och täckaste ställning, liksom hängjuten i en lycklig slummer; glad, nästan barnslig oskuld blandas i hennes anletsdrag med ett stilla majestät; det lätta täcket, den veka linnebehöljningen smyga sig kyskt omkring hvarje omedvetet behag, och falla ned ifrån bädden i mångfaldiga, lika okonstlade som konstrika fållar; de äro arbetade med en sådan finhet, en så len smidighet, att man blott genom vidrörning kan öfvertyga sig att man ser marmor. Omkring den sofvande Befriade stå, i rummets hörn, höga och med sinnrika symboler smyckade marmor-candelabrar af Friedrich Tieck; en värdig broder af skalden och nu, tillsammans med Rauch, vistande i Carrara.

Dessa män äro snillen och konstnärer: Schadow en skicklig handtverkare blott. Jag lemnade med en ljuf känsla det ensliga grifthuset, som inom trånga murar dock räddar det allt, som efter få år af hvarje skönhet, hvarje ungdom blir öfrigt på jorden: dess bild, evigt lika lockande och ny.

Och så har jag om Berlin ingenting vidare att tillägga, än att sommaren i intet afseende är en tjenlig årstid att lefva der, och att jag småningom sönk i en besynnerlig melancholisk liknöjdhet, som gjorde att jag utan ett enda skäl dröjde der qvar ända till inemot tre veckor efter min väninnas afresa. Det hjelpte ej att vandra omkring i Thiergarten, der nästan alla löfven voro grånade af dam, eller tumla om den tröga fantasien bland menniskohvimlet utanför värdshusen, sedan man blifvit van vid Berlinarfolkets märkvärdiga passion för svagdricka. Än mindre båtade mig mina mödosamma steg, åt alla rigtningar, inom stadens murar: jag blef ej lättare till sinnes och gjorde inga upptäckter, om jag undantager den af ett vackert badhus vid Spree, med öfverskriften in balneis salus, och af min barndomsvän Puffendorffs graf i den af gamla skilderier och grafvårdar uppfyllda Nikolai-kyrkan. Du vet väl, i hvilken mening jag kallar Puffendorff min barndomsvän: det var den första historiska författare, som föll i den fyraårige gossens händer. Mellertid, för att dock med någonting fördrifva tiden, fortsatte jag temligen flitigt min i Sverige påbegynta omarbetning af skriften öfver Ehrensvärd, och emottog dagligen regelbundna besök af en ryktbar läkare, som hade åtagit sig att förbättra min helsa, men använde den egna cur-method, att en timma hvar förmiddag, sedan han åkt omkring till sina öfriga patienter, underhålla mig med berättelser om alla student-dueller, i hvilka han deltagit som hjelte och som vittne. Mitt Ehrensvärdska arbete var en qväll nära att kosta mig dyrt; ljusen på mitt skrifbord fattade i de fina, tunna fönstergardinerna, som inom ett ögonblick stodo i full låga; lyckligtvis förhindrade en spegel communikationen mellan fönstren så länge, tills jag hann slita ner de brinnande bitarne

och vräka dem i en hög på golfvet, der min värdinna, som instörtade från gatan blek af det sedda eldskenet, fann mig redan segrande, med en vattenflaska i handen, trampa bland rök och flammor. Det var en ung, minauderande och illslug enka, som gick ut på att vara sentimental och nerfsvag; hon betygade mig i den allrasirligaste Berlinar-dialekt sin tillfredsställelse öfver händelsens utgång, ville ge mig droppar för den förskräckelse, i hvilken hon trodde mig vara råkad, och sydde ofördröjligen med egna hvita händer ett par små svarta sidengömslor åt mina förbrända tummar: men lät mig icke dessmindre två dagar derefter betala den till aska förvandlade dubbelgardinen åtminstone åtta gånger öfver dess verkliga värde. Jag var i alla fall belåten med mitt ödes vändning: Preussen fick behålla sin hufvudstad och jag mina papper.

Dagen efter detta äfventyr blef mig sagdt, att Oehlenschläger vore ankommen till staden; hvarpå jag genast, nästa morgonstund, uppsökte honom i Solens hotell under lindarna. Han hade nyss lemnat Wien och ämnade sig till Köpenhamn, der han nu redan befinner sig. Lyckligt har således han slutat den frivilliga landsflykt, i hvilken han begaf sig för att njuta någon frid undan Baggesens och dess -aners skällande larm. Af min återstår ännu största delen. — Jag blef mycket artigt emottagen, och sedan vi språkat hvarjehanda om ställningarna i danska och svenska litteraturen, hvilken senares nyaste händelser icke voro honom obekanta, uppläste han för mig några bitar ur sin yngsta dikt Fredriksberg, ett slags kedja af små idyller öfver hans födelseort och första barndomsintryck. Det är i sanning ett nöje både att höra honom läsa och betrakta honom när han läser: örat gläder sig öfver böjligheten af hans angenäma röst, och ögat öfver den lifliga rörligheten i hans vackra anletsdrag. Han har verkligen, såsom ryktet berättat, ett prydligt utseende; och hufvudet kan med skäl kallas skönt. Någon har sagt, att han vill låta sin Under-lampas hjelte, Aladdin, gälla för sitt eget portrait; och i det fallet må honom gerna medges, att åtminstone syskon-

tycket icke saknas. Dana-skalden är nemligen sjelf en ännu rätt ungdomlig och fyllig Sanguinicus, med dunkelfärgade hår och ögon, jovialisk, godhjertad, lätt eldfängd, maklig och sinnlig; endast är han för egen räkning en smula förmycket Narcissus; men på ett så naift och förtroligt sätt, att man svårligen kan upptaga det illa. Jag förde honom till General Helvig, hvars bekantskap han gjort under dennes vistande i Köpenhamn, hvarefter vi alla tre gingo ut i Thiergarten, der vi spisade mellan gröna träd i en molnfri himmels åsyn, drucko tappert och blefvo hela dagen tillhopa under mycken lust och gamman. Ehuru vänlig och glädtig han var, kunde dock, som du lätt förmodar, den stora personliga olikheten mellan våra naturer ej undvika att stundom i vissa punkter stridigt drabba tillsamman; så t. ex. uppstod om rätta åsigterne af Medeltiden och Christendomens mysterier en häftig tvist, som slöts dermed att han höll mig för en svärmare och jag honom för en ophilosoph, men för öfrigt icke störde harmonien af vårt umgänge. Bland hans senaste diktfoster sätter jag mesta värdet på Helge, och har stark böjelse att sjelf engång behandla något passande fornsvenskt ämne i ett dylikt litet epos af romanser, hvilkas enkelhet, liksom der, oaffekteradt borde gränsa till folkvisans oskuld. — Jag såg ej oftare den älskvärde och snillrike skalden, emedan jag vid ett förnyadt besök ej träffade honom hemma, och nu ändtligen hade ställt mig på resande fot till de Dresdenska vinbergen. Sedan jag med en utsökt, och af några gute Groschen understödd vältalighet skaffat mig en pass-påskrifvares förlåtelse, att jag uppehållit mig i Berlin sju veckor utan någon carte de sejour, rullade jag redan vid nästföljande dags soluppgång, i en temligen beqväm formans-täckvagn, utföre die Dresdner-Strasse, genom das Kotbusser-Thor, glad att snart få vederqvicka mig bland de muntra Sachsarne och deras otaliga konstskatter.

Det sätt jag denna gång valde att resa, nemligen med en så kallad Lohnkutscher, är utan tvifvel det rådligaste man

kan välja, när man ej är nog rik att för ensam räkning färdas med extra-post, och ej nog fattig att behöfva qvälja sig med den odrägliga ordinära posten. En sådan tysk vetturin är en man, som med egen vagn och egna hästar åtager sig att bringa den resande från en viss hufvudort till en annan, för en viss i ett för allt accorderad summa, som likväl ej i Tyskland, liksom i Italien, tillika inbegriper hvad man sjelf under resan kostar på sin person för spisning och nattqvarter. Det är naturligt, att prisen skola vara ringare i Tysklands vestliga och sydliga delar, der communicationen är vida lifligare och de stora städerna ligga närmare hvarannan; dock fann jag min första lärpenning måttlig nog. Vagnen var snygg och rymlig, hvartill kom den förmånen, att ehuru han, såsom de flesta sådana, var inrättad för fyra personer, hade blott en enda reskamrat anmält sig, en munter och språksam gravör vid namn Jachtmann, hvars vänlighet och tjenstaktighet blef mig på flerahanda vis till nytta. Lustig och artig var jemväl den unge kusken, frodig och solbränd, i ljusgrön manchesters-jacka och svart vaxdukshatt, berättade historier, körde i solhettan och sanden fortare än vi med billighet kunde fordra, och lät oss i trots af alla lands- och egendoms-herrars uppspikade förbud åka hvarenda möjlig genväg öfver åkrar, parker och ängar. En enda gång, bäst han körde och fröjdade sig öfver den hårda vallen af en stor gräsrik betesmark, höll han på att ertappas af en vallherde, som på morgonstunden kom ut från en by med sin hjord framför sig; vår Pandarus råkade i någon förlägenhet emedan, så långt vår synkrets räckte, ett bredt och djupt floddike skilde honom från landsvägen, och vi tydligt på afstånd märkte herdens goda vilja att fiscalisera oss, hvilket enligt härvarande lagar likväl endast får ske om den åkande kan öfverraskas under sjelfva gerningen. I sådant fall voro väl ej vi förbundna till böter; utan vagnens ägare, d. v. s. formannen eller hans husbonde: men att bli uppehållna i gräl med en bonde, som troligtvis ur kringliggande trakter skulle sammanskrika än flera, var äfven för oss en mindre an-

genäm utsigt. Alltså var nu frågan, hvem som skulle hinna snabbare, kusken att hitta på en jordtunga mellan gräsvallen och landsvägen, eller vallherden att med sina fördubblade steg och våldsamt pådrifna får postera sig i vår bana: men kuskens falkblick spanade ändtligen ut en möjlighet att komma öfver diket, och just vid fiendens första larmskri befann han sig åter i säkerhet, samt körde den på sin andel i plikten bedragne sedermera förbi, under hånliga miner och triumferande pisksmällar, prisande sin ogemena kännedom af terrainen. — Det var den 26 Augusti, som jag lemnade Berlin; dock måste jag ungefär halfannan dag ännu låta mig hänvaggas öfver de brandenburgska sandhedarne, öfverallt erinrad om deras ypperliga teckning i Goethe's Musen und Grazien in der Mark. I den lilla staden Zossen, der det första middagsmålet intogs, satte jag min reskamrat, hvars något prosaiska natur af alla verldens föremål endast enthusiasmerade sig för bildhuggaren Schadow, i största förvåning, då han återkommen från en liten spatsergång träffade mig på värdshuset flytande i tårar: jag hade nemligen till tidsfördrif upptagit ur min koffert några medförda ark ur de sista, ännu ej färdigtryckta delarne af Svenska Folkvisor, men den första på hvilken mina ögon föllo var denna: «Om alla berg och dalar de voro utaf gull», som jag så ófta hört din älskade sjunga vid ditt klavér, och minnet af den ädla rösten, den ädla blicken förflyttade min själ med ett trollslag tillbaka inom hjertat af mitt fosterland och den ovärderliga kretsen af mina vänner. Hvad under då, att det lif, som för det närvarande omgaf mig, förekom mig outhärdligen ödsligt och kallt! — Sedan man hunnit ett stycke förbi den usla stadshålan Baruth, der jag qvaldes af ett nattläger, hvars like jag blott engång förut i min lefnad erfarit, och det just i dina bygder, nemligen på gästgifvaregården Högåsen i grannskapet af Christinehamn, börja natur och menniskor få ett helt annat utseende. Det sköna Sachsen, hvaraf Preussarne tillröfvat sig hälften, och till belöning så i den un-

derkufvade, som i den ännu fria delen hatas med raseri, är ett af Tysklands herrligaste länder.

Det andra nattqvarteret blef ett hyggligt posthus bredvid ett gammalt slott, som, i fall jag rätt förstod det sachsiska uttalet, heter Dobrebeck, och tycktes mig romantiskt nog att förtjena en halftimmas kringvandring i strömmande hällregn. Den 28 fortsattes resan öfver Elsterwerda och Grossenhayn, hvaremellan och Dresden man till vänster på något afstånd ser det prydliga jagtslottet Morizburg med dess ansenliga park, der Konungen af Sachsen ofta förlustar sig. En half mil ifrån hufvudstaden ligger ett värdshus zum wilden Manne, hvilket ensamt för sin angenäma belägenhet skulle förtjena nämnas, men egentligen af ett helt annat skäl fästat sig i min hågkomst. Jag såg nemligen der en flicka, som både till själ och kropp var så lik Philine i Goethe's Wilhelm Meister, att det ordentligen öfverraskade mig, ehuru naturligt det är att under en resa få råka sådana varelser. Lyckligtvis var jag för nära intill en stor stad, för att möjligtvis, enligt Meisters förebild, kunna öfverfallas af röfvare; ty hade jag, liksom han, plundrad och sårad, kommit i hennes våld, hvem vet om jag slutligen burit mig åt klokare än han? — Men hela min traktan var nu riktad på den vackra Elbedalen och Dresdens blänkande tornspiror, öfver hvilka solen just nedgick och spred en förtjusande aftonglans. Vänliga alleer af lindar och popplar mötte främlingen ett stycke utom barrieren och ledsagade honom genom den så kallade Neustadt till den majestätliga Elbe-bron, på hvilken skymningen redan var så stark, att ett par portchaiser, som buros förbi mig, förekommo mig i vagnen som två svarta oformliga spökgestalter vandrande utan fötter. Detta i Dresden allmänna sätt att färdas var mig dessutom ett ännu alldeles osedt skådespel. Ändtligen höllo vi på det rymliga Neumarkt framför det efterfrågade Hotel de Berlin, det närmaste målet för våra mödor. Vi funno ett grannt värdshus, snabbfotad uppassning,

otadlig aftonmåltid, förträffligt vin, talrikt sällskap och taffelmusik; går man ej ofta för mindre anledningar till sängs vid det bästa lynne i verlden?

VI.

Pilgrims-Helsning.

Dresden den 10 Okt.

En Pilgrim satt på Elbens strand
Vid drufvokullens fot,
Med kinden hvilande mot hand,
I hemlig bön och bot.
Än qvällens himmel, röd och varm,
På dunkla popplar låg;
Stjernsmycket skalf på Nattens barm
I flodens spegelvåg.

Och när och fjär, i glädjens rus,
Ett hvimmel söng och njöt;
Bland tält och häckar, bord och hus,
På strålar Nöjet flöt.
Men från de Skönas ögonkast,
Från alla lampors sken
I skuggan bortvänd, så han brast
I klagan ut, allen:

«Hvem klingar här sitt glas med mig,
O hem-land, till Din skål?
Hvem lyssnar här till Dig, till Dig,
Du väna modersmål?
Ack, cittran sjelf här måste slås
Till annan ton, än Din,
Och stamma, om hon vill förstås,
En annan röst, än sin!

Hur lycklig den, som sluta får
Vid sina fäders grift,
Der torfvan bär hans barndoms spår,
Ett stilla lifs bedrift!
Som från sin bonings tröskel ser
Sin skörd, sitt hopp, sin verld,
Och somnar, när hans sol gått ner,
På Kärleks hufvudgård!

Åt Skalden sade Ödets ord:
"Du får ej hem, ej ro!" —
Flyttfågeln kring den vida jord
Så evigt skiftar bo.
Och speglar lifvets ve och väl
Inom hans bröst sin lott,
Blott spegel är ändock hans själ,
Hans Jag — en stämma blott.

Ett genljud till Naturens sång,
En luftig trånads flägt,
Han finner hvarje rymd för trång

Och hör till ingen slägt.
Till ingen? — Nej, o Gud, förlåt!
Du mången vän mig gaf;
Och mången minnesros, så söt,
Bekransar vandrarns staf.

Säg, minns Du, glada Sångförbund!
Hur modigt, hand i hand,
För tio år se'n, denna stund,
Det knöts, vårt brödraband?
Hvad hopp! hvad glänsande beslut!
O, hvilken tjusnings vår!
Hvad verlden dock ser herrlig ut,
När man är sjutton år!

Snart skall igen, af årens dröm,
Ett tiotal förgå;
I hvilken trakt, vid hvilken ström
Slår, arma bröst! du då?
När trött vid jagt, en åldrad falk,
Din längtan hvilar sig,
Skall då i höstens purpurkalk
En drufva gry för mig? —

Hvad? Har en pust från Tidens mun
Makt öfver Känslans våg?
Hvad? På Odödlighetens brunn
Ett ishvalf nånsin låg?
Hör du ej evigt källans sus
Inom ditt hjertas borg?

Ett Sodoms-äpple var.
Väl skimrar så ej kronans rund
På Odens gamla stam;
Men frisk är roten, kärnan sund
Och evigt afvelsam.

Sist i Sanct Petri tempelchor
Blef så hans bönsuck hörd:
«O Gud så mild, o Gud så stor,
Gör Svensken värd sin börd!
För Göta frihet, Göta lag,
För Carls och Oscars rätt,
Sträck fram din sköld, din glafven drag,
Och styrk hvart tänkesätt!» —

Och öfver Alper, öfver haf
När Minnets dufva flög,
Blef mindre tung hans pilgrims-staf
Och himlen mera hög.
O Svea land, du sköna land,
O Du, hans Moders jord!
Räck honom än engång din hand,
Du fromma, helga Nord!

VII.

Dresden.

28 Augusti—24 November.

Du har alltid varit en af dem, som behandlat mig med den ståndaktigaste tålsamhet; och då du så noga känner de kroppsliga, så frivilligt urskuldar de andliga skälen, som göra mig till den trögaste och försumligaste af alla brefskrifvare, måste jag väl en och annan gång bjuda till att visa mig tacksam för så mycket ädelmod. Egentligen har man ock i min närvarande ställning just ingenting vigtigare att uträtta, på hvilostunderna mellan nya åskådningar och nya händelser, än att meddela dem i en ungefärlig teckning åt hemmavarande trofasta vänner, hvilkas välönskningar öfverallt följa en liksom Guds välsignelse.

Beslutet att resa till Rom är nu verkligen på fullt allvar fattadt, och med Guds hjelp skall det åtminstone innan December månads början sättas i verkställighet. Öfverbringaren af dessa rader, en Bankier Mesmer, kan berätta dig, att redan hvarjehanda italienska rese-anstalter äro vidtagna. Betrakta närmare denne man, som du tvifvelsutan genast finner angenäm och hvad i Danmark heter ett opvakt Hoved; han är en nära slägting till Magnetismens ryktbara patriark, har gjort resor i nästan alla Europas länder, varit på medelhafvet i handgemäng med mauriska sjöröfvare, bott i Frankrike under revolutionen, personligen känt Buonaparterne från den tid, då Napoleon var brigad-general och Louis under-löjtnant, stått i enskilda penninge-förhållanden till denna slägt, kan uppvisa bref ifrån dess flesta medlemmar och förtälja tusen anekdoter i timman. En sådan Bankier träffar man ej alla dagar, och jag

önskar att han äfven om vårt fäderneslaud må få så mycket godt och intressant, som möjligt, att förkunna. — Du kan troligtvis knappt föreställa dig, att jag skulle gerna sjelf ledsaga denne resande dit, om jag tilläte mig att följa mitt hjertas hemsjuka. Allstäds godt, men hemma bäst! Årstiden bidrager ock af alla krafter till en trånande sinnesstämning. De kulna höstvindarne och de gula löfven rycka nu ändtligen också från denna paradisiska Elbe-dal den glada, förtrollande slöjan. Men de påminna mig tillika skarpt om nödvändigheten af ett skyndsamt uppbrott framåt; och förståndet kan icke blunda för nyttan af min resas ytterst görliga utsträckning. Jag är mätt på moln, kylighet, slask, tynande plantlif, all denna dagliga åsyn af förgängelse, och vill se huru jag blir till mods, när jag en gång omringas i all kroppslig verklighet af den varma Söderns tjusbilder. Alltså — hurtigt åt Italien! Min lyckostjerna har på det mest oförmodade vis förskaffat mig en reskamrat, hvars möte och vänskap Försynen liksom enkannerligen för mig tillställt, på det att den dunkla, men hörbara aning måtte slå in, som vid min afresa från Sverige tillhviskade mig att Tyskland ej skulle bli det enda fältet för mina vandringar. Denne nye bundsförvandt och vän är en ung dansk litteratör Hjort, författaren till de förträffliga tolf paragrapherna (i Molbechs Athene) öfver Jens Baggesen, och en man, i hvars väsende med den naivaste, hjertligaste natur älskvärdt förena sig en lika fast charakter, som utmärkt hufvud och själsodling. Han kom för ungefär fem veckor sedan hit ifrån Berlin med en ung och rik, men sjuklig dansk Baron v. B**, som för sin helsas skull nyss förut, under Oehlenschlägers ledande omvårdnad, tågat omkring i Tyskland och Frankrike, samt nu beslutit, att i Hjorts sällskap än vidare fortsätta sin utomlandsfärd. Genast efter sin ankomst sökte han upp mig, vårt första möte var tillräckligt att knyta ett band för evigheten, och min beskyddarinna*) hade

*) Fru v. Helvig.

blott i tio minuter talat med honom, då hon sade mig med hela den häftighet, som så väl kläder henne: denna menniska reser till Rom, och följ med honom på ögonblicket, ty ingen dödlig passar bättre till reskamrat åt Er! — Och i sanning, utom sina öfriga förträffliga egenskaper, är han ock i besittning af den för mig högst oumbärliga, den att i allt, som rör det vanliga praktiska lifvet och en lång resas mångfaldiga bestyr, vara oändligt mycket skickligare och rådigare än jag.

Trogen mitt system, att alltid öfverlemna mig blindt åt min Fortuna, har jag äfven denna gång ej länge gjort svårigheter att lyda hennes vink. Steffens och Tieck, till hvilka jag nu nödgas uppskjuta mina besök, måste väl ännu nästa höst finnas bland de lefvandes antal. Hvem vet likväl, hvilka nya oväntade förbindelser kunna förlänga mitt vistande söder om Alperna? Jag kom ju öfver Sveriges landamären, knappt vetande hur — liksom buren på vingarne af en dröm. Så föranleder det ena äfventyret det andra. — I Bayreuth ämna vi se Jean Paul; i den gamla märkvärdiga riksstaden Nürnberg dröja några dagar, för att fördjupa oss i det forntyska måleriets herrligheter; i München slutligen uppehålla oss tre till fyra veckor, för att någorlunda grundligt få språka med Schelling och Baader, genomse de jemväl der ymnigt hopade konstskatterna, och kanske lite flitigare öfva tungan för instundande hesperiska samtal. Jag har nemligen, sedan någon tid, redan här tagit språkstunder nel dolce parlar Italiano; och gissa hos hvem? Hos en ung älskvärd fröken, Fanny von Unruh, som har med sin mor, Generalskan von Unruh, vistats nio år i Florenz och tvenne i Rom. Det var till henne (till fröken), som det lilla skaldestycket Der Schwede riktades. Säg nu, att jag är sysslolös!

Du tycks annars vara nästan fullt öfvertygad, att all denna Dresdenska gamman ej särdeles befrämjat min poetiska och litterära verksamhet. På sätt och vis är din förmodan ej osann. Åtminstone har mitt skriftställeri, min Philosophi och Christendom (nemligen den tillämnade boken derom),

mitt verk öfver Ehrensvärd o. s. v. alldeles råkat på grund och ebb. Jag tänker verkligen numera föga, och än mera sällan utvecklar jag någon tanke på papper. Så länge min tid, i oafbruten behaglig omvexling, delar sig mellan Målningsgalleriet, Katholska kyrkans choraler, de stundom ännu trefliga trägårdarne och några alltid trefliga sällskapskretsar, vänjer jag mig i stället att vara, helt makligt, bara öga, öra och mun: det sista naturligtvis för att prata; en konst, som här i landet ofantligt mycket mer öfvas än hos oss. Men gräm dig ändå ej öfver min sorglösa lefnad! Äfven dessa veckor skola bära frukt. Är väl biet, när det samlar honing, dessmindre arbetsbi, fastän det flyger i fria luften omkring och solskenet blänker på dess vingar? En och annan bit vers, menar du, kunde i alla fall snart vara färdig och hemskickad. Inte så lätt, som Du tror! Lofvar ock min vallfart att bli lika poetisk som lång, och är den redan i stort mått det förra, så torde jag likväl ej fela om jag påstår, att hvar och en sådan resa, just i följd af sin natur, mera verkar för känslans, tankans, inbillningsgåfvans riktande med ämnen till framtida bearbetningar, än för ett omedelbart frambringande af ästhetiska skapelser, eller till och med blott af rediga beskrifningar öfver hvad man erfar. För mig åtminstone äro slarfviga sändebref, liksom detta, tills vidare nästan de enda möjliga meddelanden af det vigtigaste som i mitt inre föregår. De tvenne oumbärliga vilkoren för ordentligare afspeglingar: tid och lugn, felas gemenligtvis under ett så dagligen omskiftande hvimmel af nya föremål, nya intryck, nya personliga förhållanden; och den resande måste nöja sig, om han hinner blott då och då framstörta något litet utkast, på ett flygtigt pappersblad, till en antecknad åsigt eller en öfversvallande känslas lyriska utgjutelse. Dessa åter, såsom sådana, dyrbara kanske för dem, hvilka (liksom Du) med välvilligt deltagande ledsaga vandraren i hans enskilda mensklighets öden, äro dock annars, i sig sjelfva, oftast föga värdiga en allmännare uppmärksamhet. Onekligen gifs det mången, som på resor kan bevara sin arbetsdrift, ja

utveckla en kraftigare än någonsin; men det låter väl endast derigenom göra sig, att han mindre öfverväldigas af den yttre verlden och dess från alla sidor påträngande synbilders rikedom. Jag bekänner min svaghet, fastän jag ej gerna vill döpa den med lättjans namn; och min portfölj, hvars tyngd af din spefulla fråga sätts i tvifvelsmål, är verkligen mera tung än du tror, men blott af en mängd förunderliga lappar med långa och korta rader, kråkfötter, tankstreck och hieroglypher. — Imellertid bifogar jag ett par små rimmade stycken, för Ditt enskilda omdöme — jag dristar ej säga nöje. De äga ingen annan förtjenst, än att bevittna, huru oåtskiljeligt i mitt bröst en gyllne kedja förenar min sångmö med mitt fädernesland. Förmodar du, att den läsande allmänheten skall betrakta dem ur samma synpunkt, så låt dem i vår nästa Kalender tryckas, och var för öfrigt viss, att denna kan väl och prydligt komma i dagen mig förutan. Allraminst bör man denna gången sakna mig, då min plats ersättes af Euphrosyne, hvars vårfriska sånger med en rörande oskuld erinra om svenska hjertats och svenska språkets fägring.

Mina närvarande planer och förslager? — Deras antal är efter vanligheten legio; verkställdt blir, hvad helsa och lynne tillåta; d. v. s. efter vanligheten litet nog. Framförallt ligger mig Philosophien ännu i hågen. Du fortfar att berömligt arbeta i Vetenskaps-drottningens tjenst: jag åter önskar att genast efter min hemkomst från Italien få taga ett hederligt afsked för lifstiden från hennes hof och hofstat. Detta hedrande afsked skulle bestå i den spekulatift-religiösa skrift, som jag redan ofvanföre nämnt; ett slags efter vetenskapens och tidehvarfvets närvarande ståndpunkter lämpad omarbetning af Schellings Philosophie und Religion. Utkommer innan kort en sådan af Schelling sjelf: så mycket bättre. Det är visst sannolikt, att det ideal, som föresväfvar mig af ett så nödvändigt verk, då i det närmaste uppfylles, och alltså lemnar mig sedermera i ro. Men dermed må gå hur det kan, orätt har Du i ditt påstående, att jag hittills med för mycken böjelse

öfverlemnat mig åt metaphysiska och theologiska betraktelser. Hvad är väl i verlden mer berättigadt att sysselsätta skaldens uppmärksamhet, än just det Allrahögsta, det enda och det ursprungligt Sköna? och till hvilka djup af hemligheter måste ej en sådan sysselsättning leda hvarje lifligt centripetal reflexion? — Godt, anmärker Du, men skalden bör aldrig framställa sina åsigter deraf i annan form, än den poetiska: förgäfves kämpar han att få den philosophiska i sin makt. Ganska möjligt! men kunna då alltid dessa åsigter i poetisk form framställas, åtminstone så länge han vill fixera dem för sin och andras reflexion? Den philosophiska formens tunga rustning skrämmer mig ej; det är icke omöjligt att bära den med behag; och jag känner en brinnande håg, att med ett äkta riddarprof för en gång riktigt försöka hennes börda. — Till afhandlingen öfver Ehrensvärd hopa sig, lyckligt- eller olyckligtvis, materialierna dagligen; men derpå skall den sannolikt ej förlora, såframt jag ej vid deras användande svikes af andra omständigheters gunst. Möjligtvis blir den i sin nya gestalt äfven för utöfvande konstnärer välkommen, ty jag är nu en särdeles nitisk anhängare af det praktiska. Det gör en betydlig skillnad vid författandet af arbeten öfver Bildande Konst, om man sitter i Upsala på sin kammare och tänker sig förträffliga målningar och bildstoder, eller om man på sjelfva stället ser dem i deras verkliga beskaffenhet. — De återstående åren af min lefnad skola, vill Gud, odeladt egnas åt Poesien, och egentligen åt den historiska. Romansen och Dramatiken, isynnerhet den sista, äro mannaåldrens egendomliga sångarter. Ynglingen finner för sina skygga, men himlasälla aningsbilder, sina vulkaniskt uppbrusande önskningar en passande tolk i Lyrikens musikaliska vällust och klagan. Ändtligen tröttnar man dock att besjunga den trånga kretsen af sin egna personlighets öden: den närvarande hvardaglighetens molnstoder tränga en allt närmare och närmare inpå lifvet; och man behöfver nu, för att gifva luft åt sitt inres Urania, nya, kraftigare medel, än den trånad efter kärlek, den förtröstan på sköna (helst

qvinliga) hjertans sympathier, hvilken i det unga, oskuldsfulla bröstet vanligtvis är Poesiens första skepnad. När skalden omsider märkt, att den kärlek han önskar sig, lika litet utom honom existerar som de älskarinnor han tillbeder, vore han både såsom menniska och konstnär förlorad, om ej en religiös åsigt af Naturen småningom klarnade ur den dunkla längtningens afgrund. Naturen blir honom en mythisk chifferskrift, i hvilken han läser spridda de sälla, eviga sanningar, som i fullstämmig accord skola omklinga oss efter bortläggandet af den jordiska slöjan. Men det är Historiens ande, rätt fattad, som ger åt denna åsigt dess ljusaste, dess för Konsten mest fruktbärande synpunkt. Mannaåldren, hunnen till sann sjelfmedvetenhet, blygs för bemödandet att upphöja det oändligt lilla Jag till Poesiens kärna och medelpunkt; den begriper, att man endast genom sjelfförsakelse närmar sig till det högsta Sköna; den uppmanar själen att förglömma, att fördjupa sig i betraktelser af dessa hjeltar och hjeltinnor, som ännu ropa ur sina grafvar: Du död, hvar är din udd? du helvete, hvar är din seger?

Så blir skaldens konst fullkomligt den glada vetenskap, som hon från urminnes tider bestämdes att vara: men också anbefaller hon sina idkare, för att kunna utvecklas i hela sin glada herrlighet, en sinnesart som öfverensstämmer med friden och lugnet af hennes egna pulsslag. Tyvärr låter man så gerna onödigt förvirra sig af de disharmoniska smädegillen, som Opoesien och Idélösheten vanligtvis bilda mot allt, hvad de icke mäkta eller icke gitta förstå. Men en mans vigtigaste prydnad är herraväldet öfver sig sjelf; och har man af sitt öde blifvit kastad mellan stridande partier, så gör man tvifvelsutan bäst i, att låta striden gå sin gång och sjelf gå sin egen. Är det möjligt, när man lugnt besinnar saken, att på ett onyttigare sätt förspilla stunderne af sitt ilande lif, än då man öfver den andliga verldens mysterier invecklar sig i svaromål med varelser, för hvilka de aldrig kunna göras tillgängliga? med motståndare, som aldrig anat en skymt af sina vederparters

mening? Deras hätskhet, deras smädelust förtjenar medlidande snarare än harm; den är lika ovilkorlig som arfsynden och lika förlåtlig som den. Lägg härtill, att grinet är det Lågas hänryckning och fåfängan det opium, som ger en ögonblicklig retning åt Medelmåttans nerftrådar. Behöfver man väl flera skäl till förklarande af deras angrepp och stridssätt? men också flera till obekymrad ro? — Tio år, min älskade vän! äro nu förflutna, sedan vi sammanträdde i Upsala under Auroras beskydd, för att bereda en dagbräckning i det långa mörker, som Ehrensvärd och Thorild förgäfves ville skingra; af dessa tio ha ungefär åtta varit vittnen till våra offentliga åtgärder för folkhjertats och folklynnets befrielse. Vårt uppsåt har blifvit krönt af en framgång öfver all förväntan. Hvarföre då med förebråelse påminna sig de misstag, man stundom både i råd och dåd begått? Lönar väl denna ånger besväret, då tid och rum nog ligga framför oss till lyckligare bemödanden? Jag är derom alldeles af Din mening. Allraminst ångrar jag den oundvikliga nödvändighet att nedbryta och vägrödja, med hvilken vår banas första glädtiga uppträde var stämpladt. Men deruti sätter jag vårt egentliga, vårt högst tadelvärda fel, att vi, jemväl sedan denna nödvändighet upphört, ofta handlat så, som fortfore den ännu. Låtom ej hädanefter allahanda skoj, tomt på vett och betydning, locka våra öron att deråt lemna den ringaste uppmärksamhet, och gifvom den goda saken alla möjliga tillfällen att sjelf, i sitt eget väsendes långsamt verkande, men säkra makt, komma till ordom, i stället att personligen å hennes vägnar ideligen hålla långa tal till hennes försvar. Vår sak äger, nu mera, blott ett enda värdigt sätt, i allvar och skämt, att bekriga sin motsats: detta sätt består, helt enkelt, i fortfarandet af sakens tillvaro och dess med oförtrutenhet framåt skridande utveckling.

«Und wer uns nicht verstehen kann,
Der — lerne besser lesen!» *)

*) Goethe.

Annat hjelper ej. Man vet väl, att Fichte gaf ut ett försök, die Leute zum Verstehen zu zwingen; men man har ej förnummit, att hans antipoder efteråt blefvo klokare. Besynnerligt nog, att man måste betala så många lärpenningar, innan man hinner till en så handgriplig sanning! — Hvad mig angår, så har jag nu omsider för alltid vunnit den. Ljuset, i fall det är ljus, segrar mildt genom sin onämnbara glans, och den gudomliga vrede, som någongång, när molnen skockat sig för tätt, behöfs att genomblixtra qvalmet, må man öfverlåta åt Gud ensam, om man ej känner sig skapad till en prophet eller en Luther. Vi andra tröttna ändock snart att predika för åhörare, som med alla sina sinnen oupphörligt dväljas i narrspel och oreda. Hvilken obetänksamhet, att med flit lemna sin själs renaste syftningar, sin vördnads heligaste ämnen, sin kärleks huldaste tjusning till föremål för en dagblads-tvist, till näring för tom nyfikenhet, parti-hat och klubbsqvaller! Är det ej att på samma vis nedsmutsa och vanhelga dem, som då man, genom slump eller oförsigtighet öfverfallen af pöbel på gatan, blir tvungen i sitt nödvärn att härma dess vapen och till någon del dess språk? På detta fält stå endast tvetydiga lagrar att skörda, och förnuftig är tvifvelsutan den, som i sådant fall genast går hem, tillstänger dörrar och fönster, samt förflyttar sig, personligen eller åtminstone med sina tankar, i kretsen af hvad en välbildad menskligher har mest aktningsvärdt och ljuft. Der vädjas till Ideernas domstol: och hvarken Konsten eller Vetenskapen erkänner någon annan. Hvad lida dessa deraf, att personer, som ännu ej i någondera lärt sig alphabetet, och som aldrig i sitt lif ämna lära det, icke dessmindre käckt hålla sig befogade, ja behandla såsom ett ordentligt lefnadsyrke, att låta verlden veta huru deras tomma hjernor tänka om fostren af den varmaste uppfattningsgåfva, den djupaste forskning, mångåriga studier, den ömmaste finkänslighet, den sällsyntaste förening af hufvud och hjerta? Hvad bekymrar sig efterverlden om alla de kritiska qvartband, med hvilka den Florentinska Academia della Crusca ville be-

visa, att Tasso ej skrifvit en rad, som icke felar mot förnuft, smak, tydlighet, grammatik och prosodi? Hvem är ej färdig att misstro sina ögon, när han händelsevis i gamla halfmultnade Tyska tidskrifter från 1770:talet slår upp recensioner, der man fasar öfver den svulst, det mörker, den råhet, det barbariska språk, som säges utmärka Goethes lyriska ungdomsdikter, hvilka nu af alla partier i Tyska vitterheten med en mun beundras för deras naturlighet, klarhet, ädelhet och classiska diktion? Hvilken förmätenhet, hvilken osmak, skrek man då, att göra verser som ej likna Gellerts och fru Karschins! Lyckligtvis är Poesiens evigt grönskande lustgård underkastad andra lagar, än de som föreskrifvas af stat-torparnes kritik, och nog rymlig, att inom dess lundar hvarje fågel kan få sjunga efter sin näbb, alltifrån den fullkomligaste näktergal ända ned till den obetydligaste tätting. Är man ock, i sångens verld, närmare bestämd till det sista än det första, så bör man dock ej försumma, att med hjertans lust utbilda sin smula ton till dess yttersta gräns: det är till ljuset och luften, som man står i förbindelse, icke till åhörarne, som kunna välja mellan tusenden. Den som ej vill höra på den ena, han gånge sin kos och lyssne till den andra! Det gifs dock en och annan, som har öppna sinnen för lundens hela fullstämmiga harmoni, och finner att denna endast uppkommer genom hvarje sångares rättighet, att på sitt vis deltaga i solens och luftrymdens fria rike. Till denna rättighet inskränker sig hela mitt författaranspråk, villigt erkännande den gyllne regeln, att lefva och låta lefva. Dömme sedan allmänheten, hur hon vill, eller hur hon förmår! Händer det, att man väcker ett större uppseende, än man kanske både önskar och bör, så dröjer visserligen ej länge det ödet, att af många begapas och af många begrinas: de som ej förstå, hvarifrån man kommer eller hvart man far, skola nödvändigt fördela sig i dessa begge klasser. Men är ej vedergällningen utöfvad redan i förväg? och fortfar ej dess utöfvande ännu? Ha vi ej mångengång, rätt hjertligt, skrattat åt hvad dessa menniskor, ofta burleskt nog, prisa såsom det

högsta i smak och vishet? och finna vi ej ännu i dag, om vi åt det hållet kasta en blick, samma befängda löjlighet i deras sjelfkärligt uppblåsta vältrefnad, som för tio, för fjorton år sedan? Chacun doit vivre *content*, en mangeant, buvant et chantant, sade den krönta Cartesianskan Christina: må tillämpningen af denna sats få gälla äfven för auktorer, skalder och deras granskare!

Nog, och mer än nog, om ett ämne, hvars gemenskap med min resa är föga egentlig. Säg nu ej, att jag ju åter sjelf sammanskrifvit ett stycke polemik: det är åtminstone blott en polemik emot polemiken. För öfrigt ursäktar jag gerna, om du vid denna diatrib, som lifvas af hetta mot hettan, således af fridskärlek, med en icke alldeles ytlig ironi påminner dig Jean Pauls fältprest Attila Schmelzle, som påstod att han obilligt ansågs för rädd, emedan hans ångest icke kom af feghet, utan af fruktan för feghet, således egentligen af hjeltesinne.

Du frågar, om Sveriges tungomål är i Tyskland mer bekant än Kamtschatkas? Icke stort. Du frågar vidare, hurudant begrepp man gör sig om Sveriges vitterhet? Ungefär detsamma, som vi om Rysslands. Väl träffar man här och der någon Tysk Lärd, som förstår Svenska och läser svenska skrifter: det sker då likväl blott och bart af vetenskapliga grunder, t. ex. philologiska eller historiska. Här i Dresden lefva tvenne nordiska språkkännare, Camoens' förtjente öfversättare Friedr. Kuhn och kongliga Bibliothekets öfver-uppsyningsman, Geh. Legationsrådet von Beigel. Den senare visade mig häromdagen, att Bibliotheket äger temligen många svenska böcker, särdeles af historiskt innehåll, och önskade att kunna dit erhålla de märkvärdigare af vår nyaste litteraturs framalstringar; den förre yttrar sig med loford öfver vårt språks inneburna poetiska kraftighet och välljud. Men visserligen är, öfver hela Tyskland tillsamman, sådana kännares antal ej drygare, än att man med lätthet kan räkna dem person för person, hvarvid största summan i alla fall skulle utgöras af några ex professo

skandinaviska forskare, liksom Rühs i Berlin, bröderne Grimm i Cassel, von der Hagen och Büsching i Breslau. Och äfven dessa veta, mestadels, knappt namnen på våra Gustavianska snillen, hvilka förgäfves i ett och annat lärdomshistoriskt compendium skyldra med en stafning, hvars förunderlighet oftast gäckar de svenska correspondenternes omsorg. Till ursäkt för sin obekantskap med så mycken smakfullkomlighet har man uppgifvit mig det svårt vederläggliga skäl, att man i Tyskland bor nog nära intill sjelfva källan, och blifvit tillfyllest otörstig af dess vatten, för att med mycket besvär hämta samma vatten ur afledda brunnar. Acerbi, som i en prydlig tysk öfversättning fortfar att njuta sin lättköpta beskrifvar-ära, tycks hufvudsakligen ha bidragit att sprida ryktet om vår vitterhets slafveri under härmningen efter fransyska mönster. Tyvärr har denne storljugare ej i allt haft orätt. Arndt's reseskildringar öfver Sverige äro, Gud vet hvarföre, föga komna i omlopp; man har kanhända funnit dem alltför mångordiga och för mycket dröjande vid småsaker. Derföre är ock sjelfve Bellman, som i nyssnämnda verk blifvit så utförligt och ypperligt tecknad, för Tyskarne ej mindre obekant, än vår förträfflige landskapsmålare Fahlcrantz, om hvilken här ingen vet någonting, ehuru han sannolikt bland Tysklands konstnärer i samma slag knappt har sin like. Deremot är det redan ett vanligare skådespel, att se Danskan studeras, och Danmarks litteratur är snart, åtminstone historiskt, för Tyskarne lika litet förborgad som Englands. Den har dock ej vunnit denna för vår nationalkänsla något förödmjukande uppmärksamhet endast genom Oehlenschläger och sina nordiska fornforskares storverk; våra danska grannar äga dessutom en egen talent att i allahanda tyska dagblad och tidskrifter flitigt utbasuna sitt Helicons ogemena fruktbarhet. Likväl har just denna omständighet småningom begynt att här yttra en förmånlig inflytelse på omdömet öfver Sveriges andliga odlingsmått. Då nemligen dessa talföra slägtingar, fastän (begripligtvis) blott i förbigående, ofta nog förtälja åtskilligt jemväl om oss, så berättas det numera

i Tysklands tidningar icke sällan, att vår stela, mumie-torra litteratur, under de senare årens förlopp, börjat yppa några kännetecken af en ny lefvande anda, och utveckla en länge väntad föryngrings vederqvickta, själfullare anletsdrag. Sådan är följden af de för oss icke oförmånliga beskrifningar, som de vänliga Danskarne lemnat; jag hör, till min fägnad, öfverallt förmodas, att Skandinavien ämnar bryta sin långa dvalas fjettrar, och uppstå, liksom fordom Brynhilda på Hindfjället, i trots af det förtrollande sömntörne hvarmed hon blifvit stungen. Och så uppfriskar sig den sagolika glans, i hvilken begreppet Sverige, med så många stora minnen ur dess häfder, så många underbara föreställningar om natur, folk och seder i detta högnordliga rike, ännu fortfar att sväfva i den färgrika spegeln af Tyskarnes inbillningskraft. Härtill kommer den herrskande böjelse, som nu riktar den tyska poesiens, ja philosophiens uppmärksamhet åt Arcturs isborg, åt urmodren Eddas hembygder. Den angenämaste njutning man erfar under en resa genom Germanien, är att vara ögonvittne till detta folks glada, lifliga, vidtomfamnande, alltid rörliga fantasi, som oupphörligt sträfvar att bemäktiga sig alla skepnader af det outtömliga Universum, och till en förvånande grad är i stånd att uppfatta det enskildt väsendtliga, det egendomligt charakteriserande af hvarje sådan, så väl ensamt betraktad som i sammanhanget med det Hela och sig sjelf. Ja, det är under vår kallare himmel knappt möjligt att tänka sig den enthusiasm, hvarmed här allting emottages, som lofvar en ny utsigt, en ny eröfring inom snillets, konstens, vetenskapens rymder. Denna spanande kärlek är nu, hos de vigtigaste af Tysklands yngre författare och deras talrika läsare, riktad på det aflägsna Thule och den malm som ur dess hemlighetsfulla grufvor kan framfodras. Bemötas härvid de vägvisande Danskarne med en billigt vänskapsfull aktning, för den tjenst de göra såsom tolkar och kommentatörer, så omfattas likväl hufvudsakligen den förenade Svensk-Norrska monarkien af alla de majestätliga tankbilder, som stå i omedelbar gemenskap med begreppet om

Odins urgamla rike; oss tillhör ju den halfö, som ännu i dag bebos af Göther och Norrmän! Dessutom gynnas vi af den omständigheten, att våra häfders hjelteverld icke, liksom Danskarnes, ligger skild ifrån oss genom sex århundradens afstånd; vi ha upplefvat ännu en hjelteålder, som är ny i Tysklands och Historiens minne; till och med i de sista tiderna, midt i alla våra statskrafters domning och splittring, har det lyckats oss att rädda vår politiska sjelfständighet och utvidga vår medborgerliga frihets omfång. Detta tycks vara skälet, hvarför man här, med undantag af några axelryckningar öfver svenska adelns påstådda fallenhet för intriger, revolutioner och fransyska seder, dock i allmänhet fortfar att om ärligheten, renheten, allvaret, ridderligheten af det svenska grundlynnet hysa en tro, som gudnå's förefaller en ankommande främling från det prisade underlandet nog mycket romantisk; den är dock i sjelfva verket ingenting annat än en oförfalskad slägtskapsvärma, som håller af oss och önskar oss välgång. Man har ock länge undrat, om ej Boileau-Johnsonio-Gottschedianismen, ett slags själens frossa, som spred sig ur Gallien och var för alla Europas nationer oundvikligen förutbestämd att genomgå, ändtligen skulle bli resfärdig äfven från Mälarens kuster. Då detta nu omsider inträffat, gör man sig betydliga förhoppningar om följderna för utbildningen af den mäktiga urstams-poesi, som är alla göthiska folkstammar gemensamt medfödd, och redan hos våra syskon så herrligt uppenbarat sig. Man väntar att Sverige och Norrige, hvilka i denna riktning senast bland dem alla uppträdt, skola med en länge sparad styrka, och just derföre på engång ungdomsfriskt och mannamoget, skyndsamt ila framåt på den täflingsbana, som för oss ännu skimrar af morgonrodnad och opröfvad handlingslust. Men nu gäller ock i desto högre mått för hvarje Skandinav, som vill deltaga i Svithiods pånyttfödelse, den stränga förbindelsen att dagligt vaka, bedja och arbeta, på det man ej, vid närmare bekantskap, må finna oss ändock i grunden ovärdiga det rykte våra ättefäder lemnat oss och det nya, som vi äro på vägen att

förvärfva. Det är icke tid att hvila, och allraminst att skryta. Måtte det vara sannt, hvad jag sjelf så gerna håller troligt, att roten af vårt folks lynne ännu har bibehållit en hos slägtingarne kanske icke mer så ymnigt uppqvällande saft af sundt och manligt lif! Men ingenting, och allraminst ädelmodiga utlänningars förskönande vitsord, bör förleda oss att glömma, hvilken ansenlig del af samtidens synder jemväl vår halfö bär på sina svigtande skuldror. Yppar sig mångenstäds ett högmod, som vill förneka detta, så måste vi deruti se en farlig tänkesättets förruttnelse, lätt mäktig att sänka oss med allo i den afgrund af flärd och giftiga dunster, som redan så länge gapat oss till mötes.

Men jag faller i predikoton, och förgäter, att du begärt anmärkningar öfver den Tyska Litteraturen sjelf, i samband med den sällskapliga bildningen och de charakteristiskt allmänna grundsatser, hvilkas bestämmande inflytelse på tyska folklifvets närvarande dag- och nattsidor är oförneklig. Denna gången har jag ej tid att ordentligt fresta på ett uppfyllande af din begäran. Jag samlar dock i stillhet öfver dessa ämnen mångfaldiga drag till en framtida teckning. Oveldig skall den åtminstone bli, om ock för öfrigt i alla hänsigter ofullkomlig; jag kan ej undgå att se på närmare håll, hvad jag redan på afstånd i Sverige såg temligen tydligt, huru ofta det parti, bland hvars anhängare man der uppställt mig, bekräftar sanningen af Napoleons utsago i Warschau, att «blott ett enda steg aflägsnar det Sublima från det Löjliga.» Det sublimaste i Tyskarnes litteratur är kanske den idee af litteratur, som den sjelf uppställt sig till föresyn och syftemål; och denna tanke af ett i oändlighet organiskt andligt Helt, i hvilket, såsom i en alla krafter sammanbindande och återspeglande enhet, en stor nation bevarar och igenkänner för alla tider bilden af sitt högsta lif, är så skön, att man derföre bör ursäkta, om hela nationen, under första glädjeruset af dess klara uppfattning i sitt medvetande, känner sig frestad att liksom resa sig i massa till författarskap. Det mångskrifveri,

som alltid varit Tyskarnes fel, idkas visserligen nu slemmare än någonsin. För öfrigt säger jag dig ingenting nytt, om jag försäkrar, att deras egna Litteratur-Tidningar äro de minst pålitliga vägledare bland alla möjliga till någon redig åsigt af det, som i deras litteratur är herrskande själ och verkligt värde, eller de raka motsatserne af begge två. Okens ryktbara tidskrift Isis, som nu läses med en slukande begärlighet, borde göra mera nytta än den gör: men den visa naturgudinnan yttrar sig alltför ofta i en ton, som är mera studentisk än gudomlig; Utgifvaren är i den spekulativa delen af naturphilosophien en snillrik jakobin: det är då ej underligt, att han i sin politik demokratiserar öfver höfvan. De äldre ännu fortfarande kritiska tidskrifterna hafva förlorat all nimbus af ofelbarhet, och bland de yngre, som tallöst och stundligen begynna en tillvarelse, hvilken de vanligtvis med görligaste skyndsamhet åter sluta, har ännu ingen, mig vetterligt, uppsvingat sig till det anseende, som t. ex. omgaf den Jenaiska litteratur-tidningen för ungefär sjutton år tillbaka, eller die Heidelbergischen Jahrbücher för hälften kortare tid sedan. I allmänhet behandlar man dessa slags lärda och vittra sammangaddnings-foster, som så ofta äro halflärda och ovittra, helt rätt och slätt såsom litterära avisor, i hvilka man ser efter nytt, utan att för öfrigt sätta mer förtroende till dessa, än till alla andra (t. ex. politiska) nyhetskrämares uppgifter, särdeles hvad deras egna omdömen öfver sina nyheter angår. De utmärktaste skriftställare hafva dragit sig ifrån all befattning med sådana instituter, och det händer ytterst sällan, att de framträda med någon recension. Derför verka recenserande tidningar, liksom öfverhufvud alla dithörande flygskrifter i dag-, vecko- eller månads-format, föga eller allsintet på läsarens tankesystem, när man undantager de menniskor, hvilka här, liksom i alla länder, vörda utan urskillning hvad de finna svart på hvitt. I Sverige är förhållandet ännu det motsatta: och så länge torde man kunna påstå, att ett behof af kritiska tidskrifter verkligen fortfar.

*) Af Steffens, med hvilken jag i begynnelsen af September här lefde några herrliga dagar, har jag bekommit rekommendationsbref till Schelling, hans Busenfreund, så att jag blir af denne mottagen såsom en gammal bekant. Schelling har nyligen gift sig för andra gången med en ung flicka, dotter af poeten Gotter, och Steffens, som just anlände med Schütz (Förf. till Lacrimas) hit från en resa i Södra Tyskland, kunde ej nog berömma hans charmanta fru och sällheten af hans husliga lefnad. Steffens är en gudomlig man; en outsläcklig Begeisterung klappar i hans bröst och eldar hans blickar; under lockar, som begynna gråna (följd af otaliga mödor och bekymmer), bär han en ynglings hela lif och rörlighet. Har ett mycket ädelt utseende, och mera charakteren af en Officer än en Professor; bär jernkors-orden på sin rock och påminner sig gerna den förflutna krigstiden. När han talar om ämnen, som röra hans allrainnersta, t. ex. sina barn, som äro döda, Tysklands intellektuella och politiska bestämmelse, Skandinaviens (särdeles Norriges) välgång, sina vänner Schelling och Gneisenau m. m., då fyllas hans strålande ögon af tårar, och under en rörelse, som omotståndligt fattar alla åhörare, strömma de skönaste tankar öfver själens odödlighet, öfver nationers och staters högsta intressen, öfver Philosophi och Religion ifrån hans läppar, i de sublimaste och dock alltid okonstlade och naturliga uttryck. Mig kände han lyckligtvis redan genom mitt skyddshelgon Am. v. Helvigs beskrifning på en fördelaktig sida, och bemötte mig med en hjertlighet och tog afsked af mig med en ömhet, som jag aldrig kan förgäta. Annars började vår bekantskap lustigt nog, hos en Professor Hartmann, berömd Historiemålare och min goda vän, med en häftig träta öfver Sveriges och Norriges förening; till vår värds synnerliga förundran, emedan han är en mild och foglig man, helsade jag Steffens med dessa ord, just som han stigit inom dörren med

*) Här slutar Atterboms utarbetning. Fortsättningen af detta kapitel utgöres af ett bref, ursprungligen till L. Hammarsköld.

sin följeslagare v. Schütz och sagt mig på ett ganska vänligt sätt att han redan genom Fru Helvig kände mig: «Ich lese eben jezt Ihr schönes Buch über die gegenwärtige Zeit, und mit herzlicher Freude, nur muss ich Ihnen gestehen, dass mir Ihre Ansicht von Schwedens und Norwegens Verhältniss ganz verkehrt und einseitig erscheint» — hvarpå striden naturligtvis gick löst och med temlig ifver, emedan Steffens är mycket hetlefrad och jag mycket envis. Ändtligen slutades tvisten med ett ömsesidigt och allmänt skratt, och Steffens berättade sedan för alla som vi råkade denna affär på det mest komiska sätt, under stora loford öfver den Svenska ärligheten.

Det tjenar till ingenting att skicka dig skrifna landskapsmålningar öfver Dresden och dess omgifning, Elbe, bron, vinbergen och de vänliga byarna, det såkallade Sachsiska Schweitz o. s. v., ty när man ej sjelf varit på stället, vet man ändå ej huru det ser ut. Också nekar mig tiden att beskrifva dig det sköna Målnings-Galleriet, der man vid första inträdet är nära att svindla af så mycken liksom i hafsvågor öfversvallande herrlighet, — öfver det rika och eleganta Bibliotheket, öfver Antiksalen och de Mengs'iska Gyps-Abgüsse o. s. v. — Säg åt våra vänner Sandberg, Fogelberg och Breda, att de skynda sig ut till Dresden, Wien, München och Rom; hvad i all verlden håller dem hemma vid spiseln, isynnerhet Breda, som har en rik far? — Att Fahlcrantz ej härute är känd, förargar mig; kanske har man ej här en sådan landskapsmålare som han. Friedrich, med hvilken jag gerna är tillsamman, emedan han är lika gemüthlich som menniska och målare, har dock sett ett par taflor af Nordens Claude Lorrain, jag tror hos Arndt (Friedrich är Pomeran liksom denne och betraktar sig som half Svensk), och berömde mycket själen och tendensen, men sade sig ej vara alldeles nöjd med utförandet. Det är möjligt, antingen att dessa taflor voro af Fahlcrantz' mindre betydliga och äldre, eller att Friedrich, som är ett slags metaphysicus med pensel, fann i dem för litet symbolisk Bedeutung. Han har nyligen

målat en altartafla, som är gudomligt skön: ett majestätligt skogslandskap, der i midten af de högsta bergsspetsarne, högt öfver mäktiga furor och dunkla lägre partier, ett kors, som bildas af ett i bergshällen med spetsen af klingan nedstött colossalt svärd, helsar åskådaren i gyllne solskimmer. Mera derom, och mindre konfust, när vi råkas. Så har ock Hartmann gjort en underbar målning, som föreställer den i Uppenbarelse-Boken omtalade Döden på sin blacka häst, i spetsen för sina gräsliga skaror, med allusion på Napoleon. Rik i composition, fordrar denna tafla en vidlyftig beskrifning, till hvilken här ej är tillfälle. Hjort har anmärkt, kanske ej så orätt, att de närvarande Tyska målarne äro mera poeter än egentliga målare; dock är väl denna väg den enda, som kan regenerera Konsten ur sin phenix-aska; och för den (kanske i småsaker för långt drifna) enthusiasm, som nu fäster den Tyska Målareskolans uteslutande uppmärksamhet vid sina gamla Mästare Dürer, Holbein m. fl. ligger visserligen ett djupt kändt behof till grund. Öfver de Italienska Mästarnes odödliga verk, som på Dresdner-Galleriet bevaras, vill jag ingenting säga dig — ty när kunde jag taga pennan från papperet, såsnart jag engång börjat tala om Raphael, Correggio, Guido, Perugino? Jag har att tacka dessa män för mången lycklig förmiddag, och jag skall på något sätt i sinom tid derföre betyga dem min tacksamhet. Så, som du känner mig, skall det sannolikt icke förundra dig, att Antik-salen lemnade mig temligen kall, att jag sett de Mengs'iska sakerna blott en gång o. s. v. då jag deremot på Målnings-Galleriet tillbragte nästan hvarenda förmiddag under hela September månad. Vid statuer och rent plastiska konstverk fordras för mig att vänja mig, d. v. s. att genom ofta förnyadt betraktande och allvarligt studium försätta icke blott min reflexion, utan ock min känsla in i deras verld; då deremot en målning, sådan som Raphaels bekanta Madonna Sistina eller som Holbeins i sitt slag lika förträffliga Madonna, för hvilken en Borgmästarfamilj i Basel knäfaller, tränger mig med en omedelbart antänd stråle genom märg

och ben, liksom en choralmusik i den äkta gamla kyrkostylen. Ja, Holbeins Madonna har någonting som talar mera till hjertat, än Raphaels; men också har Holbein velat framställa den Gudomliga Kärleken i sitt förhållande till en lidande Menskdighet; Raphael deremot den i hela sin himmelsglans öfver jorden triumferande och till himlen åter uppstigande. Det är synd att jemföra sådana bilder med hvarandra; man har lika svårt att skilja sig från dem begge. Kanske försöker jag, vid min återkomst från Italien, då jag väl torde tillbringa åtminstone ett par veckor (sannolikt en månad) här, att med pennan ordna de intryck och minnen, som detta Galleri gifvit mig — för att sedan meddela denna uppsats åt vår Svea, om hvilken jag hör att den ännu ej är färdig att löpa af stapeln. Tycke och smak äro olika; så fins här t. ex. en Svensk målare vid namn Roos, som finner de Italienska målningarne, hvilka bekläda det såkallade inre galleriet eller det Allrahelgaste, kalla, liflösa, onaturliga, och för öfrigt visserligen mästerliga, men tråkiga; hans hjelte är deremot Rubens och Nederländarne, hvarvid är att märka, att han hos dem icke söker det i deras genre verkligen ypperliga, utan bemödandet att upplyfta eine gemeine Natur, såsom sådan, till Ideal; hvilket väl ofta hos Rubens är fallet. De ypperliga taflorna af Teniers m. fl., hvilka jag alltid betraktat med samma nöje som jag hör en Bellmansk visa sjungas, finner han deremot för litet anständiga, och för låga i sin Stoff, för att få räknas bland märkvärdiga målerier och konstverk af god ton. För öfrigt är denne Roos en mycket flitig, mycket uppriktig och mycket godhjertad man, som redan gjort mig tjenster, och som har den förtjensten, att jag i honom äger en varelse, med hvilken jag någongång kan språka på Svenska; — den som ej vistats i främmande land vet ej, hvilket himmelskt nöje det är att stundom få höra och tala — sitt modersmål!

Messan i Catholska kyrkan afhör jag hvarje Söndag. En dråplig musik. När man abstraherar det vidriga, som ligger i reminiscensen af könförhållandet, så gifs det verkligen in

rerum natura ingen mera passande organ för andlig musik, än Castraters sång. Här underhåller det Kongl. Hofvet, som sjelft är catholskt, ett magnifikt capell under Webers styrelse, och äkta castrat-virtuoser. När man hör Sassarolli sjunga, så är det verkligen, som hörde man bokstafligen en engels röst. Kunde blott denna röst tillvägabringas utan att misshandla den menskliga naturen! I en qvinnas sång blandar sig dock alltid, bewusst oder unbewusst, en smula Geschlechts-coquetterie och sinnlig retelse; förmodligen gäller för det andra könet detsamma omdömet om den manliga: deremot har castratens röst, som på ett underbart sätt i ett försmälter det högsta förtrollande af den manliga och den qvinliga röstens ömsesidiga skönhet, en rent, liksom Englarnes, öfverjordisk, neutral och ätherisk charakter. — Men det förstås, att man, för att kunna fullkomligt njuta den, måste helt unbefangen öfverlemna sig åt den ström af välljud, som nedbrusar öfver folksamlingen liksom från ett öppnadt himlahvalf, och icke låta det falla sig in, att det är castrater som sjunga.

Men hvart kom jag nu från min Italienska resa, om hvilken du ej ännu känner vidare, än att den skall gå genom Jean Pauls boningsorter Hof och Bayreuth, samt öfver München? Ja, bäste vän, jag vet sjelf icke stort mera derom. Dessa äro dock projektets allmänna contourer: Från München genom Tyrolen till Venedig — der mycket är att se. Så till Florenz; så genom Bologna o. s. v.; men vår önskan är, att, om möjligt, hinna så tidigt till Rom, att vi der kunna bevista Carnevalen. I Rom blifva vi väl circa tre månader, under hvilken tid vi företaga åtskilliga utflykter rundtomkring, framför allt till Neapel. Ändtligen i Juni tillbaka genom Schweitz och kanske en del af södra Frankrike, sedan genom Rheintrakterna upp till Cöln, och så tvärsöfver land genom Cassel, Weimar o. s. v. till Dresden och Berlin igen. I Berlin är jag sannolikt ej tillbaka förrän i September eller Oktober nästa år, och det är troligt, att jag der tillbringar nästa vinter och gör ännu en utfart åt Schlesien, kanske åt Wien, innan jag återkommer

till Sverige — hvilket då ej sker förrän sommaren 1819. Dock — l'homme propose et Dieu dispose; det är möjligt att jag kommer hem hösten nästa år, och det är lika möjligt, på det viset som jag låter föra mig af Försynen och händelsen, att jag blir ännu längre borta och beser ännu Gud vet hvilka länder. Härifrån reser jag rikt bepackad med recommendations-bref till fruntimmer och lärda män i Italien, samt på andra orter dem jag kommer att genomresa. — För öfrigt kostar det mycket på mig att skiljas från Dresden, der jag blifvit fullkomligt hemmastadd, och der jag i flera intressanta hus bemötts som en slägting mer än som en gäst. Särdeles är mitt förhållande till mina qvinliga bekanta plaisant; sedan Fru v. Helvig börjat med att producera och rekommendera mig öfverallt, hvart hon muntligen och skriftligen kan nå, såsom om jag vore hennes Son, skickar mig den ena Damen efter den andra, allt som jag avancerar framåt på min resa, från stad till stad och från familj till familj, med begäran att dieser junge Schwede, eine dichterische und sonderbare Erscheinung, skall mottagas såsom vore han (och här bestämmes uttrycket af Damens ålder) hennes son eller hennes bror. Den nästföljande respective Damen, till hvilken denna anmodan är riktad, ser på mig, finner mig i början något besynnerlig, men fattar innan kort för mig samma tillgifvenhet; och så går det hela vägen utföre. Så har jag redan i förväg qvinliga bekantskaper i München och Italien, till hvilkas fullbordan det blott fordras att jag sjelf personligen infinner mig. Ja, till och med min unga Italienska språkmästarinna, som är flera år yngre än jag, visade mig i förrgår skrattande ett bref till Florenz, hvari hon ber en der befintlig familj, att den skall upptaga «questo illustrissimo e imaginosissimo poeta Suedese, come se fosse il mio proprio figliuolo» — hvarvid är att märka, att imaginoso vanligtvis nyttjas i den mening, som det fransyska rempli des fantômes. Man har tillika försäkrat mig, att jag skall göra mycken lycka hos de Italienska fruntimren (NB. om jag

sjelf vill) genom min oerhördt blonda figur, min melancholi och min utvärtes köld, eller in summa derigenom, att jag är den absoluta motsatsen af allt Italienskt. Nu finner du det visserligen billigt, att jag ofvanföre placerat fruntimren i första rummet och de lärda männen i det andra.

Hvad tycks om Student-uppträdet på Wartburg? Allmänheten, med undantag af det furstligt-aristokratiska partiet, är dermed förträffligt belåten. Storhertigen af Weimar har mycken popularitet, emedan han skänkt sitt land en repre sentatif författning, skyddar en oinskränkt tryckfrihet o. s. v. Öfver Studenternes sammankomst på Wartburg bekom han remonstrationer från flera hof, men svarade derpå mycket likgiltigt; ja, man säger, att han sjelf i hemlighet skänkt Studenterna veden till det bål, på hvilket Preussiska snörlifvet, Hessiska hårpiskan, Ryska knuten, Nassauiska påken, Schmalz' och Kotzebues skrifter m. m. uppbrändes. Jag har här en bekant, som sjelf varit med vid detta skådespel; det skall ha varit stort och rörande, emedan den högsta förtjusning och tillika den högsta ordning och enighet der herrskade; omkring 800 à 900 Studenter, samt flera märkvärdiga män, t. ex. Oken, voro närvarande. Af de öfriga potentaterne anses Storhertigen af Weimar ungefär som en misstänkt person; och den delen af Tyska adeln, som tager sömn-systemets parti, skäller honom högt för en Jacobin, då hans ålder icke längre tillåter dem att ursäkta honom som en ung och fantastisk Student-Bursche. — Vid nämnda sammankomst hafva de Tyska universiteternas deputerade också sinsemellan öfverenskommit att afskaffa alla Landsmanskaper, en inrättning som i Sverige kanske är nyttig, men som här medfört oändligt mycken skada och årligen flera hundrade dueller. Man har gjort sig den ed, att man skall i hvarandra blott se Tyskar, och genom denna fixerade synpunkt förbereda den tid då Tyskland realiter kommer att uppträda såsom Nation och såsom En (om icke En till formen, dock orubbligt i andan). — Der Deutsche Bundestag synes ej äga stort mera förtroende, än Wiener-

Congressen. Dugtigt folk äro visserligen till någon del med i Bundstags-affärerna, men synas ännu ej bekommit öfvervigten. — Ännu känner jag nästan intet af det egentliga Universitets-lifvet här i Tyskland, nemligen genom egen erfarenhet; mina förhållanden hafva hittills inskränkt mig inom den ästhetiska delen af de såkallade förnämare sällskapskretsarne. Det förstås, att Professorer, Studenter o. s. v. deruti deltaga, liksom i allmänhet, bland denna del af Tyska Adeln, allt afseende på såkallad rang tycks vara försvunnet. Man har beskyllt Fouqué och hans vänner att återuppväcka rang-fåfängan; men de betrakta sitt adelskap som en poetisk idee, som en ridderlig tradition från Chevaleri-tiden, och uppföra sig för öfrigt lika borgerligt i borgerliga förhållanden som t. ex. Du, hvilken det väl aldrig fallit in i våra ömsesidiga relationer, att du är adelsman och jag icke.

Grefve von Löben (Isidorus Orientalis) har nyligen gifvit ut tvenne böcker, af hvilka den ena heter Lotosblätter och den andra Rosengarten; de förtjena att läsas; hans äldre arbeten förekomma mig för mycket nebulistiska. Sjelf är han ett stycke planta sensitiva, mycket (ja förmycket) ätherisk, mycket spenslig, zart och sjuklig, och doftar väl endera dagen bort — ty han har för litet kropp att dö på annat sätt. I grannskapet af ett hans slott i Lausitz (jag tror till och med på hans ägor; jag skall fråga honom derom), ligger Jac. Böhmes födelse-ort Alt-Seidenburg samt berget Landscron der han hade sin första vision. Nästa höst har jag lust att med honom, som är en nitisk vän af denne Christendomens Plato *), göra en färd till de trakter, der propheten såsom herdegosse vandrat. Hade min Schlesiska resa blifvit utaf, så hade jag kommit att passera Görlitz, der ännu hans graf visas, och der i hans fordna hus, som står qvar och nu bebos af en (förmodligen icke theosophisk) bagare, ännu förva-

*) Eller kanske rättare Heraklitus; i fall nemligen Schelling är Platos christliga motbild.

ras målade rutor som sutit i Böhmes fönster. — Känner du Okens tidskrift Isis? Den läses i Tyskland med mycken begärlighet, och förtjenar det äfven; ehuru den onekligen stundom är något burschikos.

Huru många tusen saker har jag icke ännu att säga dig! men jag måste dock engång sluta; när jag genomläser hvad jag skrifvit, tycker jag att jag sagt just ingenting. Håll dock till godo, och se på min välmening. Jag måste jemväl sammanrafsa några rader till våra goda vänner Afzelius och Sondén. Euphrosyne vill jag också skicka en kort vänlig helsning. Har du ännu gjort hennes bekantskap? I den nya Kalendern komma ifrån henne superba, allerliebste Sachen. Helsa Hedborn millionfaldigt. Påminn honom om den tid, då vi tillsamman flackade upp och ner mellan Åsbo, Regna och Upsala. Nu har jag kommit ut på längre fälvägar. Hur går det med hans Pastorats-meditationer? Skrifver han flitigt verldslig vers för Kalendern? Gud välsigne denne hedersvän och göre honom så lycklig som han förtjenar. Från något högst poetiskt ställe i Italien skall jag skrifva honom ett bref. Han torde deraf få erfara, att sorgen följer Nordländarn äfven i rosendegård, der bland myrten går sommaren evig och ung (du mins hans vackra romans «Fjerran i Nord» etc.). Hvad under, att den då i skepnaden af felslagna pastorats-förhoppningar presenterar sig på Stockholms snöiga gator? — Hur mår den älskvärde Wallman och hans Pylades Loenbom? Ack, om jag hade tid att skrifva till alla mina vänner! För Wallman skulle en resa till Italien vara högst välgörande.

Rustnings-kammaren här i Dresden är högst intressant, rik och smakfullt inrättad; man tycker sig der fullkomligt vara förflyttad i Medeltiden tillbaka. På Bibliotheket fins, som jag redan nämnt, temligen mycket Svensk Litteratur. Mig gjorde på detta Bibliothek mycket nöje åsynen af Luthers och Melanchtons egenhändiga bref, Albr. Dürers handskrifna (egenhändigt) Vier Bücher von Menschlicher

Proportion, Renati d'Anjou eleganta pergament-manuscript sur les tournois m. m. — Hvad Czar Peter i sin ungdom var gudomligt skön! Af allt hvad jag såg i det på kostbarheter så yppiga Grüne Gewölbe, var ingenting, som så hänryckte mig som ett enkelt portrait af denne store, fastän för oss förderflige Ryss-autokrat.

P. S. Rasar ännu Wallmark lika grufligt? — Drager S* ännu kappan på begge axlarne, eller har han ändtligen i Anmärkaren sjungit ut? — Hvad gör Askelöf? Livijn? Hur går det med deras Statistiska företag? — Hvad har Törneblad för händer? — Du sjelf? — Cirkulera inga underliga rykten hemma om min resa och mina planer? — Farväl, bäste vän! Jag längtar efter den stund, då jag i din förtroliga krets får muntligen språka med dig om mycket Gammalt och ännu mera Nytt. — Min återresa sker slutligen troligtvis genom Danmark. — Har du läst Steffens' danska skrift Inledning till Philosophiens studium (jag mins ej riktigt titeln)? Den innehåller hans bekanta föreläsningar i Köpenhamn 1803, som gjorde så mycket uppseende. Hjort berömmer den mycket. — Folket i Dresden är rätt aimabelt; likväl sitter dem ännu das galante Sachsen (från Augusternas tid) något för mycket i skinnet. — För öfrigt grasserar här, jag vet ej hvarföre, den Engelska sjukan förskräckligt, så att man ser en obegriplig mängd af halta, puckelryggiga, storhufvade och dvergar, ehuru menniskoracen i sig sjelf annars är vacker. — De Tyska Regeringarne, liksom de Europeiska i allmänhet, göra allt för att pian piano bringa sakerna i samma skick, som de voro 1785, men de hafva folkets röst emot sig, och det Goda skall väl slutligen segra. Förskräckligt mycket Abderiter, både i litteratur och politik, gifs det för öfrigt här, liksom annorstädes. Kanske har Sverige, i afseende på framtida utsigter (om blott Ryssland icke uppslukar oss!!!), af alla Europeiska stater minst att beklaga sig. Ännu är hos oss roten frisk, om ock stammen är något maskstungen.

För några månader sedan har emellan Okens anhängare och Fries' förefallit en ordentlig batalj på sabel, utanför Jena på en stor slätt, mellan de der studerande Burschen. En Dansk, som sjelf deltog i slaget och hörde till Okens parti, har omtalat det för Hjort. Nu måste dock parterna något ha försonat sig, emedan äfven Fries varit närvarande på Wartburg och till och med hållit ett tal. Nästa sommar ämnar jag tillbringa någon tid i Jena, för att lära riktigt känna «das Burschenleben.»

Jag har i dessa dagar, med mycket nöje, för första gången läst Gozzis Fiabe Teatrali, och har mycken lust att på Svenska omarbeta en och annan. Få se, om jag i Rom får någon ledig stund. Så, som Gozzi behandlat dessa sagor, är det egentligen blott contourer af en mästarhand — men ifyllningen, executionen fattas. Också har han sett dem nästan blott från den humoristiska sidan, och äfven denna synpunkt har blifvit ensidig genom hans polemiska förhållande till Chiari och Goldoni — ett förhållande som först bragte honom på den tankan att dylika Kinder-Mährchen kunde göra sig gällande i Poesiens rike — hvilken tanke sedan Tieck så lysande bekräftat. — Jag orkar ej skrifva mer — bröst och händer värka — jag har ej engång gifvit mig tid att äta middag. — Jag måste uppgifva förslaget att denna gången skrifva till Silfverhjelm. Helsa denne vördnadsvärde man och hans naiva, spirituella fru på det innerligaste och vördnadsfullaste. Du kan föra Mesmer dit. — Helsa Schröder och säg honom, att ännu har jag intet gagn haft af det ståtliga patent, som Universitetet i Upsala för mig utfärdat, och för hvilket jag på hans inrådan måste betala mina dyra Banco-riksdalrar. — Man brukar här mycket (ett skönt sällskapsnöje!) att läsa dramatiska saker i compagni, så att alla roler besättas med olika personer; hvilket gör ett rätt artigt helt, när personerna läsa någorlunda drägligt; och här träffar man många som läsa och deklamera förträffligt. Jag har sjelf deltagit i ett par sådana deklamatorier; bland annat hade jag i sista

veckan en role i Müllners Yngurd, som på detta vis förelästes hos en Grefvinna Stosch. Stundom, som du väl kan föreställa dig, förefalla i dessa ästhetiska samqväm rätt löjliga ting. Svårligen kan jag t. ex. förgäta en lectur, som förehades i förrgårs afton, af Racines Andromaque. — Frun i huset, der vi då voro tillsammans, var den enda af hela sällskapet som på fullt allvar rördes af detta stycke och var fullt öfvertygad om dess förträfflighet. Deremot hände oss andra tvenne gånger den olyckan, att brista ut i ett allmänt gapskratt, till vår stora förskräckelse, emedan värdinnan såg på oss med förfärliga blickar.

VIII.

Der Schwede.

An Fanny v. Unruh.

Nein, wähne nicht, was jene sagen,
Das Schwedenherz sey starr und kalt!
Wie stumm auch seine Pulse schlagen,
Beweglich ist, was drinnen wallt.
Die Sprache ward ihm nicht gegeben,
Die Saiten schwirren räthselhaft,
Doch wirkt in ihm ein glühend Leben
Mit tief verschlossner Zauberkraft.

Gedanken, ernst wie Geister, hausen
In seiner felsumschirmten Burg;

Wohl brausen oft die Stürme draussen,
Doch scheint auch oft der Mond hindurch.
Und rege wird ein himmlisch Sehnen,
Ein Ahnungsblitz, ein Lenzgefühl,
Und leise wogt, wie Liebesthränen,
Von fern der Saga Harfenspiel.

Erklimmst du die granitnen Mauern
Wo einsam die Walküre thront,
Da wandelt sich in süsses Schauern
Was in der Schluft gespenstisch wohnt;
Da will sich Alles froh bewegen,
Im Nu entsinkt das Eisgewand,
Der Frühling tritt dir rasch entgegen
Und bietet dir die Kindeshand.

Er will dir seine Schätze zeigen,
Im Thalesgrund, am Wiesenquell;
Und wenn auch rings die Birken schweigen,
Tönt doch die Heerdenglocke hell.
Die tausend blauen Seen schauen
Wie Augen zu der Sonn' empor,
Und Glaube quillt und hold Vertrauen
Aus jedem Blüthenkelch hervor.

Zwar flüchtig prangt das bunte Neue,
Und ewig jung ist nur der Tod:
Wie wonnig sinkt der Väter Treue
Dem Sohn an's Herz im Abendroth!
Er weilet gern, wo ihm die Hehre

Wie einer Mutter Bild erscheint,
Und unversiegbar ist die Zähre
Die er um seine Lieben weint.

Drum meide nicht die grünen Matten,
Wenn trübe Wolken drüber gehn!
Es sind nur unsrer Ahnen Schatten
Die grüssend so vorüberwehn.
Oft schon, wann Alles nächtlich ruhte,
Wir lauschten ihrem stillen Zug;
Dann ward uns wohl und weh zu Muthe,
Dann hob der Wunsch den Adlerflug.

Was rauscht im Waldgewässer klagend,
Was flüstert in dem Espenhain?
Der Stein, so moosicht grau und ragend,
Deckt eines Recken alt Gebein.
Gefallen einst in edlem Streite,
Schläft hier er aus vom schweren Lauf;
Feinsliebchen in dem Arm, zur Seite
Das Schwert, und Siegesrunen drauf.

Und Geister winden Zauberkränze,
Die Nacht sieht zu, ein wacher Traum;
In blassem Zwielicht drehn die Tänze
Sich gaukelnd um den Alfenbaum.
Gefährlich ist des Liedes Gabe,
Der Necken stellt den Mädchen nach,
Und wie ein hellgelockter Knabe
Erscheint er dir am Erlenbach.

Ein Mährchen von dem üpp'gen Süden
Tritt lockend an des Jünglings Brust:
Empfänd' er einmal nur hienieden
Des ganzen Daseyns Füll' und Lust!
Den Lorbeer sieht er schon geflochten,
Die That ist reif, die Krone winkt,
Das Schönste hat er kühn erfochten
So wie das Liebste ihm gelingt.

Doch — von der Erde Heiligthume
Wird leicht der Farbenschmelz geraubt:
Der Dichtung thaubeperlte Blume
Senkt bald ihr schlummerschweres Haupt.
Und wie sich ausdehnt, weit und weiter,
Des Denkens unbegränztes Reich,
So zeigt sich, kühl, doch sternenheiter,
Der Winter, weiss und riesengleich.

Dann kreist am Freundesheerd der Becher
Wenn uns der Vorzeit Kunde schallt;
Dann schimmert, wie ein blut'ger Rächer,
Das Nordlicht über'm Tannenwald;
Dann zuckt durch jeden Lebensfunken
Die alte Welt, so mild und kühn,
Und, gleich von Ruhm und Trauer trunken,
Beginnt der Heldenzorn zu sprühn.

Es ringt nach daurender Gestaltung
Die Flamme in verborgner Schacht;
Schon blinkt empor des Stoffs Entfaltung,

Und der metallne Klang erwacht.
Des Liedes Lust, der Minne Gluthen
Sind diesem Feuer nah verwandt:
Doch tief, wie unter Meeresfluthen,
Liegt Sigurds goldner Hort gebannt.

Wie reizend, in des Lichtes Sphäre,
Die Aussenwelt der Dinge blüht!
Warum denn zieht die eigne Schwere
Fernab, nach unten, das Gemüth?
Die Kräfte, die vom Himmel stammen,
Erschöpfen sich in Kampf und Drang,
Das Streben stürzt in sich zusammen
Und siegt nur durch den Untergang.

So ruht die dunkle Woge träumend
Im Schoosse der gestirnten Nacht;
Du ahnest kaum, wie wild und schäumend
Sich oftmals bäumt die finstre Macht.
Wankt auf dem Spiegel, feucht gebrochen,
Ein düstrer Strahl, ein heller Schmerz, —
Dann ist mein Leben ausgesprochen,
Dann wird Dir klar das Schwedenherz.

IX.

Afsked från Dresden. Bayreuth. Nürnberg. München.

Bref till E. G. Geijer.

[24 November. — 1818. 28 Januari.]

München d. 13 Dec. 1817.

Broder Geijer!

Denna gången har jag så mycket att säga dig, att jag behöfde på engång vara den störste tachygraph och den störste mikrograph, för att ens hinna med hälften. Ett ark har jag likväl lust att skrifva fullt; sedan jag engång kommit söder om Alperna, får jag väl ej ofta tillfälle att skriftligen helsa mina vänner i norden.

Den 23 Nov. om aftonen, sedan jag tagit åtskilliga andra mindre smärtsamma afsked — bland hvilka jag dock icke räknar det från den intressanta Fru v. Unruh och hennes älskvärda Dotter, hvilket kostade mycket på mig, och, jag tror, äfven på dem — hade jag ännu till godt slut sparad en liten afskedsfest hos Baron von der Malsburg, som sammanbjudit åtskilliga af mina Dresdneriska vänner af begge könen. Bland andra voro Gref von Loeben (Isidorus) der med sin Fru, en till själ och kropp prosaisk, men förståndig och godhjertad dam, Helmina v. Chezy o. s. v. Vid denna sista bemärkte vi, att hon ännu aldrig hade låtit se sig i en så propre och elegant, ja prunkande costum, (ehuru hon i allmänhet tycktes mer och mer, på Loebens och Malsburgs råd, vinnlägga sig om beskaffenheten af sin yttre Erscheinung); förmodligen önskade hon

i sitt inre, att Hjort och jag skulle behålla i vårt minne blott denna bild af henne. Sedan sällskapet rätt hjertligt och poetiskt tillbragt qvällen, och skillsmessans ögonblick nalkades, uppläste Malsburg några verser till mig, hvilka genom sin enkla hjertlighet rätt mycket rörde mig, och Loeben spelade på pianoforte den bekanta gamla Tyska visan: «Es ritten drei Reiter zum Thor hinaus, Ade! — — — Ade! Ade! Ach, Scheiden und Meiden thut weh!» — du känner henne säkert. Och så skildes vi — på ett sätt, hvarom jag ingenting vidare kan säga, än att «das Scheiden und Meiden» that sehr Weh. Dessa menniskor allasamman hafva behandlat mig med en vänskap, en kärlek, som jag hvarken i denna eller någon tillkommande verld förgäter. Mot Loebens poesi kan visserligen till en del med skäl mycket sägas, men såsom menniska är han onekligen en af de oskyldigaste, frommaste och renaste själar, som i dessa förderfvade tider andas på jorden. För dessa egenskaper kan man gerna ursäkta någon sjuklighet och stundom omanlig vekhet. Och Malsburg håller jag af, som vore han min Bror. — Bland dem, som Malsburg bjudit och af förhinder ej kunde komma, saknade jag med någon förtret Fröken v. Winkel (jag har tvifvelsutan nämnt henne i något bref till dig eller till Palmblad); icke så mycket för hennes egen skull, som för en ung flickas, hvilken är hennes elev — den, för hvilken jag egentligen satt Tyska ord till Neckens Polska, ehuru jag inbillade hennes läromästarinna att det skedde på hennes vink och till hennes ära —. Jag hade väl på förmiddagen gjort ett afskedsbesök, som kunde vara tillräckligt i afseende på hvad jag hade att säga Fröknen, men ganska otillräckligt i afseende på hennes lärjunge. Jag måste skiljas ifrån denna ytterst lakoniskt och ytterst kallt, emedan jag i ett tête-à-tête med Fröken Winkel, d. v. s. när ingen tredje interlocuteur var tillhands för att bispringa mig, alltid kände mig verstimmt — och så kommo på köpet ett par förhatliga Fransoser, hvilkas anblick jagade mig på dörren. Denna Therese von Winkel agerar nemligen Dresdens Corinna,

och är det verkligen i den mån, som man kan vara Corinna utan ungdom, skönhet och geni. Ty allt hvad man kallar talent och virtuositet äger hon i allrahögsta fullkomlighet; och om hon också ej, som hennes gamla mor engång berättat, besitter 27 stora egenskaper och konstfärdigheter, så är det likväl sannt, att hon med ovanligt mästerskap målar, spelar harpa, känner och talar nästan alla Europas språk, samt idkar alla sina konster och studier med en flit, en ifver, som är högst vördnadsvärd. Dessutom är hon mycket godhjertad, och har i sitt hus skaffat mig många oändligt angenäma stunder. Med allt detta är man likväl i hennes sällskap aldrig rigtigt à son aise, emedan hennes väsende är dresseradt som ett ordentligt uppdraget urverk, hvilket väl till punkt och pricka utvisar tidens indelning, men också mechaniskt och utan ro ilar från den ena timman till den andra. Så har hon ock på minut och sekund indelat sin dag, och när man kommer till henne utan att vara inviterad, vet man alltid att man stör henne; likväl upptager hon mycket illa om man uteblifver. I hennes hus är ett hvimmel af Tyskar från alla väderstreck, Engelsmän, Italienare, Fransoser, Ungrare, Ryssar, Polackar o. s. v. att man för sorl och hvimmel knappt vet om man står på hufvud eller fötter. Mig visade hon den äran, att upptaga mig bland kretsen af de egentliga amis de la Maison; så gjorde hon ock med min reskamrat Hjort, och vi infunno oss nästan blott då denna trängre och förtroligare sällskapskrets var samlad. Likväl förekom det mig alltid, som om hon dyrkade konsten mindre con amore än con furore, och jag räddade mig, så ofta det lät sig göra och jag sjelf icke hade någon role i qvällens föreläsningar, deklamatorier m. m., i någon vrå till den fjortonåriga Louise, som med den mest spända och naiva uppmärksamhet hörde mig berätta svenska sagor och allahanda underbarheter från Norden. Denna till kropp och själ högst älskvärda flicka är för sina år alldeles ovanligt utbildad, och förenar med en tjugufem-årig qvinnas förstånd hela friskheten och oskulden af ett barns Gemüth; derföre hoppas

jag ock, emedan i hennes inre tycks ligga en outtömlig fond af naturlighet, att det ej skall lyckas hennes läromästarinna att göra henne onaturlig; dock fruktar jag, att hon åtminstone förderfvar hennes physiska helsa, ty hon tvingar det arma barnet, som visserligen ännu är kräftig und blühend, att från morgonen bittida tills inpå natten, dag för dag, oupphörligt och utan någon hvilostund taga lektioner och travailleras af maitrer i alla möjliga språk, konster och vettenskaper, så att jag verkligen icke begriper huru den stackars ungen kan uthärda dermed och ändå visa sig glad och liflig. Häruti tvingar fröken Winkel henne att imitera sin egen flit, som verkligen är colossal; ingen student, som läser till tentamina candidandi, kan anstränga sig värre än hon, af eget fritt val. Hvarje morgon står hon upp kl. 5, arbetar efter regelrätt utmärkta timmar alla sina 27 talenter igenom tills kl. 2 om natten, då hon vanligtvis äntligen går till sängs, efter att hafva slutat sin dag med författandet af någon Theater-Kritik för Dresdner Abend-Zeitung. Så har hon hållit ut i femton eller tjugu år ungefär (hon ser mig ut att nu vara omkring 36 år gammal); hvad tycks? hon måste ha helsa som en häst. — Derföre, när hon någon afton gör besök, bryter hon alltid upp på en bestämd timma och går, nästan som Wahlenberg i Upsala; och på Malsburgs bjudning den sista aftonen kunde hon ej komma, emedan hon nödvändigt från kl. 7 till kl. ½ 9 måste spela harpa. Jag är viss, att om hon blefve gift, skulle det ej sällan hända, att hon i sin mans armar, midt under den äktenskapliga förtjusningens saligaste ögonblick, utropade: «För Guds skull, min vän, skynda dig, klockan är redan 7 minuter och ⅔ sekund öfver 5, och jag måste göra den mellersta klon färdig på högra foten af Jupiters örn; hvad skulle annars Prins Rusczradschbradzcssinsky säga om min Ganymedes?» — Andra dagen om morgonen proppade min värdinna, Fru v. Ernst, mig nästan plakat med glödgadt vin — sade mig, att Schubert (philosophen) och jag voro de bästa menniskor hon kände, sedan Novalis var död — och bad mig, med sin man, att jag vid min

återkomst till Dresden icke skulle bo på något annat ställe än hos dem. Det är verkligen ett mycket godt folk, och vi skildes icke utan rörelse från hvarandra. Äntligen framåt middagen voro vi resande färdiga, och då jag redan satt i vagnen erhöll jag ett afskedspoem från H. v. Chezy, hos hvilken Hjort på morgonstunden gjort ännu ett besök, för att af henne bekomma rekommendationsbref för oss begge till Jean Paul i Bayreuth och åtskilliga personer i München. Ännu äro både Malsburgs och hennes vänliga verser obesvarade, men i dessa dagar ämnar jag knäppa min lyra till återljud.

Alltså, den 24 om middagen, lemnade jag omsider detta Dresden, som genom mångfaldiga omständigheter blifvit mig så kärt — och började mitt tåg sydvärts, att söka nya öden. I tvenne posthus under vägen mötte mig den lustiga händelsen att bli helsad som Baron och prydligen trakterad af ett par postmästare = värdshusvärdar, som kände mig från Dresden, der de vid min ankomst dit voro Kellner (Öfver-kypare), den ene i Hotel de Berlin, der jag bodde några dagar, den andra i Hotel de Weimar, der jag vanligtvis brukade spisa. Sedan hade de båda vid Michaelis-tiden begifvit sig ut i landsbygdens lugn, den ene i Herzogswalde, den andre i Zwickau, gift sig och blifvit sina egna herrar. Det förekom mina reskamrater rätt komiskt, att jag var så bekant på gästgifvargårdarne i Sachsen. Jag vet icke om jag berättat dig, att jag af alla värdshusuppassare och uppasserskor i Dresden ansågs att vara Baron, Himlen vet hvarföre; jag förklarade engång i Hotel de Weimar, att jag icke var Baron, men icke destomindre fortfor man att kalla mig så; ja, en Sachsisk Minister von Nostiz, för hvilken jag engång blef presenterad hos Fröken v. Winkel, kallade mig beständigt Baron, ehuru hon presenterade mig under namn af blott Herr von Atterbom. Vid detta sista är att märka, att man i allmänhet trodde mig vara åtminstone adelsman, och då jag engång frågade Malsburg om orsaken dertill, svarade han att mitt namn klingade så stolt för ett Tyskt öra, att man ovilkorligt fölle på den tanken att det

vore adeligt. Också erinrar jag mig att A. W. Schlegel i Stockholm kallade mig alltid Herr von A. Ser du, hvilken glans här omstrålar detta namn, som för Svenska öron och mina egna låter så högst prosaiskt! — Ofta föll mig dervid in, hvad som i Goethes Faust af Gretchen säges om honom: «Er sieht so stolz und unzufrieden aus, Er ist gewiss aus einem edlen Haus!» Jag vet ej, om det var en sådan slutledning, eller mitt namns klang, eller den omständigheten att jag händelsevis kom att umgås endast med adel, som befästade i denna mening alla domestiker i de hus der jag umgicks. Nog, jag passerade der bon gré mal gré för en förnäm person.

Zwickau är en täck stad. — I Chemnitz, som första natten passerades, sågo vi ett gammalt hus vid torget, som föranledde Hjort till den hypothesen, att det måtte varit den lärde Theologen Chemnitii boning. Hvem vet, huru många osanningar i resbeskrifningar uppkommit genom dylika Spässe? vi kunde ju i vår resjournal ha infört: «d. 24 om aftonen sågo vi i Chemnitz det hus, der enligt en i staden gängse tradition den lärde Chemnitius föddes». — I Freyberg kunde vi ej bekomma något vin, emedan värden gått på theatern och tagit med sig nycklarne till källarn. Detta gaf oss anledning till några eder öfver den ästhetiska culturens popularitet. — Voigtland måste vara ett vackert land, men i denna årstiden är ej mycket af naturen att se; vi måste för elakt väders skull nästan beständigt tillspärra vår vagn och dymedelst vår utsigt. Jag glömmer aldrig, hvilket intryck en djup dal gjorde på oss, i hvilken vi en afton utför en hög backe nedrullade; det var en däld fullkomligt i Wermländsk styl, innesluten af höga mäktiga skogshöjder; tvärsigenom den brusade en ström, ansvälld af höstregn, och satte ett par qvarnar i rörelse; midtuti låg ett enda stenhus, flera våningar högt, som var fullkomligt eclaireradt som en lykta; himlen var grå utspänd öfver trakten, och då på den andra sidan vägen gick långsamt uppföre, kunde vi länge njuta detta Ossianiska skådespel. Det stora, ensliga hu-

set, ur hvilket oupphörligt ett besynnerligt gny hördes och der allahanda otydliga menniskogestalter innanföre skymtade förbi de upplysta fönstren (postiljonen sade oss sedan att det var en spinnfabrik), kunde väl i qvälldunklet gälla för en bild af Selmas salar. — D. 25 om e. m. sågo vi den första snön, i trakten af Plauen. På bron der, om aftonen, i månskenet som tycktes förundra sig öfver den nyfallna snön, tänkte Hjort och jag på våra Dresdenska vänner, som då voro församlade i sin vanliga Tisdags-cirkel och hörde en Calderonsk öfversättning af Malsburg sig föreläsas. Om natten passerades Baierska gränsen, framåt dagningen, efter något bestyr och uppehåll med viseringen af våra pass, hvarunder vi mycket fröso. Det var nu den andra natten vi vakade, och dessa dagar voro dessutom temligen kyliga. I morgongryningen d. 26 ankommo vi till Hof, — en ort, ryktbar genom Jean Paul, som en tid bott der och i många af sina äldre romaner, t. ex. i Siebenkäs, gör sig lustig öfver staden och dess invånare. Trädde in på det yppersta värdshuset (hvilket är vår maxim att göra i alla städer), och genomträngdes vid inträdet i den rymliga eleganta källarsalen af en humoristisk enthusiasm, då vi erinrade oss huru många glas Baierskt öl Jean Paul der förmodligen tömt, samt att det var der i gården, som han i Hesperus blef af Lord Horion, hvilken i Hof vexlade hästar, igenkänd för en af Furst Januarii söner, nemligen den förlorade Prins Monsieur. Hof ligger i en angenäm däld. — När vi reste derifrån, gick landsvägen en lång stund uppåt, så att vi kunde noga bese staden i den nya dagens skimmer. Man må icke föreställa sig, att Hof, ehuru här i landet en småstad, liknar våra usla kälkborgarhål; i Sverige skulle den med heder vara ett landshöfdingeresidens. — Baierska postiljonerna köra i allmänhet mycket gesvindtare än de Sachsiska, och Baierska vägarne äro, liksom (enligt berättelse) alla de Syd-tyska, förträffliga. Föröfrigt måste man här, liksom öfverallt i Tyskland, strö ut penningar åt alla sidor, hvarvid man på köpet i hvarje nytt rike och förstendöme har nytt krångel med att lära sig förstå de tusenfaldigt olika

myntslagen och räkningssätten. Mycket skrattade vi vid en post-station, der vi, som suto inne i stugan och väntade på hästarnes förespänning, hörde utanför en träta uppstå mellan B * s ·betjent och en man, som nödvändigt ville smörja vagnen, hvilket af vår betjent förklarades vara alldeles öfverflödigt. Då Hjort kom ut för att stifta fred, vände sig den klagande till honom med ett högst allvarligt ansigte, i hvilket man kunde tydligen läsa den djupaste öfvertygelse om rättvisan af hans sak, och sade: «Sehen Sie, mein Herr! Schmiergeld ist mein Fach, ist es nun einmal, sag'ich, und nun darf ich nicht schmieren! Ist das billig? Jeder thue, als ein redlicher Bürger, was seines Amts ist! Der Teufel hole die Leute, die kein Fach haben!» — Om eftermiddagen, vid skenet af den nedgående solen, beskådades ruinerne af den gamla borgen Berneck. Erinrar du dig Tiecks tragedi Karl von Berneck, som spelar just på detta ställe, och kanske blifvit inspirerad af dessa präktiga ruiners åsyn? Något mera dystert-romantiskt kan du svårligen föreställa dig. Berneck är en liten stad med en post-station, och på en majestätlig höjd, vid hvars fot den lilla staden ligger, resa sig de gråa tornen och blicka vidt omkring sig. Hjort och jag klättrade upp till borgen, på en väg som här och der var något äfventyrlig; men hade vi möda att komma dit upp, så blef också belöningen gudomlig. Bergshöjden delade sig ofvanpå, liksom trappvis, i trenne höjder, den ena högre än den andra, och på hvardera, med temligt afstånd emellan, men så att en architektonisk communication ägt rum, presenterar sig en särskild grupp af ruiner. Den högsta spetsens ruingrupp är, för att göra det hela så mycket skönare, fullkomligast conserverad. Ännu sitter öfver hufvudporten, — till hälften (liksom hela borggården) uppfylld af grus, — det gamla Berneckska vapnet; ännu läses en inscription öfver dörren till borgcapellet; ännu ser man de fordna Burgverliesse och kan nedstiga i underjordiska gångar, hvilket vi likväl ej ville försöka. Rundt omkring kullar, berg och mörka furuskogar, nu tunnt med snö betäckta; — Elster brusade i djupet, häf-

tig och dunkel, med några mullrande qvarnar — himlen var mörkgrå, och blott i vestern ljus, der solen tog afsked; vi stodo på en punkt, som dominerade öfver hela nejden, med en fri och vidsträckt, men stum och i tigande minnen hvilande synkrets; den lilla staden, som tillhörde det närvarandes hvardaglighet, var på denna ståndpunkt alldeles undanskymd för våra ögon. Das Herz gieng mir auf; minnet af Tiecks sorgspel försmälte i mitt inre med dessa yttre bilder. En lång stund lutade jag mig öfver ringmuren åt den sidan, der nedanför en lodrät förfärlig brant Elsterfloden tumlar sig förbi; bredvid mig hade jag ett torn, som sannolikt varit det fordna borgfängelset; jag erinrade mig Goethes Lied vom gefangnen Grafen, och det förekom mig nästan som vore jag sjelf der gefangne Graf, och hörde ur dalen och från flodranden upp till mig naturens och kärlekens klagan:

«Dort unten wandelt an dem Bach
Das treuste Herz der Erde» m. m.

Det naturliga, naiva, menskliga, hjertliga, det äkta historiska i alla dylika ballader och romanser, lär man sig först rigtigt förstå, när man kan bokstafligt säga att man står på Balladens och Romansens egen grund, jordmån, territorium. De i större och mindre dimensioner afbrutna tornen prunka nu med capiteler af unga björkar och lindar; ofvanifrån och genom alla gluggar meddela sig fullkomligt omedelbart stjernor och elementer; på väggarne kan man likväl ännu här och der upptäcka spår till målningar och bilder. Äntligen påminte vi oss dock, att vi voro lefvande menniskor och icke vålnader, som uthärda med att oupphörligt sväfva kring ruiner och grafvar; vi började således vår nedgång på en annan sida, der vi att begynna med måste taga händer, knän och bakdelar till hjelp, men omsider kommo på en väg, som tycktes hafva varit den gamla hufvudvägen till borgen. Denna var visserligen mycket beqväm, jemförd med de Vendiska vägarne, efter hvilka man visade mig spår i det såkallade Sachsiska Schweiz, och hvilkas inrättning verkligen gränsar till det

fabulösa. Så kommo vi omsider tillbaka till Posthuset och satte oss i vagnen, med alla sinnen, yttre och inre, fulla af de forntyska riddarborgarnes herrlighet.

D. 18 Dec.

I mellandagarne, sedan jag skref det föregående, har jag haft allahanda bestyr med flyttning, betraktande af Münchens förnämsta offentliga märkvärdigheter o. s. v. Dertill har jag varit grufligt plågad i mage, hufvud och af snufva, och är i allmänhet långt ifrån att vara frisk. Likväl har jag i går och i dag befunnit mig en smula bättre. Om ej Italien kan hjelpa mig, så kommer jag sannolikt, hvad physisk sundhet angår, likadan igen som jag for bort. Föröfrigt hoppas jag visserligen att återkomma förståndigare och kunnigare; men hvartill hjelper det att i oändlighet potentiera sitt förstånd, när man i alla andra afseenden oupphörligt mer och mer depotentieras, d. v. s. förvissnar? — Dock, det tillkommande står i Guds hand; i min står det, att söka lefva och dö med ära, eller att med användandet af de krafter, som ännu ej äro mig betagna, sträfva framåt ett stycke till på den bana, som pligt och skyldighet företeckna mig.

Jag vill nu fortsätta min resbeskrifning. Med de Vendiska vägarne hänger det så tillhopa. Venderne underkufvades af de första Sachsiska Hertigarne, men fortforo länge att såsom röfvare och Troglodyter bebo den bergstrakt, som nu för sitt pittoreska utseende skull erhållit namnet «das Sächsische Schweiz.» I de otillgängligaste klyftor ser man der ännu spår efter deras nästen — murade, liksom fågelbon, mellan höga spetsar öfver svindlande afgrunder. Mellan dessa ser man här och der fragmenter efter i klipporna danade vägar, i hvilka man tydligt märker hjulspår — icke bredare, än att en ytterst smal enbets-vagn kunde passera derigenom. Öfver djupen, som nu göra att man på denna stråt — jag såg den blott tre gånger återkomma — ingenstädes kan avancera mer än några alnar i sender, befästade de broar af läder, dem de kunde

uppdraga och sammanrulla när som helst. Så berättade åtminstone vår vägvisare; naturligtvis valde man de smalaste klyftorna till dylika passager. Om jag mins rätt, så ha dessa Vender först på 1300-talet blifvit fullkomligt utrotade, och deras röfvarnästen med otroligt (eller rättare, troligt) besvär och manspillan, förstörda. Jag har glömt den Sachsiske förstens namn, som anförde denna expedition; men det måste ha varit ett fanders arbete att upptäcka, bestorma och genomsöka alla dessa kryphål. I en bergvägg visades en brant trappa, som Venderna uthuggit, och som leder nedåt en djup trång dal, der de förmodligen gömt skatter eller fångar. Hjort och jag gingo ett stycke utföre, i afsigt att finna något hvalf, någon grotta (eller annat slikt), i trots af Fru v. Bardelebens förmaning, men måste snart vända om, för att icke störta ned; ty stegen, som väl dessutom aldrig varit synnerligen beqväma, äro högst slippriga af fuktighet och mjuk mossa, och dymedelst ej särdeles pålitliga. Föröfrigt hafva äfven i senare tider förföljda äfventyrare (t. ex. Hussiter) och röfvare uppehållit sig i denna trakt, hvilken ock är särskildt märkvärdig för en Svensk derigenom, att på ett ställe visas en djup och labyrinthisk dal, dit under trettiåra-kriget (förmodligen då Banér huserade i Sachsen) bygdens invånare räddade sig. Andra underbarheter om dessa berg skall jag engång muntligen berätta dig.

Kl. 8 om qvällen d. 26 anlände vi till Bayreuth, och restaurerade oss efter mycken möda och nattvak med en förträfflig aftonmåltid och ett godt nattläger. Värdshuset zum goldnen Anker bör i sanning recommenderas åt alla resande, så väl i hänsigt till rummens och uppassningens elegans, som matens och dryckens (inclusive likörernas) dråplighet, samt den med allt detta förvånande billigheten i pris. Andra morgonen, d. 27, sågo vi oss något omkring i den temligen vackra och ansenliga staden, under det att vi skickade till Jean Paul en Lohnbedienter med vårt recommendationsbref från Fru v. Chezy, och förfrågan när han hade lägligt att mottaga oss. Svar: kl. 11 vore vi välkomna. Alltså begåfvo vi oss kl. 11 på van-

dring till detta märkvärdiga väsendes boning. I ett rymligt och prydligt hus, vid den vackraste gatan i staden, gingo vi två trappor upp, som hade ett mera prosaiskt utseende, än i lustslottet i Lilars park. Vår tjenare fattade klingan på salsdörren och ringde — men ingen kom att öppna den. Jag grep mig då an med en annan dörr på sidan, som gick opp och förde mig in i ett litet rum, der hela omgifningen vittnade om qvinlig verksamhet och qvinnors vanliga närvaro. En ännu mest i knoppningen innesluten och ungefär blott till sjettedelen utsprucken, schlank gewachsen och högst enkelt klädd flicka stod, öfverraskad och förlägen, midt framför mig och blickade på mig med till hälften under långa ögonhår nedslagna, fromma, blåa ögon; sedesam och ärbar, som en miniaturbild af en Holbeinsk madonna. «Wohnt hier der Herr Legations-Rath von Richter?» — frågade jag. «Sind Sie der Schwedische Dichter?» — svarade hon halfhögt. «Ja, freylich bin ich der» — sade jag. «Ei, das will ich gleich dem Vater sagen» — och dermed hoppade hon in genom en dörr till höger, som strax derefter äfven för mig och Hjort öppnades. Nu kommo vi in i ett större rum, som sannolikt (ehuru föröfrigt högst simpelt) hade heder och värdighet af förmak; der satt en annan, mindre dotter af Jean Paul och spelade clavér vid sidan af en maitre de musique, hvilken jag höll i första förvirringen på att taga för Jean Paul, men insåg snart med lätthet mitt misstag. I detsamma öppnades den sist tillslutna dörren, och se! en figur vaggade in emot oss, med gestalt af en välbesuten värdshusvärd, frodig och flintskallig, en gammal grå surtout vårdslöst tillknäppt öfver ölmagen, föröfrigt utan halsduk och väst, och öppen i den breda, tegelfärgade, ludna bringan; med ett ord: i fullkomligaste negligé. Af hans ansigte har man i Sverige ett portrait, som är honom temligen likt — jag tror att det fins bland mina papper i Upsala — likväl är hans hakpåse nu större och hans utseende i allmänhet äldre. Också räknar han väl nu bortåt sina 60 år. Oaktadt allt det physiska gästgifvartycket, har hans anlete ett högst spirituelt, och hvad mera

är, högst hjertligt uttryck; pannan är hög och öppen, ögonen, blå liksom hans dotters, uttrycka godhet, humor och melancholi. Likväl syntes de mig något spända och sömniga; jag lemnar derhän, huruvida hans bekanta passion, öldrickandet, dertill bidragit. Redan i förväg hade jag af Steffens och Schütz hört, att Jean Paul är sig mycket olika, allt efter som man träffar honom när han druckit mycket öl eller litet; i senare fallet skall han nemligen vara mycket älskvärdare än i det förra. Då jag ännu ej haft tillfälle till någon jemförelse, så vet jag ej, om han vid mitt besök befann sig i ny eller nedan. Hjessan är kal, och det ännu återstående håret, redan temligen gråaktigt, omger såsom ett eget slags vördnadsvärd krans detta hufvud, som uttänkt så många gudomliga och så många lustiga saker. Han står gerna, liksom jag, och är under conversationen i oupphörlig rörelse, hvilken består deruti, att han beständigt vaggar af och an på sina ben från den ena sidan till den andra och dervid trampar med fötterna upp och ner. Detta förhindrade mig att se, om han är låghalt, hvilket jag hört (jag tror af Fru Helvig) sägas. När jag nu lägger till, att han ser botten-ärlig ut, att han talar ungefärligen i samma styl som han skrifver, och att hans ansigte derunder stundom gör underliga grimacer, så inser du lätt, hvad jag alltid anat, att han i Bibliothekarien Schoppe egentligen portraiterat sig sjelf. Han är i högsta grad okonstlad och vänlig, fattade oss genast en i hvardera handen och bad oss säga sig, hvem som vore Schwede eller Däne; hvarpå samtalet öppnades med en mängd frågor om Nordiska bildningens och litteraturens närvarande belägenhet. Han sade, att han redan genom Tyska Tidningar kände mitt namn och det allmännaste om mitt förhållande till mitt fäderneslånd, samt att Fru von Chezy i sitt bref yttermera berättat honom, att jag vore den, som hufvudsakligen bidragit att Svenska nationen nu började öfversätta sig ifrån Fransyska till Svenska tillbaka (hvilket lofordl gifve Gud, att jag förtjenade det!!!). Han beklagade, att han lika litet kunde Svenska som Danska, och bad mig följa

Jacobi; så följdes vi åt till denne, och hos honom dracks the och tillbragtes den återstående delen af aftonen. Mera om detta besök på sitt ställe. Först måste jag taga afsked från Jean Paul, samt passera Nürnberg. — Hans afsked var rätt hjertligt; åt mig gaf han faderliga varningar, att jag icke borde resa om nätterna och att jag skulle noga taga vara på min helsa: «denn,» sade han, «nach Ihrem Äussern zu urtheilen, so scheinen Sie mir, obwohl in Norden geboren, doch gar nicht für diese Jahreszeit gemacht zu seyn.» Nu ledsagades vi, på Fruns speciella föranstaltande, ut genom en helt annan väg, en praktväg, nemligen genom salen, som också visserligen var prydlig nog, samt försedd med åtskilliga målningar. Bland annat visades der (af modren) en af deras son (hvilken vi ej sågo) förfärdigad teckning i svartkrita efter Battonis Magdalena, gjord icke utan skicklighet. På detta vis deltager hela familjen i ästhetisk sysselsättning. Sedan Jean Paul lemnat oss i förstugan och vändt om med sin Fru, märkte hans dotter, att jag var utan surtout, och kom ihåg att jag lemnat den just hos henne — hvarpå jag andra gången fick ett tête-à-tête med henne i hennes rum, nu af henne sjelf dit införd, och alldeles solo. Tyvärr kunde jag dock ej göra denna visit synnerligen lång. — Farväl, vackra mamsell Richter! Farväl, du förunderlige Jean Paul! Jag önskar innerligen till Gud, att jag måtte ännu engång få återse Er. — Påminner du dig, att i Hesperus förekommer ett slags Europeisk Bramin, som heter Emanuel, och som tror sig veta förut sin dödsdag? Fru Niethammer berättade mig i går afton, att Jean Paul sjelf nu fallit på samma inbillning: han tror nemligen i hemlighet fullt och fast, att han skall dö den 14 nästkommande Januari, och hans hustru, som håller mycket af honom, och som på något vis kommit under fund med denna hans dödsaning, skall deröfver i sitt inre ängslas och gräma sig på det allrayttersta. Det tror jag väl! Hvad sjelfva saken angår, så vill jag hoppas, att denna prophetia slår felt; han såg mig mycket rask ut: dock har man många exempel, huru mäktigt i detta fall

en fix idé eller fantasi kan verka. Det vore i sanning rätt bedröfligt! — Man säger, att han nu arbetar på ett verk, som skall heta der Deutsche Don Quixote. Andra påstå, att titeln blifver en helt annan, men att sjelfva boken och hjelten i boken skall bli ett Tyskt nationalt motstycke till Don Quixote. Okonstladt modest yttrade han sig om sin talent. Då jag sade honom, att numera Goethe, Schiller, Tieck och han öfverallt i Sverige lästes, utropade han helt naift: «Ich? Ich? Ich auch? Wahrlich, das hätt' ich nicht geglaubt! das freut mich sehr! Also giebt's doch wirklich Leute da oben, die meine wunderlichen Productionen kennen und lieben?»

På vägen ifrån Bayreuth, som vi lemnade omkring kl. 2, sedan vi inhämtat en dråplig middag, som i vår temligen beqväma resvagn försänkte oss i en behaglig slummer, föreföll innan ankomsten till Nürnberg just ingenting märkvärdigt. Dock kan nämnas, att vid en poststation, en liten stad Creussan, sågo vi en gammal borg Böhmenstein, som var nästan fullkomligt conserverad och gaf en imposant utsigt. Folket der i den lilla staden trodde oss vara Engelsmän, förmodligen emedan vi talade ett dem alldeles obekant språk, så nyfiket betraktade gamla ruiner och dervid sågo så allvarsamma ut.

Äntligen anlände vi d. 28, kl. 7 ungefär om morgonen, till Nürnberg — för älskare af ålderdom och konst en bland de märkligaste och mest qvarhållande städer i Europa. Här ser man först rigtigt, hvad Tyska national-andan och Tyska snillet var, under den tid, då ännu det heliga romerska riket stod i flor. Föreställ dig en forntysk riksstad i all sin herrlighet, fullkomligt oförändrad — det fins i hela Nürnberg knappt något hus, som är yngre än från början af 1600-talet; de flesta äro från fjortonde och femtonde århundradet, många ännu långt äldre — föreställ dig i en af de skönaste och bördigaste trakter, som man kan tänka och önska sig, en tallös skara af torn, kyrkor, hus och murar, alla i en ålderdomlig, till en stor del i en utmärkt skön göthisk architektur, uppresa sig mot stjernefästet, och högst af dem alla den uråldriga kej-

sarborgen, byggd på en väldig bergshöjd, så gammal, att dess grundläggning ligger utom gränsen af Nürnbergs historia; föreställ dig utanomkring den ännu vidmakthållna begränsningen af duktiga grafvar, murar och bryggor, ett slags Todtenstadt och Reliquien-Residenz af capeller och kyrkogårdar; innanföre åter, der de lefvande äga sina boningar, en oöfverskådlig massa af byggnader, af hvilka ingen enda är lik någon annan, men alla dock i ett visst grundtycke harmoniskt corresponderande med hvarandra; hvartenda hus är att betrakta som ett särskildt architektoniskt individuum i structur, sirater o. s. v. när man undantager några få, hvilka i senare åren blifvit moderniserade. Nästan i alla har man ännu glasmålerier qvar i fönstren; på många sitta ännu utanpå alfresco-målningar i medeltidens smak; på torgen spruta springbrunnar och vattenkonster, som vittna om det fordna borgerskapets rikedom och prakt. Naturligtvis får man vid allt detta icke stöta sig öfver, att gatorna till en stor del äro något bisarra, att husen vanligast vända gaflarna åt gatan (dock är denna regel på långt när ej allmän), samt dylikt mera, som strider mot våra nya städers ordentlighet. Och nu alla de skatter af gammaltysk konst och frihet, alla de historiska minnen, alla de poetiska erinringar och väckelser, som dessa vördiga murar inneslutа! Jag väntade mycket af Albrecht Dürers stad, men jag fann dock ännu mera än jag väntat. Lägg till, det enskilda behaget för en Svensk, att gå omkring i en stad, der den store Gustaf Adolfs namn än i dag ljuder från alla tungor; der han och Svenska fältherrarne ännu äro i så friskt minne, som låge Wallenstein qvar utan för portarne; der man vid hvart femte steg kan få höra: i det och det huset, den och den våningen, logerade vid det och det tillfället konungen; der släckte han en afton, i godt lag, ett ljus med ett pistolskott; der och der höll Carl Gustaf en carrousell, der och der anställde Fältmarskalk Wrangel en bal; der borta, mellan de blå bergen, hade den bistra Wallenstein sitt läger; der konungen, på slätten; der stormade Svenskarne, der Finnarne, der Her-

tig Bernhard o. s. v. Jag sjelf bodde i ett värdshus (zum Rothen Ross), der engång Wrangel och engång Octavio Piccolomini logerat. Var ej allt detta, sammanlagdt, ett giltigt skäl, att vi dröjde i Nürnberg tio dagar, i stället för tre, som förut voro dertill anslagna? Också gynnade himlen våra konstvandringar med en god väderlek; den var helt och hållet ovinterlig; under hela denna tid, med undantag af en enda dag, var luftens temperatur och naturens utseende här, i begynnelsen af December, sådant, som i Sverige på vackra Octoberdagar. (Nu i München har bladet förändrat sig, och vädret är rätt förtretligt; så mycket förtretligare, som det skall passera för vinter, men ingen ordentlig, rigtig vinter är; bara fuktighet, mulenhet, regn och snöslask. Om ej den svenska vintren räckte så outhärdeligt länge, så vore den visserligen i alla afseenden att föredraga.) Jag vill meddela dig afskrift af en dagbok, som jag förde öfver mitt vistande i Nürnberg, på det du må få något begrepp om myckenheten af de ting, som här förtjena att ses. Kanske torde jag, sedan jag nogare fått genomskåda det Münchenska Målnings-Galleriet, som också äger många forntyska mästerstycken, engång för vår Svea kunna ur detta första utkast bilda någon icke alldeles oläsbar uppsats. Men någonting sådant kan icke ske, förrän jag på något ställe kan få tillfälle att njuta ett fullkomligt otium litterarium, hvilket jag tyvärr lika litet här, som i Dresden, är i stånd att förskaffa mig. Få se, när jag från Rom återkommer till Berlin, hvad som der nästa vinter kan göras. I alla fall kommer väl, om ej förr, åtminstone i Upsala en tid, då jag får sitta stilla, tillräckligt, och kanske mer än mig lyster. Då får jag väl ledighet att förarbeta allt chaotiskt stoff, som jag samlat på mina resor, emellanåt att jag går till mina vänner och ser, huru de klappa sina hustrur och klippa hästar åt sina pojkar.

Jag ser, att jag i beskrifningen öfver Jean Pauls utseende kallat honom frodig. Detta är, hvad ansigtet beträffar, icke så att förstå, som vore det fett och mycket fylligt; det är mera

ställningen af ett fylligt ansigte; ty, såsom hufvudet är stort, så är detta bredt i proportion. — God natt för i dag!

D. 22 Dec.

De tvenne sistförflutna dagarne hafva blifvit använda på brefskrifning till Dresden. Jag var i förgårs afton inviterad till en Geheime-rådinna v. Liebeskind, en vitter, klok och belefvad Fru, hvars man sedan förde Hjort och mig upp i den härvarande Akademie der Wissenschaften, som hvarje Lördags-eftermiddag håller sammankomst. Den ordentliga sessionen var förbi, men vi träffade dock åtskilliga ledamöter och flera icke till Akademien hörande Münchenska Litteratörer, hvilka senare på qvällen hvarje Lördags-afton i Akademiens rum bilda ett slags litterär klubb. Der gjorde vi bland andra Schlichtegrolls bekantskap, hvilken är Akademiens General-sekreterare, en hederlig, vänlig och förståndig man; han frågade mig mycket efter Gref Schwerin (Prosten), med hvilken han i Göttingen studerat tillsamman, och om hvilken han sade, att han den tiden genom seinen Kopf, seinen ächten Rittersinn und seine schöne Gestalt förtjuste alla menniskor i Göttingen. Mycket fägnade honom, då jag berättade, att denne Grefve Schwerin nu i Sverige spelar en så utmärkt både politisk och litterär role, och att han verksamt deltagit i vårt fäderneslands intellektuella revolution; man vet nemligen äfven här i München, att en sådan har förefallit — jemväl Schelling visste derom — och man frågar mig öfverallt med liflig nyfikenhet om det mera särskilda af sakens beskaffenhet. Naturligtvis skillrar jag den i vårt fäderneslands nyväckta högre andan och sinnesstämningen på ett ganska patriotiskt sätt, såväl hvad den vettenskapliga och artistiska, som den statsborgerliga national-charakteren beträffar; men också är det nu mer än någonsin min öfvertygelse, att Sverige befinner sig på en utmärkt god väg, och att den Skandinaviska halfön, såframt det ej lyckas Ryssland att uppsluka oss, skall ännu engång komma att intaga ett glänsande rum i Europas annaler, och det till

och med i en vida högre potens än den förra. Danmark behöfva vi i intet afseende afundas; man behöfver blott höra bildade Danskars naiva och opartiska beskrifningar öfver tillståndet der, för att finna, att en philistermessigare national-anda kan svårligen tänkas *). Det är en skräddar-monarki, och de förnuftigare, de kraftfullare ibland Danskarne sjelfve äro alla af den mening, att i Sverige är qvar ett friskare, dugtigare, modigare sinne, och att Danmark bör med det öfriga Skandinavien politiskt smältas tillsamman, till bådas ömsesidiga båtnad. Också hvälfva mina Danska vänner och jag åtskilliga planer in petto, att piano och sub rosa arbeta på tillvägabringandet af en omedelbar spirituell communication och Wechseldurchdringung mellan det Bättre hos begge nationerna, såsom inledningen och grundläggningen till en åsyftad statistisk förening. Hvad Tyskland angår, så sväfvar det i en högst orolig och tvetydig belägenhet; öfverallt, särdeles i Norra och Mellersta delen, glöder ett häftigt missnöje, och allahanda vulkaniska ämnen vänta på tillfälle till explosion. Om ej Frihet och Cultur skola i Europa absolut gå under, — en afsigt hvaruti Engelska Cabinettet flitigt understödjer den heliga alliansen (vacker helighet!!!) — så måste Tyskarne på något vis bringa sina galna regeringar till raison, bland hvilka den Preussiska spelar den allragemenaste rolen. Den Baierska, på hvilken Arndt så mycket skymfat, uppför sig med 1000 gånger mera sann fosterländskhet, åtminstone i sitt lands inre administration, utan att charlatanisera med bedrägliga phraser och ljugande löften; och af Baierns Kronprins, enligt hvad jag här hör af alla förnuftiga, har man åtminstone i afseende på friheten att tänka och tala ingenting att befara. Södra Tyskland corresponderar verkligen med Sverige deruti, att i folkets Gemüth jemväl här, liksom i vår Nord, är en frisk, outsugen, kraftig jordmån, ur hvilken de ädla frön, som nu der

*) Man erinre sig att detta skrefs för mer än 40 år tillbaka, under en tid då enväldet ännu rådde i Danmark. Utg. anm.

utsås, långsammare uppväxa än i Norra Tyskland, men efter all mensklig sannolikhet till en rikare och varaktigare skörd. I Norra Tyskland, såsom t. ex. i Berlin, synes mig herrska en abstrakt, flärdfull Vergeistigung, en vådlig öfvermognad, som gränsar till torka och förvissning; det solida af menniskonaturen, liksom naturen sjelf, har dunstat bort i deras bildningsprocess, och ett fint distilleradt chemiskt ämne har stannat i degeln, utan färg, utan smak, utan lukt, utan fruktsamhet — in summa utan innehåll. Dock fins tvifvelsutan äfven i Berlin mycket dugtigt folk, och genom en total Erderschütterung af hela Tyskland kan jemväl der möjligtvis helsa och soliditet återställas. Skulle någon sådan lyckas, så kommer det lilla Weimarska hofvet nästan ensamt att bestå med ära, i fall det fortfar att uppföra sig så, som det hittills uppfört sig. Så har det t. ex. i afseende på den Wartburgska Studentfesten, — af hvilken alla menniskor taga parti, utom regenterna och de brända auktorerna med deras vänner, — icke låtit bringa sig längre, i trots af de stora continental-makternas maningar och hotelser, än att förklara Professor Fries' tal för smaklöst, mystiskt och opassande, samt confisquera en nummer af Okens Isis, der han portraiterat de förbrända auktorerna med åsnehufvuden, judeskägg o. s. v. enligt sitt burschikosa manér, hvilket, i en så allvarsam tid som denna, jag icke fullkomligt kan gilla. Det är möjligt, att man tvingar detta lilla hof till vigtigare Gewaltstreiche, men det har dock till de öfriga Förstarnes blygd offentligen erkänt, att sådant är otillbörliga ingrepp i folkets rättigheter. Segrar den heliga Alliansen i sina planer, hvilka äfven för Sverige och vår nya dynasti icke lära vara särdeles helsosamma, — då fins det för hederligt och vettigt folk ingen annan räddning öfrig, än att begifva sig — till America. Det är rätt lustigt att se, hvilka sura grimacer de Europeiska Cabinetterna göra öfver den imposanta kedja af republiker, som på andra sidan om oceanen bildar sig. I detta ämne har jag också sett ett prof af den Preussiska Censuren, som gjort mig mycket nöje.

Det var ett papper, som Fru v. Chezy engång visade mig, innehållande en af henne, på en Berlinsk tidnings-utgifvares begäran, ur ett Engelskt blad öfversatt artikel: ett tal i Parlamentet till de Syd-Amerikanska Insurgenternas fördel. Papperet var sådant, som det kommit ur Censorns hand, på många ställen alldeles öfverstruket, på andra ställen försedt med meningar som icke funnos i originalet — in summa, det var högst märkvärdigt att se, i de stycken som voro utstrukna, och i dem som voro tillsatta, det system enligt hvilket den Preussiska censuren förfar. Jag sade, att jag såg det med nöje; nemligen med det nöje, som jemförelsen med tryckfrihetens tillstånd i Sverige nödvändigt måste förorsaka. — Här i Södra Tyskland tycks man ock lifligare intressera sig för Sverige, än i det Norra; man deltager, till min stora förnöjelse, i fullt mått i vårt national-hat mot Ryssarne; ja, i ett stort sällskap i går afton hos Niethammer (der jag äfven till min synnerliga fägnad lärde känna Professor Thiersch, en angenäm, temligen ung man, som berättade mig om sina clienter, Nygrekerna, många intressanta saker), sökte man visa mig möjligheten, huru Sverige åter, och till och med kanske under min lifstid, skall bekomma sina östliga länder tillbaka; man sade mig, att Tysklands och Europas väl i sista instansen står i omedelbar förbindelse med att Sverige återfår makten i Norden, och Niethammer lade till, att den gången, då genom Carl XII:s olycka Ryssland tillryckte sig denna makt, wurde der Germanische Stamm in seinem tiefsten politischen Wurzel tödtlich angegriffen. Huru mycket det måste glädja ett Svenskt hjerta att höra sådana åsigter, kan du lätt föreställa dig; du behöfver blott lägga handen på ditt eget bröst. Också finner man här begripligt, hvad man i Berlin ej ville förstå, att den bättre delen af Svenska folket anser sitt eget intresse vara omedelbart med den nya dynastiens intresse förenadt, och vid alla tillfällen låter jag mig angeläget vara att utbreda Kronprinsens och isynnerhet Prins Oscars ära. Gud vet, att jag, hvad den förre angår, icke handlar så af personlig böjelse —

tvärtom, jag kommer förmodligen aldrig att till honom fatta något rigtigt förtroende — men af klar öfvertygelse, att det stora hela af Sveriges väl, såvida detta framförallt består i sjelfständighet och ordhållighet, fordrar hans bibehållande. Dessutom låter det icke neka sig, att han gjort mycket för vårt fäderneslanđ. Af Oscar deremot väntar jag, att han skall bli en fullkomligt Svensk förste — och så länge denna tro står lefvande i min själ, kan det visserligen aldrig falla mig in att med Prins Gustaf sätta mig i någon gemenskap. Jag tillhör helt och hållet den Thronföljare-ätts sak, hvilken nationen af fritt val utkorat. Man har utomlands tillräckligt tillfälle att se sig mätt på det såkallade System der Legitimität, hvilket, i den absurditet hvarmed det af vissa styrelser drifves, är den största scandal för allt sundt förnuft. — Sverige är i den belägenhet, att det kan förr än Tyskland sjelft, och utan några häftiga yttre skakningar, genom moget tänkande och conseqvent handlande praktiskt realisera en högre bildnings principer; ju mera de medborgare få insteg och credit, hvilka så väl på riksdagarne, som annars i tal och skrift, råda till grundlighet, allvar och driftighet. — Schlichtegroll har den fantastiska ideen, att man bör ju förr desto hellre vara betänkt på att göra Island till en nederlagsplats och ett slags archiv för den närvarande Europeiska culturen, hvilken enligt hans tanka snart sjunger på sista versen, och att till detta ändamål ett sällskap af Nordboar och Tyskar borde constituera sig, som nu genast begynte att till Island af alla märkvärdiga och för efterverlden oumbärliga skrifter afsända exemplar. Jag tror ej, att det är så farligt med Europas tillstånd, och det är bättre att göra Skandinavien sjelft till ett sådant depositorium och repertorium, än Island. Föröfrigt lärer väl Försynen draga försorg om, hvad som ur vår culturperiod bör åt framtida slägten bevaras.

Om den period af Svenska Litteraturen, som kan sägas representeras af Svenska Akademien, med hvad dertill hörer, vet man i Tyskland ingenting, och frågar icke heller der-

efter. Af ett par menniskor i Dresden hörde jag namnen Leopold och Kellgren. Fru v. Chezy hade också hört Leopold nämnas af en annan Tysk skriftställarinna, Fanny Tarnow, som någon tid (Gud vet när) uppehållit sig i Stockholm. Hon trodde, att han vore ungefär en Svensk Ramler. Här och der träffar man en Bibliothekarie eller någon annan dylik bok- och compendie-kännare, som vet att säga något om en och annan Svensk författare; men man hör strax, att han tagit det ur sådana källor, som t. ex. Remers Weltgeschichte, der Samsöe står nämnd såsom en stor Svensk poet. När man undantager Berzelius och Höijer, särdeles den förste, kan jag icke påminna mig att jag hört någon nyare Svensk Litteratör och Lärd nämnas såsom känd, i ordets egentliga bemärkelse. Förmodligen är dock jemväl Wahlenberg beryktad ibland männerne af sitt Fach, med hvilka jag ej haft tillfälle att umgås. Nästa gång jag råkar Schelling, har jag lust att fråga honom om han känner Wahlenbergs skrifter. (Jag kommer härvid ihåg, att den goda Wahlenberg skall för någon i Upsala ha berättat, att Schelling bodde på en vindskammare i München och vore glömd af hela verlden. Denna uppgift har förmodligen någon på Schelling förbittrad gräsläsare eller flugfångare inbillat honom. Schelling bor mycket splendid och står i München i stort anseende, till och med hos Hofvet enskildt. Lika mycket; Wahlenberg är ändå i sitt slag en duglig man, som jag af allt hjerta värderar. Helsa honom ifrån mig!) Ödmanns namn hade Schelling hört, men han tycktes ej göra sig stora begrepp om grundligheten af hans orientaliska och naturalhistoriska studier. Grubbes namn kände Schelling också, och sade, att Grubbe skickat honom en Dissertation (sannolikt den, för hvilken han kom i gräl med Höijer och Dig), men att genom inbrytande krigsoroligheter, som afbröto communicationen mellan Tyskland och Sverige, hade han kommit att lemna denna artighet obesvarad, och kunde ej mer påminna sig disputationens titel. Om sjelfva afhandlingen yt-

trade han sig, att han funnit den något zu sehr jugendlich, ehuru annars vittnande om beläsenhet. Då jag berättade honom, att Grubbe nu med utmärkt skicklighet och heder beklädde professionen i theoretiska philosophien, sade han: «Er hat sich also seitdem gemacht! Das freut mich sehr.» — Hvad Schelling sagt mig om Höijer o. s. v. skall du få höra längre fram. — I allmänhet är det för en resande Svensk en högst pinsam känsla, att man så litet känner till oss; man finner det till och med högst sällsamt att se en Svensk Lärd som reser; då deremot Danskarne oupphörligt stryka af och an genom Tyskland och Italien, samt basuna ut sin förträfflighet åt alla verldens väderstreck. — Professor Thiersch kände ock genom tidningar mitt namn, och intresserade sig mycket för vår saks framgång. Om Ny-Grekerna förtäljde han mig bland annat, att den egentliga kärnan af detta folk består i de röfvarstammar, som bebo bergen i Thessalien och Peloponnesus. De skola i charakter, seder och författning bära stämpeln af Odysseens tider. De föra egentligen mot Turkarne sina plundringsfejder. Utom dessa heroer (i ordets äldsta bemärkelse), skall jemväl ön Chios bebos af en duglig race. Dessa öbyggare hafva för icke längesedan ibland sig inrättat ett Universitet. En samling af Nygrekiska folksånger kommer innan kort i dagen, utgifven af en Hr von Haxthausen. Goethe, som redan sett denna samling, har derom sagt till Thiersch, att den innehöll de skönaste nationalsånger, som han lärt känna i hela sin lifstid. Föröfrigt hafva Nygrekerne nu jemväl dessutom en (för att så säga) lärdare poesi, och denna har till min förundran icke, som jag trodde, bildat sig efter Italienarne eller Fransoserna, utan efter Tyskarne, med hvilka de genom Wien, der ungefär 15000 Greker bo, stå i contakt; likväl på det vis, att de hittills utkorat blott de äldre Tyska poeterna till sina mönster, Uz, Gellert o. s. v. samt således mest skrifva moraliska oder, fabler, Gleimskt-Anakreontiska visor m. m. Det är i alla fall godt, att de Nygrekiska litteratörerna kommit just med Tyskland i denna närmare förbindelse, emedan nu Tysk-

lands Litteratur är den enda, der en lefvande, progressif princip är att söka och att hämta.

Nu går jag att afhöra en Concert på stora Redoute-salen, hvilken ligger mig så nära, att jag blott behöfver gå tvärs öfver gatan för att komma dit. Skada, att jag icke dansar! isynnerhet då nu snart carnavalen och masquerad-balerna här begynna. — Jag har väl förut nämnt något om Baggesens process mot Hjort. Han har stämt denne för en recension, och slutar en inlaga emot honom bokstafligen med dessa ord: «och har jag ingenting emot, om Kgl. Rätten dömmer Hr Hjort för dessa grofva förbrytelser till slafveri *).» Så splittrasande är dock hvarken Leopold eller Wallmark blifven. — Jag bor här i München mycket täckt: gifve Gud, att jag engång efter min hemkomst finge så trefliga rum i Upsala! Utanför mina fönster har jag det vackra Maximilians-torget, från hvilket en från Isarströmmen ledd brusande canal skiljer min boning, och då mina rum ligga i fjerde våningen, så sträcker sig min utsigt öfver hela den nya förstaden eller malmen, till hvilken detta torg hör och som är större än det gamla München sjelf. Jag kan se bortåt Tyroler-Alperna, dem jag snart kommer att genomtåga; midt emot mig, på andra sidan om det nämnda torget, bo Hjort och B* och på en smula längre afstånd höjer sig, mellan träd, det röda koppartaket af det vackra hus, der Schelling mediterar öfver verlden och dess åldrar. De flesta af våra Münchenska bekanta bo i denna rymliga, med stora trägårdar och mellanrum försedda förstad, som mera liknar en samling af granna landtgårdar, än någon stadsanläggning. Jacobi bor likväl långt in i den gamla staden och vid dess motsatta ända, så att man behöfver en god fjerdedels timma, eller nästan en halftimma, för att hinna till honom. München i sig sjelf, eller abstraherad från de nya anläggningarne, kan icke kallas stor; deremot är den utmärkt väl byggd

*) D. v. s. tvångsarbete på fästning.

Utg. anm.

— Taket af Schellings hus är hvarje morgon, när jag vaknar, det första föremål som faller mig i ögonen. — På concerten skall bland annat uppföras en Gedächtniss-feier till Mehuls ära. — Nu går jag.

Kl. 12 på natten. Nu är jag hemkommen, och ville gerna skrifva ett stycke till på denna oändliga epistel, men full af musik och champagne kan jag icke hålla pennan. Det var nemligen i dag Hjorts fästmös födelsedag, och efter concertens slut hafva vi till hennes ära tömt flera buteljer champagne. Vid sådana tillfällen känner man det fatala af att icke sjelf äga en älskarinna. Dock! Sverige är min älskarinna, och jag är beredd att förfäkta, med bläck och blod, att denna fästmö öfvergår alla andra. — Hvad dessa kära personer äro narraktiga! Men det är en gudomlig, en rörande galenskap. Hvarföre kan jag icke dela den?

D. 15 Jan. 1818.

En lång tid har gått förbi, sedan jag sista gången afbröt min vidlyftiga skrifvelse. På denna mellantid har jag blifvit här fullkomligt hemmastadd. Nästan alldeles absorberad genom de nya och numera redan innerligt förtroliga vänskaps-förbindelser, i hvilka jag nu kommit till Schelling, Thiersch, Niethammer m. fl. och deras familjer, har jag väl ingen dag förgätit mina Svenska vänner, men väl huru hastigt tiden förrinner och att Du borde i dessa dagar ägt i dina händer detta bref, som jag började för mer än en månad sedan. Jag har nu genomläst hvad jag skrifvit, och funnit det under mycken mångordighet innehålla — just ingenting. Men att skrifva om det, dertill fattas mig också lust och tålamod. Alltså måste du hålla till godo med hvad jag i brådskan dukar opp, och vid läsningen hoppa öfver hvad som synes dig för mycket tråkigt. — Du bör föreställa dig, att jag sitter i din kammare och röker, nyss återkommen från mina resor, samt ännu yr af allahanda intryck och minnen berättar dig kors och tvärs om hvarandra en mängd saker i temlig oordning, ofta i vil-

lervallan glömmande det vigtiga för det mindre vigtiga eller kanske alldeles ovigtiga. — Alltså nu till fortsättningen.

Innan jag återvänder till Nürnberg och det Förflutna, vill jag i korthet säga dig något om hvad som för mig är Närvarande. Befinnande oss förträffligt ibland förträffliga menniskor, menniskor som i *Solidität des Geistes und Charakters* onekligen stå vida högre än mina annars rätt goda och älskvärda vänner i Dresden, ha Hjort och jag beslutit att dröja här till slutet af månaden eller de första dagarne af Februari. I Juli eller Augusti återkommer jag från Italien, och torde då tillbringa någon tid hos Schellings på en romantisk landtegendom, som för icke längesedan varit ett kloster, vid namn Schleedorf, på gränsen af Tyrolen. Steffens ämnar också der tillbringa nästa sommar hos sin vän. — Jag har nu alldeles öfvergifvit den önskan, om hvilken jag skref till Dig för några veckor sedan, att tillbringa ett år i *Italien*; efter en mera mogen och förnuftig öfverläggning har jag funnit, att det för *mig*, ur flerahanda högst vigtiga skäl, är långt mera båtande att blott *se* Italien, men att sedan *lefva* ett *år* i *Germanien*. Kunde jag således erhålla hemifrån så mycket förökadt understöd, att jag kunde dröja i Tyskland till midsommarn eller hösten 1819, så tror jag mig kunna påstå, att jag hade gjort min resa med fullkomlig båtnad för mina framtida operationer. Utom det, att jag behöfver denna tid för att riktigt utbilda hela mitt väsende till den *nya* och för många såväl fiender som anhängare sannolikt något oförmodade *akt* af mitt författarskap, som jag ämnar begynna vid min hemkomst *), vill jag i förtroende nämna tvenne andra — hvad skall jag kalla dem? tankebilder, drömmar eller förslager? — som uppstått hos mig genom mitt umgänge med Schelling, och som väl egentligen blott i Tyskland, ja till en del blott i hans grannskap, låta realisera sig. Det ena är en följd af hans egen önskan, af hans äfven i min tanka riktiga begrepp om

*) Den första akten slutas med den sista Poetiska Kalendern.

den intellektuella brytningen i Norden och af hans hedrande tillförsigt till mig: neml. ett förslag att öfversätta hans Weltalter på Svenska. Enligt hvad jag nu känner om detta verks tendens och beskaffenhet, anser jag för en helig pligt att göra allvar af detta uppsåt, och det så, att min öfversättning åtminstone en fyra eller fem månader efter första delens utkomst i Tyskland, kunde läggas under pressen i Upsala. Enligt Schellings försäkran kommer denna första del, som på visst sätt är blott en inledning eller grundläggning till de två följande, men så fullständig, att den tydligen och fullkomligen populärt låter inse utvecklingen af allt det följande, ut i nästa Maj eller Juni månad. Die Weltalter är en total och såvida ny Gestaltung af Schellings lära, och detta jätte-resultat af flera års tysta och blott någongång på kort tid afbrutna arbete är just bestämdt calculeradt på att icke blott läsas inom Skolans och Auditoriernas väggar, utan tvärtom att träda ut i det friska, offentliga, lefvande lifvet och gripa in hos både lärda och olärda, eller hos alla, som helt simpelt (men visserligen i ordets verkliga bemärkelse) äga sundt förnuft samt intresse för Vetenskap och Tro. Derföre är i detta verk Schellings vanliga gedigenhet, djupsinnighet och Geistesenergie förenad med en så sublim enkelhet och klarhet i tankegång, styl och ton, att hvar och en, som kan läsa Bibeln, äfven kan läsa detta arbete. (Men tyvärr gifs det också många, som icke kunna läsa Guds Ord.) Nu, då Svenska folket, i följd af sitt lynnes högst allvarsamma och tillika högst praktiska sinnesriktning, har fattat stridsfrågan mellan de så kallade gamla och nya skolorna just vid religionens och moralitetens beröringspunkter, och det så häftigt, att det derföre nästan öfverser alla de andra, — ett förhållande, hvaröfver jag mins att Du ofta gladt dig, emedan du, liksom nu äfven Schelling, deruti finner ett godt national-tecken, — anser jag det vara af yttersta vigt, att en sådan bok, som die Weltalter, icke hos oss kommer att stanna inom Upsala eller någon ex professo philosopherandes händer. Schelling

har om Skandinavien den föreställning, att dess innevånares ännu hos den egentliga national-kärnan sunda och oförderfvade Gemüthskraft är ämnad att praktiskt förverkliga, nemligen i forskning, i tro, i konst, i personlig dygd, i ett fritt och storsinnigt statslif, den spekulativa, religiösa och poetiska verldsåskådning, hvilken man i Tyskland dels behandlar blott som ett lärdt ämne för mer eller mindre vettiga trätor, dels låter bero vid pappers-extaser och artiga conversationer. I allmänhet gör Tysklands ännu fortfarande, bedröfligt paralytiserande politiska belägenhet, att en dylik sak, fastän omfattad af en mängd enskilda förträffliga personer (på sådana är Tyskland visserligen oändligen rikt), här icke kan drifvas som en national-sak, åtminstone ej i den anda, hvarmed, om ej alla tecken af Svenska Litteraturens senaste uppträden bedragit mig, den Svenska nationen, ju mera dess andliga bildning skrider framåt, gör miner af att behandla den. Den riktning alltså, som saken tagit i Sverige, neml. att bli en national-sak, tror jag skulle genom öfversättningen af die Weltalter ansenligt befrämjas. Ja, denna uppfattning ligger så klar för alla, att utan tvifvel någon annan i Sverige griper sig an med ett slikt företag, sedan han läst boken, om icke jag löper honom i förväg. Och jag kan med temlig visshet förmoda, att utom Grubbe och Dig, af hvilka hvar och en är hindrad genom annat bestyr, är jag i Svea Rike den ende, som förmår öfversätta ett arbete af Schelling icke blott på riktig, utan ock på någorlunda vacker Svenska. — Det andra infallet, öfver hvilket jag likväl ännu är villrådig, är väl icke egentligen först väckt hos mig genom Schelling, men dock genom honom, för att så säga, utkläckt; nemligen att, innan jag lemnar Tyskland, öfversätta de bästa af mina egna och några af våra bättre Svenska poeters compositioner, framförallt några profstycken af våra herrliga gamla folksånger, samt med åtskilliga egna nya Tyska original-produkter gifva ut dem i en samling, kallad Schwedische Blumen eller något dylikt. Schelling, som fått höra af en sin hustrus Freundinn, en Fröken Louise von Seidel (en

talentfull Målarinna, och hvad mer är, en på hjertats och charakterens vägnar dråplig, fastän icke vacker, flicka), med hvilken jag nästan dagligen är tillsamman, att jag på ett par ställen här i München uppläst tyska af mig författade verser, tvang mig häromdagen (ty för denne mans omdöme fruktade jag naturligtvis mer än för alla verldens fruntimmers och större delen af dess männers tillsammantagna) att läsa upp dem äfven för honom; och se! följden af detta experiment slog så ut, att Schelling, sedan han flera gånger betygat sitt hjertliga bifall, formligen anmanade mig att uppträda ibland Tysklands skalder, och profeterade mig icke blott mycken framgång, utan erbjöd sig till och med att sjelf föra in och presentera mig i den Tyska läseverlden, om jag tvekar att våga mig åstad alldeles ensam. Hvad tycks? Jag sväfvar verkligen i en pinlig förlägenhet, om jag skall göra allvar af ett sådant förslag — eller om jag nästkommande höst skall begifva mig till Sverige igen, för att på engång undandraga mig alla dessa sireniska lockelser, hvilka jag af alla mina Tyska bekanta hör nästan dagligen och stundligen, men som ifrån Schellings mun — hvilken just icke berömmer mycket och inga artigheter säger — klinga ännu vådligare förföriskt. Betänk, att om jag lyder dessa lockelser, invecklar jag mig i oberäkneliga och vidtutseende följder — som slutligen skulle kunna leda derhän, att mitt öde och min personlighet, egentligen mot min egen vilja, blefve mer fästade vid Tyskland, än vid mitt fädernes-hem! Återigen, att parallelt och med lika energi spela die Rolle eines Dichters oder überhaupt eines Schriftstellers i två språk och för två nationer på engång, nemligen så, att jag i båda dessa riktningar oafbrutet vexelvis frambragte något Dugligt och lika Dugligt, — dertill förslår ej etenduen af min intellektuella förmåga, isynnerhet då min physiska bräcklighet och min fördömda själskrankhet, som Du känner, nemligen min orimliga hypochondri (som icke vill öfverge mig, ehuru jag dagligen kämpar med henne på lif och död) sällan unna mig tid och lugn att gifva luft åt min pro-

ductionsdrift. Deremot ställer sig å andra sidan den utsigten, att på detta vis kunna mera bestämdt rikta den bättre Tyska allmänhetens uppmärksamhet och deltagande på den andliga chemiska process, som nu föregår i vårt fäderneslaud, samt tillika — hvarför skulle jag neka det? — den för min personliga ärelystnad, hvilken Gudnå's ej är liten, smickrande föreställning, att föröka till en sådan grad mitt Publicum. — Himlen vete, hvad parti jag bör taga! — Emellertid har Schelling begärt afskrifter af allt hvad jag hittills skrifvit på Tyska, dem han också skall erhålla, naturligtvis skrifna med min helgdagsstil och på velinpapper. Hvad han isynnerhet tyckte mycket om, var Der Schwede an Fanny, hvilket jag skickat till Upsala, men nu till hälften omskapat och ansenligt förbättrat, samt en cyclus af Sonetter, som jag skref öfver die Mutter Gottes sista jul-afton. Om dessa sista tycker jag också sjelf, uppriktigt sagdt, att de öfvermåttan lyckats mig.

I allmänhet kan jag säga, att jag i de hus här i staden, som piquera sig att äga en ausgezeichnet geistige Bildung, är ordentligen hvad man kallar firad — en ställning, hvilken såvida gör mig nöje, som den ger mig anledning att ännu vidare befästa Sverige i det romantiska (och i grunden sanna) ljus, hvaruti man här immerfort ser detta sagolika, hemlighetsfulla land. För detta ändamål bemödar jag mig också om att här gälla för en stark och energisk charakter, hvilket jag i Dresden försummade, och låter af min mjältsjuka, hvars gränslösa vidd endast för Hjort är bekant, blott framskymta så mycket, som kan få utseende af ett visst poetiskt clair-obscur — med få ord: ich spanne alle Seegel meines Geistes auf, um eine recht glänzende geistige Erscheinung zu machen. Också finna Männerne mig ernst und tief, och Fruntimren lägga till, att öfver hela mitt väsende är ausgegossen ein interessanter Hauch von Sehnsucht und Trauer. Visste de goda varelserna genom egen erfarenhet, med huru mycket inre lidande en sådan interessanter Hauch betalas, så skulle de finna den lagom

interessant. — Men du torde förebrå mig, att jag på detta vis uppför mig i München mindre som en Nordisk Biedermann, än som en hysterisk Coquette — och derpå kan jag blott svara, att om detta uppförande verkligen är coquetteri, så sker det åtminstone i en rent patriotisk afsigt och dessutom i ett visst högst enkelt manér, som icke låter någon misstänka, — icke engång Schelling — att jag är ett vida svagare, vekligare och tröstlösare väsende än jag visar mig. Finner du det åter brottsligt af mig, att jag icke engång med Schelling umgås riktigt öppet, utan äfven mot honom bibehåller ett slags skådespelande role, så behöfver jag blott föra dig till sinnes, om jag ej skulle förgås af blygd, i fall detta Titaniska individuum, som nu anser mig för en ande af sin egen slägt, kunde genomskåda mig på samma sätt som t. ex. Du, hvilken tyvärr har lärt känna mig såsom en qvidande matk och inför hvilken numera således ingen förställning hjelper. Att gå till Schelling och göra honom confessioner, hvilka ungefär kunde reduceras till detta utrop: hjelp mig, jag förgås af melancholi, vore så mycket nesligare och en Skandinav ovärdigare, som han sjelf bär inom sig en djup fond af der allgemeinen Schwermuth der Natur (ett af hans egna uttryck, jag tror i afhandlingen öfver den Menskliga Friheten), öfver hvilken likväl hans charakter, hans ande, hans verksamhet sväfvar fri och stark, som en Gud. Derhän hoppas jag ock engång komma, och i allmänhet kan man icke tänka sig ett umgänge, som mer bidrager till bildande af själsstyrka och en heroisk lefnadsvishet, än Schellings. — Imellertid är det dock bra lätt att illudera och imponera, äfven på de Visaste och Starkaste! Oaktadt all min qvinlighet och barnslighet, finner Schelling hos mig — «die gediegne Metallität des Nordens»! Hvad skulle han icke säga, om han kände Dig, min ädle Broder, som är en äkta Nordbo, en äkta menniska, och öfverhufvud icke behöfver visa dig annorlunda än du i strängaste mått är i din rena hvardaglighet, för att ändå vara — allt, hvad jag sträfvar och måste sträfva att

synas! — Jag har också nästan vid hvarje besök hos Schelling talat om Dig.

D. 16 Jan.

Schelling är mycket lyckligt gift. Hans förra hustru, en högst spirituell men tillika högst intrigant dam, hvilken, som bekant är, förut var gift med A. W. Schlegel, dog för några år sedan, utan att i detta äktenskap lemna några barn efter sig. Hans närvarande maka heter Pauline Gotter, och är en dotter af opera-skalden Gotter. Hon är för sin mans individualitet liksom till punkt och pricka skapad, och omgifver honom verkligen som hans hvita Dämon, eller som en Ljusens Engel. Ung, hög- och välväxt, på engång jungfrulig och majestätisk i gång och rörelse, med ett allrakäraste hufvud, de mildaste ögon, det vänligaste ansigte, der en bländande hvithet lätt på kinder och läppar öfvergjutes af en skär och vek rodnad, är hon sjelfva ömheten och godheten personifierad; och då hon tillika har mycken genialitet och mycken bildning, samt är sin man enthusiastiskt tillgifven, kan hon ej annat än på honom yttra den förmånligaste inflytelse. Thiersch, som också har en aimabel hustru (genom en besynnerlig tillfällighet har Thiersch mycken likhet med Grubbe, fastän, såsom söderlänning, en grad lifligare, samt hans fru, en dotter af Theologen Löffler, ett förvånande ansigts- och äfven lynnes-tycke af min yngsta syster!) och som lefvat tillsamman med Schellings familj på landet hela förledna sommar, sade mig engång, att Schellings individuum förekommer honom som ett Urgebirg; och han har deruti rätt: Schelling har af ett sådant icke blott das riesenhafte und das unerschütterliche Beruhen auf seiner Basis, sondern auch — in der äussern Rinde — das Schroffe und Starre, eine Härte, die schonungslos und zermalmend wirken kann. Han har sina ögonblick, enligt hvad man berättat mig, då hans lynne är mulet och menniskofiendtligt à la Höijer; det öfverrumplar honom stundom, då han upptäckt någon ny emot sig anlagd

cabal (här i München har man ock af allo makt cabalerat mot honom för att beröfva honom Regeringens beskydd), eller då han läser i någon tidning någon dylik beskyllning, som t. ex. att han står i sammanhang med Jesuiterna, med Fru v. Krüdener eller med Pöschel. Men i sådana ögonblick förstår hans hustru, som han innerligt älskar, med en förunderlig skicklighet att lena upp honom och förströ de dunkla molnen, och när hans trenne barn leka omkring hans knän, då är han sjelf nästan så glad som de. Med en särdeles naivetet yttrar sig, som du lätt kan föreställa dig, genom hans Napoleons-artade yttre väsende det milda Gemüth, som utgör den inre kärnan; så såg jag honom sista Nyårsdags-afton hela qvällen i den högsta rörelse af glädje; hans Pauline, som länge varit sjuk och ännu ej är alldeles till fullo återställd, visade sig då för första gången åter, såsom tillbakagifven åt lifvet, för några sammanbjudna vänner, bland hvilka äfven Hjort och jag voro, som då sågo henne för första gången. Emedan hon af sin sjukdom hindrats att skänka sina barn och vänner julaftons-fröjden på sjelfva jul-aftonen, hade hon nu tillställt denna högtidlighet på Nyårsdags-aftonen, på ett lika smakfullt, som oskuldsfullt och hjertligt sätt. Jemväl Hjort och jag fingo skänker, med verser af hennes hand; jag fick en liten portfölj eller Erinnerungs-Buch i rödt saffian med förgylld snitt, och denna inscription:

«Erinnerung an Kunst und an Natur,
Die Dir begegnet auf Hesperiens Flur,
Bewahre Dir dies Buch für künft'ge Zeiten;
Drum lass es Dich als einen Freund begleiten!»

Jag glömmer aldrig hur poetisk hon såg ut, då dörren till hennes rum ändtligen flög opp, sedan gästerna och barnen en stund väntat i ett yttre rum, till dess att hon hunnit ställa all grannlåten i behörig symmetrisk ordning; händelsevis stod hon midt i rummet, med ryggen vänd till det höga strålande Christ-trädet, som sträckte sina med ett par tre dussin ljus besatta grenar och topp öfver hennes hufvud, liksom en Ma-

donna-gloria. Då hon så midt i denna glans gjorde emot oss en vänlig och glad nigning, ropade barnen högt af glädje, och den äldste sonen, som har långa guldgula hår och ser ut som en liten Hermann, skrek: «Schöne Mutter! Blanke Lichter!» en känsla, som vi alla ovilkorligt delade. Nu kom hon emot oss, och Schelling presenterade mig för henne; helt hjertligt fattade hon mig vid handen och förde mig till min skänk, med de orden: «Lassen Sie ja *mich* auch in Ihrer Erinnerung leben!» Schelling sjelf fick en prydlig mugg eller thékäril med fat, och derpå måladt en treväpling (klöfverblad, deras 3 barn); hennes verser till sin man voro, som billigt, de vidlyftigaste och verkligen äfven poetiskt vackra. Den äldsta sonen, om hvilken jag nämnt, fick en gyldne hjelm och en liten sabel, och spatserade stolt hela qvällen omkring i denna rustning; nu, med hjelmen på det långa fladdrande guldhåret, och för öfrigt klädd i en skarlakansröd fotsid kolt, fullkomligt blifven en liten Arminius. Jag såg på Schelling, han förstod mig och tryckte min hand; hela aftonen vandrade han upp och ner i rummet, sade nästan intet ord, men såg oändligen vänskapsfullt på alla menniskor och hade oupphörliga glädjetårar i sina ögon. — Andra dagen skickade jag Fru v. Schelling till tacksamhets-tecken några stanser, hvilka haft den lyckan att göra både henne och hennes man, som det synes, fullkomligen öfvertygade om vidden af min tillgifvenhet för dem båda. — Jag sade, att Schelling i sitt yttre väsende har något Napoleons-likt; hans manér att conversera har en pregel af det egna omedelbara, lakoniska, stenskrift-lika och på spiken träffande, som enligt berättelse utmärkte de bättre af denne eröfrares samtal; naturligtvis, då för öfrigt skillnaden i tendens och principer emellan dem är total och absolut, kan denna likhet icke sträcka sig längre än till en viss färgton i blotta manéret, hvilken sannolikt alla män af antik styl äga gemensam med hvarandra. Denna färgton är likväl hos Schelling, hvad den icke alltid hos Napoleon var, alltjemt beledsagad af klar-

het, fattning och lugn. Men denna skillnaden mellan en Romersk General och en Grekisk Philosoph är ju sjelfnödvändig.

D. 21 Jan.

I dag har jag gjort bekantskap med den mirakulösaste man, som jag hittills sett i mitt lif och som sannolikt i hela verlden, sedan Svedenborg och S:t Martin försvunnit, existerar. Du gissar lätt, att denne man är Franz v. Baader. Sedan vårt besök hos honom (han bor ett stycke utanför München, i en by som heter Schwabingen) tid från annan kommit att uppskjutas, särdeles genom den högst infama väderlek, som med regn och slask i de senare veckorna nästan oafbrutet herrskat, uppmanade oss Schelling häromdagen ännu ytterligare att deraf göra allvar, och lofvade oss en Empfehlungs-Schreiben, på det att Baader måtte genast i första ögonblicket behandla oss icke såsom nyfikna främlingar, utan såsom personer, hvilka i den philosophiska verlden äro gens comme il faut. Då vi nu i går omsider bekommo en vacker vinterdag, vandrade vi strax på eftermiddagen ut till Schwabingen, med Schellings loford på fickan. Vi träffade honom likväl den gången icke hemma, utan måste nöja oss med att beskåda hans hus, som är prydligt och ligger midt i en trägård, samt redan i sitt byggnadssätt, när man dertill lägger anblicken af ett lusthus, som ligger ett stycke derifrån och har utseende af ett fågelpalats, har någonting temligen mystiskt. Vi lemnade Schellings biljett till en yngling, som försäkrade oss, att vi skulle få träffa honom på hvilken tid vi ville sätta ut nästföljande dag; vi utvalde morgonstunden. I dag kl. ½ 9 på f. m. gjorde vi alltså om vår promenad och hade tillika det nöjet att njuta en den allraherrligaste vintermorgon, som angenämt erinrade mig om naturens närvarande gestalt i mitt fädernesland. Vi råkade vår man, som införde oss i ett sirligt cabinett, fullt af böcker och physikaliska apparater, och emottog oss med yttersta vänlighet. Så väl i sitt yttre, som i sitt sätt att vara och tala i allmänhet, bildar han mot Schelling en fullkomlig contrast. Han

är något längre och smalare än Schelling, mycket physiskt agilare och lifligare, har ett mera aflångt och mera glädtigt ansigte, är mera rechercherad i sin drägt och något pudrad (såsom det egnar en Königl. Baier. Oberst-Bergrath och vidtberest Welt- und Geschäftsmann), samt talar nästan i beständig extas, alldeles till punkt och pricka i samma styl som han skrifver, blott med den skillnaden att hans högst uttrycksfulla Minen-Augen-und Gebärdenspiel, förenadt med en behaglig röst och en den ytterst tänkbara, likväl på intet vis i sladder fallande, volubilitet i tungan, gör hans samtalsspråk både mycket omedelbarare lättfattligt och mycket mer gratiöst än hans skriftliga. I korthet sagdt, han talar så väl, att ett dylikt förmiddags-samtal, som det vi i dag hållit med honom, ordentligt uppskrifvet af en tachygraph, skulle, utan att ett enda ord af det han sagt behöfde ändras, genast utgöra en ganska intressant bok. I förmågan att tala har jag endast hört en till, som kan sättas i bredd med Baader, och det är Steffens, som på visst sätt talar ännu mer eloquent; men Baaders discurs har ändå en vida underbarare färg. Han säger platt ingenting annat än de djupsinnigaste satser, antitheser, liknelser, etymologier, physiska experimenter och religionsbetraktelser, och allt detta störtar ur honom blixt på blixt, slag på slag, i en obeskriflig enthusiasm, och som dock aldrig begår ett enda fel mot method och dialektik; han uttrycker sina tankar med den skarpaste bestämdhet, hoppar aldrig öfver någon länk i sitt raisonnement, lemnar inga luckor och gör inga rediter. In summa, i en Upsaliensisk Catheder skulle han kunna disputera på en dag tio Södermarkar öfverända, i fall han ansåge en sådan seger löna mödan. På hvilket språk som behagas, talar han med samma färdighet, och helst på flera tillsamman; t. ex. liksom i dag, Tyska, Fransyska, Engelska, Latin, Grekiska och Chaldaiska, om hvartannat. Att han i det väsentliga af sina åsigter öfverensstämmer med Schelling, på hvilken han har större inflytelse än Schelling sjelf vet och förmodar, känner du. Likväl, ehuru eniga i sina resultater och egentligen äfven i

sina principer, differera de i vägarne att utveckla de förra ur de senare, i samma mån, som deras individualiteter skilja sig från hvarandra. Jag kan nu i hast ej kortare beteckna denna differens, än att den är den mellan Philosoph och Theosoph; hvartill jag kan lägga, att Schelling vill i vettenskapsform uppresa samma system på en populär, en sinligt objektiv grund af Historia och Philologi, som Baader vill uppresa i religionsform på ett annat ännu sinligare fundament, Physik och Magnetism. Sedan Schelling utgifvit sina Weltalter, ämnar Baader, som hittills utgifvit blott små brochurer såsom preliminarier, också uppträda med ett stort verk, Die Religion, på hvilket han nu ifrigt arbetar. Så kommer denna ömsesidiga differens, och dock väsentliga enhet, att tydligast visa sig. Föröfrigt hålla de innerligt af hvarandra och hysa, som billigt är, för hvarandra en utmärkt aktning. Baader, hvilken liksom Schelling sjelf är mycket missnöjd med Oken och större delen af de såkallade Naturphilosopherna, sade att han rådt Schelling, ej alldeles på skämt, att sätta på titelbladet af sina Weltalter följande motto: «Claudite jam rivos, pueri! sat prata biberunt.» — Schelling sade mig engång om Oken, att han vore en lärd och driftig man, en kunnig zoolog och ett qvickt hufvud, men hade tvenne falska hufvud-inbillningar; den ena, att vara en äkta Tysk, medan han i grunden af sin natur vore den argaste Fransos, den andra, att vara en dynamisk naturphilosoph, medan han dock i botten vore en atomistisk materialist — naturligtvis mot eget vett och vilja.

D. 22 Jan.

Att förtälja Dig något utförligt om vårt theosophiska gårdagssamtal, som räckte hela förmiddagen, är här icke möjligt. En hufvudsaklig del deraf utgjorde den animala Magnetismen, med hvilken Baader nu nästan uteslutande sysselsätter sig. Att han drifver saken med fullkomlig ärlighet, derom är jag till fullo öfvertygad. Schelling påstår, att han icke i samma grad har varsamhet och lugn, och att han således, fastän begåfvad

så väl med den genialiska skarpsinnighet, som fordras för att göra genialiska experimenter, som med den renhet i vilja, hjerta och seder, hvilken är nödvändigt vilkor för en sann magnetisör, dock allt detta oaktadt i sin något ensidiga enthusiasm för saken ej är nog på sin vakt mot det slags tvetydighet, som icke ligger i experimenternas faktiska phenomener, utan i nattligheten och betänkligheten af den princip som frambringar dem. Emellertid berättade Baader för oss en nyligen här under hans uppsigt förefallen magnetisk historia, hvarom jag förut redan hört något af Schelling, och som i sanning är den besynnerligaste jag hittills hört. Den visar Magnetismen från en nästan obekant, neml. från en rentaf dämonisk sida. — Föröfrigt ämnar han innan kort utgifva en fullständig berättelse derom på trycket. I förväg vill jag blott säga dig, att den magnetiserade, en ung Baiersk landtflicka, ett helt dygn var besatt af 13 djeflar, som talade med hvarandra helt och hållet dramatiskt och om den sjuka såsom om en främmad person, hvilken de kallade «die elende Creatur da» och hvilken det roade dem att plåga i 13 olika skepnader. Om orsakerna dertill och sammanhanget i det hela får du i sinom tid af den tryckta berättelsen fullständig kunskap. Man må nu förklara sig detta phenomen hur som helst, så är dock, bland många flera mirakulösa omständigheter, den t. ex. högst underbar, att då Baader befallde det väsende, eller de väsenden, som talade genom den sjuka, att säga dämonernes namn, svarades med en uppräkning af 13 namn, hvilka äro chaldaiska och hvilka han sedan igenfunnit i Talmud. Hvad är nu derom att säga? Att en bondflicka hvarken känner chaldaiska eller Talmud, är tydligt. Att hon ville bedraga, genom någon annan bedragares tillhjelp? Men det ena strider mot hennes ända igenom ådagalagda religiösa charakter, och det andra mot hennes Magnetisörs, en ung Doctors af Baaders bekanta, stränga redlighet. Ingen släpptes till närmare umgänge med henne, om hvars frejd icke hennes läkare och Baader voro kunniga. Att Baader ljuger? Men att han det icke gör, derpå vill jag låta hänga

mig. Jag öfverlemnar saken åt Ditt besinnande; i alla fall har Schelling rätt i, att man genom Magnetismen icke blott är på vägen att komma närmare till Himlens, utan kanske ännu närmare intill Afgrundens portar; och just derföre måste den handhafvas med yttersta försigtighet och betänksamhet, emedan det vådliga dervid mindre ligger i det historiska af experimentet, än i det orakel-dunkla af dess ursprung och syftning; ett dämonium, hvilket, liksom i de Gamles Orakler, sannolikt lika ofta och kanske oftare går ut på att förvirra och blända, än att råda och upplysa.

Mycket språkade vi med Baader om Böhme och Svedenborg; om den senare yttra sig både Baader och Schelling med utmärkt vördnad; om hans andesyner äga desamma mening som jag tillförne hört af dig, nemligen att han verkligen ägt communication med andar ur en annan spher än den vanliga synliga, genom en åt vissa individer onekligen i den ursprungliga configurationen gifven ovilkorligt magnetisk eller magisk natur, men att dessa andar ofta varit af en ganska opålitlig beskaffenhet och icke alltid ur det rena ljusets region. Om hans lära föröfrigt i allmänhet hysa de alldeles samma åsigt som vi, att deri den skönaste Gemüthlichkeit, den frommaste poesi, den mest blixtrande djupsinnighet föra en besynnerlig kamp med abstrakt dogmatism och dålig mathematik, i hvilken villervalla det stundom händt honom, att de herrligaste spekulativa tankar, t. ex. den ryktbara Correspondens-theorien, i applicationen blifvit till en del rent oförstånd. Hvad hans theori om könens symboliska förhållande, äktenskapet, kärleken angår, medgaf mig Schelling häromdagen, att denna artikel ännu af ingen och hos ingen annan är att finna så sannt och skönt behandlad. Denna theori, samt Svedenborgs (och Böhmes) åsigt af Christus, nemligen att Sonen egentligen är Gud par excellence (du förstår mig), kommer af Baader i hans under arbete varande verk, liksom på ett annat vis af Schelling i hans Weltalter, att utförligen afhandlas. Böhme är deras hjelte, särdeles Baaders, som nästan skänker

honom gudomlig vördnad. Att vara en commentator af Böhme, deri sätter han sin egentliga bestämmelse. Enligt hans egna ord har ingen compliment mera smickrat honom, än då A. W. Schlegel engång sagt honom, att han vore «Boehmius redivivus.» — Efter mycket discurerande följde han oss vid middagstiden till fots in i München, der vi ännu blefvo, midt på den största gatan, utanför Postkontoret, stående från kl. ½ 12 till kl. 1, i ett samtal om en magisk Ordenschef som varit St. Martins lärare, om Mysterium Magnum och Signatura Rerum, till alla de oräkneliga förbigåendes (och deribland ett par bekantas) stora förundran, isynnerhet som han några gånger svängde sin spatserkäpp i luften och dermed utvisade Ternarium och Quaternarium, med upphöjd stämma och blixtrande ögon. — I dag kom han upp till mig kl. 9 på morgonen, just som jag satt och skref på föregående sida om honom, och hade under armen en hel packa af sina skrifter, hvilken han skänkte mig på det sätt, att han häftigt öppnade dörren, kom fram till mig utan att säga ett ord och slängde hela högen i soffan bredvid mig, under utrop: «da haben Sie's!» Sedan stannade han hos mig halfva förmiddagen, och kommer åter till mig i morgon kl. 11, då han vill för Hjort och mig hålla ett slags föreläsning öfver en nyligen af honom utgifven skrift, kallad: «Über den Blitz als Vater des Lichts.» Han är mig oändligt välkommen, ehuru hans conversation har alla egenskaper af champagne-vin, i högsta grad ätheriskt, men också något berusande. Schelling med sitt allvarsamma ansigte drager på munnen och småler öfver den nya extas, som Baader fattat för mig och min reskamrat. På skämt jemför Baader sig med Sokrates, som gick omkring i Athén och grep alla menniskor i kragen, för att tvinga dem att tänka på deras själs bästa, men alla flydde honom och sade att de den gången icke hade tid. Baader är också född i München och till religionsculten Catholik, «aber kein Pfäffler» (hans egna ord). I München lär han väl ock ej många proselyter göra, emedan de rama Bayrarne, föröfrigt ett godsinnadt folk, ännu till-

räckligt fördrifva tiden med att äta, dricka, spela kort, dansa och pläga älskog — alldeles liksom i Stockholm. Baader anse de för en förunderlig, obegriplig man, som dock utgör en pryd-nad (igenom sin ryktbarhet) för deras stad, och som utan tvif-vel vore ett dråpligt snille, i fall han ej så narraktigt svärmade för ethik och religion; — ungefär så, som Atheniensema i allmänhet betraktade Sokrates. Det var ett qvickt infall af Thiersch, hos hvilken jag en stund på eftermiddagen var, att kalla Baader «der rasende Schelling,» i samma mening, som Grekerne kallade Diogenes «Σωκράτης μαινόμενος.»

God natt! Jag är nyss hemkommen från Jacobi's, der jag åter skördat en temlig portion Weihrauch. Detta var ännu mera fallet den sistförlidne 19, min 28:de födelsedag, då jag måste bevista en liten fest hos Ministerial-Rådet von Flatt, och der jag hela qvällen igenom, nästan för hvart ord som föll ur min mun — omåttligt applauderades. Till och med Drott-ningen af Bayern har tagit notis om min person, och haft med Thiersch, som är de äldsta Prinsessornas informator, ett vidlyftigt samtal om mig och den nya Svenska Litteraturen. — Härom förklaring i morgon. — På förmiddagen erhöll jag ett mycket pathetiskt bref från en Appellations-Gerichts-Räthin, som besvär mig att besöka henne med det första någon mor-gonstund, emedan hon vill för mig utgjuta sitt hjerta öfver åtskilliga högst vigtiga ämnen, dem hon blott vill anförtro mig, för att hämta ljus af min religion och philosophi. Hvad tycks? I förbigående sagdt, denna dam är af en något suspect natur. I morgon går jag i alla fall till henne. Hon är slug, men jag är icke heller enfaldig. — Nästkommande Söndag fi-rar Jacobi's familj hans 75:te födelsedag, och jag är då också ditbjuden. — Louise v. Seidel är nu sysselsatt att måla åt Her-tigen af Gotha en Wischnou, som verkligen blir ett mäster-stycke af poetisk målning.

D. 23 Jan.

Jacobi är en lång, smal, mager gubbe, med en vacker profil, mild physionomi och kal hjessa, sirlig i sin drägt och

hela sin yttre omgifning, något ceremoniell i sitt väsende, en philosopherande hofman. Till charakteren godsinnad och vänlig, men schwankend, lättbeveklig, svag, dels af ursprunglig brist på sjelfständighet, dels af ålder och fåfänga. I umgänget spirituell och urban, är han rätt angenäm när man för står att sätta honom i godt lynne. Schelling och han umgås numera aldrig med hvarandra; Jacobi nämner icke heller gerna den förres namn. Likväl äro de på begge sidor toleranta i afseende på deras bekanta, som till en stor del umgås i båda husen; Jacobi af urbanitet, Schelling af likgiltighet. Jacobi blef sjuk vid läsningen af Schellings skrift emot honom, och höll på att dö. Detta kunna Jacobis systrar, som bo hos honom, begripligtvis aldrig förlåta Schelling, om hvilken de dessutom påstå, att han ej blott i vettenskapligt, utan äfven i personligt afseende uppfört sig otacksamt mot deras bror. Dessa begge systrar äro ett par förnäma enkor som flyttat till honom, och som egentligen beherrska honom, emedan de äga en långt mera deciderad charakter än han och tillika mycken bildning och Geist. Den ena isynnerhet, som är brunett och har en svart peruk, ser temligen skarp och sträng ut, samt är också den, som häftigast underhåller vreden mot Schelling. Den andra, som ser mycket vänlig ut och bär en blond peruk, yrkar förgäfves på frid och försonlighet. Om förmiddagarne ser man Jacobi i en lång gul med mångfärgade blommor besatt siden-nattrock, i hvilken han rör sig med en särdeles högtidlighet, och när han i denna costum sitter tigande i en länstol med sitt veka och något melancholiska ansigte, föreställer han verkligen sinligt nog Psyche i fjärils-larven, som Baader i går ironiskt kallade honom, med tillägg, att de begge systrarne voro hans svarta och hans hvita vingehäst, som draga honom hvar åt sitt håll. Ett annat ännu löjligare infall af Baader öfver Jacobi, var en parallel mellan Goethe och honom, som låter på följande vis: «Beide sind Geheime-Räthe, beide sind vornehm, beide alt, beide launisch, beide ceremoniell, beide lieben vor allen Dingen sich mit Weiber-Cotte-

rien zu umgeben: der einzige Unterschied ist, dass Goethe seine Hühner tritt und dass Jacobi wird von seinen Hühnern getreten» — «denn,» skrek Baader till och sprang rundtomkring mitt bord, «er ist Capaun! Capaun! Capaun!» Sådana bonmots falla Baader in midt i de djupsinnigaste discussioner, och derifrån öfvergår han omedelbart åter till det högtidligaste allvar.

För Antik, Konst o. s. v. intresserar sig Baader ej stort, utan såvida de sammanhänga med hans bibliska och physikaliska ideer. Detta är en hufvudskillnad mellan honom och Schelling, som är sjelf poet, stor konstkännare, och så stor älskare af den Grekiska Poesien, att han vanligtvis på eftermiddagarne såsom Erholungs-Lecture läser någon piece af Sophokles eller Aristophanes, som är hans favorit. — Ingen underrättelse har nyligen förefallit mig mera komisk, än att Ryska Ministern för Religionen och Culturen, en ifrig anhängare af Baader och inbegripen med honom i liflig correspondens, låter öfversätta vissa af hans skrifter, och framför alla en Sur L'Eucharistie, på Ryska, för att bland Poperna och folket införas såsom andaktsböcker! — Föreställ dig en Rysk Pope med sitt skägg, sin bränvinsflaska och Franz Baader i handen! — Nu är kl. redan ½ 11 och jag måste kläda mig till Baaders ankomst.

Kl. 9 om qvällen. Nu har han hållit sin föreläsning, och vår conferens räckte flera timmar. Hans skrift Über den Blitz &c. som han författat under ett häftigt åskväder, och med hvilken han ville inviga Jung i Böhmes lära, innehåller qvintessensen af Böhmes lifs- och moralsystem. Oaktadt han nu talade med hela högtidligheten af en mystagog, kunde han ej hålla sig från att äfven i dag säga en fem sex de allrabefängdaste infall öfver den arma Jacobi, hvilken han egentligen tycks ha utkorat till en skottafla för sin Witz. Dessa, liksom mycket annat, som jag ej har rum och icke orkar att berätta, hoppas jag engång under mångfaldig gamman få förtälja dig mellan fyllda glas och bålar.

Eftermiddagen har jag tillbragt hos Schellings, hvarifrån jag nyss är hemkommen. Han är mycket hemmastadd i Svenska Historien, och så lifligt intresserad för Gustaf Wasa, Gustaf Adolph och Carl XII, som trots någon Svensk. Jag blef i afton genom Schelling erinrad om min gamla vän Ekenstam, derigenom att Schelling frågade mig om jag kände honom. Han har skickat Schelling genom Othmar Frank, som också vistas i London för att studera Hindostanska litteraturen, tid från annan icke blott helsningar, utan ock åtskilliga uppgifter. Schelling hade hört af Frank, att Ekenstam ämnade resa till Hindostan. Hvad vet man i Sverige derom? Vid detta tillfälle kom mig i sinnet, att Ekenstam är complett den Svenske Baader, och den intellektuella likheten mellan dessa båda individer är så frappant, att svårligen någon annan olikhet skiljer dem från hvarandra, än att Baader har större dragning till satiren. Jag vore hjertligt glad, om jag finge träffa Ekenstam i Sverige vid min hemkomst, och rätt mycket lefva med honom tillsamman; för mitt tunga, mörka och gerna inom sig sjelf sig stängande lynne är ett dylikt oupphörligen fermenterande, inciterande och elektriserande väsende, som tillika har det bästa hjerta och det glättigaste humör, det angenämaste och mest passande sällskap. — Sina flesta skrifter författar Baader under sina promenader mellan München och byn Schwabing. Stundom faller det honom ock in att anlägga fabriker, göra uppfinningar i ekonomi o. s. v., men som han alltid har hufvudet fullt af theosophiska ämnen, slår han sig ej särdeles ut med denna lägre verldens affärer. Han har emellertid en temlig inkomst i sin syssla, och hans fru sköter egentligen hushållningen. På henne har han gifvit mig denna lakoniska charakteristik: «Meine Frau — die ist eine Frau.»

I morgon afton måste jag bevista en bal; i öfvermorgon festen hos Jacobi, hvilken lär bli mycket ståtlig; i öfvermorgon en thé-assemblé hos Geh.-Rådinnan v. Liebeskind; dagen derpå fira Schellings födelsedag (som, besynnerligt nog, är blott genom en dag skild från Jacobi's). Schelling fyller då 42

år. — Så lefva vi här ungefär dag för dag, och så försvinner tiden temligen hastigt. — Nu har äfven ett ungt fruntimmer här i München börjat att måla mitt portrait. Säg nu, om icke din vän har kommit i svängen? — Föröfrigt är jag ock redan temligen cavaljeriserad.

D. 24 Jan.

Har du läst Hegels Encyclopädie d. Philos. Wissenschaften? Den är i sitt slag rätt märkvärdig. Den visar Logiken från en ny och majestätisk sida, och huru långt man med bara logik eller formell dialektik kan tränga in i realiteten af de högsta Ideerna. Så leder på sitt vis Hegels väg, ehuru visserligen något kärf och törnig, åt samma håll, hvaråt nu alla phenomener af betydenhet i tänkandets verld syfta. Man kan ej neka, att den gamla hopskrumpna och föraktade Logican nu genom Hegel åter erhållit en sublim charakter. Sedan jag nu läst Hegel, har äfven tendensen af Höijers sista dissertationer blifvit mig fullkomligt klar. Fråga brodren Grubbe, som tvifvelsutan redan läst Hegels nämnda bok, om han ej har samma mening, att Höijer i sina sista dagar hade inträdt på just den väg, hvarpå Hegel nu framgår. Jag har nu icke tid att anföra några skäl för min tanke. Apropos, laga att ett fullständigt exemplar af Höijers dissertationer kommer öfver till Berlin, att förvaras hos Nordenfeldt eller Helvigs, tills lägenhet yppas att öfversända dem till Schelling, hvilken längtar att få läsa dem. Han har flera gånger talat med mig om Höijer, och alltid med mycken aktning; likväl med det tillägg, att han hade för litet das Gemüthliche Element und den mit der Natur und dem lebendig Concreten, befreundeten Sinn — hvarföre han ock nödvändigt, liksom Hegel, skulle stanna inom die Region der abstrakten Geistigkeit und der einseitig ideellen Constructionen. Föröfrigt håller Schelling med mig om, att Höijer var en mera individuellt genialisk man än Hegel, samt att Höijer i förhållande till denne hade en vida

större Virtuosität der Sprache und der Darstellung. I Dresden har Schelling en tid lefvat tillsamman med Höijer och Fichte, — Schelling var då ungefär 24 eller 25 år, — och de förde då i denna vackra stad ett lustigt lif tillsammans. Alla aftnar höllo de philosophiska conferenser, och läto dervid de förträffligaste viner förträffligt smaka sig. Höijer hade då, enligt Schellings utsago, mycket tycke af Fichte, men på långt när icke i umgänget dennes diktatoriska manér. Likväl sade mig i Dresden Steffens, som också påminte sig Höijer med intresse, att han visat sig något förmycket journalier och snarsticken.

En ung philosoph har nu i Tyskland uppträdt, vid namn Berger, Professor i Kiel, som tyckes lofva mycket för vettenskapen. Döllinger är också en dugtig karl. Schuberts zenith tycks redan vara förbi, åtminstone som Philosoph betraktad; den nya upplagan af hans Ansichten von d. Nachtseite der Naturwissenschaften visar det tillräckligt. Han är en passif, qvinlig natur, som antager alla intryck och former; nu ha St. Martin och Franz Baader förderfvat honom. Umgänget med Baader är för sådana veka och som vax bildsamma andar ett farligt experiment; Schubert har derigenom nästan alldeles uppgifvit det naturliga, okonstlade af sin egen personlighet. Baader ursäktar sig dermed, som billigt är, att han icke rår för hurudana verkningarne af hans umgänge blifva; han vill sjelf bibehålla sin egen sjelfständighet, men alldeles icke beröfva andra deras. Schuberts Altes und Neues aus dem Gebiete der innern Seelenkunde har jag ännu ej läst. Schuberts personliga läge, såsom Prinsinformatorvid det råa Mecklenburgska hofvet, verkar på honom högst olyckligt, och han har egentligen blifvit ett offer för den pietät, med hvilken han tvang sig att uppfylla den afledna Hertiginnans på hennes dödssäng yttrade önskan, att Schubert ville åtaga sig hennes barns undervisning. —

Sedan jag drog detta sista tankstreck, har jag aflagt mitt besök hos den förr omnämnda Damen, som ville göra mig confessioner. Mitt samtal med henne, som räckte i flera timmar, har gifvit mig rika ämnen till betraktelser öfver den qvinliga

naturen! Detta kön är i sanning mindre farligt än förfärligt. Munteligen vill jag säga dig mera öfver mina tänkesätt i detta afseende. Af alla kunskaper, som jag hittills inhemtat på min resa, äro de framsteg jag gjort i kännedomen af qvinnan de, som göra mig det minsta nöjet. Jag har nu en lång tid bortåt haft tillfälle att lefva med fruntimmer af allahanda individualiteter — och jag har derigenom stundom njutit ett och annat angenämt moment; men uppriktigt måste jag tillstå, att om jag ännu från min första ungdom ägde någon poetisk illusion qvar öfver gudomligheten af detta kön, så är jag i det stället nu kommen derhän, att jag med fullkomlig skicklighet skulle kunna hålla psychologiska föreläsningar öfver Lenore-Sanvitalismen*), från hvilken äfven de bästa icke äro fria. Nej, Geijer! du har knappt begrepp om, huru skändligt just de förträffligaste männer bli dragna vid näsan! Tacka Du Gud, som fästade dig redan såsom yngling vid en oförderfvad landtflicka, uppväxt i Vermland — ditt öde kunde lätt ha blifvit ett annat: du hör just till det slag af männer, hvilkas enkla, hjertliga, storsinnade personlighet är lätt att genom skickliga orm-vägar öfverrumpla. Mig skola de icke fånga, af den simpla grund, att jag har sjelf ett stycke qvinna i min charakter. — Jag har hört många klagomål, så väl af bättre, som af sämre fruntimmer, öfver det manliga slägtet. Det kan ej nekas, att dessa klagomål till en stor del äga verkliga faktiska grunder. Men så snart man vänder blicken från de enskilda fallen, på förhållandet i dess ursprung och sammanhang, har jag nästan alltid måst finna, äfven när jag af intresse för de åklagande icke velat inse det, att dessa lidanden varit ett straff, en Nemesis för någon antingen begången, eller till och med ännu fortfarande Sanvitalitet*). De flesta förbindelser mellan personer af båda könen, i kärlek, äktenskap, familjer, äro på detta sätt knutna öfver en afgrund, hvars gapande svalg dock endast få till fullo märka. Det bästa infall, som fins i

*) Noggrannt aftryckt efter Författarens tydliga manuskript.
Utg. Anm.

alla Leopolds skrifter, nemligen att »melancholi är en sjukdom, i hvilken man ser allting sådant som det är», bekräftar sig jemväl här. Derföre lär det väl ock svårligen inträffa, att jag någonsin på allvar förälskar mig, eller inbillar mig att med någon qvinna kunna utbyta hjerta mot hjerta, nemligen i den fullständiga betydelsen af detta talesätt. — Jag gillar icke, men vill ej heller oinskränkt fördömma den seden att hålla sig maitresser, dem man kan afskeda när man vill; det sinliga behofvet är engång till, och ju rörligare inbildningskraft man har, ju större möda har man att hålla det i tygeln; det ädlare kärleksbehofvet, tankans, hjertats, känslans oupphörliga trånad, finner i sakernas närvarande ställning ej något föremål; hvad är då att göra? Alla hafva icke förmågan att uthärda med ett dubbelt martyrskap. Jag känner libertiner, föröfrigt begåfvade med utmärkta egenskaper, som blifvit utsväfvande genom förtviflan öfver otillgängligheten af en högre kärlek — och jag har nu, mera än förr, ögonblick, då jag är nära att följa deras exempel. Jag hoppas likväl att kunna med Guds hjelp rädda mig åt det Anachoret-system, som för mig är ur flera synpunkter det egentliga rätta. — De skenbara motsägelserna mellan nästföregående sidas innehåll och några andra ställen i mitt bref skulle jag lätt kunna häfva, i fall jag ej redan vore missnöjd att hafva spillt så många ord öfver ett förtretligt ämne.

I eftermiddag har jag läst första gången von der Hagens bearbetning af das Lied der Niebelungen. Den är superb. Känner du den? Jag var bjuden på en bal för i afton, men jag stannade hemma med Siegfrid och Chriemhilde, och Volker der kühne Fiedeler, och Herr Dieterich och der Meister Hildebrand. Hjort har gått dit ensam. En Herr v. Hinsberg, här befintligt Appellations-råd, har för några år sedan utgifvit en moderniserad bearbetning, af hvilken han skänkt mig ett exemplar. Den är välment och enfaldig. — Ack! hvarföre lefde jag ej för tusen år sedan? Hvarföre blef jag ej Volker der kühne Spielemann? —

D. 25 Jan.

Känner du Wagners skrift öfver de Äginetiska konstverken, med Schellings anmärkningar? Känner du Quatremère-de Quincy's Jupiter Olympien? Säg åt Schröder, att detta sista för de bildande konsternas historia högst märkvärdiga verk nödvändigt måste förskrifvas till Bibliotheket i Upsala. Man får der lära känna den Grekiska Sculpturen från en ny och nästan alldeles oförmodad sida, som rent af vänder uppned på den moderna ästhetikens abstrakta begrepp om Plastik. Förunderligt, hvad den närvarande tids-epochen är rik på rapida progresser och tätt på hvarandra följande upptäckter i kunskapernas område!

Kronprinsen af Bayern har nu begifvit sig till Grekland med en stor svite af konstkännare, för att anställa nya undersökningar. — München har ett par utmärkta målare i Herrarne von Langer, fader och son, hvilka äro hufvudmän för härvarande Fria konsternas Akademi och (med skäl) anses såsom stiftare af en ny skola i Tyska måleriet. De motarbeta det nu i Tyskland till carrikatur drifna slafviska efterapandet af Dürer och Holbein, hänvisa sina elever på ett grundligt studium af Natur, Religion och Poesi, hålla dem flitigt Raphael och Correggio för ögonen, och påminna dem om att frihet och mästerskap endast vinnas genom samma vilkor, hvarunder den gamle herrlige Dürer sjelf vann dem, nemligen genom sann frändskap med Naturens hjerta, sträng disciplin, rikedom på Stoff och förmåga att sjelfständigt utbilda det. Också har Schelling mycken aktning för dessa båda konstnärer. Fadren är en kraftig natur, och sonens målningar andas varm poesi, hög andakt, öm hjertlighet. Båda äro de ifriga Catholiker. — En annan skicklig målare, Professor Hauber, har jag ock lärt känna; i hans privata samling af taflor har jag sett en målning af Velasquez, föreställande tvenne små flickor (en Spansk prinsessa och ett annat förnämt barn) som leka med hvarandra; en målning, som i kraft, natursanning och naiveteť sannolikt ej har många likar. I det stora Münchenska Galleriet, som besitter en vida

större mängd af taflor än det Dresdenska, men ej är så rikt på Italienska mästerstycken, finnas flera målningar af Velasques, Murillo och ännu en tredje Spansk mästare, hvars namn jag för ögonblicket ej kan påminna mig. Dessa Spanska målerier hafva alla gemensamt en viss obeskrifligt imposant charakter, af djupsinnighet, glödande känsla, majestät i uttrycket. Till och med när Murillo visar oss en tiggargosse, som ligger med hufvudet i en gammal kärings knä och löskas, under det han tuggar på en semla, ser man att denna tafla är målad af en landsman af el Cid Campeador. Det fromma, det storsinta, det heroiska, det melancholiskt naiva, det dunkelt och ofta förfärligt glödande i Spanska national-lynnet, som frambragt så många odödliga drag af ridderlighet och fanatism, uttalar sig i alla dessa målningar. Och man känner ännu blott ytterst få af Spaniens konstskatter! När engång samlingarne i Escurial, i Toledo, i vissa spanska domkyrkor och kloster blifva lika bekanta, som nu dylika samlingar äro i Tyskland och Italien, hvem vet om ej då Spanska målningskonsten kommer att taga samma företräde för den Italienska, som onekligen den Spanska Poesien har för Italienarnes? Visserligen kommer i alla fall Raphael att bibehålla sig, liksom äfven Dante är så respectabel som trots någon Spanior. — De märkvärdigaste målningarne i detta Galleri äro föröfrigt en Madonna af Raphael, en Marias Himmelsfärd af Guido Reni (densamma som Schelling så skönt beskrifver i sin Rede über d. Bild. Kunst) och ett par alldeles gudomliga taflor af Albr. Dürer, i hvilka han fullkomligt täflar med Raphael, föreställande S:t Johannes och S:t Paulus, som hålla föreläsningar för S:t Petrus och S:t Marcus. Dessa sista har man röfvat ifrån Nürnberg, der nu på borgen blott copiorna visas, ehuru under försäkran att man narrat Bayrarne och att copiorna äro de verkliga originalen. Också äro dessa copior skickligt gjorda; men det är likväl lätt att se, när man har tillfälle till jemförelse, att de äkta verkligen befinna sig i München. Den nämnda Raphaeliska Madonnan förhåller sig till den Dresdenska, som en ljuf jordisk

idyll till en blick in i den öppnade himlen. Maria är här ännu icke Gudinnan, utan blott jungfrun och modren. Besynnerligt nog är på denna målning, der Jesus och Johannes leka med hvarandra, och Joseph står bakom gruppen betraktande den med vänlig allvarsamhet, Jesus-barnets ansigte, i hvars uttryck Raphael annars öfverallt excellerar, mindre sägande; deremot är Johannes, hvilken man ser i profil, nästan skönare än någon engel kan vara och tillika fullkomligt charakteristisk. — I Augsburg, der jag tillbragte ett dygn (vi ankommo dit d. 9 Dec. om aftonen och afreste d. 10 om aftonen; den 11 Dec. tidigt om morgonen tågade vi in här i München; den 8 Dec. sent på qvällen lemnade vi Nürnberg) fins på stora Rådhussalen en icke liten samling af målningar, särdeles ur många af de öfver hela Bayern upphäfda klostren; men af allt hvad man der ser, är dock sjelfva den ytterst sköna och i sanning kejserligt sublima salen sjelf det märkligaste. Jag undrar ej på, att Gustaf Adolph kunde i denna sal vilja uppslå sin thron. Augsburg är en stor, välbyggd stad, men har ett modernt och mera Italienskt än Tyskt utseende. Derföre intresserar den föga, när man kommer ifrån Nürnberg. Den bekanta Romerska brunnen fingo vi ej se, emedan den var öfvertäckt med ett brädskrank. För öfrigt var jag den dagen så illamående och väderleken så besvärlig, att af hela det stora Augsburg en högst obestämd dunstbild återstår i mitt minne.

Vid Donauwerth passerade vi Donau, som redan der är skön. Lech passerade vi ej långt ifrån Augsburg; jag, under stolta erinringar huru dråpligt Gustaf Adolph forcerade öfvergången öfver denna flod och piskade Tilly. Här i München har man många hågkomster efter denne hjeltes vistande i staden. Mild och ädelmodig visade han sig här, liksom öfverallt. Bland annat har man ej glömt, huru han en dag, sedan han mönstrat några regementer af sina troppar, höll utanför Jesuiter-Collegium, steg af hästen och helt oförmodadt kom in till Patres, dem han ganska höfligt helsade, och sedan inlät sig

med dem på latin i en lång discussion öfver Nattvarden. — Sådana konungar lefva ej nu.

Du kan lätt begripa, huru märkvärdig anblicken af ett catholskt land i begynnelsen måste förekomma oss Protestanter; crucifixer i alla hörn af värdshusen, helgonbilder målade utanpå väggarne o. s. v. Hvart hus och hvar familj synes, åtminstone på landsbygden, äga, utom Christus, Maria och stundom något national-helgon (sådant är hos Böhmens innevånare S. Nepomuk t. ex.), sitt enskilda privata skyddshelgon eller husgud. Catholska Gudstjensten — så långt jag kan dömma efter en högmessa, som jag bevistade juldagen i Konungens eget kapell — förrättas här med mindre värdighet än i Dresden. För öfrigt, ehuru numera den rentaf symboliska och i sin idee onekligen ganska sköna — om ock till en del något om hedendomen erinrande — Romerska ritualen temligen mechaniskt och själlöst af det Catholska presterskapet exequeras, kan jag ej neka, att jag af åtskilliga momenter i denna jul-messa, hvilka jag kanske bättre förstod än de närvarande Catholikerne sjelfva, fastän jag ej på deras vis mumlade, bugade och korsade mig, rördes ganska djupt och flera gånger till tårar. — Vid detta tillfälle såg jag ock Eugène Beauharnais, den fordna Vice-Konungen af Italien, bestämd af Napoleon, enligt hvad man här i München vet, att efter Rysslands och Turkiets fall bli Konung i Grekland. Nu måste han nöja sig med att lefva här såsom en Prins af blodet och en rik privat-man (han är alldeles omåttligt rik!); han heter nu Herzog Eugene von Leuchtenberg, och Konungen har nyligen gifvit honom ett litet furstendöme att regera. Han är en man af ett vackert, värdigt och allvarsamt utseende, redan kal öfver hjessan, ehuru annars ännu temligen ung. Han håller nu på att låta bygga sig här ett stort palats, lefver mycket tillsamman med den Kongl. familjen, läser Tyska med sin vackra gemål, courtiserar dessutom (som det sqvallras) en annan Bayersk skönhet, och tackar förmodligen Gud i sitt sinne, att han af hela den Napoleonska familjen är

den ende, som riktigt kommit på hvad man i Sverige kallar grön qvist. — Drottningen, som läser allahanda Tyska tidskrifter och af vissa skäl med mycken nyfikenhet ser efter allt som passerar i Sverige, kom häromdagen in till sina äldsta döttrar, under det att Thiersch gaf dem lectioner. Hon frågade honom, om han kände något närmare till den i Sverige mot den gamla Fransyska surdegen begynta oppositionen, och om han hört talas om en jungen Philosophen und Dichter Atterbom, om hvilken hon sett i några journaler den uppgiften, att han vid denna opposition spelade ett slags chefsrole. Thiersch svarade, att denne Atterbom nu befunne sig i München och redan vore en af hans närmare bekanta. Hon började då utfråga honom om mina tänkesätt, du gissar lätt i hvilket afseende. Men Thiersch sade henne, att jag och mina vänner, oaktadt vår ovilja för allt Fransyskt, likväl voro ifriga anhängare af Bernadotte och särdeles af hans son; samt förtäljde henne alla de argumenter, med hvilka jag förut för honom sjelf gjort denna skenbara motsägelse i vårt system begriplig. Drottningen betygade öfver denna politiska åsigt, hvilken hon påstod omöjligt kunna bringas i något förnuftigt sammanhang med våra öfriga, mycken förvåning. Hvem vet, i hvilka förnäma relationer jag kunde komma, i fall jag ej verkligen på fullaste allvar vore en anhängare af vår nya dynasti? Men såsom sådan har jag här i Tyskland öfverallt affischerat mig, och brutit mången lans för Kronprinsens ära. I grunden är man öfver hela Tyskland mycket intresserad för Prins Gustaf, och man plågar mig i detta afseende obeskrifligt. I Dresden endast talade man om vår Kronprins med verkligt intresse. Här gifvas de, som måla ut Prins Gustaf för mig med de aldra förmånligaste färger. Men jag nappar ej på kroken. Du bör icke föreställa dig, att Schelling, ehuru en stor enthusiast för våra gamla Gustaver och Carlar, hör till detta parti; såsom han är till charakter och sinnelag republican, så påstår han ock, att Svenska Nationen bör till sista blodsdroppan försvara den regentstam, som hon af fritt

val utkorat, och att det var naturligt, att denna nation önskade sig en skicklig krigare i spetsen för sina delabrerade affärer. Det är således bokstafligen visst, att af Schellings inflytelse på de yngre Svenska litteratörerne, och genom dem på Sveriges ungdom, har Kronprinsen ingenting att befara, utan snarare allt att vinna. Kunde blott någon god genius engång bringa detta in i hans hufvud! — Att du meddelar denna passage af mitt bref blott åt dem af våra vänner, som kunna tiga, förstås af sig sjelft.

Nyligen såg jag på Kongl. Theatern Kung Lear temligen väl uppföras, likväl i en prosaiserad öfversättning. Man har här god musik och orchester; några Italienska operor hafva här blifvit mycket väl gifna. I Dresden, der Weber för den musikaliska spiran, står dock Orchestern kanske på en ännu högre ståndpunkt. Säg Hæffner, att jag här blifvit bekant med en Schülerinn af Abbé Vogler, hvilken med henne ofta och gerna talat om Sverige och sina Svenska bekanta. Det är en Fru v. Flatt, en mycket musikalisk dame. — Har jag berättat dig om Macbeth, som jag såg i Dresden, och Madame Schröders förträffliga spel af Lady Macbeth? Det är den enda person jag ännu sett af Tysklands aktörer och aktriser, som har par excellence tragisk takt och tragisk konst. Likväl hade jag icke i Berlin tillfälle att se Herr och Fru Wolf uppträda, som äro bildade under Goethes ledning. — Vet man i Sverige att das Morgenblatt redigeras af en Fru, nemligen af en Madame Huber i Stuttgart, en icke dum, men helt och hållet fransosierad pulverhäxa? Hon har nu i senare tider gifvit sitt blad en fredlig charakter (du vet, att denna gummas garderob ofta varit Wallmarks rustkammare), förmodligen derföre, att ungefär alla de, af hvilka hon måste ha bidrag, tillhöra mer eller mindre den skola, som hon annars bekrigat. I det stället utgjuter hon i privata bref sin smärta: och i går upplästes för mig ett af dessa, hvari hon för ett fruntimmer af mina bekanta förklarar, att ingenting vore för Tysklands unga flickor nyttigare, än att så tidigt som möjligt omgifvas

af unga Fransoser (!), att Fransmännen vore det mest bildade, det förståndigaste, det redligaste, det själfullaste, det religiösaste folk på jorden (hvem skulle trott det? i sanning, nya upptäckter!); att Tyska litteraturen vore in corpore vansinnig, och af all denna vansinnighet kärleken för Tysklands och Nordens forntid det mest vansinniga; att hvarken Jean Paul eller Fouqué skola hinna odödligheten; att Oehlenschläger, hvilken hon personligt känner, vore ett godt ämne och temligen förståndig, blott han icke hade snärjt in sig i den orimliga och vämjeliga Nordiska Mythologien o. s. v. Huru mycket alltid qvinnan influerar på en dylik vitter Madams omdömen märktes särdeles i artikeln om Oehlenschläger, om hvars skönhet, elegans och belefvenhet en half oktavsida, tätt skrifven, handlade, med allahanda utfall mot de andra Romantikerne af hennes bekanta, om hvilka hon sade, att den ene (Rückert) vore illa växt och hade för långa ben, samt skrefve Sonetter till en krokryggig flicka, en annan (Uhland) drucke öl och luktade tobak, korteligen: alla, utom Oehlenschläger, hade hvar och en sitt kroppslyte, och voro alla ohöfliga (förmodligen isynnerhet mot henne). Ingenting amuserade mig af hennes berättelse så, som att «der einzig noch lebende classische Matthisson», som stundom med sin fru, liksom hon sjelf, nödgas bevista sällskapliga lecturer i de litterära societeterna i Stuttgart, får vapörer och magkramp, samt måste gå ut, när Rückert börjar läsa ur Lied der Niebelungen och han får höra talas om «das Siegelinden-Kind.» Detta ord, framförallt, verkar på honom complett desorganiserande. Man föreställe sig Matthisson, som ligger inne ett par dagar och medicinerar, för det att han hört sig föreläsas en sång ur das Niebelungen-Lied! — Hvad vore icke denna Madame Huber för ett kostligt fynd åt Hrr Leopold, Rosenstein, Blom och Advokat-fiscalen Bergström, i fall hon kunde komma till Stockholm, der genom Fru Lenngrens död en stor thé-presidentskas plats blifvit ledig. Jag tror ock, att hon skulle finna sig bättre der än i Stuttgart, emedan hon i

Sverige kunde hitta långt flera trogna, än i Tyskland, samt i stället för den ende Matthisson ett helt dussin af Svenska Classici. — Väderleken och naturens utseende är nu här så, som i Sverige i slutet af Mars månad.

D. 28 Jan.

Men nej! det är nu på tiden att afsända detta Opus Herculeum, annars kommer det ännu en månad senare i dina händer. Den långa beskrifningen öfver mitt vistande i Nürnberg, hvilken ensam är lika vidlyftig som denna skrifvelse, kan jag denna gången omöjligt bifoga. Du skall med första erhålla den särskildt. Förr än omkring den 8 eller 10 Februari lemna vi väl icke München, och tilldess vill jag försöka att få en afskrift färdig. — Den 1 Dec. tillbragte jag min eftermiddag i Albrecht Dürers fordna boning, och aftonen, vid solens nedgång, på den kyrkogård, der Dürer, Hans Sachs, Sandrart, Veit Stoss, Wilibald Pirkhaimer, den siste (ännu för några år se'n lefvande) Meistersängern Grübel m. fl. hvila. Det var en högtidlig qväll. Den 3 Dec. besökte jag Hans Sachsens hus — dock, jag vill ej anticipera något af min utförliga berättelse.

Festen hos Jacobi, sistlidne söndag, var stor och glänsande. Gubben var vid mycket godt humör. Till det öfriga talrika sällskapets förundran råkade Hr Presidenten och Geheime-Rådet i en liflig, ehuru vänskaplig, disput med mig öfver Jacob Böhme, så att han på ett par timmar glömde bort hela den andra societeten och först vid slamret af bordens dukning påminte sig, att rundt omkring honom hvimlade en skara af herrar och damer, som icke voro ditkomna för att afhöra diskussioner über den Begriff des Anfangs, das Verhältniss zwischen Grund und Ursache, die Idee der Menschwerdung und die Wurzel des Bösen. Jag har, som jag ser, angifvit i det föregående Jacobis systrar såsom Enkor; men de ha aldrig varit gifta; de äro ännu Fröknar. Då man i Tyskan har det förträffliga bruk, att

tilltala alla menniskor med Sie, så låter det förklara sig, huru man kan ha varit flera gånger i sällskap med ett fruntimmer, utan att veta (såframt man ej speciellt frågat derefter) om hon är Fru eller Fröken. — Bland andra skålar, som druckos vid Jacobis bord, proponerade Professor Thiersch denna till min ära: «Der Nordstern soll leben und alle Philister sollen sterben!» Man applåderade mycket deråt, särdeles Damerna (hvilka, såväl de äldre som isynnerhet de yngre, tagit mig i sitt skydd och på äkta qvinnomanér äro öfvertygade om att mina fiender, såsom sådana, nödvändigt måste ha orätt och vara åsnor), och gubben Jacobi sjelf, som satt midt emot mig, fann sig så road af denna skål, att han sammanklingade med mig flera gånger och ropade (han hade också redan tömt några glas bischoff): «Ja! so ist es Recht! Der Nordstern lebe hoch! Weg mit den Philistern!» — Ehuru jag berättat honom den ära, som vederfars honom i Wallmarks journal då och då, att citeras såsom en af de få förnuftiga Philosopherna i Tyskland, har han dock om våra litterära antagonister ett mäkta slemt begrepp. — Likväl funnos i sällskapet några andra gamla allvarsamma män, hvilka vid detta plötsliga anathem öfver alla Philister gjorde något betänkliga miner. — Den berömde anatomen Sömmering såg jag första gången vid detta tillfälle.

Vida mer (för mig) hjertlig och rörande var gårdags-aftonen, som jag tillbragte hos Schelling. Enligt sin enkla och o-ceremoniella natur hade han tillsagt sin Fru, att han icke ville se någon särskild anstalt på sin födelsedag och att hon inget sällskap skulle inbjuda. På eget bevåg bjöd hon likväl mig och Hjort; vi kommo således dit liksom af en händelse och funno der vår unga vän Fröken v. Seidel (Konstnärinnan) samt en Enkefru v. Köhler, som är Fru Schellings bekanta. Större blef ej sällskapet, men det är just i en sådan liten krets, som Schelling visar sig mest älskvärd. I går var han alldeles gudomlig. Vi helsade honom vid hans inträde i sin hustrus rum med vanliga talesätt och låddes om

ingenting; likväl begrep han snart, att vi ej alldeles utan afsigt voro ditkomna just på den aftonen och så sent (kl. 8), men han var allsicke missnöjd med denna lilla öfverraskning. Ändtligen vid den lilla angenäma soupé'n, då punschen kommit fram, läste jag upp några stropher till honom, som jag skrifvit i går förmiddag, och som rörde honom och frun så starkt, att tårarne trillade flera gånger utför hans kinder och hon gret högt. Som likväl sådana tårar egentligen äro uttryck af den häftigaste glädje, så återvände omsider efter några minuters tystnad förmågan att tala och småningom äfven att skämta. Vi stannade vid bålen till kl. 1 på natten, och Frun var ända till slutet närvarande — de begge andra damerna gingo något tidigare. När jag blickade i hennes milda, klara ögon, i hennes lika ädla, som vackra anletsdrag, slog mig i mitt inre mitt samvete, att jag ett par dagar förut, just i detta bref, utgjutit så orättvisa hädelser öfver det qvinliga könet i allmänhet, då jag likväl känner deraf så många förträffliga individer, och då det isynnerhet är detta kön, som, jemväl här i Tyskland, immerfort hjelper, vårdar, beundrar och protegerar mig. Visserligen har jag lärt mig känna närmare åtskilliga qvinliga bräckligheter, ja äfven några rentaf infama qvinnor (ehuru tillhörande den honettaste classen); men åsigten af Qvinnan, i allmänhet, kan enklast och lämpligast reduceras till följande Sinngedicht af Olsen i Nyerups Iduna — hvilket för öfrigt är lika litet poetiskt, som Olsen och Iduna sjelfva:

«Qvinden er god — og hun er en Engel fra Himmelen nedsendt;
Qvinden er ond — og hun er spyet af Helvede ud.»

Äfven om die Weltalter, om de gamla Mythologierna, Christendomen o. s. v., om Skandinavien, om Dig, samtalades, och Schelling yttrade, att ingenting skulle göra honom så mycket nöje, som en resa till Sverige och Norge, om den ännu vore honom möjlig. Ändtligen skildes vi åt, den vackra frun omfamnade mig och Schelling kysste mig, tror jag, 10 gånger.

Mitt första besök hos Schelling — jag nämner det på det att min historia må lemnas fullständig — skedde den 12 Dec. kl. 5 e. m. Då var ännu hans hustru sjuk, och han öfver sjukdomens utgång mycket bekymrad. Nu är, Gudilof, allt annorlunda. — Schelling är General-sekreterare, numera icke vid Vetenskaps-Akademien, utan vid de Fria Konsternas Akademi och Director (Chef) för en afdelning deraf, jag mins nu på ögonblicket icke hvilken. Det fordna Jesuiter-Collegium, ett stort och praktfullt palats, har man nu inrymt åt denna Akademi, åt alla samlingar af vetenskap och konst, åt Bibliotheket, åt Naturalie- och Mineral-cabinetter m. m. Gifve Gud, att vi i Upsala vore begåfvade med så mycket utrymme och så smakfull anordning!

Den beskedliga Schlichtegroll är ett non plus ultra af projektmakeri; jag har redan nämnt om hans Isländska planer; för en tid sedan meddelade han i Vetenskaps-Akademien, vid en session, åt Schelling sub rosa och under en hemlighetsfull mine (i sessionen upplästes och föredrogos några nya upptäckter i afseende på brännspeglar och brännglas), att han undrade, hvarföre Preussiska Regeringen, då ännu allt arbete slagit felt i bemödandet att anlägga ordentliga landsvägar genom vissa Afrikanskt sandiga trakter af Norra Tyskland, ej fallit på den enkla tanken att genom colossala brännglas den Sand in gewissen Richtungen verglasen, så kunde sedan af och på denna glasmassa, antingen compact eller grusad, bildas de dråpligaste chausséer. En annan gång yttrade han, på fullt allvar, den förhoppning, att menniskans praktiska nytta af de physikaliska vetenskaperna slutligen skall sträcka sig så långt, att man kan uppfånga under förmycket heta sommardagar den i atmosferen befintliga öfverflödiga hettan, samt i något slags chemiskt förvar gömma den till vintertiden, för att på för mycket kalla vinterdagar sätta luften i en mera vårlig temperatur. På det viset, menar han, skulle man aldrig mer behöfva plågas, hvarken af hetta eller köld. Schlichtegroll är en ifrig Frimurare, det förklarar till en del detta slags svärmeri; alla

sådana äro an sich excentriska projekt-makare. För öfrigt är han en fridsam själ, som öfverallt vill agera medlare und allen Groll schlichten. I sitt namn läser han sin bestämmelse. — En annan beskedlig man, Niethammer, annars tolerant, alltid nyt, gästfri och dertill temligen förståndig, lider af ett annat svärmeri: han inbillar sig nemligen, att det är hans speciella uppgift att ifra mot Catholikerne; och hvar gång han hör nämnas ordet Catholik, hvilket således stöter på hans fixa idé, blir den goda mannen, utan att någon motsäger honom, blott af egen inre eld, plötsligen blodröd öfver hela den kala hufvudskålen ända ned i nacken. — Man har här hela dagen skjutit, musicerat och anställt allahanda högtidligheter, emedan det är Drottningens födelsedag. Den är också Danska Konungens. Den är ju äfven vår Carl XIII:s?

Oehlenschläger har utgifvit ett band Tyska Gedichte, som skada hans reputation. Innehållet i de flesta är rätt prosaiskt, och merändels har han i hög grad vanvårdat språk och versbyggnad.

X.

Tyska Dikter.

Minnen från Dresden och München.

Der Neck.

Nach dem Schwedischen.

Tief im Meer, in dunkelgrünem Thale,
Necken sizt am Korallenhang.

Weidend schweift sein weisses Ross am Saale
Wo sich wölbet der Säulengang.
Herrlich steht in schwarzer Pracht der Abend da,
Alles feyert, Träume lispeln fern und nah;
Schau! Da schreitet, die Well' hindurch,
Der Wasserfürst aus seiner Muschelburg.

Zarte Blumen, weiss wie Schnee, bekränzen
Schilfumschlungen, sein lockicht Haar;
Bläulich grau, der Seide Falten glänzen
Um den Körper, durchsichtig klar.
Grün, die Schärpe leicht den Leib umwinden thut;
In dem Blicke funkelt rückgedämmte Gluth;
Hoch im Zwielicht an seiner Hand
Die goldne Harfe schwebt zum Uferrand.

Ägirs Töchter, kleine Wellen kräuselnd,
Schaukeln linde den König fort;
Harfentöne, Lieb' und Trauer säuselnd,
Gleiten sterbend von Ort zu Ort.
Ach! am dunkeln Himmel noch erscheint kein Stern,
Freya säumt, in ihren lichten Hallen fern,
Flicht sich Perlen in's Goldgelock,
Und Neckens Thräne harrt vergebens noch.

Elfenkinder, blass in Nebelröckchen,
Hüpfen dreist aus dem Tannenhain;
Meth von Thau, gebraut in Blumenglöckchen,
Schenkt der Reigen dem Harfner ein.
In der Hütte, wo's hinein in's Schlummern weht,

Macht der Bauer fromm ein Kreuz und ein Gebet,
Doch der Tochter wird's liebebang
Bei Wassermannes schmelzendem Gesang:

«O, wo weilst Du, Strahl der Liedesklagen,
Dämmrungswonne, beweinte Braut,
In der Urgewässer schönen Tagen
Einst dem Liebling so süss getraut?
Hat dein Herz nicht heiss bei meinem Lied gewallt,
Als in kühler Fluth die glühende Gestalt
Scheu und weich mir am Busen hing,
Und stumm der Woge Bett das Paar umfing?

Doch, der Odin siegte; und nicht länger
Bist du meiner Gemächer Zier.
Jezt, wie einsam! hat der ferne Sänger
Nur den Namen, das Bild von Dir.
Erst am Tag, wo sich die Midgardsschlange regt,
Wo des Götterkampfs geheime Stunde schlägt,
Reicht auf schönerer Lichtesflur
Zu Dir hinan des treuen Harfners Spur.

Scheiden stirbt mit diesen finstern Engen,
Kurz nur dauert der Asen Reich.
Wann die Stoffe ihre Fesseln sprengen,
Werden auch sich die Geister gleich.
Und wo Gimle's ew'ge Frühlingsinsel prangt,
Naht die Harfe, bebend, dem was sie verlangt;
Mächtig wogend, sinkt Herz an Herz
Des Lichtes Freude und des Wassers Schmerz.» —

Da vom Himmel wieder Freya lächelt
Durch die Wolken, so wunderhold.
Auf dem Strand, wo leises Sehnen fächelt,
Blinket rings ihrer Thränen Gold.
Und den Wellenliebling grüsst sie, sanft und mild;
In dem Spiegel, zitternd, athmet voll ihr Bild;
Abendröthe und Waldung lauscht,
Wie freudiglich er in die Saiten rauscht.

Und hervor zum seel'gen Tanze wallen
Lichte Sterne, die Schwesterlein,
Wann die hellen Silbertöne hallen
Über'm Ufer am Felsgestein.
Doch, wann blutigroth im Ost der Morgen steht,
Dann erbleicht der Liebe Lichtgebild, und geht;
Winkt so schaurig den Abschied her,
Und — Neckens Harfe klingt nicht fürder mehr.

An den Freiherrn von der Malsburg.

Die Sterne nennt dein Dichter *) Sonnenleichen,
Und Wahrheit sprach der gottgeweihte Schauer;
Doch träumt noch Liebe dort, die heitre Trauer,
Und weinet lächelnd durch des Tods Erbleichen.

*) Calderon.

Von diesen Thränen, lichthell ohne gleichen,
Blüht hier ihr Garten auf, in ew'ger Dauer;
Und funkelnd schirmt der Ehre goldne Mauer
Der Haine Grün, an himmelblauen Teichen.

Wohl ziemt es Dir, du frommer, treuer Ritter,
In's Morgenland der Abendröthe wallend,
Zu deuten dort der Sternenthränen Klänge.

Und was die Sphären fühlen, nie verhallend,
Wohl gab davon uns Kundschaft deine Zither,
Entführend kühn des Calderons Gesänge.

An Helmine von Chezy.

"Was will ich von Abschied sagen,
Da so holdes Lied erklang?
Ach! doch Nachtigallgesang
Sind ja alle Herzensklagen."

Helmine.

Weisser Schnee und dunkler Abend,
Wann kommt wieder Mai und Sonne?
Starb so früh des Sommers Wonne,
Alle Herzen seelig labend?
Jezt, den Leichnam stumm begrabend,
Rund umher verhüllt sie klagen
All' die Elementengeister,

Scheu vor dem gewalt'gen Meister,
Dessen Mondblick trüb nur scheint;
Wenn die Erde selber weint,
Was will ich von Abschied sagen?

Wagen gilt es nun und Ringen,
Vorwärts frisch durch Nebelwüsten
Schiff' ich nach des Südens Küsten,
Aufgespannt des Willens Schwingen.
Kraft zum Glühen, Muth zum Singen,
Krönen, wem die Fahrt gelang!
Arcturs Eisenbaum soll glänzen
Von dem Purpur welscher Lenzen;
Und dann wirst dereinst Du schauen,
Ob ich täuschte Dein Vertrauen
Da so holdes Lied erklang.

Schmuck sind Dir der Dichtung Waffen,
Wie ein Kind in blanken Fluthen
Spielst Du mit dem Schönen, Guten!
Kann's versiegen, kann's erschlaffen,
Dieses morgenheitre Schaffen,
Reich an Demuth und Gesang?
Deine Nachtviolenlieder
Zaubern Glück und Jugend wieder;
Denn, was ist der Liebe Wähnen,
Sey's in Lächeln, sey's in Thränen?
Ach! doch Nachtigallgesang.

Zu den Rosenparadiesen
Wird Dein Bild mich treu begleiten,
Flüstern von vergangnen Zeiten,
Wo die Gold-Orangen spriessen.
Von den Quellen, die dort fliessen, —
Ob die trunknen Sinne zagen, —
Nord will doch zum Nord zurück,
Wo des Lebens Silberblick:
Alpenrauschen, Frühlingsschöne,
Heldentrümmer, Dichtertöne,
Sind ja alle — Herzensklagen.

Leb' denn wohl! und sanft empfange
Diese Zeilchen, bang und flehend,
Aus Tyrolernähe wehend
Hin zu Dir was ich verlange!
Wohl an jedem Felsenhange
Und in jedem Wiesenthal,
Seufz' ich stets mit süsser Qual:
«Was will ich von Abschied sagen,
Da so holdes Lied erklang?
Ach! doch Nachtigallgesang
Sind ja alle Herzensklagen.»

An Schelling.

(An seinem 42sten Geburtstage, d. 27 Jänner 1818.)

Still keimt die Liedesblüthe
Dem Gothen im Gemüthe,
In Gluth und Sehnen tauchend
Was in ihm neu sich regt.
Nach Deiner Milde richte
Die kindischen Gedichte,
In fremden Tönen hauchend
Was mir das Herz bewegt!

Schon als ein Knabe, spielend
In jenem Land, wo fühlend
Tief unter starrstem Eise
Die treu'ste Wärme weint,
Ward mir vergönnt zu lesen
Die Zeichenschrift der Wesen,
Zwar nur nach Skaldenweise,
Doch ernst und fromm gemeint.

Wenn Mond und Wälder lauschten,
Leis' horcht' ich, wie sie rauschten
In Räthseln und Gesängen,
Die Pulse der Natur.
Da, hehr, aus Hermanns Hainen

Thät mir Dein Geist erscheinen,
Und schuf mit Zauberklängen
Dem Wollen sichre Spur.

Getauft von Dir in Feuer,
Hob sich das Leben freier,
Und Lieben, Glauben, Wissen
Ward ewig Eins in mir.
Wohl vieler Leiden Wogen
Seither mich wild umzogen;
Doch aus den Finsternissen
Sah stets ich auf nach Dir.

Da stand im Sonnenlichte
Mir Deines Kampfs Geschichte,
Wie Deine Adlerseele
Durch alle Wolken drang;
Da schwand des Unmuths Zagen,
Verstummten mir die Klagen,
Und hell ward Herz und Kehle
Zu Rede und Gesang.

Wie oft hab' ich getrachtet,
Wie lang hab' ich geschmachtet,
Dass in der Näh' mir glimme
Des Lehrers hold Gesicht!
Nun fühl' ich nah das Wehen,
Nun glänzt mir nah das Sehen,
Wann Deine liebe Stimme,
Dein herzlich Auge spricht.

Und froh darf jezt ich scheiden,
Wie bitter auch das Meiden,
Wenn, zieh'nd von Deinem Heerde,
Der Pilger greift den Stab;
Wo heil'ger Minne Kosen
Dir Lilien pflanzt und Rosen,
Weiss ich, dass auch die Erde
Ihr reinstes Glück Dir gab.

Stern meines bessern Lebens,
Licht meines edlern Strebens,
Sey in der Welt der Geister
Mir Freund und Vater Du!
Schau, neue Jahre weihen
Sich Dir in Siegesreihen;
Gott ist mit Dir, mein Meister,
Drum Vorwärts, immer zu!

XI.

Tio dagar i Nürnberg *).

[1817. 28 Nov. — 8 Dec.]

Albrecht Dürers ärevördiga stad har jag visserligen icke glömt; tvärtom kan jag säga, sedan jag nu så temligen här i München sett mig omkring, att om ej Schelling och Baa-

*) Såsom af föregående bref till Geijer synes, utarbetades dessa dagboksanteckningar under författarens vistelse i München.

der vistades här, så ersattes mig ingalunda Nürnberg af den ort, der jag för närvarande befinner mig. Der först, i Tysklands medelpunkt, öppnade sig för mig det rika, varma, i århundraden misskända, men ännu för alla beslägtade själar lika vänligt klappande hjertat af Europas djupsinnigaste folkstams fordna lif och konst, lyckligtvis nu åter, som det synes, upplågande hos alla Tysklands bättre söner; ja, nödgas man lemna på sidan det stolta Cöln, det herrliga Rhein-landet, dem jag dagligen ber Gud att få besöka på min återfärd, så går, enligt min öfvertygelse, den enda för Skandinaver riktiga vägen till Italien just igenom denna forntyska riksstad, hvars döende majestät ännu, i trots af sin märkbara tvinsot, hos alla sanna Historiens och Konsternas vänner uttager sin rättmätiga hyllningsgärd.

Nämner jag först min historiska vinst, så har det nu blifvit mig klart, sedan jag med arten af dessa stora fornlemningar jemfört de anlag, som det Tyska folklifvet ånyo begynt utveckla i mångahanda gestalter, och icke mer ensamt hos några snillen eller en såsom svärmisk ansedd ungdom, att det Tyska lynnets innersta kärna, som man i senare tider, med fullkomlig förgätenhet af Europas äldre häfder, sagt bestå endast i en utomordentlig fallenhet för spekulation och fantasiens skapelser (underligt nog, att man ej gjort Grekerna samma förebråelse!), i sjelfva verket är ett religiöst borgarsinne af den kraftfullaste, modigaste, ihärdigaste, verksammaste, men tillika visserligen, och det i följd af dess religiösa rot, för hvarje slags gemenskap med den ideala verlden afgjordt skickligaste beskaffenhet. Med all den böjelse för grubblerier, som hos oss af mången tros vara Tyskens enda charakteristiska egenskap, är han af naturen ingenting mindre än lat eller utan handlingsdrift evigt försunken i angenäma griller. Vi Svenskar, när vi stundom vakna ur vår dvala för att uträtta någonting, rusa till vägs med en eld, en fart, en yrsel, som ville vi bryta berg och dämma forsande strömmar; men tröttna vanligtvis genast efter verkets begynnelse och sjunka tillbaka i

vår förriga dvala, eller falla på nya förslager, hvilka väntas af samma utgång. Tysken icke så. Med en ifver, som knappt någonsin hvilar sig, bearbetar landtbrukarn sin jord, borgersmannen sitt till konst mera gränsande yrke, den vettgirige sina studier, den lärde sina upptäckter och sitt författarskap, philosophen, skalden, konstnären utvecklingen af sina ideer. Frånkänner jag då mina landsmän de ädla egenskaperna af ihärdighet och flit? Nekar jag t. ex. tillvarelsen af grundliga lärde inom Sveriges råmärken? Visst icke! men bokstafven dödar, andan gör lefvande; och tyvärr saknar man hos våra lärde oftast denna lefvande anda. Tysken, så snart han med allvar griper sig an, sätter icke blott hvad helst han må företaga sig i verket med en trofast flit, en ofta ensidig hårdnackenhet, utan med det orubbliga uthärdandet vid den engång fattade tanken förbinder sig ock gerna en outtömlig skänk af personlig, af sjelfständigt inneburen sinnrikhet, och i följd af denna förening stämplas hans diktan och traktan af en brinnande drift till allt som är Djerft, Oförsökt, Ursprungligt, Egendomligt; detta är skälet, hvarför i allmänhet alla utmärktare Tyskars bemödanden, i hvarje tänkbar riktning, yttra sig med en originalitet, som ej af något bland Europas öfriga folkslag, ej engång af Engelsmännen, besittes i denna individuala mångfald och oafbrutna sjelfföryngring. Det hos andra nationer (ty hvar och en har sitt) märkbara originala är mera en hela massan påtryckt allmän pregel; Tyskarnes allmänna original-pregel är just det personligt mångartade i viset att vara original. Begripligt är, att hos svagare käril vanslägtas till löjlig öfverdrift, till prålande flärd, till nyckfull sjelfviskhet, hvad som deremot i de Bästas gerningar på det skönast öfverraskande, det högtidligast upplyftande sätt uppenbarar det gemensamma folksinnets innersta kärlek och åtrå. Denna kärlek, som går ut på ett öfversinnligt mål, denna åtrå att inom det ändliga sjelft, så vidt ske kan, verkställa oändlighetens eller rättare Gudomens rike, talar icke blott ur halft förklungna hjeltebragder och bevarade åldriga konstminnen. Dess invärtes

vällande och sjudande flamma, våldsamt fördämd under det olyckliga politiska chaos, åt hvilket Reformationen gaf en oskyldig anledning och den icke så oskyldiga Westphaliska freden ett slags bestånd för halftannat århundrade, har omsider från alla håll brutit fram ur sina icke mer stängbara gömslor, och efter ett med lysande ära fulländadt befrielsekrig är det hon, som nu genomeldar alla de sanna folkvänner och folksmän, de tänkande krigare och de christliga Vise, som arbeta på att lösa menskligheténs i dessa dagar närmast liggande uppgift, bildningen af en verklig frihets- d. v. s. en verklig stats-författning. Att detta stora värf långsamt nalkas sin fullbordan, är ingen tidsförlust, såsnart man betänker all det Ondas inrotade makt och fördubblade ansträngningar, dem mängdens gäsande begreppsförvirring understödjer, under det man på ena sidan med fog klagar öfver sjelfviska öfverheters småaktiga slughet, och på den andra med lika fog öfver trotsiga undersåtares oklara, ja egennyttigt hvarandra korsande fordringar. Likväl höra Tyskarne sig stundligen förebrås, att de för vidt sträcka den långmodighet man är skyldig furstliga hufvuden och interimistiska former, en förebråelse som egentligen innebär önskningen att upplefva en ny revolution i fransysk smak; andra domare åter, förnöjda med sina ytliga begrepp öfver folk, stat, representation och politik, finna det förunderligt, att man i Tyskland vid uppförandet af den tillkommande statsbyggnaden ordentligen vill fråga Philosophien, ja Bibeln till råds: och i båda fallen erbjuder sig med förnyad påtaglighet åt alla okunniga eller lättsinniga utlänningars egenkärlek den öfvertygelse, att detta folk duger till ingenting annat, än att göra böcker! Och så förnyas de igen, de bekanta, om än i senare årtionden icke fullt obilliga, dock sist framför våra ögon tillräckligt vederlagda straffpredikningarne öfver Tyskarnes slafviska tålamod under förtryck och böjlighet under förtryckare, en sinnesstämning, som hos de bildade samhällsledamöterna skall vara följd af en slags drömmande, halft philosophisk, halft poetisk vekligbet, hos de lägre deremot af brist på eldighet

och fosterlandskänsla: man har glömt, huru modigt de alla, i gemensam uppoffringstjusning, till hvilken de ringaste skärfvarne sannerligen icke bidrogos af philosophien och poesien, sammanverkade att jaga ifrån sina boningar, ja i sin ordning underkufva och tämja de öfvermodiga ättlingarne af sina fordom öfver Rhenströmmen skickade nybyggare, såsnart det ändtligen lyckades för folkviljan, eller (rättare sagdt) de Bättres vilja, att gripa igenom massan (hvilken också här, liksom i alla länder, är massa) och såmedelst göra sig gällande med makt emot makt; man har glömt, hvad mera är, att denna nation, alltifrån segren öfver Vari legioner, ej mindre genom sina vapen, än genom sina tankar, beredt alla väsendtliga omskapningar i vår verldsdel. Frukta ej, att ett sådant folk, huru mycket giftångande ogräs än må vara ibland dess hvete, efter de senaste händelserna ånyo insomnar; man kunde jubilera öfver framgången af Frihetens sak, om Europas öfriga nationer, med undantag af Fransoserne, som åtminstone på sin ståndpunkt nu bära sig temligen förnuftigt åt, voro lika litet sömniga. Må emellertid gerna de, som i förhållande till Germanien äro verkliga utlänningar, med dylika sömn- eller dröm-beskyllningar lemna fortfarande bevis på den outroteliga kraft, hvilken alltid bor i det rentaf Orimliga, enär det med ett visst majestätligt sjelfförtroende ofta upprepas, på ingen närmare pröfning inlåter sig och icke bekymrar sig om några motskäl. Oss Svenskar dock, som ju i grunden tillhöra samma stam, uppmanar framför andra en helig pligt att mera sorgfälligt betänka ett ämne, som ligger oss så nära. Det åtminstone kan jag bedyra, att man svårligen undgår anledningar dertill på Tysklands egen jord, såframt man der företagit sig att se sig omkring med öppna ögon. På frukten känner man ju alltid, om fröet var ädelt, om roten var sund; och så var det mig en vigtig underpant för mina förhoppningar om Tysklands började återfödelse till ett sjelfständigt och äkta nationalt statsförbund, att i en ännu nyligen fri riksstad af första ordningen göras sinligen bekant med hvad det engång var,

detta skenbart undergångna heliga romerska rike, — som, hvad man än dervid med fog må klandra, dock icke blott i Hohenstaufernas dagar, utan till och med i sjelfve Carl den Femtes, visserligen ingalunda var en narraktighet. — Så mycket, tills vidare, om Historien.

Nu väljer jag en annan text och kommer först dervid, som det heter, rätt på texten. Hvad Nürnberg är för konst och konstbetraktelse, ville jag egentligen med detta utdrag ur min dagbok visa dig. Tvifvelsutan blir jag vidlyftig ända till tröttsamhet; så ymnig var i denna hänsigt den förkofran af kunskap, den skörd för njutning, som förunnades mig inom dess ålderstigna murar. Det förekommer mig, som hade mitt väsende tillförene varit nästan tillspärradt för all omedelbar inflytelse från de i färg och sten bildande konsternas rymd; en rätt innerlig, en verkande, en befruktande kärlek för dessa konsters alster, eller åtminstone en bestämd rigtning i mitt sätt att åskåda dem, har först på denna punkt af min resa brustit fram ur sin knopp och blifvit för mig sjelf medveten. Väl äro icke de höga, konstrika Lorenz- och Sebaldi-Kyrkorna de allraförsta byggnader, som gifvit mig intryck af christna tempels tillbörliga majestät, och redan i Dresdner-Galleriet genomblixtrade den Holbeinska Madonnan mitt hårda, inom sig slutna inre med en mild ljungeld af det fordna Tyska måleriets fromma herrlighet. Men helt annorlunda verkar på själen att omfattas af en hel konstverld (och en sådan är Nürnberg), som framställer för åskådningen en i alla konstens arter genomförd systematisk utbildning af en enda djup och väldigt uttalad princip, om ock denna utbildning till en del stannat på halfva vägen till fullkomlighet, än att på sin vandring här och der mötas af en ståtlig byggnad, en vacker bildstod, ja ock en konstsamling, en bildersal, om än så rik och förträfflig, der någon förnäm gynnares praktnöje till hvarjehanda främlingars ögonfägnad sammanhopat en mängd skönheter ur alla tider och skolor, i en så brokig blandning ofta skickligare att förblända och bedöfva, än vederqvicka och upplysa. Vidare: har man

ifrån en viss gifven synpunkt, den vare hvilken som helst, blott den är tydlig och afgjord, engång rigtigt inträngt i en enda gifven krets af konstens uppenbarelser, så afslöjar sig sedan hastigt för ögat, liksom sjelfvilligt eller ock framkalladt af en hemlig besvärjning, i lika sanning och klarhet allt det stora och sköna, som utom denna synpunkt och denna krets för sig skenbart danar andra kretsar och andra synpunkter, alla likväl egentligen inbegripna under en gemensam harmonisk allhetslag. O, jag känner detta genom egen erfarenhet, då jag nu bättre förstår, ja till och med bättre mins, emedan de uppstiga lifligare för min inbildning, de himmelska italienska konstgestalter, dem jag ännu i Dresden betraktade med temlig likgiltighet, blott derföre att jag saknade den för mig nödvändiga förgården till konstens helgedom, nemligen en sådan krets, hel, inom sig sluten och ej ifrån sin ammande natur lösryckt. — Häraf kommer, att jag nu först med full tydlighet inser, hvad min konstkärlek inom Italien har att söka och vänta. Det är godt, att hafva bevistat en föreläsning i det nordiska Bilder-snillets ärliga skola, och erfarit såväl hvad det på en egen hand förmår, som hvad det yttermera, likväl utan att förneka sitt inneborna skaplynne, måste eftersträfva att uppnå. Visserligen är detta senare ännu mycket, och Söderns lyckligare medtäflare ha genom flerfaldiga omständigheters gunst bekommit försprånget; men svalget är dock ej så bredt, som man föreställer sig när man i Sverige sitter hemma på sin kammare. Också här står den satsen orubbligen fast, att hvarje sak förklarar sitt väsende bäst när den jemföres med sin motsats. De allvarsamma, outtröttliga, uppfinningsrika Tyska mästarne, och deras af Naturen med all möjlig ynnest öfverhopade Italienska medbröder, förklara ömsesidigt hvarandra. I denna belägenhet har jag den lyckan, att då Raphael i sin gloria ännu, ehuru ljuf och mild, genom sin upphöjda plats på gyllne skyar står aflägsnad ifrån mig liksom en ängel från en dödlig, så förekommer mig deremot Dürer som en gammal vänlig landsman, en vördig, men nedlåtande läromästare, som ställer sig på jorden framför mig

och tilltalar mig i mitt eget andliga modersmål. Den äldre Tyska konsten, med honom försvunnen, bör egentligen betraktas såsom ett ypperligt företal till den äldre Italienska, som försvann med konungen för alla målare; och tvifvelsutan är till denne, eller åtminstone till de män som voro hans utmärktaste föregångare, Dürer den säkraste, nemligen den grundligaste vägledarn. Och så är på visst sätt det hederliga Nürnberg att anse såsom förstaden till Florenz eller till Rom. Mellertid ämnar jag icke tillerkänna denna ingifvelse af min enskilda känsla något anspråk att gälla såsom en allmän och uteslutande rigtig synpunkt. Jag är blott för min räkning nöjd, att jag utan svårighet så varmt kunde känna mig tillbaka in i den tid, då sistnämnde odödlige mästare och de många hans stora samtidingar, då Wohlgemuth, Schön v. Kalenbach och Amberger målade, då Wilibald Pirkhaimer lefde och Hans Sachs diktade, då Peter Vischer af malm göt en hel verld af bilder till ett helgons grafvård: än i dag har ju det oförfalskade nordmanna-sinnet, i lifvet, i dikten, i konsten, samma behof och samma böjelser. Derför är ock äkta nordisk den längtan, som lockar mig till den italienska konstens leende vår, der den knoppning, som norr om Alperna med sträng blygsamhet till hälften fördöljer sin trånad, slagit ut i full blomma och möter, som jag förmodar, den ankommande främlingen i oförgängligt solsken, till hvars glans väl herrligheten af det forntyska konstlifvet förhåller sig ungefär likt morgonen af en vacker April-dag. Huruvida denna jemförelse träffar, kan först afgöras sedan jag med egna ögon sett Hesperidernas vinkande lustgårdar.

Väl dömma icke alla Skandinaver så, som jag och min reskamrat, och tvifvelsutan lära, bland våra landsmän på ömse sidor, många finnas, hvilka, om de fingo se Nürnberg och sedan händelsevis råkade på de rader jag nu derom skrifver, skulle ytterligt förvånas, att någon menniska med en smula städning i hjernan kunnat göra så mycket väsende af en stad med trånga och krokiga gator, urmodiga hus som till större delen vända åt åskådarn gaflar i stället för långsidor, ja, hvad

än värre må synas, stundom äro utanpå (hvad fordom de flesta, sannolikt åtminstone alla förnämare voro) brokigt bemålade med flerahanda färgor och sällsamma beläten af resar och riddersmän, — en mängd dystra kyrkor i medeltidsstyl, de flesta förfallna, med torn utan ända och pelare utan tal, obegripliga sirater och målade fönster, — torg med springbrunnar, på hvilka helgon och patriarker oftare stå än delfiner och tritoner, — skräpsamlingar af gamla taflor, sträfva, långdragna, hårdt colorerade, flitiga och vidskepliga; dertill kommer, att theatern är dålig, spisningen i värdshusen medelmåttig, och danssällskaperna möjligtvis icke de allra glansfullaste. Det är sannt: illa finna sig här de resande bedragna, som öfverallt vilja spegla sig i en viss hvitkalkad uniforms-lik småstads-hygglighet, hvilken de oskyldigt ärft efter skolmästare och hofmästare såsom smakens oomkullstötliga urbild. Bekommer jag dylika hofmästerliga läsare, i fall jag engång låter tryckpressen befordra i dagsljuset någonting ur min flygtiga resas flygtiga anteckningar, så fördömma de visserligen detta bref utan nåd och barmhertighet. Jag märker dem i andanom, huru tidt och ofta de under läsningen skaka hufvudet, snusa, snyta sig och ropa: Ja, det borde man ju vetat i förväg, hvad man af honom hade att vänta! Kan ock en panther förvandla sin hud, eller leoparden sina fläckar? — De hafva rätt; men det har också jag, när jag lugnt går detta öde till mötes.

D. 28 Nov.

Under sådana betraktelser slöt jag aftonen af min första i Nürnberg tillbragta dag, då jag temligen trött, men föröfrigt väl till mods, begaf mig till sängs, efter att hafva tagit det allmännaste af stadens yta i ögonsigte. Ankomne kl. 7 på morgonen, sträckte vi naturligtvis vår första omsorg till det närmaste nödvändiga, nemligen att något hvila ut efter en tråkig och i denna årstid föga helsosam nattresa; och så blefvo vi först framåt middagen färdiga till omvandring. Genast på stället der vi bodde, i värdshuset zum rothen Ross, mötte

oss en historisk märkvärdighet, och denna var — just värdshuset sjelft. Det hade räknat Ottavio Piccolomini och Carl Gustaf Wrangel bland sina fordna gäster. En dugtig byggnadsart i gammaldagsstyl, med ett rymligt galleri, som innantill från andra våningen lopp rundt omkring gårdstomten, gjorde det värdigt att förherrligas af en dylik heder. Denna stengång förekom mig ofta rätt treflig, isynnerhet då taffelmusik skallade från den vid dess ena sida belägna matsalen.

Floden Pegnitz flyter ungefär midt igenom den ansenliga staden, hvars närvarande folkmängd, omkring 28000 menniskor, icke svarar mot dess från lyckligare tider bibehållna omfång *). Af de sålunda bildade hälfterna kallas den ena Lorenz- och den andra Sebalds-sidan, efter Nürnbergs tvenne äldsta hufvudkyrkor, som blifvit uppbyggda åt dessa helgons åminnelse. På Sebalds-sidan låg vårt värdshus. Nämnde flod, icke stor, snarare mindre än medelmåttig, danar genast vid sitt inlopp en liten ö, och längre fram inuti staden ännu tvenne andra. Den första, som heter die Schütt och med sitt namn tillräckligt betecknar sättet af sin tillkomst, är planterad med lindgångar och bestämd till en offentlig spatserplats, hvilken under sommarmånaderna må vara rätt angenäm. Sannolikt erinrar dig floden Pegnitz om det gamla poetiska gillet «die Pegnitz-Schäfer,» som också stundom benämnde sig «der Pegnitzische Blumen-Orden,» samt ännu, enligt sägen, fortsätter, om icke ett blomsterlif, dock åtminstone ett gräslif på dess stränder. Deremot vet jag ej om du känner, att dessa Pegnitz-herdar, som äfven under sin välmakt voro en klen ersättning för det förlorade mästarsångar-skrået, ägde i sjuttonde århundradet en egen vid strömmen belägen lund, kallad das

*) Den krönte Poeten Conrad Celtis, stiftaren af ett efter honom såkalladt Celtiskt Sällskap, och vän af Wilibald Pirkhaimer, i hvars hus han bodde, angifver i en mot slutet af femtonde århundradet författad latinsk beskrifning öfver Nürnberg dess invånares antal till 52000. Förf. — (Uppgiften om folknumern är från 1817, men sannolikt äfven då för ringa. Nürnberg, som under sin högsta blomstring anses ha ägt 90 t., har äfven nu öfver 50 t. inv. U. a.)

Poeten-Wäldchen, den staden i sitt granskap inrymt åt deras sammankomster och ensliga sysselsättningar. Men då äfven andra, prosaiska spatsergångare ville njuta denna deras arkadiska församlingsort, valde man sig en ny, som låg ett stycke derifrån, ehuru också i närheten af Nürnberg; denna senare fick det betänkliga namnet «der Irrhain,» och här befunno de sig så väl, att de till och med byggde sig hyddor derinne, liksom Christi lärjungar ville göra på Tabor. Poet-skogen är försvunnen, och man måste nöja sig med att se honom blott på några gamla kopparstick; deremot lär irrlunden ännu qvarstå. Pegnitz var oss föröfrigt redan personligt bekant; vid Creussen, nära intill foten af ett berg, som bär det åldriga halfförstörda slottet Böhmenstein (du mins kanske från mitt sista bref, att vi besökte det och dervid hörde oss utropas för Engelsmän), syns den framspringa ur en liten surbrunn, hvilken man utgifver för dess källa och visar åt resande såsom en stor märklighet, emedan få steg derifrån strömmen redan är så stark, att den sätter en betydlig qvarn i rörelse. (Väl påstå de lärde, att det verkliga ursprunget skall ligga något längre bort och bestå af tvenne små källor; men undersökningen derom är oss förmodligen begge likgiltig.) I äldre tider höll man på denna flod, inuti staden, ett slags Fiskar-tornerspel (Fischerstechen), ungefär liksom ännu Gondoliererna i Venedig, med mycken högtidlighet och ståt; en fest, som firades år 1704 för sista gången. En annan å, Rednitz, på hvars strand Wallenstein hade sitt berömda läger, upptager, ej särdeles långt från Nürnberg, Pegnitz i sitt sköte. Föreningsstället är vid den af Judar myllrande staden Fürth, som i Tiecks Phantasus träffande kallas ett «litet Nord-Amerika,» i jemförelse mellan dess hvitputsade moderna glatthet och slamret af dess otaliga fabriker med skepnaden af det dunkla, romantiska Nürnberg. — Bland de sju stenbroar som föra öfver Pegnitz, är icke die Kaiser-Brücke den förnämsta, oaktadt sitt prydliga namn, utan die Fleisch-Brücke, ett verkligen stolt byggverk, bestående af en enda mycket flat båge, af hundra fots längd och

femtio fots bredd; ofvantill i hvalfvet är hon blott fyra fot tjock och svingar sig med lika lätthet som djerfhet öfver floden. Denna bro byggdes år 1598; mästarens namn är Peter Carl. Bredvid hennes ena ingång ligger ett ofantligt slagtarhus, öfver hvars port en oxe af sten i kroppsstorlek hvilar sig, med denna underskrift, som har hela pregeln af den tidens folksqvickhet, hvars oskuld öfverallt offentligen uppträdde i obekymrad glädje:

»Omnia habent ortus suaque incrementa: sed ecce
Quem cernis nunquam bos fuit hic vitulus.»

En bro heter företrädesvis die steinerne Brücke, emedan hon är den äldsta bland alla sina syskon. Hon är byggd år 1457; ända dittills voro de rika Nürnbergarne för blygsamma att anskaffa sig någonting så öfverdådigt, som en bro helt och hållet uppbyggd af sten.

Stannande än här, än der framför sällsamma byggnader, bildverk, fönster med runda eller mångkantiga målade rutor, och så vidare, vandrade vi öfver en mängd af torg och öppna platser, af hvilka man väl kan sammanräkna öfver ett par dussin. Många äro smyckade med konstfulla springbrunnar. Det torde väl knappt i Tyskland gifvas någon annan stad, som har att uppvisa denna myckenhet och kostbarhet af vattenverk, till en stor del underhållna genom förborgade och mödosamt anlagda ledningar. I stora städer vet jag ingenting mera vederqvickande för sinnet, än en sådan mängd af friskt och plaskande vatten på de öppna platserna, der antingen ett trängande folkshvimmel meddelar en känsla af torka och qvalm, eller ock en obesöktare rymd inbjuder vid sorlet till stilla betraktelser. Den yppersta af Nürnbergs springbrunnar är tvifvelsutan den på Stortorget belägna, som med fullt skäl har företrädet att kallas den sköna Brunnen. Den uppstiger pyramidalformig, i den göthiska smakens vegetabiliska styl, fastän något tungt, inom ett åttahörnigt, kraftigt arbetadt jerngaller; ned i bäcknet derinnanför spruta sexton hufvuden oupphörligt vatten; ofvantill ser man bilderna af Moses och Profeterne, längre ner af nio berömda hjeltar och sju kurförstar. De nio

hjeltarne äro delade i ett hedniskt, ett judiskt och ett christligt tretal: Hektor, Alexander och Julius Cäsar; Josua, David och Judas Maccabeus; Clodvig, Karl den Store och Gottfrid af Bouillon. Dessa bilder äro ett verk af den skicklige bildhuggarn Sebald Schonhover, och sjelfva brunnen är byggd af hans vänner Rupprecht, ett par bröder, år 1361. En annan springbrunn, som icke har denna plastiska och architektoniska märkvärdighet, men öfverraskar genom den ymnighet af vatten som den drifver åt höjden, sågo vi på en med träd planterad rymlig plats, som fordom kallades der Neue Bau och nu (af artighet mot Bayerska hofvet) Maximilians-Platsen. Ur midten af ett åttahörnigt stenbäcken upphöjer sig ett berg, vid hvars sidor fyra delfin-hufvuden utspruta vatten; på bergspetsen hvilar en stor, ur ett stycke arbetad mussla, ur hvilken en jättehög Triton, likaledes huggen af sten, reser sig, håller med båda händerna en snäcka för munnen och blåser genom denna vattnet i otaliga strålar uppåt luften. Brunnen är från år 1687, och tanken i sig sjelf temligen trivial; men det rika vattenspelet är behagligt för ögat. — Innan jag lemnar denna plats, bör jag ock nämna, att i Nürnbergs fordna dagar det unga borgerskapet stundom tornerade der, under mycken festlighet och gamman; ett sådant tornerspel kallades «Gesellenstechen,» och det som firades år 1447 blef isynnerhet ryktbart. Besynnerligt nog är, att en galge stod på samma plats och fick stå qvar ända till år 1553. — En annan folks-lustbarhet, som också i senare tider blifvit afskaffad, har gifvit namn åt Maj-gatan på Lorenzer-sidan. Der framtågade fordom hvarje år, vid vårens begynnelse, en jublande procession med ett ungt och präktigt utsmyckadt träd i midten; detta träd hette «der Stadtmaye,» och planterades vid musik på en liten plats der man sedan omkring trädet dansade så länge glädjen och krafterna uthöllo. Herrarne af Nürnberg (Patriciernes hederstitel) försmådde ej att deltaga i detta nöje, och sannolikt har den lika muntre, som lärde Wilibald Pirkhaimer, den ridderlige Kejsar Maximilians rådgifvare och gunstling, här stundom svingat om-

kring i dans med mången vacker handtverkar-dotter, under det mästar Dürer, som i ett af sina bref beskyller honom att vara förmycket fruntimmerskarl, sett derpå med ett halft varnande, halft leende ansigte. Tvifvelsutan hafva klädmakarne dervid särdeles utmärkt sig, sedan Rådet, af aktning för deras rikedom och det myckna de på egen bekostnad uträttat till stadens prakt och båtnad, förlänt dem rättigheten att vid alla högtidliga tillfällen uppträda i Spansk drägt; slik ståt måste ju bringa många hjertan i låga. Nu dansas här icke mer till vårens ära; redan år 1561 förbjöds detta oskuldsfulla folknöje, och en brunn står på den fordna dansplatsen. Med all vördnad för Protestantismens berömliga verkningar, kan man svårligen neka, att den i vissa fall gjort menniskorna öfverflödigt allvarsamma.

Så träffar man i denna åldriga stad ej sällan gator och nejder, som genom sina namn, till en del högst sällsamma, erinra om forntida häfder och sedvanor. En trakt på Schwabenberget, en af de tolf kullar på hvilka Nürnberg är bygdt, heter i gemene mans mund allmänt «bey der verfluchten Jungfrau,» emedan ett dystert torn på denna kulle förborgade den Hemliga Domstolen med jern-jungfrun, dess bekanta straffredskap. Denna kulle ligger på Sebalder-sidan, liksom Pannerberget och de båda Söldnergassen, hvarest kejserliga Banerherrarne, betjeningen och drabanterna bodde, så ofta någon kejsare utkorade Nürnberg till ort för sitt hofläger. Icke långt derifrån är Geyersberget, som likväl mera påminte mig om en närvarande tid, än en förfluten; det har dock ej fått sitt namn efter någon skald eller häfdatecknare, utan efter ett värdshus zum Geyer, som stod der redan i fjortonde århundradet. Måhända hafva Mästarsångarne der mångengång druckit och gjort sig lustiga. (Tillfälle att dricka saknas ej i Nürnberg; man har sagt mig, att utom femtio till sextio vädshus, bättre och sämre, innesluta dess murar etthundra vinhus och fyrahundrade ölhus, hvaremot väl endast finnas tre hus för mjöd, dock äga dessa sista också göthiskt hög-

sinta värdar, som ej befatta sig med försäljning af någon annan dryckesvara). En af kullarne på Lorenzer sidan kallas «der Köpfleins-berg,» emedan man der, långt tillbaka i tiden, innan den ännu lilla staden dit hunnit sträcka sin vidd, väl icke såsom vid Romarborgens byggnad fann ett menniskohufvud i jorden, men deremot så många flera på stegel och hjul; ty denna kulle skall då ha varit den allmänna afrättsplatsen. Alltså har jemväl Nürnberg på sitt sätt ett Capitolium. Om de gator, som heta efter Albrecht Dürer, Hans Sachs och den för ej många år sedan aflidne siste Nürnbergske folkskalden Grübel, vill jag längre fram nämna något utförligare. Svårligen lärer du deremot i hast gissa den egentliga betydelsen af «die elende Strasse;» förklaringen är sådan. I fordna dagar, då ännu denna trakt låg utanföre stadsmuren, bodde här och underhöllos på offentlig bekostnad alla de till Nürnberg ankommande främlingar, som inom staden inga bekanta eller gästvänner ägde. «Elend» betyder nemligen i den äldsta Tyskan detsamma som «Fremd;» och i sanning, på en lång, särdeles utländsk resa erfar man ofta i sitt inre, äfven under de bästa yttre omständigheter, hvilken eländig lott det ligger i förhållandet att vara främmande. Mellertid var denna uppehållsort för främlingarne så angenäm, att de kallade den «das schöne Rosenthal;» och denna poetiska benämning står ännu att läsa med stora bokstäfver på en gammal lada, men af rosor eller någon annan naturlig och mensklig däglighet upptäcker man deromkring inga spår mera. Sköna tidehvarf! så gästvänliga borgerskap träffar man ej nu på jorden.

Sådana sannfärdigt historiska namngifvelser, af hvilka jag lätt kunde anföra många flera, göra på en resande desto behagligare intryck, som man efter frihetens förlust (tyvärr var hos mängden frihetssinnet förkolnadt långt före friheten), af höflighet för den påtrugade nya Styrelsen, nödgats omdöpa en hop gator och platser med allahanda hofnamn, hvilka blott tjena till att påminna utlänningen, liksom hvarje friboren Nürnbergare, om herraväldet af en konungaslägt, som ännu icke till-

räckligt gjort Tysklands goda sak till sin, för att kunna med anblicken af sina namn uppväcka någon frihetsväns förtjusning.

Äntligen hörde vi tornklockorna slå Ett, och hade nu blott en timma qvar till middagsstunden i Röda Hästen; vi befunno oss dervid just på Windruf-torget, bland en mängd trägårdsfolk och deras grönsaker. Det förargade oss, att vi nu vankat ett par timmar omkring i staden och ännu ej ordentligen besett någon enda betydligare byggnad. Men då vi kände att alla sådana, till exempel hufvudkyrkorna eller rådhuset, voro fullproppade af märkliga ting utan och innan, med hvilken kunde vi väl på en timmas tid bli färdiga? — Upplyftande våra ögon under dessa öfverläggningar, sågo vi midt framför oss vid ena sidan af detta torg en icke stor, men prydlig gammal kyrka, om hvilken man sade oss, att den hette Mariä- eller Vårfru-Kyrkan och vore Katholikernes tillhörighet. Vi Nordboar, som så nyligen lemnat det Skandinaviska hemmet och beständigt ännu reste i protestantiska länder, der en katholsk kyrka, liksom tillbehöret af en katholsk gudstjenst, blott understundom visade sig såsom ett ytterst sällsynt undantag från det allmänt sedvanliga, erforo ännu hvarje gång, vid underrättelsen att vi nalkades ett katholskt tempel, samma ungdomliga intryck, som ovilkorligt i föreställningen under begreppet katholsk tecknar en bild af något för våra sinnen särdeles majestätligt och i stor art praktfullt. Denna byggnad ställde sig nu liksom sjelfmant i vår väg och såg ut att inom en timmas förlopp kunna tillräckligt betraktas: dubbelt skäl att bland alla Nürnbergska märkvärdigheter utkora den till det första föremålet för en mera grundligen dröjande uppmärksamhet. Också funno vi den lilla mödan belönad. I förhållande till de egentliga storverken af denna stads byggnadskonst, t. ex. Lorenz-Kyrkan, är den Katholska endast hygglig, och har inuti för kort tid sedan blifvit utputsad som ett dockskåp, med brokiga anstrykningar och förgyllningar i alla ändar. Detta oaktadt är hon, visserligen hygglig i en vida större styl, än hvad man i Sverige vanligtvis kallar en täck kyrka; isynnerhet fram-

ställer hufvud-ingångs-sidan i sin beskaffenhet ett icke ovärdigt minnesmärke från Hierarkiens dagar. Skada, att man tillåtit en mängd säljare af åtskilliga slag här invid muren uppslå sina lumpna varubodar, ett ofog som bidrager allt hvad det kan att skymma och förstöra. Kyrkan, i sig sjelf liten och stödjande sitt hvalf på fyra tjocka runda pelare, hvilka ingenting äga af de äkta göthiska pelarnes fägring, hämtar sitt hufvudsakliga värde, såsom konstverk betraktad, från sin portal. Först anlagd och uppförd af de tvenne broderliga kyrko-byggmästarne Rupprecht, hvilka vi redan haft att tacka för den sköna brunnen, blef den, liksom denna, smyckad med bildstoder af Schonhover och äntligen fullbordad af Adam Krafft. De förres verk är det i sannt ädel forntidssmak bildade förhuset med sina tre yttre sköna dörrbågar och en fjerde inre, samt den ofvanföre befintliga kringgången eller galleriet, från hvilket Kejsar Karl IV, en nitisk gynnare af Nürnberg, lät i sin närvaro, år 1361 vid kyrkans invigning, visa åt det församlade tacksamma folket åtskilliga från Prag ditförda «helgedomar.» Till kejserligt kapell lät han viga det nya gudshuset och kalla det Marias sal; glad, såsom det höfdes en så outtröttlig befordrare af Tysk konst och särdeles af dess utveckling i denna riksstad, att se den byggnad, som enligt hans befallning år 1355 börjat upphöja sig på en plats, der Judarne förut ägt en öfverflödig synagoga, nu så nära fullbordad till Guds heliga Moders ära. Sina föregångares arbete har Adam Krafft, hvars namn du hädanefter i detta bref sannolikt ofta kommer att råka, bekrönt med ett sirligt gafveltak, och dervid är fästadt det ryktbara såkallade «Männleinlaufen» (småmännens omlopp), ett högst konstfullt och dyrbart urverk, som väl förtjenar en liten närmare beskrifning. Genom en sinnrik mechanism har detta ur, ända inemot våra dagar, vid hvarje timslag satt i rörelse åtta små menniskogestalter, af koppar drifna, hvardera två och en half fot hög, att betyga undersåtlig vördnad för en nionde, som lugnt sitter på sin thron med krona, spira och riksäpple; framför monarken åter, vänd emot honom, står

en mindre figur i vanlig riddardrägt och håller ett slags banér i handen. Alla äro, för att utmärka lifsfärgen och drägternas beskaffenhet, med blekrödt, hvitt, gult och grönt öfvermålade. Den thronande bilden är kyrkans kejserlige upphofsman, Karl IV, som framför sig har stående Riksqvartermästarn Grefve von Pappenheim; på hans högra sida stå de tre andliga, på hans venstra de fyra verldsliga Valförstarne, de senare med riksklenoderna i sina händer; alla hålla de tillika i andra handen ett slags liten fana, som hvilar mot skullran. Ofvanföre thronen, öfver kejsarns hufvud, befinna sig siffrorna och en gyllne kula, som genom sin kringvändning tillkännagaf förändringarne i månans sken. Så ofta timman var full, vandrade samtliga Valförstarne omkring thronen och bugade sig för Kejsarn; då bockade sig också Pappenheim: men Döden, en dyster gestalt som på något afstånd lik en härold gaf timslaget, har omsider funnit för godt att låta hela processionen stanna, samt för flera år sedan slagit så väl detta urs, som det H. Romerska Rikets sista timma. Georg Heuss hette den konstförfarne man, som förfärdigat uret och inrättat det helas mechaniska sammanhang; bilderna äro gjorde af en vidtberömd kopparsmed Sebastian Lindenast, en vän af Krafft och Vischer; alla tre voro den store Dürers samtidingar. — Inuti kyrkan ser man några goda målerier, särdeles på glas; i allmänhet flerfaldiga mycket gamla konstarbeten i färgor och bildverk, hitförda ur andra kyrkor vid den senaste städningen och utsmyckningen; yngre bilder af blandadt värde dels från nyssnämnde mästares tidehvarf, dels från det stilla befruktande äldre, nemligen den alla konstfrön så huldrikt vårdande Karl den Fjerdes. Bland de yngre påminner jag mig med lifligt nöje en tafla, som föreställer Jacobs likbegängelse och tillskrefs Dürers lärjunge Hans Kulmbach. Chorets fönster utmärka sig genom de vackraste glasmålerier; man har vid den sista inredningen, i bemödandet att återkalla den fordna tidens färgrika egendomlighet, sökt att täfla med dem i nya målade fönster, men härmningen står oändligt långt efter förebilderna. Den bästa bland dessa är

tvifvelsutan ett präktigt skilderi, som sitter midt i ett fönster bakom högaltaret, och åter föreställer kejsar Karl IV på thronen. Ett ögonkast bör man också skänka åt några i koppar drifna figurer af Lindenast, befintliga i choret, på höger om altaret, ofvanför en inom galler förvarad bild af den bedjande Maria; denna är lika gammal med kyrkan sjelf.

Vid middagsbordet i vårt värdshus var ett talrikt och blandadt sällskap församladt; vid hvardera ändan presiderade en värd, fader och son; den senares ansigte hade mycken likhet med Kranachs Luther. En lustig taffelmusik gjorde, att vi mindre noga pröfvade matens ej alldeles classiska beskaffenhet. Vid min ena sida satt en man, som gerna språkade och beställsamt gaf sig möda att underrätta mig om allt, hvad han i Nürnberg ansåg vigtigast att veta för en nykommen främling. Han tog mig förmodligen för att vara en fabrikant eller resande Oeconom, emedan han begynte med att uppräkna för mig alla de stampar, qvarnar och sågverk, som drifvas dels af Pegnitz, dels af ett litet med denna flod sig förenande vattendrag (der Fischbach). Då han såg, att detta ämne ej särdeles lockade min uppmärksamhet, dömde han sannolikt att jag tillhörde det slags resande, som färdas omkring verlden blott för att tillbringa sitt lif på landsvägen; ty utan all förmedlande öfvergång gjorde han mig nu den frågan: om jag ännu försökt en spatserfart med någon Lohnrössler? *) hvarpå han genast tillfogade, att man här med stor lätthet kunde träffa formän, **) som för temligen billigt pris låta öfverenskomma med sig om resor till de aflägsnaste orter, såsom t. ex. Wien, Frankfurt och München. Jag tackade honom för hans undervisning, men anmärkte, att dessa menniskor dock troligtvis likaså här, som i det öfriga Tyskland, lära vara dyrare och tungroddare än de Italienska vetturinerna; hvarföre det vore bäst att hålla sig till extra-posten. Ny tystnad. Äntligen föll det mig in — den

*) Ett slags hyrkuskar, som köra med enspännig vagn, och äfven utlåna hästar till spatser-ridter.

**) Landkutscher.

katholska kyrkan låg mig ännu i hufvudet — att jag icke borde lemna min grannes språksamhet alldeles obegagnad, och då han tycktes vara noggrannt historiskt kunnig om det som med hans närmaste omgifning stod i sammanhang, bad jag honom meddela mig bestämda uppgifter öfver förhållandet mellan de olika religionsförvandterna i Närnberg, samt i allmänhet öfver stadens andliga indelning. Han var dertill genast beredd, högst glad, som det tycktes, att möta en sådan numera nästan oväntad vettgirighet. Den Evangeliskt-Lutherska församlingen, till hvilken, som bekant är, de flesta invånarne bekänna sig, äger fem sockenkyrkor, nemligen S. Sebald, S. Lorenz, S. Ägidius, S. Jacob och zum Heiligen Geist. Det minsta antalet räknar den Reformerta, hvars enda kyrka är S. Martha; der höllo fordom Mästarsångarne sina sångskolor, ja man tillät der verldsliga skådespel att offentligen uppföras; om murarne hade medvetande, så skulle väl motsatsen mellan detta lustiga lefverne och den stränga, nakna, tråkiga reformerta gudstjensten förekomma dem besynnerlig nog. Också Katholikerna äga blott en enda kyrka, den, som vi nyss besökt; men äro dock talrikare, och jemväl utom stadens murar bo många som ej afvikit från den romerska trosformen, bevista messan i denna kyrka och derifrån hämta sina Sacra. I Nürnbergs äldsta tider var hela staden indelad blott i tvenne socknar, S. Sebald och S. Lorenz; Pegnitz skilde dem från hvarandra; en hop orter i stadens grannskap voro tillika i deras områden inbegripna. Snart tillväxte likväl folkmängden så, att dessa begge kyrkor ingalunda förslogo till dess behof, hvarföre man småningom byggde en myckenhet större och mindre bi- eller under-kyrkor, i hvilka messor lästes, predikningar höllos, nattvarden utdelades o. s. v. Dock ägde endast hufvudkyrkornas herdar rättighet att döpa, viga och begrafva; rättighet, som de äfven efter Reformationen bibehållit ända till de genom Bayerska väldets införande förorsakade ändringar. Så voro, med kapellen tillsammantagna, gudshusen i Nürnberg 62. Af dessa har Bayerska Regeringen, år 1810, sedan den ifrån de äldre hufv-

vudkyrkorna söndrat allt hvad utom ringmurarne ligger, upphöjt de ofvannämnda till sockenkyrkor; de öfriga äro nu tillslutna, nyttjade till förrådsbodar eller ock fullt ödelagda, efter närvarande tids bruk och skick. — Tänkvärdigast var mig den underrättelsen, att efter den här år 1524 segrande kyrko-reformationen har Lutherska församlingen vid gudstjenstens offentliga utöfning behållit ungefär två tredjedelar af den romerska ritualen, och detta just enligt ett af Luther sjelf på begäran gifvet godtfinnande. Ett nytt bevis, huru långt Luther, som af Christendomen med skäl kan anses för dess siste kyrkofader, var aflägsen från en del nymodiga Protestanters fanatiska abstrakthet. Först i de sista tiderna har det gång efter annan för denna lyckats att jemväl här vinna öfvervigt, t. ex. år 1810, då man afskaffade den ännu i Sverige brukliga messeskruden vid nattvardens utdelning. Häröfver betygade föröfrigt min man så mycken glädje, att jag äntligen insåg det han sjelf var en prest — en upptäckt, som tillräckligt förklarade mig hans kyrkohistoriska åsigter. För att göra ett slut på det för mig af allt sladder förhatligaste, nemligen om förnuftets seger öfver fördomarne, — emedan de flesta menniskor hvarken veta hvad förnuft eller fördom är, — föll jag honom i talet med denna gammaltyska rimvers, den jag tillsporde honom om han kände:

«Hätt' ich Venedigs Macht,
Augsburger Pracht,
Nürnberger Witz,
Strassburger Geschütz,
Und Ulmer Geld:
So wär' ich der Reichste in der Welt!» —

Ja, svarade han, men nu står det i alla dessa städer illa till både med makten och penningarne! (Också med vettet, tänkte jag för mig sjelf.) Och nu kommo vi på allahanda charakteristiska drag af Nürnbergs fordna välmåga, bland hvilka knappt något syntes så behaga honom, som vinhandelns flor i sextonde århundradet. Under det vi spisade sista rätten och tömde

våra vinflaskor, anmärkte han att den egentliga gyldne vinåldren försvunnit med den tid, då på gamla vintorget (der numera intet vin är att köpa) hvarenda thorsdag och fredag inkördes ett par hundra vagnar lastade med vinåmar, Frankiska, Rhenska, Neckarviner o. s. v. Hvad som af denna vinmassa ej om fredags-aftonen var utsåldt, förvarades i Herrarnes källare till nästföljande veckas vinhandelsdagar (kanske pröfvade mellertid Herrarne då och då, om vinet höll sig). Ja, från stadsporten hela långa gatan fram till saluplatsen stodo ofta på dessa dagar bredvid hvarandra tre rader af dylika forvagnar och kärror, så att ingen annan menniska vågade sig in i trängseln, än de som lockades dit af vingudens håfvor.

Framåt qvällen företogo vi oss en ny spatsergång, egentligen i den afsigt, att från någon tjenlig punkt utanom stadsmurarne få en hel öfversigt af staden och isynnerhet af dessa mångtornade murars eget utseende. Mörkret öfverraskade oss dock snart och tvingade oss att gå hem igen. En hastig blick i skön aftonbelysning visade oss likväl ganska fördelaktigt vårt föremål. Den närmaste ängden omkring Nürnberg är något flack; men på den högsta af dess kullar framställer sig den urgamla riks-borgen rätt ståtligt, och den dubbla ringmurens 365 torn, bland hvilka 183 äro byggda af qvaderstenar, bilda en vördnadsbjudande inhägnad om en massa af ungefär 5000 hus, öfver hvilka de göthiskt spetsiga kyrkotornen blänkande höja sig. Vid fyra stadsportar (Laufer-, Frauen-, Spitaler- och Neu-Thor) stå runda torn, fullkomligt i formen af uppåt riktade mörsare; så ombyggdes de mellan åren 1552 och 1557; förut hade de varit fyrkantiga, liksom alla de andra. Bland sjelfva Borgens flera torn är det så kallade Vestner-Thurm det enda runda; folket säger, att dess grundval i klippan har samma djup, som längden af dess höjd ofvan klippytan. Den i borgens grannskap belägna femte hufvudporten, das Thiergärtner-Thor, påminner med sitt namn om Borggrefvarnes djurgård, till hvilken den fordom förde. Genom en af de tre mindre stadsportarne, das Vestner- eller Burg

Thor, som befinner sig i sjelfva borgen, gingo vi tillbaka in i staden. Ursprunget af denna borg, och i allmänhet af Nürnberg, förlorar sig i dunklet af det nionde århundradet. Den sannolikaste förmodningen deröfver, liksom öfver uppkomsten af stadens namn, är väl att de första innevånarne anländt från Noricum eller Nordgau, vid Pegnitz anlagt några qvarnar och jernhamrar, samt till säkerhet för sitt nybygge upprest ett vårdtorn på det berg der nu Borgen står, hvilket då naturligtvis med hela nybygget antog benämningen NorikerBerg eller Nordenberg, hvarifrån öfvergången till Nürnberg ej är svår att utleta. Man är nästan frestad att se det första vårdtornet för sina ögon i det uråldriga torn som ännu kallas Lug-in's Land (af det forntyska ordet «Lugen», skåda, titta), och som dock visserligen är yngre. Deremot har det icke långt derifrån stående femhörniga Nero-tornet alla kännetecken af en ända in i hedendomen tillbakagående ålder och är, om än icke (såsom man föregifver) en romersk byggnad, dock säkert ett af de aldraäldsta bland detta slags Tyska fornminnen. Den i borgen förvarade måleri-samlingen bestämdes till sysselsättning för morgondagens förmiddag. — Enligt sextonde århundradets krigskonst är Nürnberg ganska kraftigt befästadt: utomkring den yttre stadsmuren drager sig en hundra fot bred och temligen djup löpgraf, och på något afstånd vidtager åter ett nytt beskydd, en circumvallations-linia, bestående af en mängd skansverk, som sträcka sig omkring förstäderna och deras trädgårdar. Bottnen af löpgrafven är nu dels med gräs bevuxen, dels nyttjad till små åkerfält och planteringar. Till dylika hushålls-ändamål är också rummet mellan den dubbla ringmuren (die Zwinger) afdeladt, och samtliga försvars-anstalterna förråda, att man väl ej hädanefter ämnar afslå många stormar.

Stadens omgifning har för öfrigt ingen brist på trädgårdar med orangerier och puts-bildstoder, offentliga spatserbanor, lustorter med värdshus och dammar. Men af all denna herrlighet var i närvarande årstid ingenting att njuta. Ja, till och

med det skådespel undgick oss, som vintern jemväl här icke sällan ger, nemligen att se skridskor, kanor och slädar i hvimlande rörelse; hvarken snö eller is behagade infinna sig. — Tyvärr är de egentliga folkslustbarheternas, de äkta borgar-festernas tid längese'n förbi. Äfven Nürnbergs väfvare, som fordom alla år, på en viss sommar-söndag, i mangrann församling, män, qvinnor, barn, mästare, gesäller och lärgossar, genast efter solens uppgång uttågade från Schwabenberget under skallande musik genom den så kallade långgatan till en liten bokskog, hvarifrån de efter solnedgången återvände under lika jubel, hafva nu öfvertygat sig att slik poesi ej rimmar sig mera med handtverket.

Det är bekant, att alla resande prisa den utmärkta renligheten af Nürnbergs hus och gator: staden har ägt detta beröm allt från sina äldsta tider; man jemför de Nürnbergska fruntimren med de Holländska, och snyggheten af en Nürnbergsk boning, särdeles af det så kallade prunk-rummet (das Prangzimmer), säges öfverstiga äfven de strängaste fordringar, utan att dock falla i Holländsk öfverdrift. Detta renlighets-sinne verkar ock förmånligt på innevånarnes helsa; Nürnbergarne påstå sin stad vara en så sund ort, att man, vid ordentligt lefnadssätt, vanligen här skall upplefva nittionde året. Jag lemnar derhän, om denna uppgift är grundad, i hvilket fall alla de, som gerna lefva länge, borde hit företaga en gemensam folkvandring. Men då det tillika, så länge man lefver, är högst maktpåliggande att kunna hitta der man vill råka och vägleda sig så ofta det är mörkt, så borde Regeringen och Borgerskapet skynda sig att vidtaga helt andra husnumrerings- och gat-upplysnings-anstalter. Många hus äro utan nummer, och deremot räknar ofta ett enda nummer under sig flera hus, hvilka måste taga ABC till hjelp för att bevisa sin tillvarelse. Så hänger också blott här och der, på omätliga mellanstånd, en lykta midt i luften, öfver en och annan större gata eller vid något af de ansenligare husen. Den härigenom uppkommande striden mellan ljus och skugga, med skuggans

afgjorda öfvervigt, har annars något eget sällsamt romantiskt, som icke misshagade mig. De om hvarandra i dunklet vandrande och blott sällan plötsligt belysta menniskorna bekommo, särdeles på ödsligare platser, ett utseende af kringvankande vidunder, och mest gäller detta om det kringboende landtfolkets qvinnor, som vaggade sig fram i besynnerlig drägt med vidt utstående höfter och svarta runda karlhattar med jättestora skyggen. — Endast på Stortorget funno vi en stark belysning, och den utgick från en i dess midt uppställd fyrkant af små glimmande bodar, hvilka sent inpå natten, liksom portiken af ett offertempel, omringades af en strömmande folkskara. Man kan taga för säkert, om än alla andra menniskor nöja sig med halfskymning, att åtminstone köpmännen alltid vilja se tydligt.

D. 29 Nov.

I dag ha vi aflagt tvenne långa, vigtiga besök: i Borgen — och Sebalds-kyrkan.

Den förstnämnda hedervärda forntids-bilden, med sina torn, sin graf, sina gråa murar och sin rest af borgträdgård, låg i morgonskimret rätt stolt och visade oss en vacker utsigt öfver staden och dess närmaste omgifning. Kunde murstenarne tala, så skulle de till en del sannolikt berätta oss obekanta tilldragelser från Kejsar Conrad I:s regering, ja, det uråldriga kapellet anses af insigtsfulla kännare tillhöra kejsar Arnulfs tid. Här hade Borggrefvarne sin boning, och från denna höjd vakade deras öga i kejsarens ställe öfver det som nedanföre timade bland de fria, rörliga borgersmännen. Mellan det femhörniga Nero-tornet och det så kallade Lug-in's-Land låg deras äldsta residens. Vid en öppen plats utanför borgen mot staden till (die Freyung), stå några andra gamla torn, som fordom kallades Borgvårdar («Burghuten»), emedan de hade fyra särskilda portar att bevaka. De voro anförtrodda dels åt Borggrefvarne, dels åt några adliga slägter, till dess i begynnelsen af femtonde århundradet, med kejsarens tillåtelse, staden småningom köpte dem alla. På den innersta gården står en

hög, åldrig lind, omkring hvars vördiga stam är inrättadt, ett rundt säte af enkla stenar; enligt sägen är den planterad af den heliga kejsarinnan Kunigunda, och jag ville i denna punkt gerna tro Slottsuppsyningsmannen, som annars meddelade oss för mycket af sin klokskap. — Det var en besynnerlig sammansättning, denne man, som lefver med sin dotter i ett par trånga, mörka rum af den stora för öfrigt obebodda byggnaden. Vi hade möda nog att finna honom, emedan vi begifvit oss dit opp utan någon ledsagare från vårt värdshus; ändtligen efter mycket ropande, ringande, klättrande och stampande i allahanda dunkla trappor och återskallande gångar, stack först en flicka i Nürnbergsk morgondrägt ut hufvudet genom en rundrutig glugg högt ofvan oss, och kort derefter kom herr Castellanen, bugande med nattmössan i handen, en mager, bedagad, något lång figur, i hvars ansigte vi genast läste en nyfiken blandning af en gammal skalk och en gammal betjent. Språksam, smickrande, immerfort bockande och så genomträngd af aktning för våra personer, att vi blott sällan med våra böner och befallningar kunde förmå honom i kylan betäcka sin hjessa, följde han oss nu från rum till rum, från märkvärdighet till märkvärdighet, och narrade oss ofta genom sin ohämmbara sladderaktighet att utbrista i skratt, fastän vi också ofta svuro mellan tändren.

Först infördes vi i Kejserliga Kapellet, der ännu Maria Theresia och Joseph på en läktare bevistat messor, samt i åtskilliga derintill gränsande och med ålderdomsminnen (fanor m. m.) smyckade rum, som, under det Heliga Romerska rikets bestånd, varit bestämda till kejsarnes enskilda bruk. I architektoniskt afseende är detta kapell, som egentligen är dubbelt (neml. den lilla Margaretha-kyrkan med sitt torn och Otmars-kapellet öfver henne), högst lärorikt; det har det tionde århundradets byggnadsart, ett outveckladt mellanting af den till förgängelse öfvergångna Grekisk-Romerska och den embryoniskt begynnande Göthiska. Ännu ser man här runda hvalf och bågar, små fönster och dörrar, tunga och dock små pe-

lare, satta öfver hvarandra tvåvåningsvis, eller sammanbundna genom mellankapiteler; man saknar det egendomligt djerfva, det lätt verkställda, det sirligt genombrutna, som stämplar egentligt göthiska byggnader; allt slags bildverk, t. ex. utanpå Margaretha-tornet, är rått och oskapligt, vidunderliga djur- och mennisko-gestalter, hvilka liksom med gåtolik tystnad förvara en sällsam hemlighet, nemligen det ännu icke hittade uttrycket för en åsigt, en syftning, som ej arbetat sig fram ur upprinnelsens chaos. Några hafva i detta torn velat finna en öfverlefva från något Diana-tempel; men det mystiska i dess beskaffenhet behöfver ingen sådan förklaringsgrund.

Nu öppnade sig de rum, som för icke många år sedan blifvit inrymda åt en offentlig samling af målerier, med synnerlig hänsigt på forntyska mästareverk. Utom de taflor, som från äldre tider alltid här befunnits, har man hitfört en mängd ur andra offentliga byggnader, t. ex. Rådhuset, upphäfda kyrkor m. m. Ja, den Bayerska styrelsen har låtit hitsända åtskilliga konstverk, bland hvilka flera tillhört de gamla gallerierna i Düsseldorf, Zweybrücken, Bayreuth och Augsburg; hvarvid likväl är att märka, att den till München härifrån bortfört de flesta af dem, på hvilka Nürnberg sjelft satte högsta värdet, och att den ur sitt rika förråd till ersättning icke just skickat de aldrabästa. Oaktadt allt detta är samlingen betydlig och aktningsvärd. Hvad som först tilldrog sig min åsyn, var ett af Dürer i tvenne höga bilder måladt Kejsarpar, Carl den Store och Sigismund. Allt är här stort, fast och värdigt. Rikedomen i attributerna och drägternas symboliska prakt låter näppeligen beskrifva sig. I Carl den Stores anletsdrag, i uttrycket af hans väsende är allt förenadt, som gör en konung till landsfader och en faderlig hjelte omotståndligt älskvärd. Omkring hans bild läsas följande af Dürer sjelf författade verser:

«Diss ist die Gestalt und Bildung gleich
Kaiser Carl der das Römisch Reich
Den Deutschen unterthänig g'macht,

Sein Kron und Kleidung hochgeacht
Zeigt man zu Nürnberg alle Jahr
Mit anderm Heilthum offenbar.» (Nu ej mera!)

I kanten: «Karolus — magnus — imperavit — annis 14.» — Deremot ser väl den goda kejsar Sigismund någorlunda så ut, som hans person i historien var, betydligt slappare och enfaldigare; men har dock hvad man kunde kalla materialen af sitt tidehvarfs mannastyrka, och uppträdande i en modern congress af jordens beherrskare, skulle han tvifvelsutan öfverstråla dem alla i konungsligt majestät. — Men de tvenne vigtigaste af alla här befintliga målningar, äro de vidt beryktade Dürerska Altardörrarne, med Johannes och Petrus på den ena, Paulus och Marcus på den andra; den bifogade teckningen sätter dig i stånd att dömma öfver compositionen. I dessa begge arbeten tillfredsställas alla konstfordringar på det mest sammanstämmande sätt, charakteristikens djuphet och kraft, gestalternas fulländade makt och ädelhet, de i stora massor och enkla blida veck målade drägterna, den strängt fullkomliga teckningen, den sköna symmetriska färgbehandlingen; här visar Dürer sig utan fråga som Raphaels jemlike, ehuru han visserligen icke alltid är sig sjelf lik och icke har dennes universala förmåga. Om dessa taflor och ett ypperligt sjelfportrait af deras mästare föres mellan Nürnbergs och Münchens konstälskare en stor strid; de finnas nemligen äfven i München, och man påstår på båda ställena att äga urbilderna. Jag vet ej, hvarföre man icke antager den enkla möjligheten, att den outtröttligt flitige Dürer kunnat flera eller åtminstone två gånger måla vissa åskådningar, som särdeles lifligt sysselsatt hans själ *). — Nu, sade ledsagarn, som på sitt

*) Jag har nu äfven sett de Münchenska; färgtonen på dessa förekommer mig klarare och hela coloreringen friskare. Kanske talar detta för den Münchenska fåfängan, ty det bevittnas ju af många andra bilder, att Dürer, när han ville, äfven i färgning var mästare. Må man således anse de Nürnbergska som afbilder, så äro de i alla fall af någon Dürers lärjunge och utmärkt förträffliga.

vis gladdes öfver vår hänryckning, vilja vi gå till Dürers läromästare Påminnande mig dervid namnet Michael Wohlgemuth, trädde jag med lika mycken rörelse som nyfikenhet framför fyra altardörrar, innan och utan glansfullt betäckta med helgon och legender. Utanpå sväfva öfver gyldne blommor åtta heliga i kroppsstorlek; innantill utbreder sig, i mindre mått, en cyclus af flera afdelningar, som föreställa den H. Lucas', Sebastians, Georgs m. fl. lefnadsöden, bedrifter och lidanden. Hvad som än här må felas i teckning och sinnliga förhållanden, ersättes dock rikt af det helas saliga behag; med den ostörbara högre hvila, det ljusets lugn, som speglar sig i de heligas ansigten och simmar öfver hela framställningen, täflar färgornas oförgängliga styrka och glans; man kan tadla, om man vill, åtskilligt vid dessa bilder, men man glömmer dem ej mera och man är lycklig vid deras minne. Sådana skilderier kunna kallas målade psalmer.

I dessa allvarliga betraktelser afbröto mig andra ej mindre allvarliga, som förde mig ur Konstens område in i Historiens. Orsaken dertill var en vid och hög målning, som nästan betäckte en hel vägg och skildrade ett furstligt gästabud från tiden af trettioåra kriget. Jag behöfde ej länge söka, förrän jag upptäckte Svenska hjeltar deribland. Det var Sandrarts bekanta framställning af den fridsmåltid, som Carl Gustaf, dåvarande Svensk Generalissimus, gaf den 25 Sept. 1649 på rådhuset i Nürnberg, efter afslutandet af preliminarierna till Westphaliska freds-executionen, åt alla närvarande fältherrar och diplomatiska personer, svenska, kejserliga och rikeständiska. De till detta kärleksmål församlade gästerna, 49 till antalet, alla efter naturen troget afbildade, sitta delade omkring tre bord, och vid hvartdera innehar en furste eller särdeles utmärkt höfding föresätet; Carl Gustaf sjelf, till venster från åskådaren, vid det första. Han är talande lik ehuru ännu mycket ungdomlig; man märker i hans gestalt den starka böjelsen till fetma, men fylligheten öfverskrider ännu ej den behöriga jemnvigten; ynglingsblomman har ej lemnat detta seder-

mera något hårda och vandaliska anlete. Bland gästerna vid det andra bordet, der Duca d'Amalfi (Ottavio Piccolomini) äger förnämsta platsen, träffar man icke långt från honom fältmarskalken Wrangel, som ser på engång högst uppmärksam och högst förnöjd ut. I något afstånd från sitt ämne, längst bort på högra sidan af målningen, sitter konstnären, mästar Sandrart sjelf, en skön man, i svart drägt, med sina verktyg i handen. — Han målade denna stora tafla i Carl Gustafs egna rum och fick af honom till belöning 2000 Rhenska Gyllen samt en 200 dukater tung guldkedja. Man berättar såsom ett prof af Sandrarts utmärkta skicklighet, att han under sitt arbete, utan att störas, kunde afhöra, ja sjelf deltaga i de samtal, som dagligen och stundligen i alla tungomål fördes hos Carl Gustaf, med hvilken naturligtvis allahanda personer af mer och mindre vigt ständigt hade någonting att beställa. Det var godt för Sandrart att äga en så lätt arbetsförmåga; men som han sjelf endast var en virtuos i sin konst, öfver hvilken hans åsigt aldrig höjde sig ur det inskränkt Eklektiska, så fordrade ock det ämne man denna gången gifvit honom ingen särdeles djup uppfattning eller öfverläggning. Enligt Carl Gustafs vilja, förärades målningen sedan åt stadens rådhus af fältmarskalken Wrangel. — I fönstren af denna sal, med tankarne fästade på Sveriges förr och nu, vederqvickte jag mig en stund af den glada utsigten åt nejderne af Zirndorf och Rednitz, der Wallenstein hade sitt läger, den gång han i Nürnbergs grannskap ville spela Jupiter Tonans. Vår ledsagare gaf oss deröfver, liksom ock öfver Gustaf Adolfs läger närmare staden, samt båda fältherrarnes ömsesidiga operationer, en så utförlig och noggrann beskrifning, som hade alltsammans till dragit sig under hans egna ögon. Men Gustaf Adolf*), hans

*) Vid sitt första antåg lät han i Nürnberg fråga, om borgerskapet vore sinnadt liksom han, och fordrade att man skulle «rotunde» förklara, om man ville hålla med honom eller ej! — I sitt Tal till stadens innevånare den 21 Mars 1632 säger han bland annat, att han i sitt lif aldrig sett någon så stor och folkrik stad, samt fortfar: «Es

egenskaper, Svenskarnes bedrifter, och alla krigiska erinringar från dessa för Nürnberg så betänkliga dagar, äro här i hvart barns mun. Tyvärr kunde mina blickar ej tillräckligt följa hans utpekningar och förklaringar, emedan ett herrligt solsken ej förmådde hindra, att en blåaktig dimma sväfvade öfver trakten.

Tvenne nakna qvinnogestalter, som af vår förare utgåfvos för Holbeinska (af andra, grundligare kännare tilläggas Kranach), visa tydligt, att dessa gamla mästare aldrig bort befatta sig med behandlingen af det Nakna. De äro i kroppsstorlek målade på svart grund, med en förundransvärd innerlighet och flit; men det magra, torra och långsträckta i lemmarnes förhållanden går dock verkligen för långt öfver gränsen af all kroppslig fägring. Man målade så, förmodligen mindre af okunnighet (man hade ju den lefvande naturen tillhands, så ofta man ville), än af ett visst system; man var from och sedlig, och man sökte det rena uttrycket af en sträng kyskhet i formsammansättningar som närmade sig till det benrangels-lika. Men då man ock, i en sådan sinnesstämning, icke tyckte sig vara förpligtad att öfverslöja det naturliga, — emedan allting är kyskt för de kyska, — så finner man stundom på dylika bilder skenbara och vid första ögonkastet förvånande motsägelser mellan det anachoretiska ärbarhetssinnet på den ena sidan och den menlösa natursanningen på den andra. Och så äro på den vackraste af dessa tvenne (hvilken icke destomindre

---

hat Euch Gott wol wunderlich erhalten, wie Er mich dann auch zu diesem Werk berufen, dann Ich mich ehe des jüngsten Tages versehen, als dass ich nach Nürnberg sollte kommen — — und wie Ihr gesprochen, so hab' ich mein arm Land und Leut, und was mir Lieb ist, verlassen, so manchen theuren Helden mit mir hinaus geführt, welche ihr Leben neben dem Meinigen gewagt, alles dem gemeinen Evangelischen Wesen und zu Erhaltung der Deutschen Libertät zum Besten.» Han berömmer Nürnbergarne mycket, men uppmanar dem till nitiskt fortfarande, och yttrar sig till slut: «Es wird Euch Gott nicht alle Tag solchen Prediger schicken, als wie Mich!»

af vår ledsagare ansågs för en Guds Moder!) qvinnans lönligaste behag blottade med en noggrannhet, som man endast väntar sig hos en Giulio Romano eller någon annan sinligheten smickrande söderländsk vällusting. Sannolikt skall hon föreställa en Venus, och den bredvid henne stående gossen en Amor. Begge äro tvifvelsutan portraiter. Den enas hår är besynnerligt färgadt, i gulaktiga och rödaktiga flammor; kanske lät man den tiden med mycken konst så vanställa sitt hår, och inbillade sig dermed hafva förskönat det öfvermåttan. — Mycket behagade oss en förträfflig målning af Georg Pencz, som redan närmade sig ett mera italienskt manér; den var en bild af den tappre Sebastian Schirmer; i sin rika men dunkla drägt, hvars ståtligaste prydnad är den stolta ringkragen, ingifver den välväxte, kraftfulle, hjeltemodigt blickande mannen ovilkorlig aktning och oinskränkt förtroende. Personligt angenämare, fastän gjord i en vida mindre styl, var mig en tafla af De Hoogh, som föreställde en Svensk officer i den välbekanta trettioåra-krigs-uniformen, der den gula färgen spelade en så betydande beståndsdel. Högst blomstrande, välmående och förnöjd, sitter han midt i ett rum med all svensk maklighet och händerna stödda mot höfterna; bredvid honom står hans sedesamma hustru, likaledes mycket belåten, och vid ett fönster hans trogne betjent; i ett yttre rum sitter en syende kammarjungfru, som tycks efter måttet af sina krafter djupsinnigt öfvertänka verldens gång. — Af fruktan att trötta dig alltförmycket med utförligheten af mina hågkomster, nämner jag blott ett ypperligt skilderi af de Hel. tre Konungarnes Tillbedelse, hvarom jag vid ett annat tillfälle väl torde säga något mera; mästaren heter Martin Schön, var ungefär en samtiding af M. Wohlgemuth, och synes ägt hvad man kallar talent i lika, ja kanske högre mått än denne, men deremot en smula mindre poesi. Med lättare samvete lemnar jag tillsido åtskilliga visserligen i sin art goda Italienska historie-målerier, till större delen ur Venetianska skolan, — samt med det aldralättaste en mängd Nederländska djur-, landskaps-

och slagtnings-stycken; de förras värde förstår jag ej ännu tillräckligt, och de senare försatte mig i en fullkomlig köld; framdeles torde jag kanske få smak äfven på sådant.

Deremot kunde jag knappt se mig mätt på en liten tafla, som anspråkslös och halft förgömd hängde öfver en dörr, och af vår ledsagare förklarades för Byzantinsk. Du kan föreställa dig, med hvilken uppmärksamhet mitt öra lystrade till klangen af denna benämning, och med hvilken nyfikenhet jag spände upp ögonen på det intet drag skulle undfalla mig. Jag har så mycket hört talas om Byzantinskt måleri och har alltid förmodat, att man engång i de österländska konstlemningarna från Christendomens äldsta århundraden skall finna tråden till en bestämd insigt öfver beskaffenheten af det antika måleriets öfvergång i det christliga. Denna tafla, föreställande på guldgrund Christus som kröner sin Moder, är tvifvelsutan i anda, ton, styl, teckning förundransvärdt skild från alla de forntyska jag hittills ägt tillfälle att se, och det förekom mig, som såge jag här i sjelfva den rätliniga stelheten en döende flägt af Grekernes plastiska ideal, samt således ett slags fortsättning af den gamla Grekiska konsten. Sedermera har jag dock förändrat min mening, och håller för sannolikare, att denna målning verkligen är tysk, men af den gamla ännu så föga bekanta Nederrhenska skolan. Är nemligen, såsom det påstås, de Byzantinska taflornas allmänna grundegenskap ett till död nödvändighet, till mechaniskt utöfvad tradition öfvergånget manér, så var förevarande mästare visserligen ingen Grek; hans arbete förråder en omisskännlig sinnesstämning af lefvande kärlek och derigenom af sann sjelfständighet. Hvad åter den Nederrhenska skolan beträffar, så hafva dels kopparstick, dels hvarjehanda skriftliga och muntliga underrättelser bragt mig till förmodan, att den i många fall, och särdeles i det väsendtliga af en viss idealisk ädelhet, afviker från den senare Nürnbergska, der den religiösa och ästhetiska ingifvelsens poesi (vare detta för öfrigt sagdt med undantag och utan obilligt klander!) antog en uppsyn af handtverkar-ifver,

främmande för de Nederrhenska mästarnes glada och liksom innerligare medfödda konstfärdighet; hvilken, om än i vissa delar mindre techniskt utdanad, likväl i det helas sammanstämmande lifsyttring uppenbarar sig såsom mera omedelbart fluten ur konstens gudomliga källa. Ett nära inbördes förhållande har säkert ägt rum mellan det Byzantinska måleriet och det äldsta Tyska; men deröfver hvilar ännu tjock dunkelhet, åtminstone för mig, som måste se många såväl afgjordt Byzantinska som afgjordt Nederrhenska målningar, innan jag häruti vågar stadga min öfvertygelse. Vare sig dermed hur som helst, nämnda tafla är verkligen himmelskt tänkt och målad; uttrycket i personernas anleten närmar sig till Raphaels höga och dock så naturliga idealitet, och den fromma konstnärns outsägliga idoghet vid utförandet af det minsta, som af det största, blir angenäm genom de klara färgornas varma glans på den ståtliga guldgrunden. — Den Nürnbergske ädlingen, friherre Haller von Hallerstein, har räddat detta mästerstycke ur glömskan och kanske från förgängelsen. Sjelf en medlem af den gamla Imhoffska rådsherre-slägten, upptäckte han vid en skeende omlagning i Sanct Lorenz-kyrkan, denna åldriga tafla i den Imhoffska slägt-bänken; honom har konstvännen att tacka, att hon blifvit bevarad, renad och ändtligen härstädes upphängd. — Och med denna bild lifligt inpreglad i själen, togo vi afsked från borgen för denna gång, med beslut att återkomma nästa morgon. Detta löfte fägnade högligen vår snacksamme uppsyningsman, i hvars miner vi läste det glada hoppet att då kunna utspana våra namn, dem vi, för att stegra hans putslustiga brännande nyfikenhet, ända hittills insvept i ett hemlighetsfullt mörker, i trots af alla de utsökta vändningar och halfva frågor, med hvilka han sökte komma oss på lifvet.

Innan vi lemnade borgens område, fördes vi in i ett af tornen, der en brunn visas åt alla främlingar såsom en stor underbarhet, dels för dess djup skull, dels derför att en folksägn påstår honom vara gräfven på Carl den Stores befallning.

Den är ock i sanning duktigt djup. Om man håller en flaska vatten öfver öppningen, och hastigt tömmer henne, så hinner man räkna 30 till 32 sekunder, innan man hör att vattnet når ytan af källans vatten. Sådan var åtminstone ledsagarens tro; vi hunno likväl blott till 26, fastän vi anställde rönet trenne gånger. — En annan folksägen utpekar på ett ställe i borg-ringmuren spår efter ofantliga hästskor, och förtäljer dervid, att den i fjortonde århundradet för sina äfventyr och sitt hat mot Nürnberg vidtbekante rofriddaren Eppela (Apollonius?) Gailing, engång, efter en misslyckad öfverraskning och de sinas flykt inspärrad af fiendernas mängd på borggården, tvingat sin häst att göra en sats från muren tvärs öfver den förfärliga grafven, och lyckats med detta utomordentliga frihetssprång; hästsko-spåren skola ännu i dag vara solklara intyg på verkligheten af detta våghalseri. Några år derefter blef han likväl af Nürnbergarne fången, förmodligen i ett ögonblick då han ej satt till häst, och farhågan för exemplet af dylika excentriska ryttarkonster var nu så stor, att man upphängde honom nesligen i en prosaisk galge, der han liksom alla andra, mindre välberidna, tjufvar och röfvare måste uppgifva sin anda.

Det återstående af vår förmiddag egnades åt den vördiga Sebaldi-kyrkan, der vi hufvudsakligen ville se den berömda öfver Sebaldus gjutna minnesvården af Peter Vischer. Man går uppför en trappa till den likväl ej särdeles betydliga höjd, på hvilken kyrkan hvilar; skada, att hon ej är omgifven af en tillbörligt rymlig fri plats, så att dess ärevärda anblick genast från alla sidor kunde obehindradt uppfattas. Det så kallade Engelschoret mellan de båda tornen, ja de undre delarne af dessa torn sjelfva, äro sannolikt qvarlefvor från en byggnad ur elfte, kanske tionde århundradet; ty samma kännetecken, som vi anmärkt vid Kejsar-kapellet på Borgen, återfunnos jemväl här, af den äldre ofullkomligare byggnadsart, som i sig innehar den rätta Göthiska architekturen såsom ett nyss afladt foster, och sjelf var en inympning af den urartade Grekisk-Romerska på den urältsta Tyska. På angifna ställe skall

ett kapell hafva stått, som den H. Bonifacius, Tyskarnes förste apostel, lät uppbygga år 716 till S. Petri ära. Den H. Sebald, som enligt Nürnbergska legenden var en dansk prins, ville blott i detta kapell låta begrafva sig, och man uppfyllde hans åstundan. Mängden af dem som valfärdade till hans graf blef snart så stor, och så varm aktningen för hans minne samt fortfarande underfulla välgerningar, att byggnaden småningom utvidgades från ett litet kapell till en stor och kostbar kyrka. Omöjligt är nu att afgöra, om någonting qvarstår af det aldraäldsta, förmodligen ganska oformliga, murverket från Bonifacii dagar. Efter flerahanda tillökningar, erhöll Sebaldus-kyrkan omsider sitt närvarande omfång och utseende mellan åren 1361 och 1377. Denna sista fullbordade förstoring faller i en tidrymd, då den egentliga göthiska byggnadskonsten redan stod i blomstring. Af allt detta inser du lätt, att man här ej får söka den ur en enda tanke tänkta, den i alla sina delar likartade, den i det helas mångfaldiga frihet dock öfverallt med sig sjelf i sträng lagbundenhet sammanstämmande styl, som utmärker t. ex. domkyrkan i Cöln, eller något annat af den fullmogna Göthiska konstens mästerstycken. Och likväl saknar man ej, vid betraktandet af närvarande kyrka, ett rikt och upplyftande intryck: man gläder sig åt de riktigt fulländade tornen (som endast på afstånd synas för små i förhållande till den öfriga efter ett mer och mer utvidgadt mått småningom förstorade byggnaden), åt de omvexlande vackra bildverken och utsirningarne, af hvilka de yngsta äro nästan österländskt yppiga, i fönster, öfver dörrar, på pelare och murar; ja sjelfva sandstenen, hvaraf alltsammans är gjordt, är genom sin rödaktiga färg för åskådaren angenäm. — Hvad deremot utan dennes förlust kunde vara borta, är ett mellan tornen befintligt stort crucifix af messing, hvaraf de Nürnbergska ciceronerna göra mycket väsende: det är massift och i alla afseenden tungt; Christus är, om jag mins rätt, bildad efter en stark och tjock mjölnaredräng, som tjenade konstnären till modell! Utom denna blott löjliga märkvärdighet har bilden

likväl också en allvarsamt besinningsvärd, nemligen att hvardera af Christi fötter är särskildt vid korset fastspikad, då annars den vanliga typen lägger dem tillsammans öfver hvarandra.

Bland de mestadels ypperligt arbetade bildhuggerierna utanpå kyrkan, fästade isynnerhet tvenne min uppmärksamhet. — I det ena breder Maria ut sin slöja, kärlekens vida mantel, öfver en mängd tillbedjande personer af båda könen, halft af fruktan betagna, halft upplifvade af hopp. Detta verk är förfärdigadt år 1473, till den rike Augsburgaren Peter Fuggers minne. Sågo vi här en passande föreställning af det Högsta Väsendets barmhertighet, det modershjerta genom hvilket Fadern föder Sonen, samt huru blott inom Kyrkans skydd finnes tröst mot lidandet och döden, så erinrade oss en med större konstsinne, finhet, skärpa och mästerskap uthuggen Christi Grafläggning af Adam Krafft på ett rörande sätt om en from ädlings sista omsorg för sitt och sin med sig utslocknande ätts högsta väl. Han hette Sebald Schreyer, var i sin tid denna kyrkas förnämste föreståndare, och dog, den siste af sin slägt, år 1520, sedan han kort förut hos Nürnbergs dåvarande öfverherde, biskopen af Bamberg, utverkat aflatsbref för de personer, som här framför en till detta ändamål stiftad beständig lampa ville förrätta bön vid hans och hans förfäders graf, samt i sina egna åligganden till Gud hvarje gång innesluta välönskningar för dessa aflidnas själar. Nedanför afbildningen af Försonarens begrafning knäfalla åtskilliga små menniskogestalter, manliga och qvinliga, utarbetade med den yttersta sirlighet och en portraitlik egendomlighet i ansigten och drägter. Hvar och en är utmärkt af ett eget adligt vapen, bland hvilka äfven det Schreyerska förekommer, och sannolikt föreställas alltså här alla de adliga ätter, som med den Schreyerska voro förknippade i närmare frändskap. Ännu lägges, på den välbevarade bilden, Christus i grafven af konstnärens mästarehand, ännu knäböja nedanföre de fordna ädlingarnes hamnar; men sedan århundraden brinner intet ljus mer

i den vid en arm på bildverkets midt fästade tornformiga jernlyktan, längese'n har man glömt stiftaren och hans fränder, och främlingen stannar numera ej der för att bedja Gud för sig och dem, utan blott för att öfverväga om stenhuggningen svarar mot mästarens rykte. Välsignelse öfver en försvunnen stam, som af sin sista telning så värdigt anförtroddes åt Guds förbarmande och efterlefvandes fromma hågkomst!

Inträdande i den dunkla, vidtomfamnande tempelbyggnaden, förskräcktes vi ej litet vid anblicken af en i andra ändan påbörjad hvitmening; en ung i klockarhuset hämtad vägvisarinna hugnade oss dock med underrättelsen, att detta skett för flera år sedan och att man afstått från det vansinniga företaget på förståndiga menniskors inrådan, hvarföre den begynta hvitmeningen blott hunnit utsträcka sig öfver ett stycke af framgrunden. Ville dessa förståndiga blott gå ett enda så högst påtagligt steg längre, och genom en ny öfverstrykning låta den här så opassande kritfärgen försvinna! Ingenting är mer osmakligt, än afbrottet mellan detta nya Hvita och den föröfrigt allestäds herrskande ålderdomliga färgtonen. Hvalfvet stöder sig på 22 pelare, alla smyckade med förträffligt tecknade, flitigt utarbetade apostlar och helgon. Oaktadt kyrkan visserligen i sig sjelf är ganska hög, synes hon dock för åskådarn ännu högre och friare derigenom, att pelarne äro smala och att de utan capiteler utgrena ifrån sig, fullkomligt liksom resliga trädstammar, de i alla dylika hvalftak hvarandra skärande hvalfbågslinierna. — I stället för att genast skynda oss fram till den oftanämnda Vischerska minnesvården öfver kyrkans skyddshelgon, (hvars öfverlefvor efter det nuvarande Chorets förfärdigande blifvit flyttade dit från det fordna Petri nu Löffelholz'iska Kapellet vid ingången), beslöto vi att gömma (som ordspråket lyder) det bästa till sist, och göra en rund omkring, att stycke för stycke taga i sigte alla öfriga föremål af täflande märklighet. Bland de tallösa, i de präktigt målade fönstrens underbara halfdag sig vemodigt upplifvande, åminnelserna från den fordna kärlekens, andaktens, rikedomens och frihetens sam-

hällslåga, vill jag blott nämna dig dem, hvilka dels förskaffat mig de angenämaste intrycken, dels i betydlig mån utvidgat min insigt i väsendet af den tidens konst-bemödande, som i alla rigtningar yttrade sig lika verksamt. — I det Löffelholz'iska Kapellet, der åtskilliga gamla målningar förtjena uppmärksamhet, och på altaret isynnerhet Kejsarinnan Kunigundas heliga kyskhet är förherrligad, påminner jag mig med nöje framförallt ett litet flyttbart altare, som fordom af slägten brukats vid husvigsel, med en rätt väl målad tafla, der Brölloppet i Cana föreställes och har denna himmelskt hjertliga underskrift: «Diese Treu macht treu.» — När man från detta kapell stiger ett par trappor ner i kyrkan, ser man genast en stor dopfunt, gjuten af 32 centner hvitaktig koppar, ett i sanning ståtligt arbete, smyckadt med de fyra evangelisterna och på ränderna trettio andra mindre figurer, alltsammans prydligt bildadt och i dèn bästa smak. Af alla här befintliga konstverk är denna funt det, hvaröfver klockarne och kyrkovaktarne mest fröjda sig. Orsaken dertill är egentligen ej arbetets värde, utan fastmer den omständighet, att i dess sköte den bekante Wenzeslaus, Karl IV:s son, hvilken sedermera ock (till föga hugnad för verlden) blef kejsare, genom döpelsen invigdes åt Christi församling. Detta skedde år 1361 d. 11 April. Den späda riksarfvingen blef under en gyllne thronhimmel, mellan fanor, vapen, reliquier och Gud vet allt hvilken ståt, buren in i Sebalds-kyrkan, der en oräknelig menighet trängde sig om hvarannan på tå med vidt uppspärrade ögon. Men se! hvad hände? Under sjelfva den heliga förrättningen orenade sig prinsen i dopfunten, och en eldsvåda brast ut i prestgården, der man låtit värma dopvattnet och glömt att akta elden. Så slutades saken med en betänklig förvirring; på köpet hade dagen det olycksbådande namnet Misericordias Domini, och Nürnbergarne tänkte för sig sjelfva: det var ett fanders barnsöl! — Å predikstolspelarn hänger en af Albrecht Dürers ryktbaraste bilder; en aflång tafla, som föreställer Christi nedtagande från korset. Jag vill likväl gerna tro, att ett annat exemplar af samma mål-

ning, nyligen tillhörande v. Pellerska slägten och nu förvaradt i Boisseréernes samling, må vara den äkta urbilden, emedan jag ej kunde räkna den närvarande taflan till den Dürerska skolans (för att ej säga Dürers) yppersta alster. Den anatomiska kunskapen, den stränga, ja öfverdrifna natursanningen, den hemska långsträckta magerheten, hvarmed konstnärn velat utsträcka en afmattning genom oerhörda lidanden, den här till det öfriga passande kalla, dystra, liflösa färgbehandlingen, äro egenskaper som ej tillfyllestgöra deras önskan, i hvilkas själ Christus är oförvanskligt ung; sådana konstälskare vilja i alla skiften, äfven på korset, ja i liket igenkänna gudasonen, det eviga ljusets menniskoblifna personlighet. Men detta sätt att tänka sig den lidande Återlösarn tycks i Norden vara ursprungligt främmande, jemväl för dess innerligaste, dess djupsinnigaste konstnärer: huru ofta har ej vår hederlige Hörberg, som föröfrigt icke uthärdar någon jemförelse med Dürer, framställt Christus mindre såsom en midt i sjelfva smärtan öfver all smärta upphöjd gudamenniska, än såsom en förtryckt prestman eller en med armod kämpande skolmästare! — Midt emot den med konstigt snideri prunkande predikstolen hänga på en pelare Pirkhaimers och Dürers ädla bilder, målade af denne, som gifvit sig följande underskrift: Effigies Alberti Dureri 1509. För mig suto de här för högt; man har tröstat mig med utsigt att på ett annat ställe få se dem närmare till mitt öga. — Ett af de dyrbaraste minnen från den gamla Tyska konstens dagar är en lång i tre fält afdelad tafla af Hans von Kolmbach, varmt målad i friska blänkande färgor. I det mellersta sitter Jungfru Maria med sitt barn på en thron, och englar hålla en krona öfver hennes hufvud; på höger står den H. Katharina, på vänster den H. Barbara, rena och mildt intagande martyr-jungfrur. I det vänstra fältet befinna sig Johannes Döparn och S. Hieronymus, i det högra S. Petrus och bakom honom S. Laurentius; framför den kraftfulle Petrus knäböjer en andlig man, Lorenz Tucher, som ligger begrafven i granskapet, vid Tucherska slägt-altaret, under en af

denna slägt stiftad såkallad evig lampa. Taflan är af slägtingarne beställd och förärad. Rättmätigt är Guds Moder sjelf den öfverglänsande bland alla dessa gestalter; hon är ljusare, gladare, menskligt vackrare, ädlare än på de flesta andra målerier från en tid, då man synes nästan hafva tvekat, om man borde skillra henne såsom en i egentlig mening skön qvinna, af fruktan att skönheten vore blott en jordisk egenskap. Än ljufvare öfverraskades vi dock vid att se Jesus-barnet, och kanske allramest Englarne, genomandade af en ouppblandad flägt från det ursprungliga lifvets paradisiska vår, en flägt som påminte oss om Raphaels underbara, honom endast egendomligt tillhöriga uppfattning och framställning af barndomens hemlighetsfulla fägring. Hvad som stämplar Raphaels barngestalter, och naturligtvis isynnerhet gudabarnet, är icke blott de kroppsliga formernas fullkomlighet, hvaruti många kommit honom nära, ja upphunnit honom, utan mest den gåtolika försmältningen i ögon och anletsdrag af en begreppslös oskuld, ett menlöst gycklande lekbegär med den djupaste, aningsrikaste, alla framtider genomblickande vishet. Att Kulmbach mera närmat sig till lösningen af denna kanske svåraste af måleriets uppgifter, än hans mästare Dürer (och i allmänhet de äldre Tyska målarne), torde förutsätta, att lärjungen ägt en i utmärkt mått glad personlig erfarenhet af barndomen, qvinligheten och kärleken. Också är väl denna målning, gjord år 1513, det yppersta verk som Kulmbach lemnat efter sig. Härvid bör likväl slutligen icke förgätas den vigtiga omständighet, att den på uppfinning outtömligaste af alla målare, nemligen just Dürer, år 1511 gaf honom ideen och teckningen dertill. Detta veta vi genom Sandrart, som sjelf ägde den Dürerska med penna gjorda teckningen. — Ett stort bronzeradt trä-crucifix, som man ser genast vid inträdet i kyrkan, och äntligen måste gå förbi innan man hinner fram till S. Sebaldi grafvård, skulle jag glömma, om det ej vore, ett lika fult, som vidt utbasunadt arbete af bildsnickarn Veit Stoss; tvifvelsutan berömvärdt, om konsten, hvilket vi ej tro, borde välja detta ämne

blott för att lemna bevis på den högsta anatomiska kännedom af menniskokroppen. Den afskyvärda sanningen i de af dödskamp utspända magra benen och armarne, den liksom på sträckbänk vridna knotiga kroppen, det i hemsk vanställning slocknande missdådar-anletet, öfverträffar i detta slag allt hvad jag hittills sett. Men också har han nyttjat ett lik till mönster, och folksägnen påstår, att han sjelf mördat karlen, för att så mycket lifligare ställa sig för ögonen alla muskelryckningar och configurationer i en döende lekamen. — Också för Dürers konst var trädet ej ett föraktadt ämne; men han bildade deruti vänligare skapelser. Så har han öfver vår vän Sebald Schreyers kyrkostol utskurit, i halfupphöjdt arbete, den Helige Sebald, som i kroppstorlek håller kyrkan på handen; vid fötterna ligga det förstliga helgonets vapen; det hela är en rund af en prydlig krans omgifven medaillon. — Vi nalkades nu ett af denna kyrkas beundransvärdaste konstverk, ett upphöjdt arbete i sten af Adam Krafft, fördeladt i trenne fält, liksom Kulmbachs målning, och föreställande Nattvardens instiktelse, Christi lidande på oljoberget samt slutliga tillfångatagelse. Utförd i samma storlek och fulländning, som den förut beskrifna Grafläggningen utanpå kyrkomuren, visar denna ädla stendikt, att Krafft äfven så grundligt studerade naturen, som Stoss, men icke den döda, utan den lefvande, icke den stygga, utan den sköna. En from rådsherre, Paul Volkamer, lät år 1501 utföra detta vackra bildverk på sin bekostnad. De tolf apostlarne äro afbilder af då lefvande rådsherrar; alla äro i den friaste och lifligaste egendomlighet framställda, allt menskligt, intill senor, ådror och hår, uttryckt med måttad styrka och otvungen naturlighet. Herr Volkamer sitter sjelf till bords bland sina medbröder och håller i handen en dryckesskål, i hvilken en bredvid honom stående Apostel gjuter vin ur en dugtig kanna; och då tillika en annan apostel, som sitter på hans högra sida, just är i begrepp att föreskära påskalammet, så kan man säga, att den hedervärde Patriciern erhållit ett särdeles beqvämt bordställe. Skön är gruppen af Jesus, Johannes och

Petrus; Johannes hvilar vid hans bröst och Petrus visar honom den genom dörren utgående Judas. Nära intill en apostel, som upplyfter en tom bägare och utsträcker handen efter en ofvanföre stående vinkanna, har Adam Krafft ställt sig sjelf; en vördig gestalt med kal hjessa och långt skägg; anletet uttrycker ärlighet, raskhet och djupsinnighet.

På alla dessa pelare, stoder, altaren, taflor och bildverk af hvarjehanda slag, nedskåda ur de höga fönstren, i oförgängligt glödande färgor på glaset fasttrollade, med de praktfullaste vapen och attributer försedda, Helgon, Martyrer, Kejsare, Riddersmän, vid hvarje solblick salamanderlikt uppflammande; det är en gamman, att se detta jublande färgspel! — Och i det allrahelgaste af all denna värdiga omgifning upphöjer sig en hel göthisk byggnad i mindre mått, men af malm gjuten, ett hus i de sirligaste genombrytningar och likväl i den ädlaste styl, med ett helt folk af bilder och sinnbilder, likt ett ofantligt metallträd, som bär glänsande frukter på outtröttligt uppåt växande och i löf på löf utsprickande grenar. I midten, liksom i salen af detta på smala pelare luftigt sväfvande malmpalats, förvarar en med guld och silfverbleck öfverdragen ekkista den H. Sebalds ben; ty detta är den ryktbara vård, som Petrus Vischer beredt åt hans och sin egen ära, fastän sannolikt den sista föga sysselsatte den lika blygsamme som konstrike mästarens medvetande. Rundt omkring kistan, liksom eviga vaktare vid odödlighetens ingång, stå de tolf apostlarne, hvar och en halfannan fot hög; öfver dem, i mindre storlek, englar och kyrkofäder; nedanom kistan några underverk ur den Heliges lefnad, i halfupphöjdt arbete, och ändtligen allralängst ner små sinnrikt allegoriska gestalter af åtskilliga andliga egenskaper och fullkomligheter. Allt är i sanning här förenadt, som kan vid ett sådant konstverk önskas och fordras: inbillningens rikedom, den verkställande tankans djup och ädelhet, den strängaste rigtighet i teckningen, den otadligaste renhet i gjutningen. Isynnerhet kunna de tolf apostlarne djerft ställas vid sidan af det yppersta, som Plastiken i någon tid frambragt; du

känner dem förmodligen till en del genom de goda kopparstick, som befinna sig i de sista årgångarne af Fouqué's «Frauen-Taschenbuch,» och kan såmedelst sjelf dömma, om någonting här saknas i skönhet af teckning och hållning, i uttryckets värdighet och personernas egendomlighet, eller i den stolta kastningen af beklädnadens veck. Denne Vischer, som skall hafva dött omkring år 1530, har afbildat sig sjelf längst ner vid randen på ena sidan, så, som han såg ut i sin verkstad: med förskinnet framför sig, en kraftig mannagestalt, med ett ståtligt skägg under det lugna modiga ansigtet. Han arbetade gemensamt med sina fem söner, — hvilka med hustrur och barn alla bodde i hans hus, — i tolf år på detta grafminne, som han begynte år 1506 och fullbordade år 1519, enligt sin underskrift «allena Gud och himlaförsten S. Sebald till pris, betalad af andäktiga menniskors allmosor.» — Samtiding och bekant med Albrecht Dürer, vän med Krafft och Lindenast, med hvilka han alla helgdagar tillbragte hvilostunderna i rådslag öfver uppfinningar och teckningar, hade han tillika i sin ungdom gjort vidsträckta resor i Tyskland och Italien; man har ej många verk öfriga efter denne mästare, men i alla är han sig jemlik. Hvilken konstnärs-klubb måste det hafva varit, som bestod af sådana män!

Vid hemgåendet skänkte vi ännu kyrkans i granskapet liggande prosthus en flygtig uppmärksamhet: författarn eller förste utgifvarn af den bekanta Theuerdank (Kejsar Maximilian I:s romantiskt inklädda lefnadsbeskrifning), patriciern och prosten Melchior Pfinzing, har bott der, och år 1515, på egen bekostnad, som hans inskrift berättar, gifvit det dess närvarande skepnad. Herr prosten sjelf är att se i ett rum, en trappa högt, knäböjande i bön; Veit Hirschvogel, af hvars hand vi nyss förut i kyrkan med nöje betraktat åtskilliga glasmålerier, har afbildat honom på ett fönster, med årtalet 1513 nedanföre och namnet ofvantill. På ett annat fönster af samma rum har han målat Maria med Jesusbarnet, och på ett

tredje Evangelisten Lucas, som sitter med paletten framför sig och utförer en bild af den Heliga Jungfrun. —

Efter så mycken konst-njutning och ideal sysselsättning bekänner jag, att middagsmåltiden hos våra ärliga värdar i Röda Hästen smakade oss förträffligt, och hvilan derefter icke mindre. På aftonen gingo vi ut att beskåda mechaniska narraktigheter af en kringfarande konstmakare Tändler (symboliskt namn nog!), som i stadens blad för dagen låtit införa denna kungörelse: «Wenn je etwas in der Welt werth war zu sehen, so ist es Hrn Tändlers mechanisches Theater.» En sådan anmaning kunde vi ju omöjligt undgå att hörsamma. Publicum, talrikt och till en stor del sammansatt af personer ur de bildade klasserna, betygade ett omåttligt bifall, och var för oss det egentliga skådespelet. När menniskorna komma i massa tillsamman, märker man alltid att de till flertalet äro och förblifva — pöbel eller barn. Fruntimren sågo till en del ut som karrikaturer af forntyska målningar: troligtvis derföre, att mitt hufvud nu af ingenting annat var uppfylldt.

D. 30 Nov.

Det var Söndag; vädret herrligt och luften blid. Enligt gårdagens beslut rigtades vår första vandring åter till Borgen, vid hvars ingång den löjlige Castellanen emottog oss med dubbelt djupa bugningar, förryckta vördnadsbetygelser och hemlighetsfullt mysande miner. Han kunde numera omöjligen öfvertalas, att i vår närvaro sätta nattmössan på hufvudet. Ja, han betraktade oss med så betydningsfulla, forskande blickar, förvände, så ofta vi tilltalade honom, sitt anlete så besynnerligt, och försatte sin magra kropp, under bemödandet att bibehålla ett oafbrutet högtidligt decorum, i så många sällsamma ställningar, samt lät dervid, mindre språksam än gången förut, stundom falla så gåtlika ordalag, att vi verkligen började anse den arme mannen för något rubbad i hjernan, och derföre så litet som möjligt uppfordrade honom till samtal.

Bland åtskilliga goda taflor, som dagen förut undsluppit en noggrannare uppmärksamhet, helsade vi nu med förtjent aktning en af Pencz målad förträfflig bild af Churförsten Johan Georg den Vise, som dock ser ut att hafva ägt mera välmening än vishet. — Mest sysselsatte oss likväl denna gång den i ett särskildt rum ganska ändamålstjenligt anordnade uppställningen af Glasmålningar från äldre och nyare tider; lärorikt är det derigenom beredda tillfället att följa denna konst i alla dess tidehvarf af barndom, fullblomstring och aftagande ålderdom. Ännu från slutet af sextonde århundradet visa sig några ganska sköna; Konstnären är en viss mästar Conrad från Zürich. Betydligt svagare voro de af en Maurer, som lärer dött i förra hälften af det sjuttonde och, enligt castellanens mening, var den siste innehafvarn af konsten, hvilken han lät utdö med sig, emedan han ej af stadens öfverhet fick den penningesumma han begärde för dess utlärande. Dylika folksägner hafva visserligen en art inre sanning, men man irrar mycket om man tillerkänner dem bokstaflig pålitlighet. Hvad den goda Maurer angår, så synes han redan sjelf hafva glömt de vigtigaste af de äldre mästarnes lönliga konstgrepp. Liksom i allmänhet tiden sjelf, blifva efter mästar Conrad alla färgförsök på glas mer och mer bleka och liflösa, då deremot de äkta gamla glasmålerierna liksom brinna i den klaraste ädelstensglans. Nürnbergs yppersta konstverk af detta slag fins i den majestätliga Lorenz-Kyrkan, der vi nu ämnade bevista dagens gudstjenst.

Vår förunderlige slotts-uppsyningsman släppte oss likväl ej, förrän han förmått oss att följa med sig upp i ett par kyffen som utgjorde hans boningsrum; under vägen gaf han oss tillkänna med halfva ord och vigtiga åtbörder, att äfven hans låga tak förvarade något som lönte mödan att se, ja för äkta kännare kanske i konstvärde öfverträffade allt hvad inom Bildergalleriets murar vore samladt. Härvid öppnade han dörren, ett par små hundrackor skällde, och en tjock qvinsperson lunsade oss nigande till mötes, hvilken jag, i första bestörtningen

öfver boningens föga lofvande invärtes, tog för att vara den endast åt öfvade kännare bevarade rariteten. Men vår man kom verkligen fram med fyra gamla taflor af ett utsökt värde, dem han måhända stulit och gömt undan, för att i hemlighet sälja vid lämpligt tillfälle. De voro i den styl, som Goethe utan synnerlig grund kallar nederrhenskt-byzantinsk, det vill säga stylen af det äldre Tyska måleriet långt före Schöns och Dürers tid. *) På träd, i glänsande guldgrund, med de klaraste färgor, mycken rigtighet i teckningen af alla hufvuden, och en ungdomlig frisinnighet i den stränga behandlingen, tycktes de stå i nära frändskap med den också för byzantinsk utgifna taflan, som du torde påminna dig från gårdagens beskrifningar. Mannen utbjöd dem nu till salu, och begärde för alla fyra en i sanning högst måttlig, ja mindre än billig summa. Isynnerhet lockade oss en aflång, der trenne ypperliga med tiarer krönta hufvuden, förmodligen kyrkofäder eller heliga biskopar, allvarligt och lockande blickade på oss. Men vår kassa var tyvärr ej i förstlig belägenhet, oaktadt säljaren numera utan omsvep lät oss förstå, att han höll oss för prinsar som reste incognito. Då vi här insvepte oss i ett än mera mystiskt mörker, låtsade någon öfverraskning, gjorde tecken åt hvarandra o. s. v. steg hans gissning till orygglig visshet, och då han ledsagat oss till den yttersta borgporten, bönföll han äntligen med den bevekligaste uppsyn och i djupaste underdånighet att i förtroende få veta, med hvilka durchlauchtiga personer han dessa tvenne dagar haft den nåden att umgås. Han svor högt och dyrt att ej missbruka vår hemlighet. Slutligen ställde vi honom dermed någorlunda tillfreds, att vi lofvade återresa genom Nürnberg efter några månader, och yttrade det hopp, att då möjligtvis fem betänkliga omständigheter förändrat sig, hvilka nu tvingade oss till den strängaste försigtighet. —

Lorenz-kyrkan, Nürnbergs största och skönaste byggnad, är isynnerhet derigenom redan vid första ögonkastet sin

*) Ännu Wohlgemuth synes mer, än sina samtida och sin store lärjunge, närma sig till den Cöllniska (Nederrhenska) målarskolan.

medtäflarinna Sebaldskyrkan öfverlägsen, att hon är utförd i en mera helgjuten och egentligare sann ästhetisk styl. Och likväl har jemväl hon först efter flerahanda utvidgningar och tillbyggnader bekommit sin närvarande skepnad. Hennes första ursprung var ett kapell zum Heiligen Grabe, som blifvit bygdt omkring år 1000; men år 1274, då redan den egendomliga stil af Tysk byggnadskonst, som man gifvit namn af göthisk, utvecklat hela sin bestämdhet, förstorades det första mera formlösa anlaget och det numera uppstående större gudshuset invigdes åt den hel. Laurentius. Mellan åren 1439 och 1477 utvidgades den omsider ännu en gång med mycken kostnad och blef då sådan, som hon alltsedan tills nu bibehållit sig. Det synes, som hade man vid Sebalds-kyrkans ombyggnad låtit mycket mer af de äldre anläggningarnes architektur oförändradt qvarstå, än här, eller kanske till en del vid de nyare tillsatserna eftersträfvat likhet med det gamla förhandenvarande; jag vet ej annars hur man skall förklara den större enheten och den bestämdare äkt-göthiska tonen som påtagligen är Lorenz-kyrkans utmärkande egenskap. Detta oaktadt svarar ej heller denna fullkomligt mot de anspråk, man kan göra på sträng sjelfenlighet och likartad alla delars öfverensstämmelse. Deremot hafva begge Nürnbergs hufvudkyrkor det gemensamma intresse, att de just genom deras nu sedan århundraden stelnade och stannade föränderlighet visa en historisk bild af den framskridande gången i stadens fordna republikanska och artistiska förkofran, i samhällsrikedom, i byggkonst och bildhuggeri. Allt det öfriga, som jag sagt till Sebaldskyrkans beröm i afseende på dess yttre, gäller i än högre mått om denna, likväl med det afdrag, att Lorenz-kyrkans yttre syntes mig mindre rikt begåfvadt med bildverk. Från detta omdöme bör likväl undantagas den herrliga portalen, der göthisk byggnadskonst och göthiskt bildhuggeri med all tänkbar förträfflighet räckt hvarandra handen. Den är fullbordad år 1280. Ofvanför den praktfulla dörren, som i sin rika utsmyckning är fromt yppig och enkelt stor, thronar Christus, med en knäfallande person på

hvardera sidan och nedom thronen en talrik chor af helgon. I draperingen af de bedjandes kläder förråder sig mycken konst. Nedanföre ser man de Nassauiska och de Nürnbergska vapnen (emedan Adolf af Nassau på ett hufvudsakligt sätt deltagit i företagets plan och kostnad); det förra, till venster, är ett lejon, det senare, till höger, en örn med ett krönt jungfruhufvud (så ofta man ser det måladt, i blått fält). Liksom Sebaldskyrkan har äfven denna två torn, hvilka ock, liksom der, äro alldeles fullbordade.

Vid inträdet mötte oss den redan på afstånd hörda christna menighetens sång, och mäktigt skallade Cäcilias instrument under de högsträckta hvalfven. Tjugusex pelare bära dem, och då för öfrigt denna kyrka skall vara 285 fot lång och 80 bred, är det naturligt, att man inom hennes murar finner tillräckligt utrymme. Äfven här helsade oss öfver allt de vänligaste ålderdomsminnen, målningar af Wohlgemuth och Dürer (af hvars tidigaste arbeten en Christus hänger på korset vid St. Kilians altare), ståtliga gamla kapell och altaren, m. m. Men de målade fönstren, särdeles i choret, äro här af en så otrolig prakt och omfamna den ljuft hänryckta känslan med en så aftonrodnads-lik purpur- och guldskymning, att ögat lockas, omotståndligen, till dem från alla andra föremål. Det märkvärdigaste är det så kallade Volkameriska fönstret, som väl icke torde ega många likar i verlden. Der ser man på en bild, som, likt i alla verk från det fullkomligt uppblomstrade glasmåleriets tidehvarf, uppfyller hela den höga, aflånga fönsterbegränsningen, i så skära och glödande färger, att dess yta ändock är för kyrkans behof tillräckligen upplyst, Jungfru Marias stamträd; det uppväxer med sin kraftiga stam ur den i konungslig prydnad på ryggen hvilande patriarken Jakob, bär på sina glänsande grenar, liksom underbara blommor eller frukter, heliga konungar och hjeltar samt ändtligen i toppen den fagraste blomman, den väntade himlarosen, Guds moders sköna och saliga gestalt. Det hela ser ut som en paradisisk dröm, och den noggranna teckningens allvar försmälter leendet af färgornas brand, om hvil-

kas mästerliga fördelning och harmoniska samklang ingenting annat låter säga sig, än att hela fönstret i all sin yppiga och af så många små delar sammansatta brokighet tycks vara slipadt fram ur ett enda ofantligt och mångfärgadt kristallstycke.

Min själ var så uppfylld af denna färgprakt och betraktelser öfver medeltidens religiösa herrlighet, under det tillika oupphörligt sång och orgeltoner brusade omkring mig, att jag, trots all min vördnad för mästar Adam Krafft, icke utan någon möda bragte mig till en ordentlig åskådning af hans i denna kyrka nära intill högaltaret befintliga, ryktbaraste arbete: det är ett tabernakel eller såkalladt sacrament-hus, som likt ett göthiskt torn i smått, men dock 64 fot högt uppreser sig vid en pelare på höger ända intill hvalfvet; det är tillhugget och genombrutet i sandsten, smyckadt med föreställningar ur Christi lidandes historia och utarbetadt med en så obegriplig finhet och sirlighet, att Sandrart tillskrifver honom en sedermera förlorad vetenskap, som bestod i ingenting mindre, än att uppblöta hårda stenen, gjuta den i former af lim och stötta stenar (Leimen und gestossenen Steinen) samt sedan låta den hårdna igen. Detta tabernakel är i Lorenzkyrkan hvad Sebaldi grafvård är i den andra; och i sanning har Krafft här, i värdig täflan med sin vän Vischer, tillvägabragt nästan mer än det möjliga för att ur sitt stelare, ovilligare ämne utbilda samma med full vegetabilisk frihet uppåtsträfvande poetiska lif. Han arbetåde i fem år på sitt verk, fullbordade det år 1500, och hans egen bild, i kroppsstorlek, med verktyget i handen, understödd i bördan af sina tvenne gesällers, bär fotställningen af den djerfva byggnaden. De äro alla tre knäböjande, och deras verk uppstiger öfver dem såsom en bön till den Allsmäktige, som sannolikt med välbehag sett och befrämjat deras fromma möda.

På aftonen besökte vi Theatern, för att ej bära på vårt samvete en längre försummelse af ett ämne, som af de flesta resande anses så vigtigt. Öfver theaterhuset står med stora gyllne bokstäfver: National-Theater. Liberalt nog att ej

ännu Bayerska polisen tvingat dit ett *K. B.* framföre. — Detta hus var för öfrigt i fordna dagar en lada och bekom efter sitt första uppstigande till theatralisk heder det besynnerligt klingande namnet: «Nachtkomödienhaus.» Derifrån blef det «Opernhaus;» dess närvarande värdighet har jag nämnt. Oaktadt alla dessa förvandlingar är inuti ännu den fordna ladans urgestalt synbar. Ingången är som till ett stall och orchestern spelade som postiljoner. Jag ville gerna sett Hæffner vid min sida. Måndagar och Thorsdagar uppföras icke desto mindre alltid operor; de öfriga dagarne i veckan äro lediga för lustspel och sorgespel. Det stycke vi sågo var mellertid både lustigt och bedröfligt; det var nemligen en dram af Kotzebue, och rikt på de plumpaste tvetydigheter eller fastmer entydigheter, som hos denne författare vanligtvis afvexla, till dygdens uppbyggelse, med den hafvande oskulden och de liderliga tårarne. Jag påminte mig dervid de åtskilliga skådespel af samma slag jag bivistat i Stockholm och kom på allahanda ledsamma griller, från hvilka först vid hemkomsten ett talrikt bordssällskap befriade mig.

D. 1 Dec.

Vi hade redan före vår afresa från Dresden föresatt oss, att i Nürnberg uppsöka en slägting af Generalskan v. Helvig, en Friherre Haller von Hallerstein, om hvilken vi kände, att han i denna åldriga stad, som räknar slägterna Haller och Imhoff bland dem, hvilka den har att tacka för många offentliga minnen af försvunnen storhet, skulle lefva i sträng vetenskaplig ensamhet, endast sysselsatt med antiqvariska och konsthistoriska forskningar. Af en lycklig händelse hade vi dagen förut vid middagsmåltiden i vårt värdshus kommit att sitta bredvid hvarandra; vi kommo i samtal, jag frågade honom efter Baron von Haller, och det befann sig, att han sjelf just var den vi sökte. Hans anspråkslösa mångkunnighet, hans grundliga kännedom af sin fädernestad och allt hvad den innehöll, förenade med en högst förekommande vänlighet och öppenhet, gjorde oss denna bekantskap ytterst angenäm. Vi blefvo ännu något på eftermiddagen tillsammans, han beskref oss vägen till

sin boning, och det blef öfverenskommet, att vi der påföljande morgonen åter skulle sammanträffa. I dag gingo vi alltså tidigt ut, för att uppsöka vår nya vän; vi råkade rigtigt till grannskapet af S. Ägidiekyrkan, der han sagt oss att han bodde, och från en öppen plats, som omgifver denna i nyare smak granna kyrka, visade man oss upp i ett stort, välbygdt hus, som man sade vara det Hallerska palatset. Vi ringde, blefvo införda i ett prydligt rum, läto anmäla oss och eåhöllo det svar, att Herr Baronen ännu låge i sin säng, men skulle med det snaraste infinna sig. Detta förekom oss underligt, då han dagen förut just bedt oss om att komma kl. 8 på morgonen. Ändtligen öppnades en inre dörr och i stället för den af oss väntade lilla vänliga mannen, med hvilken vi spisat tillsamman, trädde oss en lång axelbred gestalt med ett vackert medelåldrigt men okändt ansigte och majestätliga steg till mötes. Han emottog oss mycket artigt, men i hans uppsyn läste vi tydligt någon förundran, emedan vi låtit anmäla oss af betjenten såsom de tvenne herrar, dem han dagen förut bedt att besöka sig. Vi å vår sida voro ännu mer förlägna; vi hade jagat mannen ur sin hvila och måste nu på köpet säga honom att vårt besök gällde en annan. Vi gjorde det likväl så sirligt vi stante pede förmådde, hvarpå han smålog och ropte: «ja, ja! det kunde jag väl tro; ni vill besöka min cousin Christopher; de flesta resande komma på detta sätt vanligtvis till mig, som blott får göra deras bekantskap för att genast åter skicka bort dem till behörig ort. Fritz, följ dessa herrar till Baron Christopher.» — Vi bugade och tackade på det förbindligaste och prisade under vägen hans höflighet, som icke blott visade sig i ord, utan i gerningar; ty utan ledsagandet af hans kammartjenare hade vi väl svårligen så hastigt upphittat den rätta Baronen, ehuru jemväl denne bodde i närheten af kyrkan, men på en helt annan sida.

Här mötte oss den hjertligaste välvilja och en språksamhet, hvilken, då den var lika lärorik som okonstlad och fri från småaktig sjelftillit, icke kunde annat än vara oss ange-

näm. Gerna glömde vi timmarnes lopp i så godt sällskap och tillbragte hela förmiddagen under samtal öfver den gamla Tyska konsten, dess förhållande till den Italienska, konstens ideal i allmänhet och den närvarande tidens bemödanden i bildande konst, särdeles i måleriet. Vi voro ej alltid af samma mening och tvistade om vissa punkter temligen lifligt, men detta är just hvad som drager olikartade personer, som blott ha det gemensamt att med varmt och heligt nit interessera sig för en och samma sak, till hvarandra genom den sköna vinsten i utveckling och utbyte af ömsesidiga tankar. Den strid jag med honom förde, understödd af Hjort med hjelptroppar af hvarjehanda förklaringar och tillägg, slöts omsider så, som dylika strider vanligen slutas; han var mig vida öfverlägsen i empirisk kännedom af allt som tillhör området af konstens historia, och jag trodde mig genom en mera philosophisk, kanske ock mera poetisk betraktningsart äga en rigtigare synpunkt för ästhetiska omdömen och jemförelser. Vi sysselsatte oss sedermera med beskådandet af en mängd förträffliga kopparstick, hvilkas mästare till en stor del voro mig alldeles okända; en sådan var t. ex. Tuscher, en utmärkt, men nästan för hela verlden obekant Nürnbergsk konstnär, som afsomnat i Danmark för ungefär femtio år sedan.

Denne aktningsvärde konstkännare förtjenar också i ett annat afseende beröm, nemligen derföre, att han icke tillhör dem, som ställa sina ljus under skäppan; han har i många år och egentligen i större delen af sitt lif arbetat på ett verk, som under namn af Handbuch der Kunstkentniss och med anspråkslösaste form skall, enligt författarens plan, innehålla en fullständig praktisk vägledning för den, som egnar sig åt ett historiskt studium af de bildande konsterna. Han gaf oss öfver detta arbete, till hvilket vi af hjertat önskade honom helsa och framgång, mycket lofvande underrättelser, och visade oss en del af sina i denna hänsigt gjorda vidlyftiga samlingar. — Bland hans öfriga konstsaker af hvarjehanda slag gladde mig ingen så lifligt, som ett präktigt ålderdomligt armborst

med tillhörande koger och pilar. Herr von Haller undervisade oss i handgreppen huru det borde afskjutas, icke utan någon möda, emedan detta vapens skickliga behandling förutsätter mycken öfning och allramest kroppskraft. Det lyckades honom dock att göra oss saken till fullo åskådlig.

Med helt andra tankar och känslor såg jag slutligen några små oförmodade konstverk af ett i sanning ej betydligt artistiskt värde, men deremot för mitt hjerta af en vigtighet, som fördunklade alla föregående betraktelser och på ett ljuft sätt erinrade mig, att jag ännu ej hunnit bli mera lärd än menniska. (Med Guds hjelp skall väl ock denna olycka aldrig inträffa.) Nemligen, då friherre von Hallerstein kände det innerliga band, som förenar mig med hans cousine, Generalskan Amalia von Helvig, kom han aldrasist fram med hennes föräldrars portraiter och en cahier, full af pittoreska minnen från hennes spädaste barndomsår. Länge stod jag framför fadrens, den vidtbereste och talentfulle öfversten friherre C. von Imhoffs, fina och välbildade ansigte; ädelt och uttrycksfullt samt ännu temligen ungdomligt (sådan lemnade han också den jordiska verlden), förrådde det en man af de skönaste anlag, men af en fantasi så vek och en själ så blid, att han dermed kanske var för lätt utrustad mot stormarna på lifvets oroliga valfart. Också innehöllo dessa anletsdrag i läsliga tecken den rörande sjelfberättelsen af en person, som i förlåtligt drömmande verksamhet fåfängt sökt sällheten ifrån pol till pol och ändtligen från sjelfva det evigt blommande Hindostan hemkom, blott för att tidigt dö, med den enda tydliga insigt såsom hufvudresultatet af sin lefnad, att man, som Goethe säger, ej ostraffad vandrar under palmer. Det lilla slottet Merlach, i Nürnbergs grannskap, der hans dotter Amalia, som förlorade honom vid elfva års ålder, tillbragte med honom dessa första år af sin lefnad, var ock i ett litet kopparstick, af honom sjelf graveradt, förhanden; en täckvagn körde der under lummiga bokar upp på gården, och jag tänkte mig tillbaka i den tid, då hon som litet barn i denna vagn suttit vid hans sida, hemkom-

mande från en Nürnbergs-resa med glad förvåning, att verlden kan vara så stor och innesluta så mycket underbart. Utsigten af Merlach låg i en liten bok, på hvars blad han med egen hand gifvit henne de första undervisningarne i en konst, der hon sedan gjort så utmärkta framsteg, och dottern, som begripligt är, med något mera oregelbunden penna eftertecknat förebilderna. Hvad denna dotter för honom var, redan i första gryningen af hennes morgonrodnad, intygade än mera omisskänneligt de i samma bok förvarade täckt mångfaldiga exemplaren af hennes späda anlete och gestalt, af samma fadershand ömsom tecknade och ömsom graverade. Den vackraste gravuren föreställde henne ungefär nioårig med långa utslagna hår och ledig barndrägt, upplyftande med ena handen en liten fågelbur från ett bord, vid hvars andra ända en något äldre cousine Henriette sitter. Det ger ett eget ljuft vemodigt intryck att se de kända fullmoget utvecklade dragen af ett älskadt väsende på detta vis återförda till den första halft obestämda knoppningen, och likväl äfven i denna igenfinna dem väsendtligt oförändrade.

Den nioåriga Skaldinnan.

Re'n skådar framåt tidens dar
En ljusblick, uppåt höjd;
På kindens fulla rosenpar
Re'n småler Snillets fröjd.

Dock har den heta strålens bad
Än purpurns flor ej tärt,
Och ögats aning, djup, men glad,
Ännu ej gråta lärt.

Sin hvita barndrägt, lätt och sval,
Som vingar Psyche bär,

Och fantasiens näktergal
I kammarn fången är.

Den lilla handen lyfta kan
Dess verld, så säll, fast trång,
Af guldtråd flätad, julklapps-grann,
Och full af fåglasång.

Men åren komma, åren gå,
Af morgon blifver qväll;
För diktens dröm är buren då
Blott trång, men icke säll.

I aftonskuggan suckar trött
Den bundna Psyches röst,
Mot fängslets hörn har fågeln stött
Sitt blodigt stumma bröst.

Dock, ädla syster! glöm ej du
Hvad makt dig harpan gaf!
För hennes bön är blidt ännu
En stjernklar lefnads haf.

Hvart qval gör endast mera visst
Den helga sagans ljud:
Ur buren flyger fågeln sist,
Och Psyche — till sin Gud.

På eftermiddagen gingo vi att bese Albrecht Dürers fordna hus. Det ligger nära intill Thiergarten-Thor, i ändan af en gata, som bär hans namn. Det är fyra våningar

högt, men ser för öfrigt temligen förfallet ut och har till nuvarande ägare en man, som till väsende och gestalt noggrannt liknade en gammal afsigkommen perukmakare. Jag tror att detta också verkligen var hans handtverk. Tillika har han en liten inkomst af alla de främlingar, som af vördnad för Dürers minne besöka hans boning. Der är egentligen ingenting numera att se, då den tornlika utbyggnad, der den store målarens verkstad varit i fjerde våningen, redan för många år sedan blifvit nedrifven. Husägaren, hvilken var densamme, som föranstaltat denna ogerning, ursäktade sig dermed, att det bortrifna hotat af bräcklighet att falla ned på gatan, så att han för sina medborgares välfärd skull måste undanrödja det, sjelf för fattig att kunna sätta det i hjelpligt stånd igen. Skam för Nürnbergs styrelse, att den ej på offentlig bekostnad lät vidmakthålla ett sådant minne af stadens utmärktaste medborgare och ärofullaste tidehvarf. Från sin verkstad har Dürer haft en vacker utsigt öfver staden och alla dess omgifningar. Ett par trappor längre ner visades oss tvenne rum och ett förstugufönster, hvilkas form påstods vara bibehållen från Dürers tid. I det ena, om jag mins rätt, försäkrade oss perukmakaren, att den hederlige mästaren brukade taga sin tillflykt, så ofta hans Xantippa var för mycket grälig. — Slutligen lades framför oss en bok, i hvilken vi på begäran inskrefvo våra namn, och funno framför oss andra, till en del ryktbara nog, ehuru på åtskilligt vis, såsom t. ex. den fromma philosophen Schuberts och den icke fromma hetären Elise Bürgers.

Med vägledning af det Dürerska husets ägare, glad öfver tillfället att på en gång förtjena så många styfrar som möjligt, gjorde vi nu derifrån en utvandring till den utanför staden liggande St. Johannis kyrkogård, som förvarar benen af alla Nürnbergs största och ryktbaraste män. Framför allt ville vi uppsöka Dürers af Sandrart ombesörjda och med präktiga inskrifter ristade grafhäll. Snart mottog oss Djurgårdsportens långa och krokiga, men höga och bredt hvälfda gång. Ändtligen hade vi lagt till rygga det gamla fyrkantiga port-tornet

och andades gladt en vederqvickande aftonluft. Framför oss skimrade den nedgående solen öfver de grafkapell och griftvårdar, der vi ämnade göra vår påhelsning, och på högra sidan af vår väg predikade oss mästar Adam Krafft, i kraftiga satser, betraktelser som passade till vårt förehafvande: sju, till större delen ännu fritt stående, väggpelare med förträffliga fastän icke alldeles oskadade bildverk, af denna konstnär huggna år 1490, utmärka nemligen här de på ort och ställe af en mäktig Nürnbergsk borgersman Martin Ketzel noggrannt afmätta s. k. sju stationerna under Christi vandring från Pilati domarhus till Golgatha. Denne hedersman hade år 1477 med en hertig Albrecht af Sachsen gjort en pilgrimsfärd till Christi graf, samt dervid steg för steg noga uträknat dessa heliga platser och afstånd, dem han tecknade sig till minnes i det uppsåt att efter sin återkomst ställa dem i all möjlig åskådlighet för sina och sina medborgares ögon. Hemkommen var han till sin stora förskräckelse ej i stånd att hitta bland sina papper just detta, som var honom det dyrbaraste; men den tidens menniskor öfvergåfvo ej lätt dylika förslag. År 1488 ville lyckligtvis en annan hertig, Otto af Bayern, företaga samma resa; genast infann sig Martin Ketzel i hans sällskap; resan gick för sig efter önskan, och den oförtrutne Ketzel, som nu gjort om sin mätning och sorgfälligare bevarat den på hemvägen, fick det nöjet att genom Adam Krafft ändtligen iverksätta sin fromma önskan. Ketzels egen boning, ett fritt-stående och genom en riddarbildstod vid sitt ena hörn märkbart hus näst intill Djurgårdsporten, föreställer Pilati, och en liten höjd invid ringmuren af Johannis-kyrkogården afrättnings-berget. Här träffar man ock, midt emot hvarandra uppställda, Christna bildhuggeriets tvenne rikaste och mest rörande grupper: Christus på korset mellan de båda missdådarne och under hans kors några bödelsknektar med deras öfverste, alltsammans i trots af stenartens ringa smidighet bearbetadt af den outtröttlige konstnären med en sådan omhugsan, att man måste beundra till och med repen, hvarmed de döende äro bundna;

nedanföre, gent emot den lidande sonen, på en liten upphöjning af stenar, den heliga modren, stående i smärta försjunken, mellan Johannes på sin högra sida och en bedröfvad, tjenstvillig qvinna på den venstra; dessa trogna vänner understödja hennes sjunkande armar, som ej längre förmå att vrida händerna. Bakom dessa tvenne figurer stodo förr fyra andra qvinnor, beslöjade, i sorgsen hållning; man har låtit borttaga dem, dumt nog, under förevändning att de voro för mycket skadade. I sanning hafva alla dessa bilder, sedan århundraden blottställda under fri himmel för all slags väderlek, lidit mycket; dock är den ädla Christus-gestalten ännu väl bibehållen, och detta ensliga gille af kroppsstora bilder, gråa, bemossade och stympade, hållande hvarandra ett stumt sällskap i grannskapet af en kyrkogård, underlåter väl ej att hos de flesta främlingar qvarlemna ett underbart intryck, isynnerhet om intrycket gafs under början de skymning och höstlig aftonrodnad.

Ändtligen befunno vi oss inom kyrkogårdsporten, komna, passande nog, från Golgatha till de aflidnas boningar. Hvilket förråd detta, redan år 1437 inrättade och sedan nio eller tio gånger utvidgade begrafningsfält måste äga på griftminnen, hällar och vårdar, kan du förmoda, då jag tillägger, att staden begrafver sina döda endast på ett ställe till, nemligen vid den också utom stadsmuren belägna lilla St. Rochus-kyrkan, eller på den såkallade nya kyrkogården (till hvilken soldat-kyrkogården omedelbart gränsar), derföre kallad ny, att den anlades först 1518, vid den tidpunkt, då Nürnbergs öfverhet beslutit att inga lik mer skulle få jordas inom staden. Redan kejsar Maximilian, en stor gynnare af Nürnberg, hade år 1489 gjort den anmärkning, att begrafningar i eller omkring sjelfva stadskyrkorna ej kunde vara helsosamma vid en så betydlig myckenhet af innevånare. Likväl sträfvade länge de förnämare och rikare slägterna emot sådana varningar och förbud, fortforo att begrafva sina döda i ättegrifter och präktiga grafkapell, med hvilka de till detta ändamål utsmyckat fäderneстadens gudahus, och man kan finna denna motspänstighet temli-

gen förlåtlig. I förbigående kan jag ock nämna, att inga besungna lik mer finnas i Nürnberg, nemligen sådana som af chorgossar besöngos under uttåget till grafven. Detta faller mig blott derföre in, att de fyra slags förnäma lik, som ägde rättighet till en sådan hedersbevisning, hade följande besynnerliga namn: Chorleichen, Fünfherrenleichen, Achtherrenleichen och Dreyerleichen — samt alla innefattades under det allmänna ärenamnet besungna. — Om man undantager en rätt väl på träd målad Christi korsfästelse af Dürers lärjunge Albrecht Altdorfer, med hans tecken försedt, några med lifliga färgbilder prunkande chorfönster samt ett med penna i de finaste bokstäfver skrifvet och högst konstigt tecknadt Ecce Homo, som förvaras i sakristian, så innehåller den lilla Johannis-kyrkan, efter hvilken denna vidsträckta begrafningsplats nämnes, ingenting af synnerlig märkvärdighet. Hon är byggd redan i trettonde århundradet till Johannes Döparens ära. Ej mycket yngre är det på samma kyrkogård liggande kapellet zum Heiligen Grabe, stiftadt år 1374 af en Wolfgang Holzschuher, och mera märkvärdigt genom det af Krafft med hans vanliga skicklighet och alla gestalter i kroppsstorlek utarbetade stenbildverk, som under en hvalfbåge föreställer den Heliga Grafven. Ofvanföre i taket, midt emellan moln, står årtalet 1508. I fall detta är talet af det år, då arbetet blef fullkomligt färdigt, så dog mästaren sjelf dessförinnan. Detta konstverk är nemligen hans aldrasista, och alla bisaker dervid, liksom det noggranna utförandet af vissa enskilda delar, måste han af ålderdomssvaghet ombetro åt sina pålitligaste lärjungar. År 1507 afled denne vördnadsvärde konstnär; men hvem skulle gissa, i fall ej sanningen deraf vore tillräckligt bekräftad, att — ett hospital, och ej engång i Nürnberg, utan i Schwabach, hörde utpustandet af hans sista suckar? Dock dör man allestädes lyckligt, och dödsmolnen klarna omkring hvarje årtal, hvarje timma, såsnart man är nog tacksam emot Gud för att glömma, det verldens tack ej är en sak att räkna på.

Öfver det med stenar besådda fältet, der nästan hvarje graf äger sin häll (många äro murade och hvälfda) samt märkliga minnen ej sparsamt i hvarjehanda namn och inskrifter locka till dröjsmål, skyndade vi nu till vårt helgon Dürers riftvård, hvilken under nummern 649 fortvarande af Nürnbergs innevånare berömligen hägnas, ja med en så stor omsorg, att grafstenen mot väderlekens åverkan skyddas af en kist-lik trädbetäckning, hvilken endast af klockaren får öppnas och aflyftas, såsnart någon konstälskande vandringsman infinner sig. Du torde väl ej ogerna se, att jag öfver en sten, som betäcker en sådan mans stoft, lemnar en utförlig beskrifning. Först synes på den vackra, rymligt fyrkantiga hällen ofvantill en liten upphöjning eller pulpet, belagd med en messingsplåt, hvarpå läses med stora latinska bokstäfver i symmetriskt afdelade rader:

ME. AL. DU. [Memoriæ Alberti Dureri.]

QUICQUID ALBERTI DURERI MORTALE FUIT
SUB HOC CONDITUR TUMULO. EMIGRAVIT
VIII IDUS APRILIS. M.D.XXVIII.

Derunder står hans vanliga namntecken. Nedanom på en stor, af den lärde målaren Sandrart föranstaltad messingstafla prunkar till höger denna något för mycket utsökta och svassande inskrift:

VIXIT GERMANIÆ SUÆ DECUS ALBERTUS DURERUS, ARTIUM LUMEN, SOL ARTIFICUM, URBIS PATR. NOR. ORNAMENTUM, PICTOR, CHALCOGRAPHUS, SCULPTOR SINE EXEMPLO, QUIA OMNISCIUS, DIGNUS INVENTUS EXTERIS, QUEM IMITANDUM CENSERENT. MAGNES MAGNATUM, COS INGENIORUM, POST SESQUISECULI REQUIEM, QUIA PAREM NON HABUIT, SOLUS HEIC CUBARE JUBETUR. TU FLORES SPARGE, VIATOR. A.R.S. MDCLXXXI. J. DE S.

Enklare och vackrare är till venster den tyska inskriften i vers:

Hier ruhe, Künstler-Fürst! Du mehr als grosser Mann!
In Viel-Kunst hat es Dir noch Keiner gleich gethan.
Die Erd' ward ausgemahlt, der Himmel dich jezt hat;

Du malest heilig nun dort an des Gottes-Stadt.
Die Bau- Bild- Malerkunst die nennen dich Patron,
Und setzen Dir nun auf im Tod die Lorbeerkron.

Rundtomkring på stenens sidor ser man i stora Romerska bokstäfver inhuggna namnen af de konster han idkat, Architectura o. s. v. Det är ock onekligt, att i margkunnighet och mång konst han knappt och kanske allena i Leonardo da Vinci ägt sin öfverman.

— — — — — — — — — — — — —

Hans Sachs dog den 19 Januari och begrofs på St. Johannis kyrkogård den 21 Januari 1576. I Sebalder Leichenbuch står han så inskrifven: Hans Sachse, Teutscher Poet und gewesener Schumacher, im Spitt. gässlein. Grafstenen öfver Hans Sachs — med följande inscription i messing: H. S. des ehrsamen Hans Sachsen, Zuckermachers und Anna seiner lieben Ehwirtin und Irer beider seel. Erben Begräbniss. A. D. 1589 — är sannolikt öfver en anförvandt till honom, som blifvit lagd i samma graf. Poeten H. S. hustru hette Barbara, och han säges hafva mycket älskat henne. I den offentliga dödboken antecknades han på följande sätt:

Gestorben ist Hans Sachs, der alte Deutsche Poet,
Gott verleih ihm und uns eine fröhliche Urstet.

På denna kyrkogård ligger ock den store och lärde patriciern Wilibald Pirkhaimer, Dürers vän, med denna inskrift: Vilibaldo Pirkheymero Patritio ac Senatori Noremberg. Diuorum Maximiliani I et Caroli V Augg. Consiliario, Viro utique in præclaris rebus obeundis prudentissimo, Græce juxta ac Latine doctissimo, Cognati tanquam stirpis Pirkheymeræ ultimo dolenter hoc S. P. Vix. ann. LX d. XVI. Obiit d. XXII mens. Decembr. Anno Christianæ Salutis MDXXX. Virtus interire nescit.

D. 2 Dec.

Jag vaknade med glada minnen och gick ut att samla nya lika angenäma; himlen var klar och luften lätt; der har du i korthet skildringen af min lefnad i Nürnberg, dag för dag; blott en enda såg jag himlen mulen och kände några regndroppar.

Efter aftal kom till oss på utsatt timma den ruskige ägaren af Dürers fordna boning och förde oss ut genom Spitalerporten till den såkallade nya kyrkogården, i hvars grafkapell, St. Rochi fordna kyrka, den berömda Dürerska taflan är att skåda. Och så mötte oss åter vemodig och anspråkslös en af de många i och utom Nürnberg från andäktigare tider qvarstående kyrkor, i hvilka numera dels ingen gudstjenst förrättas, dels endast vid vissa tillfällen; så ofta någon på denna kyrkogård begrafves, hålles likpredikningen i kapellet. År 1518 bestämdes denna plats till de dödas hvilostad, och den Imhoffska slägten lät bygga kapellet, som fullbordades år 1521; ännu i dag underhåller denna slägt fortvarande sin värdiga minnesvård.

På venstra sidan om altaret ser man den herrliga Dürerska målningen, som skildrar Christi födelse med en så hjertlig oskuld och sanning; det är en till själens innersta trängande religiös idyll. Du har tvifvelsutan läst flera beskrifningar om detta utmärkta konstverk och jag vill således skona dig från min. Jag vill i stället något utförligare nämna om det som är måladt inunder denna föreställning och innantill på dörren till taflan, hvilken, liksom de flesta af den tidens kyrkomålerier, ser ut och är att öppna som ett skåp; många ha tvenne, ja flera dörrar och målningar på alla sidor. Först är nedantill på sjelfva hufvudtaflan att märka ett för sig sjelft afdeladt aflångt fält, der en rad af Imhoffar, med herrliga hufvuden och högtidligt klädda gestalter, betecknade af sina vapenbilder, uppträder liksom till mönstring framför åskådaren, med en Hans Imhoff i spetsen; denne har låtit upprätta detta minne åt sin far och sina närmaste förfäder. Synas

dessa redan i en bedjande ställning, så knäfaller, ungefär i midten, med uppåt sträckta händer Crescentia Pirkhaimer, den namnkunnige lärde patriciems aflidna maka; bakom henne står den ädle Pirkhaimer sjelf, en ädel vördnadsbjudande skapnad, och längst till höger, bakom dem alla, Dürer sjelf med sitt underbara om Christus påminnande ansigte, smyckad af sitt rika, lockiga, långa hår, en reslig man klädd i violett och gult. Lik en jättestor men englafrom ande ur en främmad verld står han der och ser lugnt framför sig på de öfriga, en personblifven högre åskådning af allt, som på denna jorden föregår. — Emellan sig hålla Dürer och Pirkhaimer upplyftad ett slags sköld, som, för att sluta från årtalet, tyckes vara ommålad i en senare tid. Dess påskrift lärer du tvifvelsutan gerna förnimma, då du af samma skäl som jag tager en lika liflig andel i den Imhoffska slägtens välgång; den lyder så: Der Allmächtige Gott wolle diese Familiam sammt derselben Posteritet in gutem Fried und Wohlstand zu Lob und Ehre seines allerheligsten Namens weiter seegnen und erhalten. Anno Salutis pr. Januarii, 1624.

Under Dürers bild läses: Effigies Alberti Dureri. A. 1509. Under Pirkhaimers: Effigies Herm. Vilibald. Pirkhaimeri weil. Keyser Maximiliani Primi und Caroli V Rath. Af det förkortade ordet weil. (weiland) är man väl berättigad till den mening, att dessa på- och underskrifter äro samtligen ditkomna först efter Dürers och Pirkhaimers död (den förre dog 1528, den senare 1530), då det, hvad den Dürer ensamt beträffande angår, icke är troligt, att han utmärkt allena sin bild med ett under sin lifstid ganska öfverflödigt tillkännagifvande. — På innansidan af dörren till hufvudtaflan är en med oändligt innerlig och rörande sanning skildrad föreställning af den värdiga hedersfrun Crescentia Pirkhaimers död. Hon ligger på dödsbädden med ett nästan slocknadt och icke mera ungt, dock ganska intagande ansigte; i högra handen håller hon ett vaxljus och ett crucifix i den venstra. På

den sidan om hufvudgärden står en qvinna något lutad öfver henne och aftorkar henne dödssvetten; på den högra sitter en munk och håller framför henne monstransen. Bakom denna figur står Pirkhaimers ädla gestalt; man ser hans profil, stämplad af den djupaste smärta, och han torkar sig i ögonen med en näsduk. Något framom den sittande munken, egentligen midt framför sängen, knäböjer en annan munk med en uppslagen bönbok. Vid sängändan känner en qvinna under täcket på hennes fötter, som sannolikt redan begynna kallna — denna och gruppen af de öfriga framstående är förträffligt målad. Bland qvinnorna är en isynnerhet skön, förmodligen en dotter af den döende. En annan är Pirkhaimers syster, nunna i ett St. Clara-kloster. De enkla här begagnade hufvudfärgorna, rödt, hvitt och svart (de tvenne senare tillhöra, som bekant, sorgen) äro mästerligt anordnade; det hela är visserligen i sitt slag ett af Dürers fullkomligaste arbeten. — Ofvanföre, högst upp på taflan, står med gyldne bokstäfver följande af den store Pirkhaimer sjelf författade elogium: Mulieri incomparabili Conjugique Charæ Crescentiæ Meæ Bilibaldus Pirckhaimer Maritus, quem numquam nisi morte suå turbavit, Monumentum posui. Längre ner: Migravit ex ærumnis in Dominica XVI Kal. Junii. Anno salutis nostræ 1504. — Åsynen af en dylik skilsmessa mellan ett par till ett förenade väsenden har för mig alltid någonting mera afunds- än beklagansvärdt. Den efterlefvande kan åtminstone säga, liksom Schillers Thekla:

«Ich habe gelebt und geliebet» —

och då en beständigare sällhet vanligtvis icke skänkes på jorden, så förtjenar tills vidare denna åminnelse, detta medvetande att köpas med några års, årstiondens, ja med en half lifstids qval. Borde man ej snarare beklaga dem, som tillryggalägga en utvärtes löpbana med ett hjerta, som oupphörligt sofver och som således, med undantag af några oroliga drömmar, för ingen smärta är tillgängligt, men också för ingen glädje?

Sedan vi ändtligen löskommit från denna sorgescen samt ännu en gång med ljufva rörelser betraktat Försonarens födelse, genom hvilken kärleken först erhållit sin rätta betydelse och hvarje skön men enligt Guds vilja ofta här på jorden otillfredsställbar längtan sin enda saliga tröst — vände vi oss med en hastig öfversigt till kapellets öfriga märkvärdigheter, som voro hvarken många eller synnerliga. Det har täcka glasmålerier, men de finnas här i Nürnberg öfverallt till en sådan mängd, att vi numera ej kunde känna samma hänryckning vid hvarje färgadt fönster som i begynnelsen. På gafvelmuren under läktarn framter en stor hvit tafla med svarta bokstäfver hela det Imhoffska ättartalet på svärdssidan, allt intill närvarande dag. — Vid återgåendet öfver kyrkogården visade oss vår ålderstigne Cicerone, helt förnöjd, sitt eget slägt-grafställe, der under en väldig grå häll redan hans hustru hvilar, och der han sade att han snart väntar få besöka henne. Anmärkningsvärdt och berömligt är, att man på begge dessa Nürnbergska kyrkogårdar punktligt bibehållit den gamla formen af grafbetäckningen, så att ännu hvarje hedervärd Nürnbergares graf i det hufvudsakliga af sin skepnad ser likadan ut med Dürers, Hans Sachsens och Pirkhaimers.

På hemvägen, inuti staden, råkade vi temligen tillfälligtvis, neml. lockade af vackra kopparstick, som voro i fönstren hängde emot gatan, in i ett hus, som först och främst är en boklåda, men sedan också en utmärkt Konsthandel, utrustad med dyrbara skatter. Ägarn, Herr Friedrich Campe, var bortovarande vid vår ankomst, men infann sig snart och förde oss med yttersta tjenstaktighet omkring bland sina samlingar, så af kopparstick som målerier; vi träffade utsökta verk af Tyska, Nederländska och Italienska mästare; några tycktes mig hafva lidit genom för mycket glänsande upputsning, ja väl understundom af en ordentlig ny anstrykning och öfverfärgning. Jag vill blott nämna de tvenne bilder, som på mig gjorde det djupaste intrycket. Den första var ett kraftfullt, utomordentligt sällsamt imponerande hufvud, och gissa hvems? — den

ryktbare svärmaren Knipperdollings, måladt med den lifligaste natursanning af Quint. Messys, en knifsmed, om hvilken du torde känna, att han förälskade sig i en vacker målardotter och i följd af denna kärlek utbildade sig sjelf till en målarkonstnär af beundransvärd förtjenst. Den andra var en liten, men himlaskön, grandios, herrligt costymerad S. Theresa af Guido Reni; med pilen i sitt bröst, blickande smärtligt men förtröstansfullt åt höjden, der en engel ur de klarnade molnen nedsväfvar mot henne med martyrpalmen, knäfaller hon i ett vårligt landskap, hvars grönskande omgifning onekligen står till hufvudföremålet i den skönaste symboliska öfverensstämmelse.

D. 3 Dec.

Utan tvifvel är dig namnet Frauenholz redan länge bekant; så heter en älskvärd Nürnbergsk borgersman, som tillika är en af de förnämsta konsthandlare i Tyskland. Han äger icke, liksom Campe, dessutom böcker och musikalier, men deremot en samling af målningar, kopparstick, medaljer o. s. v., som i rikedom icke blott öfverträffar Campes, utan kanske alla öfriga af detta slag i Tyskland. Jag hade, under mitt vistande i Berlin, några gånger haft det nöjet att se denne man i General Helvigs hus, der han ock var nog artig att för längre tid uppställa till vänskaplig njutning några af sina yppersta konstskatter. Något öfver medelåldrig, till växten mer undersätsig än hög, med kal hjessa, klara mörka ögon och ett friskt, mildt anlete, som alltid uttrycker vänlighet och godt lynne, är han i sitt umgänge angenämt förståndig, i sin smak säker, i sina omdömen lärorik. Jag har förut och sedan sett många ägare af målningar och bilder, många galleri-inspektorer och ästhetiska varusäljare, men denne är hittils den ende bland detta tråkiga slägte, som jag tyckt omedelbart passa till sina samlingar och afhört med en verklig uppbyggelse. Vi besökte honom i dag ungefär kl. ½ 10 på förmiddagen och funno honom boende i ett stort ålderdomligt hus, som till största delen

upptages af hans nästan omätliga samlingar. Hans eget hvardagsrum, något dunkelt, dyrbart paneladt och beklädt med forntida Nürnbergsk elegans, såg ut som en antiquitas antiquitatum, och här satt vid ett aflångt, med teckningar och kopparstick belastadt bord, den vänlige gubben och bläddrade med förnöjd uppsyn i sina rikedomar. Så visade han oss genast de skönaste afdrag jag ännu sett (men de voro ock till en del de första) af den så tidigt bortgångne Friedr. Müllers Madonna Sistina; likaledes af den lika sköna men mindre öfverjordiska Madonna di Foligno. Derpå genomsågo vi en mängd andra kopparstick, bland hvilka isynnerhet några af Preisler, far och son, gjorde oss nöje; också ett par portraiter, som föreställde Clarke och Talleyrand böra ej glömmas, ehuru här endast den vackra gravuren intog oss och för ingen del de begge lumpna föremålen. Med all det moderna kopparstickets verkliga förtjenst medgifven, måste jag dock tillstå, att jag anser dess herrskande syftning för en afväg, som leder det mer eller mindre från dess egentliga mål. Detta är att gifva ett tydligt begrepp om compositionens idee i det efterbildade konstverket, för den som ej haft eller har tillfälle att äga sjelfva urbilden närvarande för sina ögon. Kopparstickeriet bör icke göra anspråk på att vara någon sjelfständig konst, ett slags nytt måleri med grafstickel. Förgäfves söker det genom de finaste, konstigaste ljus- och skuggbrytningar eftergöra färgornas förtrollande spel, och allt hvad som dymedelst uppnås blir en vällustig veklighet, en ögonsmekande obestämdhet och godtycklighet, ofta en förändrad grundcharakter i contourerna och uttrycket af det hela. Ja, det händer ej sällan, särdeles vid kopparstick efter gamla taflor, att kopparstickarne inbilla sig äga rätt att försköna sina mönster (hvilket väl för öfrigt knappt någonsin lyckats dem) och, i stället för att troget öfverbringa deras anda i oförfalskad egendomlighet på sin kopparplåt, skänka de oss sin egen, hvilken vi alldeles icke begärt. Den ideella charakteren, den skapande tanken, det framställda begreppet i all dess individualitet, detta

är hvad kopparstickaren bör uppfatta ur hvarje gifven bild eller målning, och till detta ändamål är hufvudsakligen en klar, bestämd, ja slafviskt sträng teckning nödvändig. Är man af min mening, att kopparstickeriet endast så vida har väsentligt värde, som det tjenar att lemna oss ett slags åskådliga och flyttbara sammandrag af berömda mästares urbilder, så vill man ock i dessa sammandrag se just dem och ingenting annat; hvad och huru dessa mästare skapat, alltifrån Wilhelm från Cölln, Cimabue och Pisanerne, ända ned till Raphael och Thorvaldsen, intresserar oss att veta, icke hvad Raphael Morghen o. s. v. kunna ha lust att göra i deras ställe. Och så nödgas jag påstå, att i meddelandet af undervisning, nemligen af åskådlig föreställning, äga Dürers stelare och skarpare gravurer, ja hans stundom temligen hårda träsnitt, ett högt företräde framför många utbasunade nyare praktstycken af en smickrande och tomt prunkande ögonfägnad. Icke heller kan jag finna, att en kopparstickare, som med heligt allvar idkar sitt yrke, kan med skäl beklaga sig öfver att man på detta vis för mycket inskränker och förnedrar det. Då borde ock en öfversättare beklaga sig, när man fordrar att han skall troget öfverflytta sitt original, utan att deruti inblanda sin egen personlighet och fåfänga. Det hade varit löjligt, om Schlegel gjort anspråk på samma ära som Shakspeare, eller om han tilltrott sig förmåga att förbättra honom. Deremot har han nu den obestridliga hedern, hvilken sannolikt ingen framtid beröfvar honom, att ha gjort en öfversättning som kan tjena till mönster för alla öfversättningar.

Herr Frauenholz förde oss nu i några rum omkring, der han förvarade en del af sin målnings-samling; den talrikare och den bästa har han uppställd i en ofantlig sal på rådhuset, dit han inbjöd oss för nästkommande förmiddag. Hvad som här mest gladde mig, var ett ståtligt portrait af den hederlige mästarsångaren Hans Sachs, af en okänd, måladt med all den charakteristiska grundlighet, styrka, flit och noggrannhet, som utmärker den gamla Tyska skolan. Något ålderstigen, med

ett skönt anlete, eldiga ögon och ett vördigt, redan hvitnande skägg, ser Hans Sachs på denna lilla tafla fullkomligt så ut, som han beskrifs i Frans Horns Geschichte der Deutschen Poesie. Förträffliga saker voro här ock af vår gårdagsvän Messys, om hvilken billigt kan sägas, att han med hela styrkan af en smed verkställt på duken sina manligt alstrande tankar. Icke af honom, men väl af någon äldre mästare ur Nederländska skolan, var ett herrligt Ecce-Homohufvud af ett eget djupt rörande uttryck. Mästarens namn kunde Frauenholz ej uppge. Väl saknades här det sublima, som jag tänker mig från Christi anletsdrag oskiljaktigt under alla skiften och qval; men vågade man här nyttja ordet täck, utan fruktan att dermed uppväcka en mer eller mindre frivol föreställning, så kunde jag säga, att jag här såg en Försonare af den innerligaste och ljufvaste täckhet. Det ljufva herrskar så, att det kraftiga försvunnit. Öfvergången ifrån detta ämne till en stor Susanna i badet af färgornas glada gunstling Dominichino kan synas en smula lättsinnig; men är sådan som man vanligtvis nödgas göra i ett Bildergalleri. Den sköna sittande och med sin badnings-anstalt menlöst sysselsatta qvinnan är lika ädel, som retande; hon rår ej för, att hennes vackra blottade former ses af någon annan än himmelen, att deras ätheriska mjällhet och varmt sig från duken häfvande köttfärg öfverstiga hennes okallade åskådares begrepp, ja, att hennes kropp från hjessan till fotabjället andas en blygsam vällust, som väl icke uppstigit till medvetande i hennes själ, men deremot leder de andras till icke blott ästhetiska betraktelser. — Frauenholz har ägt sin konsthandling i 20 år, och derunder samlat ypperliga konstsaker jemväl för egen räkning, dem han ej ämnar föryttra. Innan afskedet visade han oss ännu ett par stora Tischbeinska portraiter af Herder och Wieland, dem du lätt kan föreställa dig att vi med nöje betraktade, då de hade all sannolikhet att vara mycket trogna: Herder ser ut som en karl par excellence och den goda Wieland något mer som en gammal fryntlig gumma. —

Kl. 12 gingo vi, mera nyfikna än någonsin, till en Herr von Holzschuher, efter en dagen förut inhämtad anvisning af Baron Haller; denne bedagade ättling af en bland de äldsta Nürnbergska rådsherreslägter förvarar i sitt hus ett slags fideicommiss, på hvilket kanske den talrikare delen af Sveriges adelsmän skulle sätta föga värde, emedan den ingenting annat är än — en gammal tafla; men som icke dessmindre är Nürnbergs förnämsta klenod, Dürers yppersta arbete och tvifvelsutan endast med ett par portraiter af Raphael jemförbart, fastän icke af dem eller af något öfverträffadt. För tusan! tänker du: det är starkt! Ja, men likväl sannt. Det är en bröstbild i kroppsstorlek af en gammal rådsherre Holzschuher, måladt 1526, eller tvenne år före Dürers död. Jag hade aldrig inbillat mig, att ett simpelt contrefait skulle åstadkomma ett sådant intryck. Vi stodo en timma framför bilden, orörliga, i åskådning försänkta, högt upplyftade af beundran och förtjusning. Dessa menniskor kunde måla; nu för tiden kladdar man blott! Och hvilken idealisk, och dock så helt naturlig, man kunde säga borgerlig, skönhet i detta majestätligt åldriga och tillika eldigt ungdomliga anlete! Funnos i den tiden, hvad man har all anledning att tro, många sådana män, så måste de äga rätt, som påstå att menniskoslägtet oupphörligt framskrider i slapphet och fulhet. Eller ligger felet deruti — och vid många bland våra moderna vanligtvis så högst eckliga portraiter är det väl så, — att ingen målare numera har nog djuphet i sin blick, nog skärpa i sitt omdöme, för att kunna intränga i och bemäktiga sig det väsentliga, det urcharakteristiska, det oförgängligt individuella i verkligen utmärkta manliga ansigten? eller, om han ock äger dessa egenskaper, dock saknar nog allvarlig kärlek för sin konst, nog aktning för sitt föremål, för att utföra på duken dess bild med tillbörlig omhugsan, kraftanvändning och outtröttlighet? — Man talar om lefvande bilder, men denne höjer sig så lefvande från skifvan och blickar så den betraktande i ögonen, att en stråle tränger sig genom märg och ben, och man skulle förskräckas

liksom framför en vålnad, om ej denna vålnad tillika hade det mildaste och menskligaste ansigte. Man tycker den gamle Holzschuher i full personlighet stiga fram från den mörka grunden, hvars dunkelhet här kan synas en rörande sinnbild af det historiskt Förflutna; man tycker honom vilja öppna munnen för att tala, man tycker bröstet andas under den rådsherrliga med ljusbrunt pelsverk fodrade manteln; och man kan ej mer förgäta detta faderligt vördnadsvärda, hjeltekraftiga, visa och snillrika hufvud, med de lockiga halft silfrade håren, den höga klara pannan, hvälfningen öfver den präktiga näsan, de stolta genomblixtrande och dock så förtroligt talande ögonen, den milda och dock så bestämda och kraftiga munnen, den vackra hakan med ett allrakäraste skägg som ånyo påminte mig huru smaklöst vi nu låtit narra oss att uppoffra det, som ännu i Orienten är med rätta hvarje bedagad mans fagraste prydnad. Dertill kommer, att denna på trä målade tafla, genom den rättvisa lyckan att som en helgedom ärfvas från slägting till slägting, är bibehållen i hela ungdomen och friskheten af sin första färgglans. Medeltidens herrlighet, lik en nedgående sol, kastade sitt fagraste skimmer ifrån sin aftonrodnad, och denna herrlighet, som i Nürnbergs fornminnen öfverallt omgifver och tilltalar en, öfverväldigar en här med all sin makt liksom i en brännpunkt förenad. Och så kände jag här, hvad jag föröfrigt icke kände för första gången, att det Förgångna är min känslas egentliga hemort. Ja, mitt hjerta tillhör det Förflutna, mitt hufvud det tillkommande, och det som man kallar närvaro är, för mig, egentligen icke till. Ville det engång lyckas mig, att äfven bemäktiga mig denna med värma och klarhet, så vore poeten, ja den praktiske philosophen färdig; till dess blir jag, i trots af alla mina bemödanden, en vanmäktig dilettant i konsten som i lifvet. — All njutning, all lycksalighet har en öfvergång; och så måste jemväl vi med en rätt vemodig känsla omsider skilja oss från Dürer, Holzschuher och hans vänlige afkomling, som vid bortgåendet förelade oss en foliant, hvaruti han låter alla dem anteckna namn och stånd, som af konstkärlek valfärda

till hans boning. Med nöje såg jag i denna bok namnen af mina vänner Steffens och Schütz, hvilka på deras resa från München till Dresden i första dagarne af September också betygat sin hyllning inför detta sannfärdiga konstens under. Jemväl samma Louise v. S**, som varit före oss i det gamla Düreraka huset, hade ock här gjort samma besök som vi. Herr v. Holzschuher hade den artigheten att erbjuda oss denna njutning för ny räkning så ofta vi det ville åstunda — och vi svarade naturligtvis icke nej. Innan vi öfvergifva Nürnberg skall i detta hus afläggas vårt sista besök. — Han är sjelf en hygglig, ärbar gubbe med hvita lockar och klara bruna ögon; och när han aftog sammetsmössan, som mestadels betäckte hans hufvud, tyckte jag att en flägt sväfvade öfver honom af den gamle ättfaderns anda. —

Ännu återstod oss en fjerndelstimma innan middagsbordet i Röda Hästen väntade oss, och för att förståndigt begagna denna mellantid, gingo vi till den i trakten af Herrarne von Hallers och Holzschuhers boningar liggande St. Ägidien- (eller Neue) Kirche, byggd för ungefär hundra år sedan i Italiensk, d. v. s. halft antik och halft modern smak, sedan år 1696 den gamla på samma plats stående kyrkan genom vådeld afbrunnit. Af denna äldre, hvars ursprung försvinner upp i 1000- eller 900-talet, och hvilken sannolikt i alla hänseenden var märkligare än den nya, qvarstå blott trenne med altaren, förgyllda helgonbilder, forntyska taflor och adliga vapen uppfyllda kapell, som nu med den öfriga nymodiga byggnaden äro bragta i ett något hårdraget sammanhang. Man började den år 1711, och 1718 hade byggmästaren, öfversten Gottlieb Trost, den glädjen, att se sitt 200 fot långa hus med dorisk ordning utvärtes, och invärtes korinthisk, vara fullbordadt. Det är pyntadt utan och innan, ljust, rymligt och grant; en Fransos skulle tvifvelsutan hålla denna kyrka för den enda förnuftiga i Nürnberg. En altartafla af van Dyk, med öfversta delen tillfogad af Johann Preisler, var det föremål som egentligen lockat oss ditin. Hon tillfredsställde fullkomligt min

reskamrats väntan; för min svaga syn hängde hon så högt och i så mycken skugga, att jag ej engång kunde urskönja hvad ämne hon föreställde. — Målningar i taket och basreliefs-sirater, prydliga läktare och gallerier, o. s. v. men ingenting af egentligt konstvärde. För öfrigt berättades oss, att denna kyrka är den mest besökta i Nürnberg och vanligtvis alltid fylld af menniskor; den skall kunna rymma omkring sex till sjutusende. Detta, ifall det är sant, hedrar Nürnbergarnes religiositet, när man betänker att de andra kyrkorna icke heller sakna gäster; vi hade söndagen förut i Lorenz-kyrkan sett en talrik folkmängd. Skälet hvarför denna nya så mycket besöks, är dess ljushet och beqväma rymlighet; emedan den ej inuti är full med pelare liksom alla de öfriga, så hör menigheten der prestens tal från alla ställen, alla vinklar med lika tydlighet. — Bakom altaret träffade vi helt oförmodadt ett nytt mästarstycke af Peter Vischer, mindre till art och omfång, än det förut beskrifna, men icke mindre till förträfflighet; det är ett upphöjdt bildverk i bronz, som föreställer Christus på korset, och inunder, huru man i svepning inhöljer hans lik. Arbetet är liksom med knif utskuret ur metallen, oändligen fint, skarpt och dock angenämt. — Den gamla förbrända kyrkan var i fordna dagar en klosterkyrka; den siste abboten i St. Egidii kloster var den lärde Friedrich Pistorius, som blef Protestant och år 1525 öfverlemnade sitt kloster åt Rådet. Luther har dedicerat en bok till honom, och Pistorius skänkte Luther ett ur (ett såkalladt Nürnberger Eyerlein) tillbaka. — Stundom har man i detta kloster lefvat mer än verldsligt; det fins i stadens häfder antecknadt, att år 1403 satte dess abbot Philipp hos Judarne i pant sin abbotsmössa, sin staf och monstranserna; munkarne bjödo qvinfolk till sig på vin och behöllo dem qvar tills nästa morgon; öfver hvilket lefverne Rådsherrarne, som billigt var, svårligen förgrymmade sig.

Eftermiddagen påminte vi oss den hedervärde åldermannen för Tysklands folkdiktare, Hans Sachs, och beslöto att uppsöka hans fordna boning. Den ligger i trakten af Dürers, ej

långt ifrån Hospitalskyrkan, och har i likhet med detta hus gifvit den gata, vid hvars begynnelse det ligger, namn af Hans Sachsens Strasse. Så lefver ännu denna mästare för poeter och skomakare här i alla menniskors mun. Huset fins i kopparsticket framför den goda upplaga af Sachs, som Prof. Büsching i Breslau utgifvit. Det är eller har varit ett värdshus zum goldenen Bären, och för detta tecken utanpå; är många våningar högt och ser, som du väl förmodar, högst ålderdomligt, ja sällsamt ut, både utan och innan. Vi ringde vid dörren; en ärbar medelålders matrona öppnade den, och tilltalade oss i den trohjertiga Nürnbergska folksdialekten, hvilken för främlingar ej är den lättaste att förstå. Hon å sin sida förstod genast oss och vår åstundan, samt var beredvillig att visa oss allt — hvad ännu i huset var att se; och detta fanns ej just vara mycket. Vi klättrade oss trötta i en mängd branta och mörka trappor, kröpo genom låga dörrar, och kommo ändtligen till en vindskammare, sex eller sju trappor högt, med en ljus och vidsträckt utsigt; detta sades oss vara Hans Sachs skrifrum, och bänkar, bord, stolar voro här bibehållna från hans tid. Rummet med sitt ena rundrutiga fönster liknade till sin form temligen en bur, och här satt den naiva glättiga gubben verkligen som en fogel i luften, såg ner på verlden och fantiserade öfver dess narraktighet. Ett par trappor längre ner förde oss ledsagarinnan i en större prydligare kammare, der föröfrigt allt innanmätet var förändradt, men skepnaden af rummet och fönstren ännu var den gamla. Så visades oss ännu två eller tre dylika, bland hvilka ett ägde ett slags märkvärdighet genom ett präktigt skåp af det konstigaste snickar-arbete, hvilket påstods vara en öfverlefva ur skaldens husgeråd. Detsamma påstod vår matrona om fem gammalmodiga dricksstop, ehuru som jag tror, på lätt omkullstötliga grunder. Hon berättade oss med naif språksamhet att Hans Sachs varit en man, som ägt ett outtömligt förråd på «gute Einfälle» (och deri hade hon ganska rätt), att han skrifvit ihop en stor bok, som vore (härvid utmätte hon dimensionerna i luften med sina

händer) så lång och så bred, att hennes nu frånvarande man ägde den, att några Professorer engång varit der och läst i den boken, samt varit nära att skratta sig till döds; att «die Herren von Nürnberg,» som ofta besökte honom för att höra hans goda infall, skänkt honom rättighet att hålla ett värdshus med en gyllne björn i sin skylt, på det han måtte kunna härbergera alla de främlingar, som hans ryktbarhet lockade till honom; — att i hennes mans första hustrus tid ännu mångfaldiga minnen i huset varit qvar efter Hans Sachs, och att denna ordentliga husmoder hållit deröfver en sorgfällig uppsigt, men att efter hennes död, under pigors och hushållerskors mellanrike, nästan alltsammans skingrats och förkommit; hvaraf hennes man sedan dragit, sade hon, den förnuftiga slutsats, att man efter en hustrus död aldrig länge bör uppskjuta med att skaffa sig en ny, utan gifta sig i rappet, så snart sorgeåret är till ända. — Det kan man kalla en maka med liberala grundsatser! Sin företräderska berömde hon, och insåg billigheten, i fall också hon skulle dö förrän sin man, att jemväl sjelf genast ersättas af en annan. —

På aftonstunden gjorde vi en spatsergång utom staden, under hvarjehanda försök till förklaringar af den besynnerliga omständighet, att i alla tider bland skomakarne uppstigit så många snillrika hufvuden, och att detta slags handtverkare, utan att just alla vara snillen, dock så ofta utmärkas af en omotståndlig böjelse till grubblerier och sysselsättningar med underbara, öfverjordiska ämnen. Det historiska phenomenet är oförnekligt: men hvari skall man väl söka dess orsak? —

D. 4 Dec.

I dag väntade oss den Frauenholz'iska på rådhuset förvarade bildsamlingen; och kl. 10 på f. m. gingo vi till ägaren, som skickade sin tjenare med oss dit och lofvade att snart sjelf komma efter. Detta rådhus, som numera icke församlar de fria borgarfädren inom sina murar, är ett stort palats i nyitaliensk stil, beläget vid ett torg midt emot S. Sebalds

kyrka. Dess byggnad började redan år 1332, men erhöll sitt närvarande omfång först mellan åren 1616 och 1619; blott dess främre del är färdiggjord, det öfriga hindrades genom trettio-åra-kriget. Den siste byggmästaren var en Holzschuher. Framsidan har i sin anblick något verkligen ståtligt; hon är 275 fot lång, och af dess trenne våningar har hvardera 36 fönster. Öfver de tre stora portalerna af Dorisk ordning ligga colossala figurer, uthuggna af en Leonhard Kern ur grof sten, utan särdeles konstvärde, dock göra de nytta som architektoniska prydnader. Öfver mellanportalen Rättvisan och Sanningen, öfver sidoportalerna de fyra verldsmonarkierna, framställda såsom Ninus, Cyrus, Alexander och Julius Cäsar. Ofvan den Nürnbergska vapen-örnen sitter en pelikan, som ur sitt bröst gifver näring åt trenne ungar, med följande underskrift i gyldne bokstäfver: P. L. E. G. (Prudentia Legibus Et Gratia). Inpå gården befinner sig en af denna stadens många konstfulla springbrunnar. En pelare bär på sin spets en delfin, ofvanpå hvilken ett barn rider, och nedanföre sprnta åtta lejon vattnet ur sina gap i en bassin; allt är af bronz. Arbetet, gjordt år 1618, af ett par bröder Wurzelbauer, är hyggligt, men kan för ingen del täfla med det af bröderna Rupprecht och Schonhover på stortorget. Uppför den breda och höga hufvudtrappan kommer man in i den stora rådssalen, hvilken ock i sanning har en storlek som förslår. Här ser man allahanda vapenbilder, sinnebilder och allegoriska föreställningar, dels i uthuggen sten, dels i färgor. Af målningarne är den förnämsta Kejsar Maximilian I:s triumftåg, som Dürer tecknat och målat efter Wilibald Pirkhaimers uppfinning år 1518. Detta verk må äga sin förtjenst, men jag är glad att endast utförandet tillhör Dürer; det hela är öfverlastadt med allegorier och temligen frostigt. För icke längesedan fanns i denna sal ett ypperligt metall-gallerverk af Peter Vischer, med christliga och mythologiska föreställningar, gjutet med denne mästares vanliga sinnrikhet och konst; men i de sista tiderna, innan uppmärksamheten åter började riktas på sådana herrliga forn-

minnen, har man sålt det såsom gammal messing för en obetydlig summa, till vederbörandes oförgängliga vanära. Att utbreda mig vidlyftigare öfver denna byggnads salar, gångar, omlöpande gallerier, stuccaturer, målningar o. s. v. vore blott att onödigt spilla tid och papper. Det kan löna mödan, när man sjelf är på stället, att flyktigt taga alltsammans i ögonsigte, men en utförlig beskrifning förtjenar det ej. Historiskt värde har en i det öfre galleriet befintlig stor föreställning, i stuccatur-arbete, af ett så kalladt Gesellenstechen, eller Nürnbergskt tornerspel, som blifvit hållet år 1446 (1434?) i Februari. För öfrigt skola fordom rådhusrummen ha varit fulla med goda målerier, men de flesta blefvo efter Bayerska väldet släpade till München och de andra till den i Borgen anlagda samlingen. — Deremot har Frauenholz här uppställt den betydligare delen af sin, och det i en hög och rymlig sal, som under Nürnbergs sjelfständighets-tid var rummet för det mindre Rådets sammankomster. Öfver dörren, innanföre, ser man ett urgammalt konstigt snideri, föreställande en domare, framför hvilken tvenne parter stå, inbegripna i rättegång med hvarandra; den ene är rik, och står på hans högra sida, den andre, fattig, står på hans venstra; den rike har en djefvul till föredragare af sin sak, och den fattige en engel: ett fall som onekligen ofta inträffar, ehuru ej alltid engeln segrar. Dagern var skum, emedan väderleken var mulen, och derigenom, samt dertill min vanliga kortsynthet, gick mången skön åsyn för mig förlorad, särdeles af de skilderier som hängde närmare intill taket i den ganska höga salen. Jag var vid temligen slätt lynne; det första föremål, som något vederqvickte mig, var åter ett stort ypperligt portrait af Georg Pencz, hvars stolta «Sebastian Schirmer» jag tillförene på Borgen med så mycket nöje betraktat. Ser man på objektets egna individuella skönhet mer än på det herrliga i målarens behandling, så behagar denna bild vida mer, än de tvenne här befintliga, med skäl i följd af deras höga konstvärde allmänt beundrade afbilderna af Carl den Femte, ehuru dessa väcka en särskild uppmärk-

samhet dermed, att de framställa ett slags täfling mellan två sådana mästare som Amberger och Titian. Hade i denne man funnits någon smula af det stora kejsar-mönster, som Friedrich Schlegel gjort honom till, så skulle det väl lyckats för dylika målare att ge honom ett mindre fatalt utseende. De hafva begge gjort sitt möjligaste, och det som i deras verk tillhör dem, är och förblifver oförgängligt. Af Amberger har han låtit måla sig vid 32 års ålder, och af Titian vid en något mera framskriden. Kanske är detta orsaken, hvarföre hans ansigte på Titians duk uttrycker något mera klokhet och manlig värdighet, hvilket vår ledsagare påstod härröra deraf, att Titian smickrat i sitt portrait. För öfrigt har hvarken den tyska dugtigheten eller den venetianska färgprakten kunnat göra något högre af honom, än en kraftlös och till och med öfver vanligheten utmärglad prins, med slocknade ögon, bleka infallna kinder, en slapp, halft gapande mun och en utåt böjd underkäft med en käringhaka. Det enda som ger honom ett företräde framför våra moderna furstebilder, alla så ledsamt nyta och glatta, är en tankfullare, svårmodigare uppsyn. Arme kejsare! du sof ej heller på rosor, och din klosterlefnad visar, att du åtminstone dugde till verldsförakt. — Längre uppehöllo vi oss framför en Maria med Barnet af — Leonardo da Vinci. Utmärker sig Raphaels Madonna genom en poetisk och Holbeins genom en religiös natur (hvarmed jag, som du lätt förstår, icke menar att Holbeins är opoetisk och Raphaels oreligiös), så kan man om denna säga, att hon är en geometrisk skönhet, som i sin verkan träffar regelrätt sitt mål. Härvid bör man ej tänka sig henne såsom stel eller kall; men charakteren är verkligen mer astronomisk än himmelsk. Denne philosophiske konstnär har ej lemnat många arbeten efter sig, men i de få är hvarje streck tänkt och draget för evigheten. I djupsinnigheten af hans ande, i hans lärdom och mångsidigheten af hans bemödanden låter en omisskännelig inre slägtskap med Dürer icke förneka sig. Märkvärdigt föreföll det mig att här se Maria klädd i svartbrunt och rödt, då van-

ligtvis blått och rödt äro hufvudfärgorna i hennes beklädnad; det hela bekom genom denna förändring samt genom det mästerligt utförda förhållandet mellan det högdunkla bruna och det glödande röda en viss oförmodadt underbar, ja sällsamt ingripande färgton. — Ofvanföre denna tafla hängde en annan framställning af samma ämne, ett verk af Annibal Caracci; det var mig kärt, emedan klarligare kunde ej visas, att correktheten i sin högsta potens, till och med understödd af en viss rask manlighet, ändock ej förmår lyfta sig till höjden af äkta lefvande vetenskap. Med all sin förnäma skicklighet förhåller sig Caracci till den gamle Leonardo ungefär som en af våra dagars berömda mathematiska räknemästare till Kepler eller Archimedes. — Enklare, frommare, gladare, sirligare var en tredje Maria med Barnet, af Lucas van Leyden; en fjerde, med de tre visa Konungarne tillbedjande för sina fötter, af Holbein, tager kanske priset från dem allesamman. På denna sista har mästaren sjelf afbildat sig, i det han på S. Joseph satt sitt eget rätt vackra hufvud. — Förbigående med all aktning åtskilliga berömda bilder, mest af Italienare, t. ex. en Johannes Döpare i öcknen af Guido Reni och en femte Madonna af Andrea del Sarto, emedan deras intryck redan i min hågkomst förlorat den bestämda åskådlighet, som är nödvändig för att våga ett bestämdt omdöme, ville jag endast nämna de tvenne, som, af allt hvad jag i dag såg, genom det poetiska i tanken lifligast fästade min betraktelse och stannade i mitt minne. Den ena var en törnekrönt Christus, sittande allena i djup natt, en tafla i ringa omfång, men målad med den sannaste inspiration af hedersgubben Dürer; den andra, också liten, var Raphaels första utkast i färgor till sin ryktbara Cäcilia, hvars idé och gruppering jag således här med största gamman lärde känna. Genom en obegriplig tillfällighet kom jag ej i Dresden att se den derstädes på Galleriet befintliga stora copian af Giulio Romano; nu först vet jag, att hon hänger öfver dörren till pastell-rummet. Men jag hoppas snart i Bologna få skåda sjelfva urbilden, och till-

dess vill jag ej säga dig ett ord vidare om denna redan i sitt råa utkast gudomliga composition. — Mellertid var Frauenholz uppkommen till oss i salen, efter sin vana vänligt undervisande, och vi togo ändtligen afsked från honom temligen ogerna, ehuru angenämt det närmaste målet för vår vandring lockade oss. Detta var Lorenz-kyrkan, hvars herrliga glasmålerier vi än engång ville njuta. Innan utgåendet ur den vidtomfattande rådhusbyggnaden visades oss i ett rum det icke just särdeles sköna, men så mycket mer jättestora snickar-bildverket af Vict. Stoss, hvilket fordom, liksom sväfvande ned ifrån hvalfvet, hängde icke långt framför högaltaret i nyssnämnde kyrka, och ansågs för en af hennes förnämsta dyrbarheter. Det föreställer Marias genom ängelen Gabriel erhållna bebådelse; de begge hufvudfigurerna, Maria och Ängelen, äro ungefär 7 fot höga; åtta änglar, som tyckas hvila på luften, omgifva dem; nedantill ligger en orm, som bär ett äpple i munnen o. s. v. Hela gruppen, med otrolig möda och skicklighet skuren ur trä, samt sedan målad och förgylld, är 14 fot hög och 11 bred. Jag har beskrifvit den sådan, som den skulle se ut om den vore sammansatt; men nu låg den söndertagen på golfvet, som helt och hållet uppfylldes af de från hvarandra skilda figurerna, emedan dessa skulle renas och putsas. Jag lemnar derhän, hvad intryck de på sitt uträknade afstånd må göra; på nära håll tåla de icke att betraktas, och den heliga Jungfruns utseende är ingalunda uppbyggligt. Redan i äldre tider fann man detta; den ärevördige Andreas Osiander kallade henne «die goldene Grasmagd», och hans yttrande hade den följd, att hela bildverket betäcktes med ett grönt förhänge.

D. 5 Dec. *)

Tillbragt hela förmiddagen inne och sysselsatt oss med våra anteckningar. Vid middagsbordet samtal med herr von

*) Af Författarens dagbok öfver vistelsen i Nürnberg finnes intet mera utarbetadt. Det nedanstående utgöres af fragmenter ur den lilla anteckningsbok han vid sina kringvandringar medfört och begagnat.

Haller öfver hvarjehanda Kunstgegenstände. Sandberg och Breda måste oundvikligt komma till Nürnberg för att se hvad vi sett. Eftermiddagen promenad utanför staden. Herrliga omgifningar. Hvad här måste om sommaren vara godt att vistas. — Väderleken fortfar att vara mild — ungefär som en någorlunda vacker Oktober i Sverige. Har roat mig med att genomläsa en stor del af min brefsamling — och med ljuf rörelse påmint mig mina Svenska och Tyska vänner.

Den i Sverige bekanta sagan om qvinnan, som gick för tidigt till Ottesången och fann de aflidna hålla sin gudstjenst, har i Nürnbergska traditionen ett slags historisk basis — nemligen en enkefru von Imhof född Mendel ville enligt sitt bruk att besöka alla Frühmessen äfven besöka den am Tage aller Seelen. — Händelsen skulle ha passerat i St. Lorenz-kyrkan år 1430 och med alldeles samma omständigheter, som den i Sverige berättas.

D. 6 Dec.

Besågo om förmiddagen det utmärkt sköna, i italiensk smak vid 1600-talets begynnelse uppbyggda v. Pellerska huset, med deri befintliga samling af målningar. Det märkvärdigaste deribland var en Danae af Titian och ett portrait af Catharina Medicis af Paolo Veronese. Vid den förra hade vi tillfälle att anställa betraktelser öfver Titians mästarskap i colorit, incarnation o. s. v.; huru formerna liksom häfva sig från duken; hans tendens till det bländande hvita och klara; här är med största konst det problemet löst att måla en blond figur utsträckt på hvitt underlag. Catharina d. Medicis: lockande och stor, sirenisk retelse och konungslig grandezza förenade; kroppsstorlek. Man begriper vid åsynen af denna gestalt en ansenlig del af Frankrikes historia. — Af Palma flera ypperliga taflor, bland hvilka Dianas bad, Paris dom m. fl. Åtskilliga af Bassano och Tintoretto. Ett förträffligt portrait af Martin Peller, husets uppbyggare, måladt af Bassano 1603. Af Kulmbach Christus och Maria Magdalena. I hus-

kapellet, fullbordadt 1605: en ljuskrona af slipad bergkristall, förfärdigad i Milano; måste upplysas med 36 ljus och är 9½ Rhenländska fot hög och 21 i omfång. — Ägaren af huset förde oss sjelf omkring med utmärkt artighet.

Besökte sedan den bekante förläggaren Schrag, en älskvärd ung och ståtlig man, som bland annat visade oss Fru von Fouqués manuscript af högst egen hand till sin ännu otryckta roman «die Frauenliebe.» I sanning, det är ej underligt att de Tyska böckerna hvimla af tryckfel.

D. 7 Dec.

Gjorde på förmiddagen visit hos herr Haller von Hallerstein, som bland annat visade mig ett både genom materiell och formell skönhet utmärkt graveradt portrait af Drottning Christina efter original af Bordon. Ja, i sanning, hon var dock Gustaf Adolfs dotter! — Tillika visade han mig ett annat karikeradt, men i uppfinningen lika enfaldigt, som i exekutionen misslyckadt, der hon föreställes i hel figur costumerad som en häxa och med ena handen i sidan, en stor karlhatt i den andra och tagande ett stort, oqvinligt steg.

D. 8 Dec.

Måste försaka det nöjet att följa Hjort till den berömde kopparstickaren Reindel, på det att jag skulle hinna sluta mina preliminariska anteckningar öfver Nürnberg; emedan denna afton är bestämd till afresa åt Augsburg. — Fru von Fouqué får af sin förläggare 90 Fredrichsd'or för sitt manuscript.

XII.

Rom.

(Bref till Professor E. G. Geijer.)

Roma, d. 14 Mars 1818.

"Emsig wallet der Pilger! Und wird er den Heiligen finden?
Hören und sehen den Mann, welcher die Wunder gethan?
Nein, es führte die Zeit ihn hinweg: du findest nur Reste,
Seinen Schädel, ein Paar seiner Gebeine verwahrt.
Pilgrime sind wir Alle, die wir Italien suchen:
Nur ein zerstreutes Gebein ehren wir, gläubig und froh."

Goethe.

Den eviga, den verldsbeherrskande staden, med hvilken ingen annan på jorden kan mäta sig, är då ändtligen åtminstone för några månader mitt hemvist! Och enligt hvad Jupiter Pluvius i dag funnit för godt att förordna, har jag kommit att fatta pennan förr än jag ämnade; ty annars är min tid från morgon till qväll upptagen af att bara se. Jag skulle förgäfves bjuda till att hitta en tjenligare ingång till mitt första romerska sändebref, än Goethes ypperliga epigramm, som i få ord innehåller det mest träffande af allt, hvad hittills blifvit sagdt om samtidens Italien och större delen af dem som der spana efter klassiska helgedomar. För min del har jag under denna hesperiska vallfart ej funnit någon läsning, som djupare inviger i landets och folkets kännedom, än Goethes venetianska epigrammer och romerska elegier. Tillsammans med hans få dithörande prosaiska uppsatser, bilda de ett slags resebeskrifning, med hvilken, af alla mig bekanta, blott vår odödlige Ehrensvärds uthärdar jemnförelse *).

*) Senare Anmärkning. Då förf. skref detta, hade han ännu ej läst de i fjerde och femte banden af Goethe's sjelf-biographi meddelade brefven från Italien.

Den 11 dennes, kl. 5 e. m. höllo vi vårt intåg genom Porta del Popolo, utför den långa, präktiga, men temligen smala Via Flaminia; dock utan allt triumphatoriskt prål, såvida man ej dit får räkna gapandet af en hop sysslolösa menniskor. Utmattade, som vi voro, af hetta och nattvak, dammiga och orakade, sågo vi snarare ut såsom fångna barbarer, dem en bakpå vagnen uppstigen påflig soldat förde genom halfva staden till Doganan (tullhuset) i triumf. Föröfrigt hade vi ej skäl att beklaga oss öfver de hjeltar, som bevaka Romas portar. De voro utmärkt höfliga och medgörliga. Sådan är ock hela romerska polisens charakter. Piazza del Popolo, det rymliga torget straxt innanför porten, är ett icke illa passande företal till hvad man i Rom väntar sig. Midt på platsen en blänkande springbrunn och en ofantlig obelisk af röd granit med hieroglyphiska trollfigurer; till venster det vänligt sluttande Monte Pincio, der nyanlagda vägar och gångar leda upp till höjden af Sallustii och Luculli trädgårdar, en höjd som nu åter, smakfullt planterad, blifvit skänkt åt Romarfolkets gemensamma nöje; ändtligen, framtill, utsigten af trenne ansenliga, från hvarandra sig solfjäderlikt utgrenande gator, bland hvilka den mellersta rakt framåt genomskär den lifligaste delen af Rom, och sträcker ut i ett ogenomskådligt fjerran sin brokiga ström af hvimlande rörelse, mellan en oräkneligt af kyrkor och furstliga palatser! Denna är den fordna Flaminiska, den i sednare tidsåldrar så vidtberyktade Corso: dess mynning omfattas af heliga portvaktarinnor, tvenne vackra, med coupoler och korinthiska portaler likbyggda kyrkor *); om hvilka man dock torde få påstå, att deras nyromerska stil är mera täck än majestätisk. Likväl är det från en helt annan riktning, som infarten i denna stad genast öfverväldigar främlingens själ med det fulla intrycket af Roms egentliga herrlighet. Tyvärr är denna riktning den rakt motsatta, den sydliga, åt Neapel till, och således väl nästan aldrig den, från hvilken

*) S. Maria di Monte Santo och S. Maria de' Miracoli.

nord-europeiska resande första gången hit anlända. Men jag skall framdeles beskrifva dig den underbara trakten omkring Porta S. Giovanni, den trotsande Claudiska Vattenledarn, och den gudomliga Lateran-kyrkan, ecclesiarum urbis et orbis mater et caput, der jag i går förmiddag gjorde mitt första besök. Det är (tills vidare) nog sagdt för mitt omdömes giltighet, om jag tillägger, att en gata derifrån leder rätt fram till Coliseum, Forum och Capitolium. Från det håll, som vi kommo, antager allt, vid första anblicken, en viss oväntad prägel af modern hufvudstad, och vi förundrade oss, att i Rom, det gamla Rom, som vi föreställt oss så ruinvördigt, högtidligen stumt och på allt vis ålderdomligt, se så många nymodiga equipager, nymodiga boutiquer och nymodiga damer. Men också inskränker sig detta sken af modern glans nästan blott till Corso-gatan, och småningom, äfven innan man bestiger de kullar, som betäckas nästan blott af verldsfrejdade spillror, skönjer ögat öfverallt undantag på undantag, Bland sådana, länder det åtminstone den ofvannämnda obelisken till beröm, att han icke låter söka efter sig. Vi helsade ödmjukt på den gamla stenhårda hierophanten, som har sett Pharao Sesostris och Cäsar Augustus, men vill ingenting berätta oss om all sin vishet. Snart började dock de spatserande Romarinnorna locka vår åskådning till den natur, som lefver; men i billig förmodan att det just icke vore vår fägring, som skaffade oss så många nyfikna blickar, tryckte vi oss blygsamt tillbaka i vår vagn så långt vi förmådde, rullade temligen säfligt genom den rörliga trängseln af svartögda Romulider, sågo en skymt af Antonini ärestod på den vackra piazza Colonna (ett torg der ungefärligen hälften af Corso är tillryggalagd), och ankommo ändtligen till Doganan, under mångfaldiga suckar öfver tullars och tullnärers prosaiska tillvarelse. Lyckligtvis befanns detta tullhus hafva i fordomtimma varit ett gudatempel, efter hvars urgestalt ännu elfva refflade korinthiska marmorpelare qvarstå, af en betydlig höjd, men inmurade i en modern façad med dörrar och fönster emellan sig. Således

fingo vi straxt ett ästhetiskt föremål att förnöja oss med, under det Hjorts och B**s betjent höll uppmärksamheten spänd på förfarandet vid den lindriga visitationen, och en mängd trasiga slynglar hopade sig omkring oss, dels tiggande, dels med höga rop, som sökte öfverskrika hvarandra, lofvande att visa oss vägen till ett par dussin alberghi och locande *) af alldeles oerhörd ypperlighet. Då postiljonen sade sig sjelf vara i Rom föga hemmastadd, letade vi omsider ut ur högen en pojke, som såg någorlunda ordentlig ut, och tågade af med denne härold att uppspana en vederqvickande interims-boning. Men det blef honom ej lätt att hålla ord; vi voro komna just i den tidpunkt, då Italienare och utländingar af alla slag strömma hit att öfvervara påskhelgens lysande högtidligheter, och den som ej infinner sig förr än inemot den «heliga veckan», har svårt att hitta på ett drägligt herberge. Sedan vi förgäfves låtit köra oss omkring till flera värdshus, blefvo vi ändtligen mottagna i Gran Vasciello, ett skäligen dåligt, som just derföre var mindre fullproppadt af främlingar.

Vi bo för öfrigt i en af Roms angenämaste nejder, vid den trefliga strada de' Condotti, som leder från Corso upp till det sköna, blott några steg från vår port belägna torget piazza di Spagna, hvars aflånga rymd, nedanom en sluttning af Monte Pincio, fordom var en under Domitianus byggd vattendamm för härmade sjödrabbningar. Det har i midten ännu en båtformig vattenrik springbrunn, en af Bernini's tallösa källbyggnader och vattenkonster. Går man förbi den rätt framåt, så stiger man uppföre det glada trädgårdsberget på en hög och bred trappa, hvars make jag ännu ej sett i ädelt smakfull storhet: den är af travertin **), 175 steg, som

*) Värdshus.

**) Egentligen tiburtin: en stenart, som brytes i trakterna af Tivoli, och användes till de flesta romerska praktbyggnader. Den är kalkartad och gulaktigt hvit; mjuk, när den upptages och hugges, hårdnar den i fria luften ständigt mer och mer, och blir med hvarje tidehvarf mera oförgänglig.

ömsom dela sig i tvenne armar, ömsom ånyo förena sig; så att det hela liknar en i flera forsar bruten, men förstenad caskad, som från en rymlig öppen plan, der åter en obelisk framför den ansenliga kyrkan S. Trinitá de' Monti upphöjer sin hieroglyphiska solvisare, störtar sig nedåt piazza'n och den glimmande springbrunnen. Viker jag från obelisken af till venster, så kommer jag under lummiga, mörkgröna trädgångar, förbi den åt fransyska konstnärer inrymda Villa Medici och dess cypresser, ut på det allmänna lustvandrings-fältet i grannskapet af Porta del Popolo, med en hänryckande utsigt öfver Rom och dess omgifningar; viker jag åt höger, så öppnar sig framför mig strada Felice, den längsta af alla romerska gator, och ledsagar mig genast in i den trakt af staden, der Thorvaldsen och de utmärktaste härvarande Tyskar bosatt sig.

Från Tyskland till Rom ske årligen talrika utvandringar af konstnärer, lärda, skalder och fruntimmer; männernes antal är så väldigt, att de här ordentligen bilda en hel inom sig sammanhängande nation, under fri styrelse af egna lagar, grundsatser och sedvänjor. På vissa förfrisknings-ställen, isynnerhet locanda Borghese*) och caffé Greco, som nu också allmänt heter caffé Tedesco, råkar man, särdeles om aftnarne, medborgarne af detta samhälle, hvilket man kunde kalla en artistisk Burschenschaft, i broderlig församling. På caffé Greco träffade jag i går afton den genialiske Friedrich Rückert, som vistats här redan i flera månader. Af hans poetiska arbeten känner du förmodligen åtminstone de vidt berömda geharnischte Sonette, dem han under namnet Freimund Reimar utgaf; de äro, kanske med undantag af Körner's bästa sångstycken, de vackraste poetiska uppmaningar till seger och död, bland de många, som föranleddes af befrielsekriget mot Frankrike. Han är ej alltid lik sig i kärna och styrka, samt ofta i sin stil förmycket grammatiskt och lingvistiskt spetsfun-

*) Ett vinhus, som har fått sitt namn af närheten till Palazzo Borghese.

dig; ett fel, hvars orsak väl till någon del torde ligga i de djupa språkforskningar, med hvilka han nästan oupphörligt sysselsätter sig. Dock njuter han rättvist ett stort anseende i sitt fäderneslând, och bland den yngsta generationen af dess skalder finns endast Uhland, som med sina undersköna Romanser kan göra honom första rummet stridigt. Det är möjligt, att Rückert icke blir i stånd att hålla hvad hans ungdoms framträde lofvade; men hur många dödlige kunna uppfylla denna stränga fordran? Må det nu lyckas honom, eller ej, att småningom afskudda sig det hårda, det bizarra, det långsträckta, som ej sällan med skäl blifvit honom förebrådt: så är han icke dessmindre en hjelteskald, en skarpsinnig tänkare, och hvad mera är än allt snille, en man af hjerta och ära. Han var nyss återkommen från Neapel och hade i sällskap med vår Lidman gjort en resa till den romantiska ön Capri. Gerna vill han också engång bese vår nordiska halfö, och möter du der händelsevis en lefvande bild af Folqvard Speleman i Niflunga-dikten, så må du veta att mannen är Rückert; ty sådan ser han ut, till punkt och pricka: en fullkomlig jättegestalt, forntysk drägt, stora moustacher, mörkt hår som faller ned på axlarne i långa, talrika lockar, ögonbrynen bistert sammandragna, ögonen tankfulla, redliga, ömsom barnsligt milda, ömsom krigiskt blixtrande; kortligen, blott jernstråken felas. De ryktbara målarne Riepenhausen, bröder och täflare, med hvilka Tieck gjorde sin Rom-färd, råkas vanligtvis i den Borghesiska locandan, der Hjort och jag redan varit ett par gånger mottagna såsom gästvänner. Vi skola der i morgon qväll formligen införlifvas till medbröder. Och så äga vi det bästa hopp, att bland alla dessa målare, skulptörer, architekter och poeter komma i njutning af ett föryngradt och förskönadt studentlif. För öfrigt räknas här i Rom äfven Svenskar, Danskar och Norrmän öfver en kam till gli Tedeschi, och af dessa behandlas man genast såsom hörde man till dem: sunnan om Alperna känner man tillfyllest det gemensamma slägtskapsbandet.

Just i dag, på morgonstunden, vandrade jag och mina reskamrater, anförde af en dansk historiemålare Lund, ett stycke uppåt strada Felice. Vi stannade på piazza Barberini, der Berniniska delphiner, tritoner och vattenbi hjelpa ett par källor att vidtomkring sprida ett fint duggregn, togo fyra steg på en liten gata till höger, klappade på en port, och se! vi slutade med att hyra hela huset, dit vi nu, vill Gud, efter få dagar ämna för tre månader inflytta. Huset är bygdt öfver (Gud vet hvilka) ruiner, som här och der inpå den gräsbroddande gårdstomten framskjuta sina gråa, mångkantiga stenmassor; och bakom, i något afstånd, synas från Quirinalens höjd, ofvanför en ofantlig grundmur, dunkelgröna toppar ur den Helige Faderns lustgård. Låter ej detta såsom ett paullo majora canamus? Också har Boccaccio haft samma tycke som vi, i fall han verkligen bott någon tid i samma trakt; hvilket deraf är sannolikt, att hans namn smyckar en gränd straxt invid vår nya boning. Ja, lagstiftaren Numa skall någorstäds i denna nejd hafva byggt sitt kungliga palats, hvars beskaffenhet förmodligen utanpå varit lika tarflig som innantill. Nämner jag nu på köpet, att den fordna Circus Rusticus eller Florae, der de Florealiska spelen firades af landtfolket från det gamla Latium, blifvit af några ålderdomsforskare förlagd på piazza Barberini, så inser du visst, att jag får mina bopålar uppslagna på en i sjelfva Rom utmärkt klassisk jordmån.

Du önskar säkert, att jag hellre först än sist ordar något om vår bildhuggande landsman den älskvärde Byström, som jag icke förr personligen känt, och som hjertligen bedt mig helsa dig. Jag fann honom i går, och bokstafligen på sin plats, nemligen i sin verkstad, med mejseln i handen, omringad af idel guda- och qvinnobilder. Verkstaden sjelf, belägen ej långt från Tiberströmmen, tillhör en ryktbar fornromersk minnesvård: det är den styckade och chaotiska jättebyggnaden af Augusti Mausoleum, som upplåtit några ljusa och tref-

liga rum åt den göthiske konstnären *). Han är en äkta blond och vermländsk Svensk, enkel, öppen, lugn, fryntlig och arbetsam. Hans väsende har utvärtes denna det nordiska lynnets makliga jemnvigt, som innan en djupare pröfning förekommer åskådaren lik ett uttryck af phlegma. En man, som Byström, kan ej annat än med lif och själ deltaga i sitt fosterlands öden: också var det från hans läppar, som jag emottog den första tidning om Carl Johans uppstigande på svenska thronen. Föreställ dig huru långsamt genom gazett-vägen Svenska nyheter hitkomma, och hur grufligt min förlåtliga nyfikenhet denna gången varit plågad, om jag berätrar, att jag några timmar före min afresa från München fick i Allgemeine Zeitung läsa uppgiften om Carl XIII:s död, med den beställsamma tillsats, «att all communication på gränsorna vore spärrad och att man ännu icke kände de vidare följderna af denna händelse»; att jag sedan på hvart och ett värdshus i Norra Italien, der vi gjorde ett litet uppskof och jag begärde avisor för att komma vidare i Sveriges historia, hvarje gång blef undfägnad med uppdukandet af beständigt samma tilldragelse; och att ändtligen här i Rom det nyaste tidningsbladet, som räcktes mig, ord för ord innehöll åter det samma: så att denna gazett-artikel alldeles parallelt med mig rest ifrån München till Rom, på en tid af ungefär tre veckor. Gud beskydde den nye Konungen, den korade mannen af ett fritt folks val, och upplyse såväl honom, som folket, till det bästa! Vi talade länge om Sverige med värma, mina öron hade på ett halft år ej förnummit ett svenskt ljud, och Byströms hänryckta tillgifvenhet för vår Hjeltekonung var undersåtens och konstnärens i lågande förening. — Annorlunda förhåller sig den bekante orientalisten och fornforskaren Åkerblad, som drifver sin ovilja mot det oskyldiga hemlandet ända till den ytterlighet, att han gifver sig ut för Dansk, och bland utlänningar söker hvarje möjlig anledning att skildra Svenskarne såsom barbarer och

*) Professor Byström köpte samma år om hösten den vackra Villa Malta på berget Pincio.

dumhufvuden. Denne Åkerblad bor endast några steg ifrån mig, men jag går visst aldrig till honom. Den som föraktar Sverige, bör föraktas af Sverige och hvarje Svensk tillbaka. — Det gratiösa, så i tankarnes art, som i marmorns behandling, är väl ännu den herrskande prägel som utmärker Byströms arbeten. Derföre är ock den qvinliga skönhetens område det egentliga för hans konst. Att han förmår vara sublim, vittnar tvifvelsutan hans herrliga sofvande Juno, vid hvars bröst den späda Hercules insuger gudakraft: men han tycks förmå det endast då, när ett qvinligt ideal af storhet och majestät inspirerar honom; och i sanning har det här till olympisk betydelse upphöjt det ljufva, det läckra, det runda, det vällustiga, som hos de lyckligt begåfvade af kärleksgudinnans kön alltid påminner om ett lån af hennes gördel. Redan skördar han i rikt mått Romarnes aktning och bifall; högst välförtjent, emedan han med utomordentlig skicklighet har gjort det vackraste af deras egen plastiska smak och styl till sin egendom. — En ung grefve Mörner, lycklig tecknare, bemödar sig nu ifrigt att vid denne mästares hand utbilda sina sköna konstnärs-anlag. Tills vidare kämpa i hans själ Måleriet och Architekturen om rigtningen af hans hufvudböjelse. Fäderneslandet har sannolikt, i hvilketdera fallet, att påräkna en verklig vinst.

En i allt, utom i snille, med Byström olikartad natur är Danmarks artistiska ära och stolthet, Thorvaldsen, en oupphörligt drömmande, tankspridd, inom sig sluten och djupt melancholisk Phidias-ande i en välväxt, men blek och mager gestalt af några och fyrtio års ålder. Den höga, vackra, men svårmodiga pannan, de stora blå ögonen, som med ett slags förvirrad blick tillkännage att hans egentliga uppmärksamhet sällan är fästad vid de föremål, som utvärtes omgifva honom, förråda genast en fantasiens omedelbare son; och då han ej talar något enda språk fullkomligen rigtigt, utan ofta sammanblandar fyra eller fem för att göra sig begriplig, samt tillika har oupphörligt ett par dussin saker på engång sväfvande för sin föreställning, så bär hans ansigte nästan alltid, i sällskap

och samtal, ett visst naift uttryck af bryderi och förlägenhet, som kläder honom rätt väl och förträffligt passar till det lakoniska sätt, hvarpå han meddelar, liksom skurna i sten, sina merändels epigrammatiskt spetsade tankar. Dessa äro ofta så humoristiskt qvicka, att åhörarn deröfver kunde frestas att skratta ihjäl sig, men utan att man ser infallets lustighet rubba ett enda drag i den talandes allvarsamma, gulbleka anlete. Sådan är personligheten af den man, som är på vägen att stifta ett nytt Skulpturens tidehvarf, och med den nordiska malmådran i sitt lynne omsider blifvit i sjelfva Rom Canova's öfvermäktige medtäflare. Jag tror, att Tyskarnes och Engelsmännens gemensamma omdöme derutinnan icke bedrager sig. Italienarne vilja, i det längsta, skjuta ifrån sig den hårda nöten att inrymma första rummet bland nyare tiders bildhuggare åt någon annan, än Venetianarn; till en del af nationalfåfänga, till en del väl också af en ursprunglig olikhet i känsla och tyckets daning. Alla medgifva de likväl, att efter Canova's död är den skandinaviske främlingen sjelfskrifven thronföljare till detta slags kungadöme. Fransoserne sväfva ännu, heter det, med sin mening oafgjordt midt emellan. Enligt min åsigt (om det tillåtes en oinvigd att yttra någon), har Canova gifvit första väckelsen till den nya högre flygt, som bildhuggeriets anda i senare tider börjat utveckla; ty han återförde sin konst till en i utöfningen förglömd åskådning af Antikens eviga urbilder, och kom derigenom nödvändigt åter på spåren af den ädla och naturliga styl som länge under Berniniskt-fransysk flärd legat begrafven. Denna ära, som ej kan honom beröfvas (ty Sergell, undangömd i Norden, lefde och dog utan inflytelse på den allmänna europeiska konstbildningen), synes mig redan så betydlig, att man utan obillighet kan tillåta sig anmärka det armod på uppfinning och den behagsjuka veklighet, som hålla honom fjettrad vid gränsen af Italiens närvarande själsodling och stänga honom på halfva vägen till hans mål. Väl har jag ännu ej besökt Canova's verkstad; men likväl, i Petri-Kyrkan och annorstädes, af hans arbeten sett tillräckligt många, för att icke vid

ett sådant besök göras vacklande i min öfvertygelse. Thorvaldsen, själfullare och djerfvare, har ej låtit skulpturen stanna framför det gränsesnöre, som skiljer den antika skönhetens ägor från det moderna lifvets, eller nöjt sig att låta henne på denna sidan om snöret inöfva en och annan sirlig attitude, behändigt lånad från gudasynerna på den andra. Hans mejsel har huggit snöret i tu, och hans konst har dymedelst tagit fotfäste på sitt gamla fält, der konstnärn ej vidare betraktar antikerna med en slafvisk vördnad, såsom hårda Sinai-taflor, i hvilka hvarje skåra är gudomlig, utan med den obekymrade förtroliga kärlek, som är känslan af en i eget bröst och egen arm lika odödligt fortlefvande konstförmåga; han studerar ej mer de forntida mönstren, han lefver, tänker och skapar i deras mästares lynne. Redan öfverträffar han dem i basrelief: en märkvärdig omständighet, som tycks antyda en annalkande förmedling och försoning mellan Skulpturen och Måleriet; om hvilka man kunde påstå, med en ur Philosophien hämtad jemnförelse, att den förra vore Plastikens natur, den senare dess ethik. Thorvaldsens fantasi är poetisk, i ordets högsta bemärkelse; en abyssus af instinkt och drift, ur hvars dunkelhet den ena skapelsetanken efter den andra, slag på slag, framblixtrar med friska, harmoniskt sinnliga gestalter. Den berömda frisen i upphöjdt arbete, som föreställer Alexanders intåg i Babylon, efter återkomsten från hjeltens persiska fälttåg, är ett helt epos i marmor, af en grekiskt-österländsk verldsprägel. Från en öfverflödig beskrifning vill jag förskona dig; lätt nog kan du förmoda, till hvilken mångfald af skönhet och charakteristik den sinnrike konstnärn skulle föranledas af ett sådant ämne, Alexanders hjelteprakt och de med skänker mötande Österlänningarnes hyllningar. I sanning, då Napoleon underlät att göra den tillämnade Rom-Resa, för hvilken denna fris beställdes att smycka Quirinal-palatset vid hans intåg, försummade han med detsamma åsynen af kanske det enda verkligt Sköna, som ästhetiska lofoffer frambragt till hans ära *). Jag lemnar dock derhän, hu-

*) Författaren borde icke hafva glömt hans statue af Canova.

ruvida han borde funnit sig smickrad, om han märkt de frihetsälskare, som ro af alla krafter bort öfver Tigris, och om han förstått denna sluga vink öfver «frivilligheten» af Babyloniernas glädje. Ett lika herrligt och fulländadt verk, ehuru i mindre mått, är en basrelief, som behandlar den scen ur Iliaden, då Agamemnons härolder bortföra Briseis från den vredgande Achilles. Man kan icke se sig mätt på denna rika och dock så enkla sammanställning af storhet och smärta, kraft, svaghet och medlidande; på gudinne-sonen, som vänder sig bort, skakad i alla nerver af harm och hämdbegär, men lika skön ändå; på den milda Patroclus, som sakta skjuter ifrån sig den hulda, darrande Briseis, hvilken vänder sig och med sorglig försakelse bjuder till att foga sig efter nödvändighetens lag; ändtligen på hennes bägge visa ledsagare, som oaktadt all tillbörlig härolds-värdighet skynda sig allt hvad de förmå, glade i sina hjertan att med lif och helbregda lemmar hafva förrättat ett så slemt ministervärf. I den gamla verlden är Thorvaldsens natur liksom infödd. Med öfverraskande sanning och dock utan all trälaktig efterlikning, har han ej längesedan täflat i deras eget manér med mästarne af den före Phidias rådande stylen, om hvilken man först nyligen erhållit fullständigare begrepp, genom de såkallade äginetiska konstverkens upptäckt. Kronprinsen af Bayern, den ifrigaste och frikostigaste af alla nu lefvande förstliga konstälskare, har köpt dem och låtit hitföra dem från Grekland; han vistas sjelf för det närvarande i Rom, och äfven konstverken äro ännu ej till München afhämtade. En Bayersk historiemålare Wagner (densamme som öfver dem uppsatt den beskrifning, hvilken Schelling utgifvit och riktat med förträffliga tillägg), har dem tills vidare under sin tillsyn, och samlingen fins i ett hus ej många gator ifrån mig. Emedan åtskilliga voro skadade och lemmalytta, fick Thorvaldsen det uppdrag att hela dem, och fullbordade detta göromål till alla kännares högsta nöje; men fördjupade sig derunder så långt i betraktelsen af deras sällsamma skaplynne, att följden omsider blef en Hoppets gudinna, som sluter sig till de

öfriga såsom en mildrad fortsättning. Dessa åldriga guda- och krigarbilder ha en märkvärdig stämpel af sträng religions-mystik. De, som förfärdigat dem, trodde tvifvelsutan att en gud föga hedrades, om hans bild förtjusade liksom en vacker menniskas. Väl tillkännager samtliga gestalternas utarbetning en redan grundlig kännedom af menniskokroppen, och det nakna viker ingenstäds, utom i behandlingen af hufvud och ansigte, från lagarne af punktlig natursanning. Men icke blott en viss dyster böjelse för magerhet, som tydligen är uppsåtlig (liksom ock i den äldre Christendomens bildande konst), utan ännu mer ett gemensamt och lika uppsåtligt half-ägyptiskt syskontycke öfver ögon, mun och haka, ett sträft och gåtaktigt småleende, påminner om den konstperiod, som följde på de äldsta Hermerna och Dädali träbilder Man vet, att i Hindostan, än i dag, alla heliga beläten måste göras efter vissa uråldriga, oföränderliga typer, öfver hvilkas noggrannt iakttagna likformighet presterne hålla vaksamma händer. Denna likformighet inskränker sig här nästan blott till physionomi och ansigtsdaning; föröfrigt är det asiatiska religions-allvaret synbart på vägen att försona sig med Hellenismens glada kroppslighet. Småningom glattades det alldeles bort ur Grekernes plastik, i samma mån som de symboliska begreppens uttryck, nödtoftigt men tillräckligt för andakten, måste gifva vika för det begär, som äfven i mythiska gestalter ville se den högsta fullkomlighet af menskliga kroppsformer. Det är sannolikt att Phidias i sina höga, underbara tempelbilder sökte en jemnvigt, en harmoni mellan religionens mystiska och konstens ästhetiska fordringar. En tid kom, då de sista tillfredsställdes på de förras bekostnad; och Konsten, som nu arbetade blott att smycka slott och thermer åt jordens mäktige, sjönk i samma graf som redan förvarade Religionen till en annalkande uppståndelse.

Möjligtvis är Canova en fullkomligare marmorhuggare än Thorvaldsen; denne har dels ett ömtåligt bröst, som icke tillåter honom att länge i sender sysselsätta sig med huggning och dricka det mjölfina marmorstoft, hvilket alltid i en sådan

verkstad kringhvirflar, dels ett lynne som i allting mest fäster sig vid sjelfva tanken, och af sitt rika förråd retas att så skyndsamt som görligt begifva sig från gamla tankar till nya. Likväl har han, i senare tider, bekommit så utmärkt skickliga arbetare i sin tjenst, att hans bildverk äfven i denna hänsigt ingenting skänka medtäflarnes efter. Thorvaldsen har jemväl i christliga ämnen försökt sig; måhända med mindre framgång. Den sköna italienska medeltiden har skulptörer att framvisa, som på detta fält öfverträffat honom. Ingen konstnär bör våga sig på Christendomens heliga häfder och legender, utan att befinna sig med sin hela håg, sitt hela hjerta på denna läras milda, paradisiska grund. Thorvaldsen är dertill (ännu) förmycket antik. Deremot skulle du säga, om du såge hans ryktbara hjeltestod Jason med det eröfrade gyllne skinnet, och hans basrelief Natten, som innan kort blir lika ryktbar, att hans konst har sammanfattat de båda polerne af den sphär, som ligger nedanom den högsta (eller utanför den innersta). Jason är det sanna idealet af en Heros, lugn i sin sjelfkänsla, mäktig i sin styrka, ädel i dess utöfning: Natten en oändligt ljuf qvinnogestalt, klädd och bevingad, som under en vallmokrans, med tvenne sött slumrande barn (Sömnen och Döden) i sin famn, sjelf slutande sina fagra ögonlock i obekanta drömmar, sväfvar sakta utåt den stjerniga rymden. Så äro, innan andeverldens egentliga mysterium uppgått i själen, kraft och aning de herrligaste skepnader, till hvilka lifvet kan svinga sig. De äro Naturens, de äro Antikens A och O; men omedelbart bortom aningens natt gryr morgonrodnaden af ett nytt, ett ljusare solhvarf. Der uppenbarar sig den himmelska kärlek, som försonar och förenar sina verk med sig.

«L' Amor, che muove 'l Sole e l' altre stelle.»

(DANTE.)

D. 16 Mars.

Väderleken är nu här sådan, som hos oss i slutet af Maj eller begynnelsen af Juni. Jag gläder mig dock åt den instun-

dande bello Aprile; då blir Armidas trädgård fullständig. Mellertid ser man den redan, hvart man vänder sig, på det fordna Roms höjder och rundtomkring det nyas murar. Jag har i dag gjort en oförgätlig morgonvandring, under den skäraste himmel, i den lenaste luft och det blidaste solsken. Liksom i drömmarnes landskapstaflor, äro alla färgor starkare och mera glödande, än man i Norden skådar och tänker dem; det gröna mera grönt, det blåa mera blått, det röda mera rödt; vid solens upp- och nedgång flammar ett mångdubbelt större fält af himlahvalfvet i skiftande färgspel; öfvergången från ljus till mörker är hastig, och det senare mäktigt som det förra; men det genomstrålas af stjernorna och månan, hvilka här synas större, närmare till jorden och se ut såsom vore de stickade af guld på Nattens dunkelblå sammetsmantel. Tillika gör luftkretsens oändligt genomskinliga renhet, att den italienska himlen i allmänhet tycks vara högre än vår, och öppnar en långt vidsträcktare synrymd. Jag kom i morse upp på Monte Pincio, innan ännu det slags förberedande morgonrodnad, som Italienarne kalla alba och som egentligen ej fins i Norden, upphört att omgjorda horisonten med sin hvitrödaktiga tjusglans. Det är liksom en jungfrulig suck af hänryckning, som gör hyn varmare på den slumrande Auroras kinder, innan hon ännu slagit upp ögonen och klädt sig i purpurdrägten. Småningom besteg hon sin vagn i hela sin drottningsprakt, mandelblommorna doftade, näktergalarne började vakna: till höger utbredde den elysiska villa Borghese, mellan höga gångar af lager och buxbom, sina parker, vatten, tempel och grönskande slätter, der under piniernas kronlika skärmar Guarini's Pastor Fido blef första gången uppförd; till venster, i något fjerran, på andra sidan Tibern, upplyftade Monte Mario sin krans af cypresser och den åldriga villa Madama, i hvars numera förvildade lustgård detsamma skedde med Tasso's Aminta, på blomstervallen, i vårtiden, då, liksom nu, mandelblomman slog ut och näktergalarne sjöngo *). Framför mig, en sträcka af vingårdar

*) Senare Anm. Jag har i denna uppgift följt en romersk tradition.

och landthus, bland hvilka den lilla villa Nelli, der Raphael i en älskarinnas famn tillbragte en lycklig sommar; längre bort, den öde Campagna'ns allvarsamma infattning; på motsatta sidan, det i ungdomlig morgonglans skimrande Roma! — Jag förflyttade mig sedan utom stadsmuren, och mötte några sjungande landtmän, som vänligt helsade mig från sina åsnor, på hvilka de, i maklig ridt, med full hals qvädde ritornelli *) öfver grannflickor och grannhustrur; jag vandrade längs en del af Tibern och hann ändtligen mitt mål, som var, att från Monte Mario betrakta den kringliggande nejden. Uppvägen dit är brant och mödosam nog men ymnigt belönande genom den omsider uppnådda höjdens mångfaldigt rymligare utsigt. Man öfverskådar härifrån, och isynnerhet från en temligen förfallen villa Mellini, som ligger på spetsen, Rom i hela dess omfång, den vidsträckta Campagnan med dess spillrade forntidssmycken af aquäducter och griftvårdar, de häftigt strömmande krökningarne af Tibern, som fem gånger visar sig för ögat och lika många gånger åter fördöljer sig; den fläck der man påstår att Cincinnatus haft sitt åkerfält, halfcirkeln af de Sabinska och Albanska bergen, som bilda Campagna'ns östliga gräns och med de hvitglänsande städerna på sina sluttningar, mellan castanier, ekar och oliver, bjuda ögat en lockande hvilopunkt. Snart återvänder det ånyo till den eviga verldsstaden sjelf, som utgör centern af taflan; man tröttnar ej att se dessa kullar, coupoler, torn och palatser, som på den gula Tiberns bägge stränder förvara så många odödliga minnen af hjeltemod och snillets förtjusning; man erinrar sig Horatii utrop, och det går ännu lika varmt från åskådarns hjerta:

Goethe säger, i sin skrift «Philipp Hackert», att det var i villa Madama, som Guarini's Pastor Fido första gången uppfördes; och det på en af lagrar omgifven plats, hvilken jag ännu ganska väl erinrar mig.

*) Ett slags korta, egentligen blott af tre rader bestående, epigrammatiska folksånger, vanligtvis af antingen erotiskt eller satiriskt innehåll.

«Alme Sol, ...
possis nihil urbe Româ
Visere majus!

Vid återkomsten till min boning fann jag mig vara i den rätta stämningen, att bese de ypperliga fresco-målningar, med hvilka några unga tyska konstnärer smyckat en liten sal i Preussiske Consuln Bartoldi's hus; de föreställa de vigtigaste afdelningarne ur Josephs historia. Särdeles behagade mig en af Cornelius, der ynglingen, raphaeliskt älskvärd, tyder drömmarne för Pharao, som sitter på thronen i djupa konungsbekymmer; och en annan af Overbeck, der gossen, i ett skönt syd-asiatiskt landskap, blir af sina bröder såld åt den kommande slafhandlarn. Den gamla Florentinska skolans fromma naturfriskhet andas ur dessa bilder, i förening med den gamla Tyskas osminkade redlighet och oskuld. Men sådan är den syftning, som herrskar hos de utmärktaste härvarande tyska målare; en syftning, som kan anses för gryningen af ett nytt Måleriets tidehvarf. Detta är likväl endast i det afseendet nytt, att det med sjelfständig uppfattning återvänder till det sköna och väsendtliga i ett längesedan förflutet, hvars herrligaste (men också sista) frukt var den oöfverträfflige Raphael. En åsigt, som står i motsats till de flesta samtidas begrepp om konst och dess bestämmelse, måste till en början, nödvändigtvis, yttra sig med ett revolutionerande lynne. Att den först hos tyska konstidkare skulle tändas och utvecklas, följer af den speculativa, historiska och religiösa rigtning, som är själen i Tysklands nuvarande nationalbildning. Bland Italienarne ha de hittills blott vunnit en Maltesare till lärjunge. De andra, äfvensom Franhoser och Engelsmän, fortfara med mycken beqvämlighet och sjelftillfredsställelse att måla statuer, coups de theatre, nakna flickor och gaeliska töckenbilder. Somliga förgrubbla sig på Guidiska ätherfärgor och Mengs'iska idealer; andra äflas att i eclectiska compositioner sammandestillera tre eller fyra mästares (t. ex. Raphaels, Titians och Correggio's) olikartade storheter; en talrik mängd repeterar oupphörligt Da-

vids fransyska tragedier; några tro sig vara i besittning af den pura Naturen, samt yrka med höga rop på kraft och naturgeni. Det sista, nämligen enligt sitt begrepp derom, förmena sig Engelsmännen till ett utmärkt mått hafva upptäckt hos Thorvaldsen, hvarföre de ock värdera honom ungefär ur samma synpunkt, som de upphöja sin nyaste modeskald, Lord Byron, till ett non plus ultra bland alla skalder på jorden. Tvifvelsutan äga Briterna sinne för allt, som på ett djerft och öfverraskande vis är lefvande och ursprungligt: men de flesta tyckas dock sätta det sköna och det stora blott i uttrycket af en ovanlig kraftspänning. Om philosophi, religion och poesi kan hos alla dessa egentligen ej vara fråga, hvarken i principerna, eller i den känsla som leder deras utöfning.

Annorlunda Tyskarne. Jag hade ofta i deras fädernesland hört omtalas, att i Rom, bland yngre tyska konstnärer, ett slags ny målarskola vore på vägen att bilda sig; och man tvistade häftigt om förnuftigheten af dess grundsatser, långt häftigare än om värdet af dess arbeten, emedan man åtminstone hos sjelfva hufvudmännen (Cornelius och Overbeck) gerna medgaf både sällsynt snille och sällsynt grundlighet i techniska kunskaper. Såsom det vanligtvis sker vid dylika tillfällen, innan framblixtrandet af en ny andlig lifsyttring hunnit afgörande genombryta molnen af gammal häfd och fördomar, märktes på den ena sidan en ovilja, som blindt förkastade och fördömde; på den andra en beundran, som kanske ofta trodde sig böra gilla och förfäkta det nya, endast för dess tvetydiga förtjenst att vara nytt; sällan uppgifter och omdömen, som grundade sig på lugn och oväldig pröfning. Till och med Goethe har nyligen *) dömt omildt öfver en sak, som han icke betraktat genom sina egna ögon, och med maktspråk, egentligen hvilande på Mengs'iska ungdomslexor, emot sin vilja bragt en babylonisk förbistring i den stridsfråga han ville upplysa. Ett sådant förfarande tjenar alltid blott att just framlocka den motsatta

*) I andra häftet af Kunst und Alterthum in den Rhein- und Mayn-Gegenden.

ensidighet, hvars tillvarelse man ex hypothesi antager och bekrigar. De unga konstnärerna och deras vänner skjuta skulden till dessa den gamle skaldens mindre lyckliga ingifvelser på en viss theoretiserande målare i Weimar, Meyer, sedan flera tiotal af år Goethes umgängsvän, en lärd man, men usel målare, och i sin konstlära, sina granskningar ungefär en de bildande konsternas Bouterwek. Likväl har Goethe sjelf offentligen yttrat sig om den ädle Cornelius, i anledning af dennes teckningar till Niflungaqvädet, att hans talent är underbar, ja att konsten med honom liksom återvändt i moderlifvet och blifvit ännu engång nyfödd. Detta yttrande, rätt förstådt, innehåller någonting oändligt mycket mer, än Goethe förmodligen dermed trodde sig säga; i stället att vara ett blott uttryck af bifall öfver en enda utmärkt man, charaktiserar det i sjelfva verket hela den anda, det bemödande, som danar den anklagade nya skolans rigtning och syftemål.

Tänker man sig under namnet en af likhet i grundåsigter fritt sammanbunden konstnärs-republik, så är en skola här visserligen förhanden; men egenskapen af nyhet kan henne med mindre skäl tillerkännas, då hon egentligen är så gammal som Fiesole's, Masaccio's, Francia's, Perugino's och Raphaels. Hvad man hos henne finner oerhördt och nytt, består endast deruti, att hon återvändt till Naturens och Skönhetens ursprungliga åskådning, sådan som den måste lefva hos en konst, hvilken är christlig till sin själ och romantisk till sitt lynne. Hos Grekerne var Sculpturen religionens konst, var den af de tvenne plastiska systrarne, på hvilken högsta kärlek användes och högsta värde sattes; Måleriet var deremot blott en bisak, lämplig för prydnader af rum och allahanda bestämmelser till enskildas nöje. Det blef också hos de gamle aldrig något annat, än ett med torraktiga färgor belagdt afteckmande af statuer och basreliefs *). Christendomen omvände förhållandet; dess

*) Man betrakte fördomsfritt det såkallade Aldobrandinska bröllopet, som nu förvaras i Vatikanen; man betrakte den talrika samlingen af antika taflor i Portici!

verldsomhvälfning var ej allena ljusets, utan ock ljusbrytningarnes triumf. De nya gudomligheterna klädde sig helst i den skära slöjan af färgornas spel, och Målarkonsten fick vingar, som lyftade henne långt öfver system. Men af detta omvända förhållande skulle nödvändigt följa, att om Bildhuggeriet — i nödfall, det förstås — kan hjelpa sig skickligt nog med poesi utan religion, nämligen med den poesi, som ligger i den yttre fullkomligheten af Naturens organism: så är tvärtom allt Måleri, som ej utvecklar sig ur den innerligaste sammansmältning af bägge, ett alldeles intet, en väsenlöst gycklande brokig ögonkittling. Det måste så behandlas, att det på fullt allvar är, hvad Sculpturen fordom var: en konst för religionen och för stora minnen. I annat fall blir dess rot afskuren, dess kärna urhålkad, och man får hastigt se Raphaels yrke sjunka ned till sin första ringhet, till ett blott och bart dekorations-handtverk, ja detta till och med utan den heder, att såsom sådant kunna mäta sig i konstvärde med en till samma förnedring sjunken sculptur. Ty Bildhuggeriet, stödjande sig på vissa organiska urbilders nästan mathematiska oförvansklighet, bibehåller under sitt förfall i det längsta qvar ett sken, en majestätlig skymt af den ädla, den gudomliga enfald, som yttrar sig i de eviga grunddragen af Naturens lagbundenhet. — Bibeln, den äldsta kyrkans Legender, Folksagor och episkt-historiska urkunder, — nämligen sådana, hvarest häfdernas själ och folkslagens lynnen osminkade framträda i deras innersta sanning, — bilda den krets af ämnen, inom hvilken den äkta Målarns uppfinning och pensel har att välja sina föremål. Framförallt måste han med philosophisk skarpsinnighet och poetisk blick — är han af rätta slaget, så förenar han bägge i sin instinkt — förmå inträuga till det väsentliga, det charakteristiska, det egendomliga i tingen. Denna förmåga kan upphöja ett portrait — liksom ju förhållandet är med de gamla italienska och tyska mästarnes portraiter — till värdigheten af en evig symbol, äfven när det symboliska förvirradt nog uttrycker sig i personens timliga skepnad. Ja, sjelfva landskapstaflan, som blygsamt ingenting annat

begär, än att med hjertlig känsla framställa en bit af den närvarande sinnliga verlden, förädlas af denna förmåga till en uppenbarelse från den högre verld, hvilken ju icke blott förkunnar sig genom englar, helgon och hjeltar; utan ock genom stjernor, blomster, klippor och vattenfall *).

Men huru långt, alltifrån Raphaels död, var ej Målarkonsten afviken från allt det Skönas rena symbolik i Natur, Religion och Historia! Hvilket syndafall gjorde hon ej redan i Giulio Romano's praktfulla mythologiska galleribilder, hvilkas vällustigt skimrande hedendom egentligen blef hela det nyare Måleriets herrskande böjelse! Och härvid kom man, allt ständigt under inbillningen att fortsätta der Raphael slutat, ändtligen utföre till den själlösa matthet, till den oreda i ändamål och medel, som under en skrytsam affectation af ideal och naturstudium utgör skaplynnet af det sistförflutna århundradets målar-bemödanden. Denna centrifugala rigtning, tydligast synbar i det ganska jordiska sätt, hvarpå andliga ämnen af de nya mästarne behandlades, var flera gånger på vägen att fastna på en fläck och tillintetgöra sig genom sin egen flärd. Män af verklig kraft, fastän i begreppen missledde och inskränkte af en samtid, som sönderföll i abstractioner, sinnedruckne naturalister, såsom Caravaggio och Rubens, eller antikiserande eclecticister, såsom Carracci'erne och Mengs, gåfvo den då hvarje gång åter en viss fart igen: men det Onda låg ohjelpligt i sakens inre väsende. Sedan omsider det parti, som oupphörligt förvexlar Måleriets synpunkt med Sculpturens, vunnit seger genom den helgade myndigheten af Winkelmanns ensidiga sculptur-dyrkan,

*) Hela den synliga Naturen är ju ett sinnebilds-språk? Den konstnär, som kan poetiskt (prophetiskt) fatta det, han kan ock poetiskt måla. Bekräfta ej Tyskarnes Friedrich och Svenskarnes Fahlcrantz med mångfaldiga exempel denna lära? Jag ville väl engång se af den senare Dagens Stunder, behandlade i en cyclus af landskapsstycken; jag är säker att de skulle tillfyllest öfvertyga hvarje tviflare, till hvilken höjd af symbolisk skönhet äfven detta slags måleri kan uppsvinga sig.

skulle nödvändigt slutligen en tid inträffa, då man anses för en stor målare, när man tecknar statuer i theatraliska ställningar, låter ingen grupp vara naturlig, och colorerar så kallt, snart sagdt så färglöst som möjligt. Till höjden af denna falska sträfvan har Camuccini hunnit, som nu gäller för Italiens ypperste målare; en man med talent, men dock blott ett echo af David och den parisiska smakens modernaste mode-stadgar. Det verkliga Måleriet gick ut från Christendomens återlösning af naturens och mensklighetens förlorade fägring, och jemväl vid behandlingen af hedniskt-mythiska ämnen förfor det med en djupsinnighet, såsom hade det varit invigdt i Orphikernes förbund, i eleusinska mysterierna eller i Nyplatonikernes theosophiska poesi. Detta måleri upphörde med Raphael. Det hade börjat sin bana från en ännu ej tillräckligt uppdagad österländskt-byzantinsk källa, i tvenne mäktiga, till sitt upphof ungefär liktidiga, strömmar af oförgänglig skönhet: den gamla nederländskt-tyska och den gamla nord-italienska; eller, i kortare benämningar, den cöllniska och den florentinska. I anda, syftning och en för vårt slappade slägte nästan otrolig arbetsflit, äro båda oändligt nära med hvarandra beslägtade: dock uppnådde slutligen den sista en ädlare stil och en sannare norm i det hela af formerna. Hvad som utmärker de vigtigaste af de arbeten, som vi äga från de för-Raphaeliska mästarnes tider, är lätt att med ögat utfinna, men omöjligt att beskrifva med pennan. Det är, i känslan, en stilla lågande fromhet och en oförfalskad naturlighets oskuld; i uppfinningen och anordningen, redlig och enkel ända till architektonisk symmetri, en rentaf symbolisk åsigt af ämnet och dess omgifningar, hvarföre också deras bästa historiska stycken vanligtvis tillika äro de bästa landskapsstycken, — och enligt min tanka har landskapsmåleriet förlorat mer än sin halfva väsentlighet, sedan det skilde sig från sitt dåvarande samband med menniskan, jordens friborne konung och medelpunkt. I det individuella hos gestalterna visa dessa arbeten en personlighet, en särskildhet, som är fattad och framställd med hela sorgfällighe-

ten, hela grundligheten af Naturens egen sanning; i åtbörder, blickar, anletsdrag en utomordentlig uttrycksfullhet och bestämdhet, som å ena sidan företer det gladaste skådespel af styrka, mod, salighet och förtröstan, äfven under de smärtsammaste lidanden (liksom af den tacksammaste hänryckning, då fridspalmen redan är vunnen), samt å andra sidan ett i sitt slag icke mindre majestätligt skådespel af det mot Ljuset kämpande Mörkret, uppenbaradt genom väldiga brottslingar och dämoniska varelser. Och hvad kan jemnföras med den glödande lifligheten och friskheten af dessa gamla mästares färgsinne, som ömsevis, liksom hos Leonardo da Vinci, öfver sina varma utgjutelser andas den italienska helsans fullsaftiga, brunaktiga färgton, ömsevis, liksom hos Fra Angelico da Fiesole, paradisets skära doft och genomskinlighet? Ändtligen ser man det hela af compositionen stämplas af en ofvanefter kommen välgörande vishet, som omotståndligt upplyfter betraktarens sinnen till det högsta Goda, med glömska af alla de små kritiker, som stundom kunna göras mot anatomi, perspektif och andra lyten af dylik art; brister, hvilka deremot ensamt skärskådas af dem, som i allt annat sätta konstens väsende, utom i själ och i snille. Det var ett stjernljus af en hög och värdig konstnärs-åskådning, som lyste och vägledde, med oupphörligt stigande klarhet, dessa mästare samtligen, alltifrån Giotto till Raphael. Fördeladt på dem alla, samlade det omsider i denne, liksom i en sol, hela sin allmakt, och frambragte så dessa underverk af skönhet, dem vi djupt förvånade tillbedja i hans Jesusbarn, hans Madonnor, Apostlar och Cäcilior. Den konstnär, som äger det himmelska, honom faller ock, sjelfmant, allt det jordiska till. Huru liten blir mästarn i clair-obscur, den honingsöta, på naift behag temligen Narciss-likt studerande Correggio, eller den djerfve kraftmålaren Tizian med sin brännande, vällustiga carnation; eller den förnäme Guido med sitt sentimentalt-antika ätherväsende, ja den stormige dombasunarn Michael Angelo sjelf med sin öfvermodiga teckenkonst, vid sidan af den rena, milda, prunklösa

Raphael! Bekymrande sig först och främst om själens skönhet, som var hans lifs medfödda gudomliga idée *), fattade denne alla sinnliga fullkomligheter i en enda odelbar sammanklang, och visste att måtta dem alla till en fläckfri spegelbild af den eviga tanken. — Måleriets närvarande förfall är ej olikt det, hvaruti Vitterheten icke längesedan befann sig, efter Shakspeare, Cervantes och Calderon ända till slutet af nyssförflutna århundrade, innan mästare i skaldekonst, såsom Klopstock, Goethe, Schiller, Novalis och Tieck, samt mästare i visdom, såsom Lessing, Herder, Kant, bröderne Schlegel och Schelling hunno uppstå att göra tiden uppmärksam på den idée af poesi, som var hos mängden rentaf borttappad. Men desse män, hvar och en på sitt vis, lefde sjelfve och verkade i en ädlare forntids anda; och endast derigenom lyckades de att spänna tidehvarfvets strängar till en ny poetisk stämning. Så förslår ock intet studium af naturens fullkomligheter, intet af någon mästares, ej engång af sjelfve Raphaels, att rädda Måleriet ur dess lägervall, om ej målarne framförallt söka gripa sitt yrke vid dess ursprungliga rot, och, likt Medeltidens konstnärer, vända sig till den outtömliga springbrunnen af religionens lif och den romantiska diktens. Blott der kunna de hämta denna en odödlig ungdoms guldflod, hvars dryck öppnar ögonen för tingens inneburna signaturer. — Man förebrår dem, som yttra dessa grundsatser, att de vilja frånröfva konstens utöfning all fritt framskridande sjelfständighet, och spärra den inom gränsorna af ett härmadt forntids-manér. Tvärtom: frågan är ej om att imitera de gamla mästarne, allraminst att af blind och vidskeplig vördnad åter upptaga, det, som hos dem kan vara brist och felsteg. Man bör endast lefva, arbeta och tro som de, med samma fromhet, allvar, sjelfuppoffring och oförkonstlade natursinne; man bör, änskönt icke till punkt och pricka med deras, för våra utvidgade syften icke alltid tillräckliga medel, begynna der De begynde, nämligen vid det eviga

*) Den certa idea, hvarom han sjelf talar i ett bref till sin vän Castiglione.

Ljuset och den eviga Sanningen; man bör förvärfva sig det mod, som med glädje vet sig sjelf och sina åtgärder blott vara förberedelser åt kommande lyckligare efterföljare. Endast på en sådan väg, som kan med skäl heta ett konstens återvändande i moderlifvet till en ny födelse, är det att hoppas, att småningom skall ännu en gång utveckla sig ett tidehvarf af stor och herrlig konstbildning; måhända, i sin fullbordan, slutande med någon ny Raphael.

Så ungefärligen tänka, verka och tala de män, hvilka här i Rom äro sina medbröders förelysande tvillingstjernor, Cornelius och Overbeck. De andra följa nitiskt denna lära; och det är lika naturligt, som ursäktligt, att upphöjandet af det Gamla och nedsättandet af det Nya ännu, hos en och annan, ej sällan drifs till öfvermått. Cornelius och Overbeck äro begge katholiker; den förre, en Rhenländare, född i denna kyrkas sköte, den senare, en Lübeckare, öfvergången dertill. Omkring dessa båda sluta sig för öfrigt, med största fördragsamhet mot hvar andras theologiska dogmer, såväl protestantiska konstnärer som katholska, i ett gemensamt ästhetiskt samhälle. Det gifs likväl bland härvarande protestanter ett parti, som anser för samvetspligt att ifra mot detta samfund och mot denna såkallade nya skolas kärlek för religiösa och katholska ämnen. Besynnerligt, hvad den misstänkta katholskheten angår, huru man kunnat förglömma den påtagliga omständighet, att den äldsta christna kyrkans trosartiklar, traditioner och legender äro ett arf, som hon lemnat åt alla de sekter, i hvilka den christna församlingen delat sig! Det är ju icke mot äldsta kyrkan, utan mot Papismen, som o-katholikerne trädt i fiendtligt förhållande. Och huru litet man i Måleriet förmår uträtta, när man med ytliga, inskränkta åsigter af Christendomens fornhäfder ändock vill på dess Tabor bygga ästhetiska hyddor, bevisas, utom af dagliga erfarenheten, kanske mest träffande af det analoga exempel, som Skaldekonsten i senare tider framställt: jag menar exemplet af de tvenne glänsande snillen, hvilka, liksom Dante, ville i ett par verldsomfattande dikter besjunga den

eviga Kärlekens lösning af skapelsens gåta. Hvilken kunnig mäktar neka, att Milton och Klopstock, under nitet att gå till det yttersta i protestantisk renhet, åstadkommit verk, som med alla sina stora särskilda skönheter dock emot Dante's äro mödosamma lekverk, ja förmodligen af ingen kunna läsas i en sträcka till slut, utan oerhörd ansträngning och tröttnad?

Cornelius är en man af ungefär en ålder midt emellan din och min; till sitt yttre en kort, men väl proportionerad och kraftfullt byggd gestalt, med ett anlete som utmärks af starka drag, brunlett färgton och mörka, djupt under ögonbrynen framblixtrande ögon. Med den allvarsamma, klara, genomträngande blicken och det på fastheten af sin inre natur orubbligt hvilande väsendet, har han ett afgjordt philosophiskt tycke, som angenämt påminner om Schelling; blott är Cornelius, såsom en konstnär höfves, under all utsidans lugna fattning likväl inombords mera häftig och volkanisk. Hans hjerta är lika ädelt, som den stränga renheten af hans seder är vördnadsvärd, och hans lynne lika okonstladt, öppet och redligt, som hans reflexion är skarp och hans bildning vetenskapligt grundlig. Varm katholik, värderar han dock, med lyftning öfver alla ensidigheter, i Luther det stora, af Gud till väckelse skickade redskapet, och i Protestantismens uppkomst det nyttiga för menskligbetens ledning till sjelfständiga forskningar. Han är öfvertygad att dessa, när de företagas med ärligt allvar och af ett verkligt religiöst behof, slutligen på ett eller annat sätt skola hemföra de spridda brödraflockarne till Faderns gemensamma boning, till en församling der tvisten mellan hjertat och förståndet, mellan fantasien och frihetsbegäret är bilagd. Af detta skäl förklarar han sig högt emot det proselytmakeri, som några härvarande katholska konstnärer i blind välmening drifva: han tror, såsom jag, att de för poesien och konsten, ej mindre än för hjertats hugsvalelser, mest väsendtliga religions-idéer äro — eller åtminstone kunna vara — i båda kyrkorna desamma. Känslans eld och ett oförvillbart omdömes klarsinnighet stå hos denne man i en lycklig och

sällsynt förening. Han äger en vidsträckt poetisk beläsenhet; Dante och Goethe äro hans älsklingsskalder. Jag vet ej, om du ännu haft tillfälle att se de berömda teckningarne till Goethes Faust, hvilka dock stundom — såsom ofta sker — förlorat genom gravörens åtgärd. Ännu mer har detta missöde ägt rum med några af hans teckningar till Fru v. Helvig's och Fouqué's Taschenbuch, särdeles i andra årgången; hvaröfver han ej litet beklagar sig. Fullständigt skulle du lära känna hans snille, om jag kunde visa dig hans i kroppsstorlek utförda cartoner till åtskilliga scener ur Dante, dem han fått uppdrag att al fresco måla i Villa Massimi; glädjande prof, att dock en och annan förnäm Italienare ännu förstår värdera den äkta romantiska poesien och en bildande konst som dermed befryndar sig. Nyligen har han målat på trä en skön den Hel. Familjens flykt till Egypten. Nu är han helt och hållet fördjupad i den Grekiska myth-kretsen. Kronprinsen af Bayern önskar att i ett Museum, som han låter bygga i München under det något besynnerliga namnet glyptothek, få en vidsträckt bildsal smyckad al fresco af denne sinnrike mästare, med mythiska skilderier, hvilkas innehåll skall motsvara och till ett andligt helt sammanbinda de plastiska konstverk, dem salen är bestämd att förvara. Cornelius tyckte i början ej särdeles om att inlåta sig med grekisk mythologi; den syntes honom, genom otaligheten af triviala behandlingar, hafva sjelf omsider blifvit ytterligt trivial. Men vid närmare forskning i dess ursprungliga, ännu orientaliskt-religiösa beskaffenhet fann han, att denna grufva äger djupa malmstreck, som allt hittills väntat på fyndiga sökare. Han tecknar nu med nöje på det första utkastet till en krets af den grekiska myth-lärans väsendtligaste symboliska föreställningar, och hans utkast förråder öfverallt en man, som är invigd i andan af Äschyli Prometheus. — En liten täck romarinna, som redan i flera år varit hans hustru, men med sin fina växt och sina blygsamma Madonneögon ännu ser ut som en flicka, sköter hans husliga omständigheter, samt har åtminstone den förtjensten, att vara

mycket godsinnad och mycket tillgifven sin make. Blott när han talar om att flytta till Tyskland, mulna hennes blickar af tårar; hon gör sig, liksom hennes landsmän i allmänhet, de rysligaste begrepp om den del af Europa, som ligger norr om Alperna; och barnen, hvilka likt modren hittills ej lärt sig det ringaste af faderns språk, föreställa sig att i Norden få se idel vidunder.

Overbeck, en lång, smal och ljuslagd yngling, som i forntysk drägt, med en tankfullt menlös uppsyn, fladdrande castaniefärgade lockar och den svarta sammets-baretten på hjessan har ett verkligt tycke af Raphael, är i allt, utom i snille och allmänna åsigter, en motsats af sin vän Cornelius. Man kan säga, som ock Kronprinsen af Bayern nyligen gjort i ett skaldestycke till de tyska konstnärernas ära, att denne är en paulinsk, Overbeck åter en johanneisk natur. Han är son af den Overbeck, hvilken såsom poet förvärfvat sig ett namn, fastän icke betydligt, i Tysklands vitterhet; har bekommit en lärd uppfostran, tagit Doctorsgraden med heder, men af omotståndlig böjelse lemnat alla andra planer och utsigter för att öfverlåta sig åt den konst, hvilken han nu med så mycken ära utöfvar. Född protestant, öfvergick han för några år sedan till katholska läran; ett steg, som blottställt honom för mångas tadel, och hvilket hans fader, såsom det berättas, ännu ej kunnat förlåta honom. Exemplet är ock visserligen ej att anbefalla till efterföljd: men Overbeck hör till det slags själar, hvilka Naturen födt till Katholiker, och som derföre, för sin enskilda del, göra rätt i att lyda sitt behof. Han är föröfrigt lika tolerant som Cornelius, och hans lynne har en mild glädtighet, en stilla angenämhet och oskuld, som gör honom oändligt älskansvärd. I sin personliga lefnad anachoretiskt ren och from, är han i sin konst ödmjuk, anspråkslös, ljuf, men klar och säker på saken. Som en själfull melodi, med kraftig bröststämma föredragen, omedelbart flödar ur lifvets innersta rymder, så fäster hans lugna, andaktsblida, prålfria verksamhet på duken hans rena hjertas afspeglingar; de himmelska urbilder,

som, i denna skära glans, endast äro det barnsliga sinnets egendom. Intet skådespel är för mig skönare, än när jag i en manligt utbildad själ ser bevarad en sannfärdig och medvetslös barndom. — Det förstår sig, att han helst väljer evangeliska ämnen, t. ex. Maria som utkorar den bästa delen, Christi intåg i Jerusalem o. s. v. Liksom Cornelius ur Dante, skall han måla en sal åt Marchese Massimi med scener ur Tasso. Bland hans undersköna cartoner dertill, kan jag isynnerhet ej betrakta Sophronia och Olindo på bålet, utan en innerlig rörelse. Det syns att han bildat dem con amore, och jag kunde ej afhålla mig från att i mitt inre önska den bredvid mig stående konstnären en belöning, på hvilken han — fastän vid ett gladare tillfälle — finge använda den ryktbara, gudomliga stanzen:

«Et ò mia morte avventurosa à pieno,
O fortunati miei dolci martiri!
S' impetrerò, che giunto seno a seno
L'anima mia nella tua bocca io spiri» etc.

Men huru sällan belönas de män, som frivilligt förbränna sig på det Skönas flammande altaren, af det som jorden har skönast att erbjuda! Och likväl kanske med rätt; ty jorden skulle annars möjligtvis tränga himlen ur deras föreställningar, då fantasien så gerna spinner sig fast vid det jordiska med sina egna skimrande trådar.

Kortligen: Overbeck och Cornelius visa på ett hugnande sätt, huru det ännu i dag är görligt att utan affectation lefva och arbeta såsom de gamla mönstren; att vid en stor själens enkelhet, ja enfald, utveckla ej blott den rikaste inbillning, utan äfven det ljusaste förstånd; samt att med den största mångfald och individuella olikhet i sträfvandet till Konstens mål, dock i det väsendtliga af saken bibehålla orubbad en fullkomlig enhet.

Redan känner jag flere andra utmärkta konstnärer af samma skola. Det historiskt-poetiska intresset lifvar dem alla lika, till och med dem, som ej mycket befatta sig med det religiösa. Så har jag gjort bekantskap med en gammal humoristisk landskapsmålare, en Tyrolare vid namn Koch, som kan Dante

och Lied der Nibelungen utantill, samt declamerar dem ömsevis med stycken ur Abraham a S. Clara's löjliga Capuciner-predikningar. Denne Koch har också tecknat och stuckit fyra snillrika blad med rysliga uppträden ur Dante's Inferno, t. ex. tyrannernas straff. Såsom landskapsmålare är han yppig och glänsande, kanske stundom till öfverdrift, och säges ofta förderfva sina taflor derigenom, att han aldrig finner sina compositioner tillräckligt rika eller sina färgor nog saftiga och glödande; i följd hvaraf han öfvermålar dem den ena gången efter den andra. Mellertid har han frambragt några förträffliga stycken, bland hvilka jag isynnèrhet älskar ett herrligt italienskt landskap, der patriarken Jacob tågar hemåt med sina skaror af tjenare och hjordar. Jag kallar detta landskap italienskt; meningen är att det skall vara österländskt, men man igenkänner lätt den natur, som fyllt målarens åskådning. Han är jemväl författare, helst satirisk; dock har han aldrig låtit någon af sina handskrifter spridas genom tryckpressen. En af dessa, hvilken, om jag minns rätt, kallas «Kochelum eller den Rumfordska soppan», har bland den nya skolans vänner skördat mycket bifall. Den är ett slags Prins Zerbino i målarkonsten, riktad mot allt der befintligt philistéeri, och tilltygar således med en obarmhertig qvickhet alla Målar-Akademier, men enkannerligen den Wien'ska, hvars medlemmar han personligen känner. — Mer ex professo författare, och (tvärtemot sin egen mening) vida märkvärdigare med pennan än med penseln, är den temligen högt bedagade målaren och poeten Müller, bland Tyskarne känd under namnet Teufels-Müller, emedan han, i trots af sin beundran för det ideala hos Mengs, sjelf helst målar djeflar och vederstyggliga spöken. Också kan man ej säga honom en större artighet, än om man vid betraktandet af hans målningar yttrar med beklämd röst: «Es wird mir ganz geisterhaft zu Muthe.»

För öfrigt är det i Rom, snart sagdt, ingen konstnärsdygd att vara productif: så omgifven på alla sidor af väckelser och retelser, skulle inbillningskraften innan kort alldeles öfverväldi-

gas och förgås, om hon ej artistiskt begagnade de ämnen hon oupphörligt samlar, samt derigenom uppehölle jemnvigten mellan sig och den yttre verlden. I Sverige, der man målar utan att känna Raphael mer än efter den tvetydiga skuggan i några kopparstick, der man sjunger om näktergalar och vår, utan att hafva hört de förra eller sett den senare, är det förlåtligt, om en mjältsjuk lättja, oundviklig följeslagarinna af det tröttsamma kämpandet mot Naturens stjufmoderliga njugghet, ofta förqväfver de herrligaste anlag för vetenskap och konst; så att man heldre hvilar och njuter af främmande länders frambringelser, än sjelf föröker antalet af alster, hvilka, i förhållande till klimat, folkbrist och fattigdom, egentligen måste betraktas såsom rena öfverflödsvaror. Här brusar lifvet från alla riktningar genom ådrorna med en sjudande eld, man känner sig böjd att lefva, att älska, att skrifva, att hugga, att måla.

D. 23 Mars.

Jag har i dag rätt ordentligen i Villa Borghese vederqvickt och uppfriskat mig efter den nyss förflutna Påskveckans outsägligt präktiga, men också outsägligt larmande högtidligheter. Nästa gång skickar jag dig förmodligen ett slags tafla deraf, till bevis, att den katholska gudstjenstens symboliska ståt aldrig här kan upphöra, så länge detta folk och denna natur ej sjelfva byta om lynne och skepnad. För öfrigt är lätt att skönja, äfven i sjelfva Rom, att den katholska religionsformens inre poesi ofta groft vanställes genom ömkliga, fäaktiga presters mechaniska och pladdrande behandling. — Mycket i denna cultus är tvifvelsutan en blott öfversättning, stundom en travestering af den gamla hednisk-romerska. Då Christendomen utbildade sig till Statsreligion, har Kyrkan ögonskenligen med flit af de fordna mysteriernas omklädnad upptagit allt, hvad som på ett gladt och värdigt sätt kunde föröka det sinnliga uttrycket af hennes egna; och gjorde hon väl deri orätt, då dessa ju voro de förras fåfängt sökta förklaring och förädling? — Mera härom framdeles. Bland nordiska resandes och

resebeskrifvares vanliga manier är knappt någon mera förunderlig än den, att oupphörligt declamera mot det närvarande Roms vidskepelser, men deremot på det mest sentimentala vis taga i försvar hvarje rest af det antikas; hvilka visserligen i allmänhet voro långt mera dunkla och skadliga. Så t. ex. läser man i en dagbok, som en viss Fru von der Recke utgifvit öfver sin italienska resa, huru hon tycks vid hvarje anblick af någon helgonbild nästan hafva fallit i convulsioner, och huru åsynen af den Hel. Januarius, som på en bro vid Neapel upplyfter sin värjande hand mot Vesuvius, alldeles för den goda frun skämde bort en hel herrlig afton, då det just hade lyckats henne, såsom hon berättar, att uppsvinga sig med alla sina tankar till den omätlige Verldsanden. När man nu tillika i samma bok läser ett par sidor fyllda med klagan och vemod, att i våra dagar inga Larer, inga Penater finnas, emedan det förträffliga bruket att tillbedja husgudar försvunnit: så vet man i sanning ej, hvad man skall tänka om sammanhanget i många af våra samtidas hufvuden.

Med hälften mindre möda, än nu, skulle man i Rom njuta åskådningen af gudstjenst, natur, konst och menniskor, om någon möjlighet funnes att åtminstone en och annan stund på dagen vara fredad från trängsel af Engelsmän. De hvimla i detta Hesperien öfverallt omkring, såsom ett slags dunkelfärgade gräshoppor från en främmande verldsdel; man måste armbåga sig fram emellan dem i alla kyrkor, alla gallerier, alla ruiner, trädgårdar, värdshus, gator, vrår och vinklar. Denna olägenhet förargar en så, att man slutligen psychologiskt betraktar deras physionomier, och der med lätthet upptäcker ändamålet för deras hitkomst, nemligen det att sedan kunna säga: vi ha också varit i Rom. Trumpna, långdragna, alla hvarandra lika, med surtouter af utomordentlig längd i lifvet och skörten, ränna de omkring i tempel och konstsalar, med Vasi's Itinerario di Roma i handen, betrakta föremålen med yttersta likgiltighet, teckna sig till minnes de vindböjtliga ciceronernas tillägg, och ha ofantligt brådtom. Damerna, mer-

ändels magra och gängliga, i stora skygghattar, mest af halm, violetta spenser, korta hvita kjortlar och svarta strumpor, löpa genom gatorna med ännu större snabbhet, ofta tre eller fyra tillsammans arm i arm, med steg i fullkomligt krigisk marschtakt. Man läser i dessa resandes ansigten (ehuru visserligen ej endast i deras), att de se Rom på dagsverke och invärtes fröjda sig åt den tid, då besväret är förbi och de med godt samvete kunna försäkra sig och andra, att ingen grushög i hela romarstaden blifvit otrampad af deras fötter. En sådan person är i stånd att vända sig från en Raphael med utrop af very pretty, till en Carracci, som han finner till punkt och pricka lika pretty, såframt han ej för dagen är i Goddams-lynnet. Den grönaktige Baroccio, hvars figurer se ut som vore de redan stadda i första graden af förruttnelse, är hos de flesta särdeles väl anskrifven. Italienarne, med all sin naiva bekymmerlöshet om andra folkslags grundsatser, åthäfvor och seder, beskåda dock ännu dessa gäster med någon förundran; och emedan de höra dem oaflåtligt ropa på beafstek och potäter, hafva de gifvit dem deras gunstlingsrätters namn, så att bistecco nu är liktydigt med en engelsman, och patatta med ett engelskt fruntimmer. Hvad de sista beträffar, så märker man här ingenting af den hos Albions döttrar vidtbeprisade blonda skönheten. De vackra sitta troligtvis i ro på sin stolta ö, och låta de andra tåga omkring verlden. I alla fall skulle de här öfverglänsas af Roms madonne-lika flickor och junoniska fruar, bland hvilka ögat ofta möter gestalter, som visa kanske det högsta kroppsliga mått af qvinlig fägring. Sjelfva Fransyskorna, med all sin sprittande behaglighet, förhålla sig till dessa Cynthior, Corinnor och Cornelior, i skönhetens krigsmakt och taktik, endast som lätta skärgårdsbåtar till fullrustade linieskepp. Liknelsen är besynnerlig och ej särdeles poetisk, men jag hittar i hast ej en bättre. Likväl går Thorvaldsen nog långt i kärlek till sitt nya fädernesland, när han påstår ingen käring i Rom vara så stygg, att ej en viss lemning af

ideal och plastisk symmetri ännu blickar fram genom hennes vanskapnad.

Utan att just resa såsom Engelsmän — jag har i det föregående naturligtvis blott skildrat det intryck som massan ger — borde dock äfven våra kära landsmän se sig något mera om i den sydliga verlden. Det är en verklig skam för Sveriges ungdom, att den nu för tiden så sparsamt söker bildning genom resor. Eller gifs det väl för den vettgirige i allmänhet något beqvämare utrymme att pröfva och mångdubbla sina insigter? för konstnärn, för skalden ett mera praktiskt medel att rikta fantasien, skärpa omdömet och breda ut andens vingar? Hvad resa icke deremot Danskarne, som troligen ej äro rikare än vi! Deras yngre lärda och snillen svärma nu år från år omkring i det sydliga Europa; och dervid bör anmärkas, att nästan alla njuta understöd dels från deras regering, dels från någon storsinnad, för vetenskap och konst nitälskande magnat, — ja mestadels på engång från båda hållen. Så förstår denna lilla stat att vårda och begagna de krafter, som ej bero af den politiska lyckan, och skaffa sig en aktning, som aldrig förvägras de samhällen, der det skönaste i menniskonaturen erkännes såsom en väsendtlig beståndsdel i statens eget inre lif. Helsa i Stockholm våra målande och bildhuggande vänner, och säg dem, huru ofta de här sväfva för mina tankar, och huru ofta jag önskar dem hit till de tusenfaldigt skiftande taflor, som skönhet och konst, ehvart man vänder sig, öfverallt rulla opp för åskådarens öga! Visserligen förvirras man, till en början, och liksom förtrycks i sin andliga frihet, af denna mängd olikartade föremål, bland hvilka hvart och ett äger sin lockande märkvärdighet; man sjunker i en nästan mjältsjukt passif hängifvenhet åt de omgifvande tingen; ja, sjelfva kroppens helsa blir angripen genom det oafbrutna öfverströmmandet af retelser till de högsta själskrafternas sysselsättning. Ett sådant tillstånd räckte hos Thorvaldsen i flera år efter hans hitkomst. Under denna tid syntes han fullkomligt overksam, tills ändtligen hans inre hunnit utbilda en jemnvigt

mellan sig och omgifningens mäktiga inflytelser, mellan uppfattningen och återspeglingen, eller så till sägandes mellan födoämnen och digestion; då började han sjelf bilda oförgängliga organismer, och ådagalade med sin Jason, att han nu var blifven myndig och fri. Vi andra främlingar, som stryka igenom verlden blott för att betrakta det Sköna, utan förmåga och hopp att någonsin sjelfve kunna skapa det, öfverensstämma likväl alla mer eller mindre i samma erfarenhet. Men den må lykta sig huru som helst; det är dock alltid en vinst att hafva sett Raphael och en natur, som ger kött och blod åt ungdomsbegreppen om Homer och Nausicaa, om Scipio och Cicero, om Cleopatra och Armida.

Huru fantastisk visar sig ej här sjelfva hvardagligheten! och är det ej detta, som skalden, som konstnärn begär, då hans öde nekar honom att finna sig belåten med en oskyldig enformighets trefnad? Allt är ju här en enda, gränslöst ut bredd duk af omvexlande grupper och färgor: från präktiga herrar och fruntimmer ur alla land och verldsdelar, hvimlande hoptals om hvarandra till fots, till häst och i blänkande vagnar, ända ner till de tiggare som på söndagsmorgnarne kläda sig i frack och med kavaljers-bugningar bjuda de förbigående snus; ifrån den helgonlikt vackra Påfven i sin skimrande symboliska skrud, ända ner till den uslaste Capucin med sitt långa skägg och sin repomgjordade grofva yllemantel; ifrån Raphaels tapeter i Vaticanen, ända till de trasiga lintygen som torkas på Forum emellan colonnerne af den dundrande Jupiters tempelspillror; ifrån de yppigt blomstrande Junonerna på Corso's och Pincio's promenader, ända till de eumenidiska käringarna på den smutsiga piazza Montanara; ifrån de oupphörliga festerna med processioner, fyrverkerier, musik, skott och glädjerop, ända till de putsade liken, som i full gala klädda bäras på öppna bårar, liksom på paradsängar, till grafven. Och så behöfver man ej, för att lefva inom inbillningens rike, ensamt fördjupa sig i Vatican-palatsets omätliga labyrint af elfvatusende rum och salar; eller i de sex och tjugu deribland, som

i storhet och prakt sannolikt vida öfverträffa allt hvad Romas fordna beherrskare kunde framvisa i Cäsarernas borg och Nero sjelf i sitt domus aurea, och som låta dig vandra, inemot tvåtusende steg långt, endast mellan syner ur forntidens gudaverld och ur Raphaels, på golf som äro belagda med de dyrbaraste antika mosaiker, under tempelhöga tak som utsträcka sig öfver pelare, väggar och trappgångar, hvilka från alla sidor möta ögat med glimmande beklädnader af de utsöktaste marmor- och stenarter. På alla vandringar här ledsaga dig, i systerlig täflan, allvaret och sirensången af en natur, som hvilar på volkanisk grund; hon vill framlocka det nordiska hjertat ur den djupa ensligheten af dess bröst, och sänka det i sitt sköte, under det hon yttrar liksom bruden från Korinthus, till det offer hon omfamnar:

«Wenn der Funke sprüht,
Wenn die Asche glüht,
Eilen wir den alten Göttern zu.»

Ändtligen kommer qvällen, dunkel, men vällustigt blid; en flammande aftonrodnad gjuter sig öfver tempel, kullar, obelisker och vingårdar, Ave Maria förkunnas från tornen, la Madre d'Amore prisas i ömma sånger af hjertan, som njuta ett barnsligt lif och med barnslig sjelfsvåldighet räkna på en moders förlåtelse; i aflägsnare trakter hör man guitarr-slag och hemliga hviskningar; framför den öppna dörren af en osteria skrålar en trasig improvisatör entoniga romanser för en talrik åhörarekrets och svänger högt i luften den larmande tambourinen. Väl inträder nu, i huset der man bor, husets fryntliga värdinna med en af messing antikt formad oljlampa, ställer den framför sin gäst och tillönskar honom med sirlig nigning sitt «felicissima notte»: men sitter man ej då, såsom nu, vid skrifbordet för att språka med frånvarande vänner, så skyndar man vid denna stund helst ut i det fria, under de stjernor som betraktats af Brutus och Tacitus, Virgilius och Cäsar, Hildebrand och Sixtus, Tasso och Michel Angelo. Den ofantliga platsen framför Petri-kyrkan ligger i det bländande månskenet

lik en insjö, omarmad af den ovala fyrdubbla colonnaden, med sina båda springbrunnar och sin korsbekrönta obelisk, som redan långt ifrån underrättar vandraren, att Lejonet af Juda stam har segrat *). De sorlande vattenkonster, på hvilka Rom är så rikt, kasta från torg och trädgårdar om hvarandra i höga språng sina silfrade bågar; Coliseen, der månen skådar in genom sällsamma jätteskuggor liksom utför en grufvas himmelshöga väggar, talar tvärsöfver Forums ödsliga mullbärslund till Capitolium, som ännu af det gamla har namnet och grundmuren qvar; på sidan upphöjer Palatiner-berget, mellan rankor och granater, de murgrönklädda hvalfven af Imperatorernas palats, och cypresserna på Monte Celio susa sakta, under det en vignerola trallar sin mest älskade kärleksvisa och en hund skäller i den stumma vingården som betäcker Livias badrum. Man påminnes om de ord, som nu, då Roma har genomlefvat en dubbel forntid, med större fog kunde skrifvas än i Ciceros dagar: «Id quidem infinitum est in hac urbe; quacumque enim ingredimur, in aliquam historiam vestigium ponimus.» Bröstet vidgar sig, man känner en flägt från det lif, som är minnets och hvilans; själen blickar opp till sitt enda hem, och längtar från det tomma, föraktliga Nu till ädlare tidehvarfs andar.

---

*) Ecce. Crucem. Domini.
Fugite.
Partes Adversae.
Vincit. Leo.
De. Tribu. Juda.

Så lyder inskriften på denna, den största af alla romerska obelisker. Den plats, på hvilken han står, var fordom förföljaren Neros Circus, vittne till det första stora martyr-mördandet; Caligula, som flyttade stenen från Egypten, uppreste honom der, och Nero helgade honom åt Augustus och Tiberius, med en inskrift som ej ännu är utplånad.

XIII.

Italia.

(Monte Mario, vid Rom, Mars 1818.)

En verld af spillror, minnen, allberömda,
En vårlig park, hvars blommor aldrig falla,
Tillsammans är, hvad vi Italien kalla;
Vi, Thules barn, till natt och öcknar dömda.

Fru Venus uppstår ur sin graf, den gömda,
Hon samla vill de sköna Syskon alla:
Men ack! de hvila, stumma, marmorkalla,
Än här, än der i lund och mark förglömda.

Hon öde ser den kända pelarsalen,
Till andra, stränga gudar hymnen stiger,
Och tröskeln är från hednisk tjusning renad.

Cypress-beskuggad, står i Tiber-dalen
Det fordna lifvets Niobe och tiger;
Den höga Roma, trotsig och förstenad.